

SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ
(MALATYA UYGULAMASI)

DOKTORA TEZİ

Taner TATAR

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Abdullah KORKMAZ

MALATYA - 1995

“Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne”

İş bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim
Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:.....

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye:

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye:

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu Onaylarım

...../...../1995
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET VE SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

I- SİYASET KAVRAMININ VE SİYASİ MÜESSESELERİN SOSYOLOJİK TAHLİLİ 4

A- SİYASET KAVRAMININ SOSYOLOJİK TAHLİLİ	4
1- Siyaset ve Politika Kavramlarının Etimolojik İncelemesi	5
2- Siyaset Tanımları	8
3- Siyasetin Sosyolojik Açıklaması	14
B- SİYASİ KÜLTÜR	17
1- Kültür	17
2- Siyasi Kültür	19
3- Siyasi Kültür Tipleri	21
C- SİYASİ SOSYALLEŞME	23
1- Sosyalleşme	23
2- Siyasi Sosyalleşme	25
D- İLETİŞİM, PROPAGANDA VE KAMUOYU	28
1- İletişim	28
2- Propaganda	32
3- Kamuoyu	34
E- BASKI GRUPLARI	35
1- Baskı Grubunun Tanımlanması	35
2- Baskı Grubu Tipleri	36
3- Baskı Gruplarının Fonksiyonları	38
4- Siyasi Partiler - Baskı Grupları Münasebeti	39

II- SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ 40

A-SİYASİ KATILIM KAVRAMININ İZAHI	41
1- Siyasi Katılımın Tanımı	41
2- Siyasi Katılımın Mahiyeti	43
3- Bir Siyasi Katılım Meselesi Olarak Demokrasi Kavramı	46
B- SİYASİ KATILIMIN BOYUTLARI	49
C- SİYASİ KATILIMA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	53
1- Siyasi Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler	53
2- Siyasi Katılıma Etki Eden Siyasi Faktörler	57
3- Siyasi Katılıma Etki Eden Sosyal Faktörler	63

İKİNCİ BÖLÜM

MALATYA'DA SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ	79
I- MALATYA'NIN SOSYAL YAPISI	79
A- FİZİKİ YAPI	79
1- Malatya'da Köy	80
2- Malatya'da Şehir	82
B- NÜFUS	87
1- Malatya'da Nüfusun Mutlak Miktarı	88
2- Malatya Nüfusunun Yaşa ve Cinsiyete Göre Dağılımı	88
C- SOSYAL TABAKALAŞMA	90
1- Türkiye'de Sosyal Tabakalaşma	91
2- Malatya'da Sosyal Tabakalaşma	91
II- SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	93
A- YAŞ-SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	115
1- Yaş ve Seçmen Katılımı Münasebeti	117
2- Yaş ve Faaliyete Geçme Katılımı Münasebeti	121
3- Yaş ve Faal Katılım Münasebeti	124
B- CİNSİYET VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	126
1- Cinsiyet ve Seçmen Katılımı Münasebeti	128
2- Cinsiyet ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet	130
3- Cinsiyet ve Faal Katılım Münasebeti	132
C- GELİR VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	133
1- Gelir ve Seçmen Katılımı Arasındaki Münasebet	135
2- Gelir ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet	139
3- Gelir ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet	141
D- MESLEK VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	142
1- Meslek ve Seçmen Katılımı Münasebeti	145
2- Meslek ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet	150
3- Meslek ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet	153
E- EĞİTİM VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	155
1- Eğitim ve Seçmen Katılımı Arasındaki Münasebet	157
2- Eğitim ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet	160
3- Eğitim ile Faal Katılım Arasındaki Münasebet	162
F- ŞEHİRLEŞME VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	163
1- Şehirleşme ve Seçmen Katılımı Münasebeti	167
2- Şehirleşme ve Faaliyete Geçme Katılımı Münasebeti	172
3- Şehirleşme ve Faal Katılım Münasebeti	177
G- KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	178
1- Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Seçmen Katılımı Münasebeti	180
2- Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet	182
3- Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet	184

11- DERNEK ÜYELİĞİ VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	185
1- Dernek Üyeliği ve Seçmen Katılımı Arasındaki Münasebet	187
2- Dernek Üyeliği ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet	189
3- Denek Üyeliği ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet	191
1- ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	191
1- Ülke Meseleleriyle İlgilenme ve Seçmen Katılımı Münasebeti	194
2- Ülke Meseleleriyle İlgilenme ve Faaliyete Geçme Katılımı Münasebeti	196
3- Ülke Meseleleriyle İlgilenme ve Faal Katılım Münasebeti	198
SONUÇ	200
EK: ANKET ÖRNEĞİ	208
KAYNAKLAR	214
KITAPLAR :	214
MAKALELER :	219
İSTATİSTİKLER:	221

GRAFİKLER

GRAFİK 1: YH LARA GÖRE NÜFUSUN KÖY-ŞEHİR DAĞILIMI.....	81
GRAFİK 2: DOĞUM YERİNE GÖRE NÜFUSUN DAĞILIMI.....	82
GRAFİK 3: TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE MALATYA NÜFUSUNDAKİ DEĞİŞMELER.....	83
GRAFİK 4: KENDİSİNİN MESLEĞİNE GÖRE DAĞILIM.....	85
GRAFİK 5: MESLEKTEKİ MEVKİNE GÖRE DAĞILIM.....	86
GRAFİK 6: BABASININ MESLEĞİNE GÖRE DAĞILIM.....	87
GRAFİK 7: ÖRNEKLEMİN YAŞA GÖRE DAĞILIMI.....	89
GRAFİK 8: AYLIK GELİRE GÖRE DAĞILIM.....	91
GRAFİK 9: KENDİSİNİ HİSSETTİĞİ SOSYAL TABAKAYA GÖRE DAĞILIM.....	92
GRAFİK 10: HER HANGİ BİR KONU DA BAŞINIZ SIKIŞTIĞINDA DANIŞMAK VEYA YARDIM İSTEMEK İÇİN EN ÇOK BAŞVURULANLAR.....	94
GRAFİK 11: DOST SEÇERKEN EN ÇOK DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR.....	95
GRAFİK 12: GAZETE OKUMANIN DAĞILIMI.....	95
GRAFİK 13: GAZETE SEÇİMİNDE EN ÇOK DİKKAT EDİLEN HUSUSA GÖRE DAĞILIM.....	96
GRAFİK 14: ÜLKEDEKİ SİYASİ FAALİYET HAKKINDAKİ BİLGİLERİN EN ÇOK EDİNİLDİĞİ KAYNAKLAR.....	97
GRAFİK 15: SİYASİ HABERLERDE EN ÇOK GÜVENİLEN KAYNAKLAR.....	97
GRAFİK 16: DÜŞÜK ÜYELİĞİNE GÖRE DAĞILIM.....	98
GRAFİK 17: SİYASİ PARTİ ÜYELİĞİNE GÖRE DAĞILIM.....	99
GRAFİK 18: ÜLKE MESELELERİ İLE İLGİLENME VE DAĞILIMI.....	99
GRAFİK 19: SİYASİ KATILIM SİYAYETSİZ GÖRE DAĞILIM.....	100
GRAFİK 20: SON SEÇİMDE OY VERENLER.....	100
GRAFİK 21: SİYASİ SİSTEMDE ETKİLİ OLABİLME İNANCI.....	101
GRAFİK 22: SEÇİMLER SIRASINDA BAŞKALARIYLA BİR KİŞİYE VEYA BİR PARTİYE OY VERMELERİ İÇİN KONUŞMA, TELKİNDE BULUNMAYA GÖRE DAĞILIMI.....	101
GRAFİK 23: SEÇİM KAMPANYASI SIRASINDA HER HANGİ BİR SİYASİ TOPLANTI YA DA MİTINGE GİTME.....	102
GRAFİK 24: SEÇİMLERDE HER HANGİ BİR SİYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMANIN DAĞILIMI.....	102
GRAFİK 25: ÇEVRENİN EN ÖNEMLİ PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMA VE DAĞILIMI.....	103
GRAFİK 26: MEMLEKETİN EN ÖNEMLİ PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMANIN DAĞILIMI.....	103
GRAFİK 27: BUGÜNE KADAR ETRAFINIZDAKİ PROBLEMLER İÇİN İDAREYE (BELDİYE, VİLAYET, CS.) MÜRACAAT ETTİĞİNİZ OLDU MU?.....	104
GRAFİK 28: HEP AYNI PARTİYE Mİ OY VERİRSİNİZ?.....	105
GRAFİK 29: NİÇİN BU PARTİYİ TERCH EDİYORSUNUZ?.....	105
GRAFİK 30: HANENİZDE SİYASİ PARTİ TERCHİ FARKLI OLAN VAR MI?.....	105
GRAFİK 31: SİYASİ PARTİ YA DA ADAY TERCHİNİZDE EŞİNİZİN FİKRİNİ ALIRMISINIZ?.....	106
GRAFİK 32: SİSCE TÜRKİYE'DE SİYASİ PARTİLER BÜTÜN İSTEKLERİNİZİ KARŞILAYABİLİCEK ÖZELLİKTE MİDİR?.....	106
GRAFİK 33: SİZCE SİYASİ PARTİLERİ KİMLER KURMALIDIR?.....	107
GRAFİK 34: SİZCE AKTİF POLİTİKANIN YAŞLA BİR İLGİSİ VAR MIDIR?.....	107
GRAFİK 35: SİZCE AKTİF SİYASET YAPABİLMEK İÇİN EN ÇOK GEREKLİ OLAN NEDİR?.....	108
GRAFİK 36: SİYASİ PARTİ LİDERLERİNİN UZUN SÜRE GÖREVDİ KALMASI HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ.....	108
GRAFİK 37: SİZCE AKTİF SİYASET İLE EKONOMİK MENFAAT TEMİNİ ARASINDA BİR İLİŞKİ VAR MIDIR?.....	109
GRAFİK 38: SİZCE ÜLKEMİZDE PARTİ SİSTEMİ HANGİSİ OLMALIDIR?.....	109
GRAFİK 39: SİZCE HER DÜŞÜNÜNÜN MECLİSTE TEMSİL EDİLMESİ GEREKİR Mİ?.....	110
GRAFİK 40: SİZCE SİYASİ PARTİLERİN İL VE İLÇELERDE TEŞKİLATLANMASININ EN ÖNEMLİ FAYDASI NEDİR?.....	110
GRAFİK 41: PARTİ TERCHİNİZDE MAHALLİ TEMSİLCİ Mİ YOKSA LİDER Mİ ÖNEMLİDİR.....	111
GRAFİK 42: SİYASİ LİDERLERİN TESBİTİNDE DELEGE SİSTEMİNİ BEĞENİYORMUSUNUZ.....	111
GRAFİK 43: SİZİN OY VERMEDİĞİNİZ PARTİLERİN DE DOĞRU BULDUĞUNUZ GÖRÜŞLERİ VAR MIDIR?.....	112
GRAFİK 44: TERCHİ ETTİĞİNİZ PARTİNİN GÖRÜŞLERİNE KARŞI YÖNELTİLEN TENKİDLERİN KABUL ETTİĞİNİZ YÖNLERİ VAR MIDIR?.....	112
GRAFİK 45: GÜNÜMÜZ TÜRKİYESİ'NDE POLİTİKACILARDA GÖRMEK İSTEMEDİĞİNİZ EN ÖNEMLİ HUSUS NEDİR?.....	113
GRAFİK 46: İKTİDAR-MUHALEFET İLİŞKİLERİNDE EN ÇOK ARZU ETTİĞİNİZ ÖZELLİK NEDİR?.....	114
GRAFİK 47: PARTİLER ARASI MÜCADELEDE SİZİ EN ÇOK RAMATSIZ EDEN HUSUS NEDİR?.....	115

TABLOLAR

TABLO A-1: YAŞ SIYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	116
TABLO A-2: YAŞ VE SON SEÇİMDE OY VERME MÜNASEBETİ.....	117
TABLO A-3: YAŞ VE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA MÜNASEBETİ	119
TABLO A-4: YAŞ VE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ TARTIŞMA MÜNASEBETİ	120
TABLO A-5: YAŞ VE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA MÜNASEBETİ	121
TABLO A-6: YAŞ VE TELKİNDE BULUNMA FAALİYETİ MÜNASEBETİ	122
TABLO A7: YAŞ VE SIYASİ TOPLANTI VEYA MİTINGE KATILIM MÜNASEBETİ	123
TABLO A8: YAŞ İLE SIYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASEBETİ.....	124
TABLO A9: SEÇİMLERDE HERHANGİ BİR SIYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET	125
TABLO B-1: CİNSİYET VE SIYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	126
TABLO B2: KADINLARDA MESLEK İLE SIYASİ KATILIM MÜNASEBETİ	127
TABLO B3: CİNSİYET VE SON SEÇİMDE OY KULLANMA MÜNASEBETİ.....	128
TABLO B-4: CİNSİYET VE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	128
TABLO B5: CİNSİYET VE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	129
TABLO B-6: CİNSİYET VE MEMLEKETİN EN ÖNEMLİ PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	130
TABLO B-7: CİNSİYET VE SEÇİMLER SIRASINDA BAŞKALARIYLA BİR KİŞİYE VEYA BİR PARTİYE OY VERMELERİ İÇİN KONUŞMA TELKİNDE BULUNMA FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASEBET	130
TABLO B-8: CİNSİYET VE SEÇİM KAMPANYASI SIRASINDA HERHANGİ BİR SIYASİ TOPLANTI YA DA MİTINGE GİTME ARASINDAKİ MÜNASEBET	131
TABLO B-9: CİNSİYET İLE SIYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASEBETİ.....	132
TABLO B-10: CİNSİYET İLE PROPAGANDA FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	133
TABLO C-1: GELİR İLE SIYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	134
TABLO C-2: GELİR İLE SON SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	135
TABLO C-3: GELİR İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	136
TABLO C-4: GELİR İLE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	137
TABLO C-5: GELİR İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET	138
TABLO C-6: GELİR İLE TELKİN FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASEBET	139
TABLO C-7: GELİR İLE MİTING VE TOPLANTILARA KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	141
TABLO C-8: GELİR İLE SIYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASEBETİ	142
TABLO C-9: GELİR VE BİR SIYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET	143
TABLO D-1: MESLEK İLE SIYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	144
TABLO D-2: KENDİSİNİN MESLEĞİ İLE SON OYLANLARA KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	146
TABLO D-3: MESLEK İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASEBET	147
TABLO D-4: MESLEK İLE ÇEVRE MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET	148
TABLO D-5: MESLEK İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET	149
TABLO D-6: MESLEK İLE TELKİNDE BULUNMA FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASEBET	151
TABLO D-7: MESLEK İLE SIYASİ TOPLANTI YA DA MİTINGE KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	152
TABLO D-8: MESLEK İLE SIYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASEBETİ	153
TABLO D-9: MESLEK VE PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	154
TABLO E-1: ÖĞRENİM DURUMU VE SIYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET	155
TABLO E-2: ÖĞRENİM DURUMU İLE SON SEÇİMDE OY KULLANMA MÜNASEBETİ.....	156
TABLO E-3: ÖĞRENİM DURUMU İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA MÜNASEBETİ.....	157
TABLO E-4: ÇEVRE PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMA VE ÖĞRENİM DURUMU İLE MÜNASEBETİ.....	158
TABLO E-5: ÖĞRENİM DURUMU İLE MEMLEKET PROBLEMLERİNİ ARKADAŞLARIYLA TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	159
TABLO E-6: ÖĞRENİM DURUMU İLE SIYASİ TELKİNDE BULUNMA FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASEBET	160
TABLO E-7: SIYASİ TOPLANTI VEYA MİTINGLERE KATILMA İLE ÖĞRENİM DURUMU ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	161
TABLO E-8: ÖĞRENİM DURUMU VE SIYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASEBETİ	162
TABLO E-9: ÖĞRENİM DURUMU İLE SEÇİMLERDE HERHANGİ BİR SIYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	163
TABLO F-1: DOĞUM YERİ İLE SIYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET.....	164

TABLO F-2: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	165
TABLO F-3: DOĞUM YERİ İLE SON SEÇİMDE OY VERME ARASINDAKİ MÜNASİBET	166
TABLO F-4: DOĞUM YERİ İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA MÜNASİBETİ.....	167
TABLO F-5: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE SON SEÇİMDE OY VERME ARASINDAKİ MÜNASİBET	168
TABLO F-6: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	168
TABLO F-7: DOĞUM YERİ İLE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	169
TABLO F-8: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	170
TABLO F-9: DOĞUM YERİ İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	171
TABLO F-10: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	172
TABLO F-11: DOĞUM YERİ İLE TELKİNDE BULUNMA FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	173
TABLO F-12: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE TELKİNDE BULUNMA FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	174
TABLO F-13: DOĞUM YERİ İLE SİYASİ TOPLANTI YA DA MİTING FAALİYETİNE KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	174
TABLO F-14: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE MİTINGLERE KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET	175
TABLO F-15: DOĞUM YERİ İLE SİYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASİBETİ.....	176
TABLO F-16: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASİBETİ	176
TABLO F-17: DOĞUM YERİ İLE BİR SİYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA.....	177
TABLO F-18: ŞEHİRDE OTURULAN SÜRE İLE HERHANGİ BİR SİYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	178
TABLO G-1: GAZETE OKUMA İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET	179
TABLO G-2: GAZETE OKUMA İLE SON SEÇİMDE OY VERME ARASINDAKİ MÜNASİBET	180
TABLO G-3: GAZETE OKUMA İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	181
TABLO G-4: GAZETE OKUMA İLE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	181
TABLO G-5: GAZETE OKUMA İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	182
TABLO G-6: GAZETE OKUMA İLE TELKİN FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASİBET	183
TABLO G-7: GAZETE OKUMA İLE MİTING VE TOPLANTILARA KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET ..	183
TABLO G-8: GAZETE OKUMA İLE SİYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASİBETİ.....	184
TABLO G-9: GAZETE OKUMA İLE BİR PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	185
TABLO H-1: DERNEK ÜYELİĞİ İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET	186
TABLO H-2: HERHANGİ BİR DERNEĞE ÜYE OLMA İLE SON SEÇİMDE OY KULLANMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	187
TABLO H-3: HERHANGİ BİR DERNEĞE ÜYE OLMA İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY VERME ARASINDAKİ MÜNASİBET	187
TABLO H-4: DERNEK ÜYELİĞİ İLE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET... ..	188
TABLO H-5: DERNEK ÜYELİĞİ İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	189
TABLO H-6: DERNEK ÜYELİĞİ İLE TELKİN FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASİBET	189
TABLO H-7: DERNEK ÜYELİĞİ İLE MİTING VE TOPLANTILARA KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET	190
TABLO H-8: DERNEK ÜYELİĞİ İLE SİYASİ PARTİYE ÜYE OLMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	190
TABLO H-9: DERNEK ÜYELİĞİ İLE SİYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET	191
TABLO I-1: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET	192
TABLO I-2: ÜLKE MESELELERİ İLE İLGİLENME VE SON SEÇİMDE OY VERME MÜNASİBETİ.....	193
TABLO I-3: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE BİR ÖNCEKİ SEÇİMDE OY VERME ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	193
TABLO I-4: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE ÇEVRE PROBLEMLERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	194
TABLO I-5: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE MEMLEKET MESELELERİNİ TARTIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	195
TABLO I-6: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE TELKİN FAALİYETİ ARASINDAKİ MÜNASİBET... ..	196
TABLO I-7: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE MİTING VE TOPLANTILARA KATILIM ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	197
TABLO I-8: ÜLKE MESELELERİ İLE İLGİLENME İLE SİYASİ PARTİ ÜYELİĞİ MÜNASİBETİ	198
TABLO I-9: ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME İLE BİR SİYASİ PARTİ YA DA ADAY İÇİN ÇALIŞMA ARASINDAKİ MÜNASİBET.....	199

GİRİŞ

Vatandaşların siyasî faaliyetlere ne kadar ve nasıl iştirak edebileceği meselesi oldukça eski olmakla birlikte, nüfusu fazla olan geniş devletlerde siyasî katılımın geniş bir tabanı kapsamaması yenidir. Zira millî devletlerin kurulmasıyla birlikte, “halkın yönetimi” ilkesinin büyük bir evren için uygulanamazlığı sebebiyle de halkın, yönetime nasıl daha fazla katılabileceği bir mesele olarak ele alınmıştır. Böylece Platon’dan beri süregelen “kim yönetmeli?”, sorusunun yerini, “bir yönetici şiddet kullanmadan nasıl değiştirilebilir, vatandaşlar iktidar üzerinde nasıl daha fazla etkili olabilirler ve vatandaşların siyasete yeterince katılabilmeleri için nasıl bir müesseseleşme gerekmektedir?” soruları almaya başlamıştır.

Gerçekten de günümüzde gelişmişliğin ölçülerinden biri olarak, siyasî katılımın mahiyeti gözönünde bulundurulmaktadır. Bu manada, seçimlere faal olarak katılım ve taleplerin hükûmete müesseseler vasıtasıyla iletilmesi istikrarlı ve bütünleşmenin temin edildiği yapıların özelliği olarak ifade edilmektedir. Düşük katılım, taleplerin ve hoşnutsuzlukların şiddet ve diğer gayri meşru yollarla ifade edilmesi ise istikrarsızlığın ve bütünleşememişliğin göstergesi olarak addedilmektedir.

Böylece istikrarın ve sosyal bütünleşmenin temininde, siyasî katılım müesseselerinin tesis edilmesinin ve siyasete faal bir katılımın mevcut müesseseleri ve kanalları yeterince kullanmanın önemi görülmektedir. Bu çerçevede, vatandaşların siyasî sistem karşısındaki durumları, tutumları ve inançları önem kazanmaktadır.

Sözkonusu öneme binaen, Malatya’da siyasî katılımın sosyolojik tahlilini araştırmaya yönelik bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmaya zemin oluşturacak teorik bilgilerin değerlendirilmesine çalışılmıştır. Bu

bölümde, araştırmaya zemin oluşturacak teorik bilgilerin değerlendirilmesine çalışılmıştır. Bu bölümde, siyaset kavramından ne anlaşıldığı ortaya konulduktan sonra siyasete dair müesseselerin incelenmesine çalışılmıştır. Burada özellikle siyasî kültür, siyasî sosyalleşme, iletişim- propaganda-kamuoyu, baskı grupları üzerinde durulduktan sonra siyasî katılımın sosyolojik tahlili yapılmaya çalışılmıştır. Yine burada da siyasî katılımdan ne anlaşıldığı ortaya konulduktan sonra, meselenin mahiyeti hakkında bilgi verilme yoluna gidilmiştir. Yine ikinci bölümü oluşturan uygulamada kullanılmak üzere, siyasî katılımın, derecelerine göre bir sınıflandırması yapıldıktan sonra, siyasî katılıma etki eden faktörler ayrı ayrı incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölüm, Malatya'da siyasî katılıma etki eden faktörlerle siyasî katılım arasındaki münasebetin incelenmesine ayrılmıştır. Burada evvela Malatya'nın sosyal yapısının izahına çalışılmış, bunun için Malatya'nın fizikî yapı unsurları olarak, köy, şehir ve şehirleşme istatistiklerinin de yardımıyla ortaya konulmuştur. Yine sosyal yapı unsurlarından nüfusa ait özellikler ve sosyal tabakalaşmanın mahiyeti de gerek istatistikî veriler gerekse anket sonuçlarından elde edilen verilerle incelenmeye çalışılmıştır.

Son olarak, Malatya'da fertlerin siyasî katılım karşısındaki durum, tutum ve davranışları incelenerek, sözkonusu katılıma etki eden faktörlerle olan münasebeti esas alınarak araştırma yoluna gidilmiş ve anket uygulanmıştır. Anket hane esas alınarak tesbit edilen evren büyüklüğünün %99 güven düzeyinde, - +3% kesinlik ifade edecek şekilde, tesadüfî örnekleme ile 1700 hanede uygulanmıştır. Anket ile elde edilen bilgilerle oluşturulan tablolarda siyasî katılım ve ona etki eden faktörler arasında münasebetler araştırılmıştır. Burada, istatistikî analiz için, SPSS/PC+, paket programı kullanılmıştır. Değişkenlerin tahlilinde iki ve üç

boyutlu çapraz tablolar kullanılmıştır. Ölçümler çoğunlukla nitel düzeyde yapıldığından, değişkenler arasında münasebetin anlamlılığı KHI-KARE tekniği ile saptanmıştır. İlişkinin derecesini ölçmek için khi-kare istatistiğine dayalı olarak hesaplanan C (Contingency Coefficient) kullanılmıştır.

Bütün bu çalışmaların neticelenmesinde bir çok mümtaz şahsiyetin büyük payı vardır. Lisansdan itibaren başlayıp, yüksek lisans ve doktora dersleri boyunca hem sosyoloji bilgileri hem de akademik hayata hazırlanmak hususundaki teşvikleri ile yolumuzu aydınlatan, danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Sayın Abdullah Korkmaz, bölüm başkanımız hocam Prof.Dr. sayın Fügen Berkay, yine hocalarım, Yrd.Doç.Dr. Sayın Yaşar Kaya, Yrd.Doç.Dr. Sayın Metin Özkul, Yrd.Doç.Dr. Sayın Mehmet Yalvaç ve Yrd.Doç.Dr. Sayın Osman Konuk'a ve her türlü desteklerini esirgemiyen, başta Arş.Grv. Vehbi Bayhan olmak üzere bölümümüzdeki bütün arkadaşlarıma minnet duygularımı ifade ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET VE SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

I- SİYASET KAVRAMININ VE SİYASİ MÜESSESELERİN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

Bütün insan gruplarında, birarada yaşamının gereği olarak sosyal münasebetler ağı tesis edilmiştir. Bu münasebetler ise yine müesseseler tarafından kuşatılmıştır. Bu müesseselerden biri de "siyaset"dir. İnsanlık tarihi kadar eski olduğunu söyleyebileceğimiz siyaset müessesesi, birbirinden farklılık arz etmekle birlikte bütün cemiyetlerde görülmektedir. Bunun için de tarihi süreç içerisinde, siyaset ve siyasî müesseselerle ilgili farklı fikirler öne sürülmüş, uygulamadaki farklılıklar teorilere de yansımıştır. Fizikî kuvvete dayalı siyasî mücadeleler kadar, düşünceye dayalı mücadeleler de yoğun olarak yaşanmıştır ve bu süreç devam etmektedir.

Siyasî alanda yaşanan yoğun siyasî tartışmalar, siyaset kavramının tanımlanmasından başlamaktadır. Bunu, siyasetin alt müesseseleri hakkındaki açıklamalar izlemektedir. Biz de burada evvela siyaset kavramının sosyolojik tahliline giriştikten sonra siyasî müesseseler hakkında bilgi verme yoluna gideceğiz.

A- SİYASET KAVRAMININ SOSYOLOJİK TAHLİLİ

Siyaset kavramının izahında, birbirinden farklı yaklaşımlar görülmektedir. Bu, farklı bilim dallarının kendi sahaları ve ilgilendikleri konular çerçevesinde yapmış oldukları değişik izahlardan kaynaklandığı gibi, bilimde yaşanan gelişmelerden dolayı da ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, siyaset kavramının sosyolojik tahliline geçmeden önce, kavramın etimolojik incelemesi yapıp, siyaset kavramıyla ilgili değişik tanımlara

ve yaklaşımlara değindikten sonra, sosyolojik olarak siyaset hakkında tahlile girişilecektir.

1- Siyaset ve Politika Kavramlarının Etimolojik İncelemesi

Dilimizde, siyaset ve politika aynı meseleyi ifade etmekte kullanılan iki kavramdır. Bu iki kavramın etimolojik olarak incelenmesi, kavramın mahiyetinin izahında yardımcı olacak ve daha iyi anlaşılmasını temin edecektir. Bu sebeple önce siyaset, sonra da politika kavramının etimolojik incelemesi yapılacaktır.

a- Siyaset Kavramının Etimolojik İncelemesi : Arapça bir kelime olan “siyaset” , “sase” fiilinden türemiştir. “Sase” nin anlamı ise nesne olarak aldığı kelimeye göre değişmektedir. “Sase” fiili, “hayvan” kelimesiyle birlikte kullanıldığında, “hayvan tımar etmek , hayvanlara ihtimam göstermek, hayvan terbiye etmek” anlamlarına gelmektedir. Bunun gibi siyaset kelimesiyle kurulan “siyasetü’duveliyye” terkibi, diplomasi anlamında; “siyaset-i medine” ise bir şehirde yaşayanların adalet ve istikamet üzere idare edilmesi anlamında kullanılmaktadır.¹

Görüldüğü gibi siyaset kelimesinin asıl manası yönetmek, idare etmektir. Bu, beraber kullanıldığı kelimeye göre “hayvan idaresi”, “memleket idaresi” gibi anlamlara gelmektedir. Siyaset kelimesinin dilimize geçişi de bu anlamdadır. Nitekim Ferit Devellioğlu, hazırlanmış olduğu sözlükte, siyaseti, “seyislik, at idare etme, at işleriyle uğraşma; memleket idaresi; ceza, idam cezası; politika”² olarak açıklamaktadır. Yine M.N. Özön’de siyaset karşılığı olarak “ülke idaresi, ceza olarak öldürme”³yi göstermektedir. Diğer bir sözlükte ise bu karşılıklara ilave olarak siyaset, “dünya ve ahirette necatlarına sebep olacak bir yola, insanları irşad ile beşeriyetin salâhına

¹ KAPLAN, Y.: Siyaset Bilinci. İst., 1994. sh. 11-12.

² DEVELLİOĞLU, F.: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ank., 1984.

³ ÖZÖN, M.N.: Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük. İst., 1979.

çalışmak” olarak açıklanmakta ve siyasetçiler - politikacılar karşılığı olarak da “siyâsiyyun” kelimesi gösterilmektedir.⁴ Bu terimlerden başka, siyasi muhtevaya sahip olan imamet, medine, sultan, davla, hukema, hükümet, devlet gibi terimler de yoğun olarak kullanılmıştır.⁵ Bütün bu kavramlar siyaset kavramının değişik boyutlarına işaret etmekte ve farklı müesseseleri temsil etmektedir.

Siyaset teriminin “memleket idaresi” anlamında kullanılması siyasetnâmelerde de görülmektedir. Bu anlamda Nizâmü'l - Mülk'ün yazmış olduğu Siyasetnâme⁶ adlı eser, memleketin nasıl daha iyi ve adaletli yönetilebileceği konularını içermektedir.

Yine bu konuda yazılmış eserlerden bir diğeri olan İbn Teymiye'nin “Es-Siyasetü's-Şer'iyye lî İslahir-râ'i Ve'r-ra'iyye”nin ilk bölümünde yer alan “siyaset-i şer'iyye” kavramı, “memleket idaresi, ceza ve hususiyle idam cezası”⁷ anlamlarına gelir. Yine bu eserin de muhtevası adaletle hükmetme veya İslâm'da haklar ve hakların korunması gibi bahislerden oluşmaktadır. Ayrıca Yusuf Has Hacib'in “Kutadgu Bilig”⁸ adlı çalışması da adaletli bir yönetimin nasıl olacağını, devletin ve halkın vazifelerinin neler olduğunu, iyi ve refah bir hayatın nasıl sağlanabileceği hususlarını içermektedir.

O halde siyaset kavramı “memleketi idare etme, ölüm ile cezalandırma” anlamlarında kullanılmakta, bu kususta yazılan siyasetnâmeler de İslâmî özü gereği adaletli yönetimin gerekleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

b- Politika kavramının Etimolojik İncelemesi: Politika kavramının meydana geliş sürecini polis kelimesinden başlayarak izah etmemiz mümkündür. Bu çerçevede içerisinde ilk kez M.S. 1. yüzyılda kullanılmaya başlanan polis kelimesi, şehir, yerel

⁴ YEĞİN, A. ve Diğerleri: Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat. İst., 1981.

⁵ LEWIS, B.: İslam'ın Siyasal Dili. (Çev. F. TAŞAR). İst., 1992. sh. 53-67.

⁶ NİZAÜ'L- MÜLK; Siyaset - Nâme. İst., 1990.

⁷ İBN TEYMIYE: Siyaset. Es-Siyasetü's Şer'iyye (çev. V. AKYÜZ). İst., 1985. sh. 9.

⁸ YUSUF HAS HACİB : Kutadgu Bilig (Çev. R.R. ARAT). Ankara: KEZER.A.;Türk ve Batı kültüründe Siyaset Kavramı. Ank., 1987

yönetim, site devleti gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelime Latince’de “politia”, Yunanca’da “politiea” olarak görülürken, Batı dillerine “policy” olarak geçmiştir.⁹ Bu zemin üzerine yerleştirilen politika kelimesi beraberinde birtakım belirsizlikleri de getirmiştir. Evvela politika kelimesinin her biri kesin bir anlam taşıyan iki İngilizce kelimeyi tercümeğe yaramasından dolayı bir belirsizlik meydana gelmektedir. Bu çerçevede politika “policy” ve “politics” kelimelerini içermektedir. “Policy”, bir kimsenin, bir grubun veya bir hükûmetin bir anlayışına, icraat programına veya icraatın kendisine denir. Bir başka anlamda politika, İngilizce’deki “politics”, “policy” anlamında değişik politikaların birbiriyle boy ölçüştükleri veya çarpıştıkları alana karşılıktır.¹⁰

Bunlardan başka politika kelimesi, bir yandan sosyal bütünün özel bir sektörünü, öte yandan, belli bir açıdan ele alınmış sosyal bütünün kendisini ifade etmektedir.¹¹

Dilimizde “siyaset” teriminin karşılığı olarak kullanılan politika terimi, konu ile alakalı ilk çalışmalardan biri olan Aristo’nun eserinin dilimize çevirisinde kullanıldığını görmekteyiz. Aristo bu eserinde devleti iyi bir amaçla kurulmuş topluluk olarak görür ve bu topluluk türüne de siyasal ismini verir.¹² Aristo’nun siyaset alanında getirmiş olduğu fikirler kendisinden sonra gelen felsefeci ve sosyal bilimciler tarafından kullanılmış ve geliştirilmiştir.

Yine siyasal nitelikli çalışmalardan biri olan ve dilimize “Devlet”¹³ ismiyle çevrilen Eflatun’un eseri, devlet yönetiminin kimler tarafından, nasıl ve ne şekilde yönetileceğini içermektedir. Machiavelli’in “prens”¹⁴ i ise bir taraftan siyasî ahlâkın

⁹ KAPLAN, Y.: A.g.e., sh. 15-17.

¹⁰ ARON, R.: Demokrasi ve Totalitarizm, (Çev. V. HATAY) . İst., 1976. sh. 3-4.

¹¹ Aynı Eser, sh. 6.

¹² ARİSTOTELES: Politika, (Çev. M. TUNÇAY), İst., 1990, sh. 7.

¹³ EFLATUN: Devlet, (Çev. S. EYÜBOĞLU, M.A. CİMCOZ) İst., 1985.

¹⁴ MACHİAVELLİ: Prens, (Çev. N. GÜVENÇ), İst., 1993.

dışında olarak değerlendirilirken, diğer taraftan objektif ve araştırmanın uygulamaya yönelik olması münasebetiyle bir dönüm noktası olarak nitelendirilmiştir. Bu ikinci görüşe göre Machiavelli, çağdaş siyaset sosyolojisinin gerçek kurucusudur. O'ndan bu yana sosyologlara gözlem ve akıl yolu açılmıştır.¹⁵ Esasen Machiavelli, eserinde, dönemin siyasî yapısını müşahade ederek, "mevcud"u ifade etmiştir.

2- Siyaset Tanımları

Şimdiye kadar siyaset kavramı oldukça değişik şekillerde tanımlanmıştır.

Yapılan tanımların her biri, siyaset olgusunun bir yönünü izah etmesi ve birçok unsuru dışarıda bırakması bakımından çeşitli eksikliklerle doludur. Söz konusu tanımlar siyaseti, bir sanat olarak nitelendirmekten başlamakta, buna devlet yönetimi, otorite ilişkileri, baskı veya kabul ettirme yolu, iktidar mücadelesi gibi hususlarla izah etme yoluna gitmişlerdir. Bu hususta Duverger'in de belirttiği gibi "politikanın topyekün objektif bir tanımı yoktur" çünkü "topyekün objektif politika yoktur".¹⁶ Ancak değişik siyaset tanımları mevcuttur.

Yapılan bu tarifler incelendiğinde eksik kalan yönlerini tesbit etmek güç olmayacaktır. Mesela bir çok siyaset bilimci, siyaseti bir iktidar mücadelesi olarak tarif etmişlerdir. Halbuki, bu tarif kabul edildiğinde, eski Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi seçim sonuçlarının toplumu kimlerin yöneteceğini belirlememesi durumunda, seçimleri incelememiz gereksiz olacaktır.¹⁷ Çünkü burada iktidar meselesi çözülmüş kabul edilir. Seçimler ise iktidar ilişkilerinin güçlenmesine hizmet eder.¹⁸ Netice itibarıyla sözkonusu durumun iktidar mücadelesi ile alakası yoktur.

¹⁵ BOUTHOU, G.: Siyaset Sosyolojisi. (Çev. A.TÜRKAY YAZICI). İst., 1968. sh. 17.

¹⁶ DUVERGER, M.: Politikaya Giriş. (Çev. S. TIRYAKIOĞLU). İst., 1984. sh. 12.

¹⁷ TURAN, I.: Siyasal Sistem Siyasal Davranış. İst., 1986. sh.6-7.

¹⁸ SABUNCU, Y.: Sosyalist Ülkelerde Yönetime Katılma. Ank., 1985. sh. 19-20.

Bir başka şekilde, “siyaset, devletle ilgili tüm faaliyetlerdir” diyecek olursak, bu sefer de devletle alakası olmayan, dernek gibi faaliyetleri araştırma konusu yapamayız. Yine siyaseti “toplumu yönetme sanatı” ile açıklamaya kalkışırsak, toplum üyelerinin yöneticileri etkilemesi ilgimiz dışında kalır.¹⁹ Dolayısıyla siyaseti bu tanımlarla açıklamak eksik ve yetersizdir.

Diğer tanımlar da daha çok “devlet” veya “otorite” üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu görüşlerin siyaset biliminde önemli bir yer işgal etmesi, siyaset olgusunun daha iyi anlaşılması bakımından, sözkonusu görüşler üzerinde ayrıca durmayı gerekli kılmaktadır.

a- Siyasetin Konusunu “devlet”le Sınırlandıran Görüşler ve Tenkidi

Litre siyaseti “devletlerin yönetim bilimi”²⁰ olarak tanımlamaktadır. Bu görüşün Aristo’dan beri geldiğini söylemek mümkündür. Zira, Aristo, devleti iyi bir amaçla kurulmuş topluluk olarak belirtirken, bu topluluk türünü siyasal olarak nitelendirmektedir.²¹ Zaten “polis” kent devletlerine verilen bir isim olması itibariyle politika da, devlete ait işler anlamına gelmektedir. Nitekim H. Mayo “eski Yunan’ın işe böyle başlamış olmasını” sebep olarak belirtip, ilave olarak da “günümüzde devletin beynelmilel teşkilat halini almış”²² olmasını göstermektedir.

1900’lere kadar egemenliğini sürdüren kurumsal yaklaşımı benimseyen siyasal bilimciler, siyasî kurumların yapısını ve özelliklerini incelemiş, buna bağlı olarak da siyasetin tanımını kurumları ve fonksiyonlarını kapsar şekilde yapmış, özet olarak ‘siyaset devlet bilimidir’ demişlerdir. Böylece siyasetin konusunun devlet yönetimi ile özdeşleşmesi siyaset olgusunun incelenmesini sınırlayacak ve önemli bazı araştırma

¹⁹ TURAN, I.: A.g.c., sh.

²⁰ DUVERGER, M.: A.g.c., sh. 9.

²¹ ARİSTO: A.g.c., sh. 7.

²² MAYO, H.: Demokratik Teoriye Giriş. (Çev. E. KONGAR). Ank., 1964. sh. 1.

birimlerini gözden kaçırmamıza yol açacaktır.²³ Gerçekten de, bugün daha da benimsendiği gibi, devlet bir çok siyaset kurumundan biridir, siyaset kurumları da sosyal kurum kümelerinden birini oluştururlar.²⁴ Siyasî faaliyetler de, sosyal münasebetler ağı içerisinde yer alan faaliyetler bütünüdür yalnızca bir kısmını oluştururlar.

Siyasetin konusunu 'devlet' ile sınırlandırmanın bir diğer mahsurlu yanı, devletin olmadığı toplumlarda siyasetin olamayacağını kabul edilmesinden ileri gelmektedir. Zira H. Mayo'nun da belirttiği gibi devlet olmadan da hükümet ve siyaset olabilir. Gerçekten iptidai toplumlarda veya feodal düzende olduğu gibi siyaset evrensel bir olgudur.²⁵ Bu sebepleri gözönünde bulunduran E. Kalaycıoğlu, inceleme birimi olarak siyasî sistemin tanımlanmasıyla, hem bir köyün veya iptidai kabilenin, hem de millî devlet veya milletlerarası veya milletlerüstü yapı ve süreçlerin incelenmesive hatta karşılaştırılmasının mümkün olabileceğini belirtmektedir.²⁶ Bu çerçevede siyaset kavramı, bir taraftan devleti, diğer taraftan onun dışındaki unsurları içermektedir.

Siyasetin konusunu 'devlet'le sınırlandırmanın bir diğer mahsurlu yanı da devlet kavramının içeriğinde bulunan otorite kavramından kaynaklanmaktadır. Zira, devlet, genel anlamıyla, belirli sınırlar içerisinde bireyler ve eşyalar üzerinde egemen bir otoriteye sahip olan bir aygıttır. Ancak 'otorite'yi yalnızca devletle ve devleti temsil eden görevlilerle sınırlandırmak doğru değildir. Çünkü bir dinî liderin, çete reisinin,...vs. otoritelerinden söz etmek mümkündür.²⁷ O halde bir ülkede otorite devletin tekelinde değildir. Devletin yanı sıra otoriteye sahip başka sosyal gruplar da

²³ KALAYCIOĞLU, E.: Çağdaş Siyasal Bilim. İst., 1984. sh.9.

²⁴ LİPSET, S.M.: Siyasal İnsan. (Çev. M. TUNÇAY). Ank., 1986. sh. 3.

²⁵ MAYO, H.: A.g.e., sh. 1.

²⁶ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 9.

²⁷ VERGİN, N.: Siyaset Sosyolojisi Ders Notları. sh. 10.

vardır.²⁸ Bu sebeple siyaset kavramının çerçevesi bu mahsurlu yarı ortadan kaldıracak şekilde çizilmelidir.

Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi, siyaset olgusunu 'devlet' kavramı ile tarif etmek yetersiz ve mahsurlu olmaktadır.

b- Siyasetin konusunu 'İktidar' İle Sınırlandıran Görüşler ve Tenkidi

Siyasetin konusunun 'devlet' ile sınırlandırılmasından dolayı ortaya çıkan problemler, 'devlet' kavramının yerine 'iktidar' kavramı konularak halledilmeye çalışılmıştır. Ancak iktidar kavramının da siyaset kavramını izah etmede yetersiz kalması, bu kavramı benimseyenlerin, 'iktidar'ı değişik şekillerde tanımlamalarına ve yeni anlamlar yüklemelerine sebep olmuştur. Bu bir taraftan değişik tanımların yetersizliğinden , diğer taraftan ideolojik yaklaşım tarzlarının farklılığından kaynaklanmaktadır.

Bütün bu faktörler bir taraftan tarif çeşitliliği getirirken, diğer taraftan, iktidar kavramının siyaset sosyolojisinde yaygın olarak benimsenmesini sağlamıştır. Bu görüş, gerek Anglo-Sakson dünyasında (Ph. Althoff, R. Dahl, S. La Palombara, Ch. Merriam, M. Rush), gerekse Fransa'da (R. Aron, G. Burdeau, M. Duverger, R.-G. Schwartzenberg, G. Vedel) en yaygın olan görüştür.²⁹ Bu yaygınlığın sebebi olarak, kavramın ,çalışılan spesifik alana uygulanabilen kullanım kolaylığı gösterilebilir.

R. Aron'a göre siyaset, bütün topluluğun teşkilatlanma şeklinin karakteristiği olarak görülen, egemenliğin teşkilatlanma şeklidir. O'na göre insanlar arasında her işbirliği bir otoriteyi getirir; öte yandan iktidarın kullanılma biçimi ve yöneticilerin seçimi siyasetin özünü teşkil eder.³⁰

²⁸ GÜRBÜZ, Y.: Siyasal Sosyoloji, sh.10.

²⁹ GÜRBÜZ, Y.: A.g.e., sh. 5

³⁰ ARON, R.: Demokrasi ve Totalitarizm. (Çev. V. HATAY). İst., 1976. sh. 7.

T. Bottomore da siyaset sosyolojisinin konusu olarak 'iktidar'ı kabul eder. O'na göre siyasetin başlıca konusu, sınırları belli olan bir toplum düzeyinde (bu toplum bir kabile, millî devlet, bir imparatorluk veya başka tür bir toplum olabilir) iktidar olayı ; bu toplumlar arasındaki ilişkiler ; ve bu iktidarın belirlenimiyle doğrudan ilgili toplumsal hareketler, örgütlenmeler ve kurumlardır. Bottomore'un 'iktidar'dan kasdettiği , "bir bireyin veya toplumsal bir kümenin, gerekirse diğer bireylerin ve kümelerin çıkarlarına, hatta muhalefetine karşı bir eylem sürecini izleme (karar alma ve uygulama, daha genel olarak da, karar alma gündemini belirleme) yetisidir"³¹

M. Duverger'e göre siyasetin 'iktidar bilimi' olarak anlaşılmasının, 'devlet bilimi' olarak nitelendirilmesine nazaran esaslı bir üstünlüğü vardır. Bu ise daha fazla fonksiyonel olmasından kaynaklanmaktadır.³² Çünkü bu görüş, iktidarın devlet içindeki niteliğini diğer toplumlar, topluluklar içindeki iktidarla karşılaştırarak bilimsel yönden açıklamak olanağına açık iken, siyaset devlet bilimidir görüşü bu imkânâ kapalıdır. Eğer iktidar, tüm insan gruplarında karşılaştırmalı bir şekilde incelenecek olursa, devlet içindeki iktidar ile diğer gruplardaki iktidar arasındaki farklar ortaya çıkarılabilir.³³

Siyaseti iktidar kavramı ile tanımlayan yaklaşımlardan bir diğerinde ise iktidar 'sınıf ilişkileri' olarak görülmektedir. Siyaset teorisinin başlıca meselesi de bu çerçevede içindeki iktidar meselesidir.³⁴

A. Berle ise 'iktidar' ismini verdiği eserinde, iktidarın kanunlarını tesbit etmeye çalışmıştır. O'na göre iktidarın, görülebilir beş tane kanunu vardır. Bunlar, ister çocukların odasındaki anne üzerinde, veya bir işyerinin müdürü üzerinde veyahut ister

³¹ BOTTOMORE. T.: Siyasal Sosyoloji. (Çev.E. MUTLU). Ank..1987. sh. 1.

³² DUVERGER. M.: Politikaya Giriş. (S. TIRYAKIOĞLU),İst.. 1984. sh.5.

³³ DUVERGER. M.: Siyaset Sosyolojisi. (Çev. Ş. TEKELİ). İst.. sh.21.

³⁴ POULANTZAS. N.: Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar (Çev. Ş. SÜER. L.F. TOPAÇOĞLU). İst.. 1992

bir şehrin belediye reisi veya imparatorluğun diktatörü üzerinde olsun, iktidarın görüldüğü her yerde ve her seviyede uygulanabilir. Bu kanunlar şunlardır:³⁵

“ Bir: İktidar istisnasız, beşer teşkilatındaki bir boşluğu doldurur. Kaos ve iktidar arasındaki bu boşluğu, her zaman iktidar doldurur.

İki: İktidar, istisnasız şahsîdir. Sınıfların, elitlerin ve grupların, fertler üzerinde toplanan gücün yürütülmesinde katkıda bulunmak üzere, teşkilât işlemine yardımcı olabilirse de “sınıf iktidarı”, “elit iktidarı” veya “grup iktidarı” diye birşey yoktur.

Üç: İktidar istisnasız, bir fikir ve felsefe sistemine dayanır. Böyle bir sistem veya felsefe bulunmazsa, iktidar için elzem olan müesseseler, güvenilir olmaktan çıkarlar, iktidar tesirini kaybeder ve sonunda, iktidarı elinde bulunduran kimse devrilir.

Dört: İktidar müesseseler kanalı ile yürütülür ve müesseselere dayanır. Bu müesseseler, varlıklarıyla iktidarı sınırlar, kontrol eder ve sonunda, iktidarı bahşederler veya geri alırlar.

Beş: İktidar, istisnasız, bir sorumluluk sahası ile karşılaşır ve bu sorumluluk sahası içinde hareket eder. İktidar ve sorumluluk, devamlı bir şekilde, husumet ve işbirliği içinde, çatışma veya bir tür dialog içinde, teşkilâtli bir şekilde veya teşkilâatlanmamış olarak birbirlerini etkilemek suretiyle, iktidarın dayandığı müesseseleri oluşturur veya oluşturmak isterler”.

M. Weber de siyaseti “devletler arasında ya da devlet içindeki gruplar arasında gücü paylaşmaya ya da gücün dağılımını etkilemeye çalışmak”³⁶ olarak tarif eder. N. Vergin, M. Weber’in izahını benimseyerek, genel sosyoloji ile siyaset sosyolojisi arasında sınırı çizmesi bakımından tanımını olumlu bulmaktadır.³⁷

³⁵ BERLE, A.: İktidar. (Çev. N. MUALLİMOĞLU). İst., 1980, sh. 37.

³⁶ GERTH, H.H.- MILLS, C.W.: Max Weber Sosyoloji Yazıları (Çev. T. PARLA). İst., 1986, sh. 80.

³⁷ VERGİN, N.: A.g.e., sh.15.

Siyasetin bu şekilde, mahiyetleri farklı olmakla birlikte, iktidar kavramı ile izahı, beraberinde birçok tenkitleri de getirmiştir. E. Kalaycıoğlu, devlet kavramının yerine iktidar kavramının konmasını, "Aristogil" yaklaşımı ve onun odak noktasını oluşturan siyaset tanımının korunmaya çalışılması olarak yorumlamaktadır.³⁸

Yapılan en önemli tenkitlerden birine göre, eğer toplumdaki her türden iktidar, iktidar olgusu ve kavramı içine alınırsa, siyaset bilimi giderek genel sosyoloji haline dönüşecek ve aradaki sınır kalkacaktır. Çünkü cemiyet içinde iktidar olgusunu tanımayan hemen hemen hiç bir grup yok gibidir.³⁹ Duverger bu tenkidi kabul etmekle birlikte, böyle bir sınır koymanın gerekli olduğunu kabul etmez.⁴⁰ N. Vergin ise iktidar ilişkilerinin tümünün siyasî nitelik taşımadığını belirterek, Weber'de olduğu gibi, 'siyasî iktidar' kavramının kullanılmasıyla meselenin halledilebileceğini belirtir.⁴¹ Ancak, iktidar siyasetin temeli olmaktan çok, onun bir aracıdır. İktidarın incelenmesine sıkı sıkıya bağlı kalan bir tanım, siyasî hayatın diğer bazı yönlerini ihmal etme tehlikesini içinde taşır.⁴²

Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi, iktidar kavramının mahiyeti hususunda mutabakat yoktur. Bu da beraberinde, siyasetin, birbirinden oldukça farklı izahlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca yapılan tanımların genel sosyoloji alanını da kapsamaması, tanımların siyaset sosyolojisinin dışına taşmasına yol açmıştır. Bütün bu faktörler de siyasetin iktidar kavramı ile izahının yetersizliğini ortaya koymaktadır.

3- Siyasetin Sosyolojik Açıklaması

a- Siyasal Bilim - Siyaset Sosyolojisi Ayrımı

³⁸ KALAYCIOĞLU, E.: Çağdaş Siyasal Bilim. sh.5.

³⁹ ÇAM, E.: Siyaset Bilimi. sh. 37 ; VERGIN, N.: A.g.e., sh.13.

⁴⁰ DUVERGER, M.: A.g.e., sh. 22.

⁴¹ VERGIN, N.: A.g.e., sh. 14.

⁴² ÇAM, E.: A.g.e., sh. 37.

Siyasal bilim ve siyasal sosyoloji sözcükleri hemen hemen eş anlamlıdır. Çoğu Amerikan üniversitesinde, aynı sorunlara, eğer bunlar bir Siyasal Bilim Bölümü tarafından ele alınmışsa 'Siyasal Bilim', eğer bir Sosyoloji Bölümü çerçevesinde incelenmiş ise 'siyasal sosyoloji' denmektedir. Fransa'da ise siyasal sosyoloji deyişi çoğu zaman, siyasal bilimde uzun süre egemen olmuş olan hukukî ve felsefî yöntemlerden bir kopma ve daha bilimsel yöntemlerle bir çözümleme getirme isteğini yansıtmaktadır. Yine de, üniversite içi bölünmeler ve bunun araştırmacı ve öğreticiler üzerinde bıraktığı iz, iki alan arasında bir ayrılığa yol açmaktadır. Siyasal bilim, siyasî olayların hem hukukî müesseseler, tarih, insan coğrafyası, iktisat, demografya v.b. gibi araçlardan hem de doğrudan doğruya sosyolojik açıdan ele alındığı geniş bir bilimsel yaklaşımı benimsemektedir. Siyasal sosyoloji ise aksine, özellikle bu son yaklaşımı benimser.⁴³

Önceleri siyaset bilimciler 'devlet'i siyasetin temeli olarak kabul ederlerken, şimdi, siyaset sosyologları 'devlet'i bir çok siyaset müessesesinden biri olarak kabul ederler. Siyaset müesseseleri de sosyal müessese kümelerinden birini oluştururlar; bu müesseselerle müessese kümeleri arasındaki bağıntı genel sosyolojinin inceleme alanına girer, ancak siyaset müessesesi ile diğer müesseseler arasındaki bağıntıyı siyaset sosyolojisi inceler.⁴⁴ Böylece siyaset sosyolojisinin alanına giren konular; siyasî müesseselerin kaynakları ve işleyişi, kamuoyunun doğuş ve şekillenmesi, toplumların kendi ihtiyaç, deney, çalkantılarını siyasî alanda nasıl yorumladıkları, siyasî davranış şekilleri,⁴⁵ siyasî kültür, siyasî sosyalleşme...vs. sayılabilir.

b- Sosyolojik Açıdan Siyaset

⁴³ DUVERGER. M.: A.g.c., sh. 5.

⁴⁴ LİPSET. S.M.:A.g.c., sh.3.

⁴⁵ BOUTHOU. G.: A.g.c., sh.8.

İnsanlar her zaman başkalarını etkileme, karar alma, idare etme gibi istekleri kendilerinde taşımışlardır. Bazıları bütün bu isteklerini uygulayabilmişler, diğerleri ise onlara bazen tabi olarak, bazen de katkıda bulunarak hayatierlerini devam ettirmişlerdir. Sözkonusu isteklerin çeşitli derecelerde bir çok insanda bulunması ise, bütün bu insanların aynı hedefe yönelmelerini ortaya çıkarmıştır. Bu da mücadele ve işbirliğini gerekli kılmıştır. Bu mücadele ve işbirliği siyaset kavramıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Ancak sözkonusu mücadele ve işbirliğinin sosyal hayatın tamamına yönelik olması, siyasetin de en küçük sosyal birimlerden en büyük sosyal birim olan 'devlet'e kadar giden bir süreci kapsamasına sebep olmuştur. Bu ise beraberinde birçok inceleme ve tasvir etme güçlüklerini ortaya çıkarmıştır.

Bugün daha da kabul edilmektedir ki, cemiyet, iktisadî unsur, artı siyasî unsur, artı kültürel unsur, ...vb.'dan kurulu değildir. Cemiyet, bu unsurların meydana getirdiği ahenkli bir bütündür. Bu sebeple siyaset sosyologu, siyaseti cemiyetin tamamını meydana getiren müesseseler ağından soyutlayamaz.⁴⁶ Zira cemiyet "insan davranışını hem hürriyete kavuşturan, hem hudutlandıran, bir taraftan karşılıklı yardımlaşmalara imkân veren, diğer taraftan gruplaşmalara ve bölünmelere yol açan, değişen bir sosyal teşkilatlar ve münasebetler ağıdır"⁴⁷ şeklinde tarif edilebilir. Tarifte de yer aldığı gibi cemiyet, bir muamele ve usuller sistemi, otorite ve karşılıklı yardımlar, bir çok gruplaşma ve bölünmeler, insan davranışının kontrol ve hürriyetleri sistemidir.⁴⁸ Bu çerçevede siyaset, sosyal münasebetler ağı içerisinde bulunan ferdin münasebetlerinin bir yönünü ifade eden kavramdır. Zira, fertler, sosyal münasebetleri sürecinde siyasî, iktisadî, idarî, ...vb. gibi bir çok davranışlarda bulunurlar. Bütün bu davranışlardan birini diğerinden soyutlamak mümkün değildir.

⁴⁶ VERGİN, N.: A.g.e., sh. 19-20.

⁴⁷ KURTKAN, A.: Genel Sosyoloji. İst., 1986. sh. 3-4.

⁴⁸ MACIVER, R.M. - PAGE, C.H.: Cemiyet. (çev. A. KURTKAN). İst., 1969. sh. 9.

Günümüzde yaygın kabul gören sosyolojik yaklaşım, siyaset biliminin inceleme alanını siyasî müesseseler ve sistemler arası ilişkiler; bu ilişkilerde çeşitli düzeylerde beliren tutum, inanç ve davranışlar ile bu ilişkileri yapıyılaştıran müesseseler oluşturmaktadır.⁴⁹ Bütün bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere kapsamlı ve kesin çizgileriyle çerçevenilmiş bir siyaset tanımı yapmak oldukça güç görülmektedir. Ancak yapmış olduğumuz değerlendirmeler çerçevesinde, bütün eksikliklerini göze alarak siyaseti şöyle tanımlayabiliriz:

Siyaset, kamuyu veya belirli bir grubu ilgilendiren meselelerde, karar verme, kararları etkileme veya uygulamaya yönelik; mücadele etme veya mensup olma, işbirliği ve dayanışma içerisinde olabildiği gibi çatışma şeklinde de beliren değişen bir sosyal münasebetler bütünüdür.

B- SİYASİ KÜLTÜR

1- Kültür

Lâtincede 'toprağı işleme' mânasında kullanılan kültür tâbiri, sonraları Batı Avrupa dillerinde kazandığı 'yüksek genel bilgi' mânası ile Türkçeye girmiştir.⁵⁰ Fakat kültür kavramının müştereken kabul edilmiş bir tanımı mevcut değildir. Nitekim daha 1952 yılında yapılan bir araştırmada birbirinden farklı 164 tanım tesbit edilmiştir.⁵¹ Sözkonusu farklılıklar, ilimlerin kendi sahalarına ve metodlarına uygun tarifler yapmalarından kaynaklandığı gibi, meselenin değişik boyutlarını izah etme endişesi ve çabasından da ileri geldiği söylenebilir. Nitekim, T.S. Eliot, kültürü fert, sınıf ve toplumun amaçları açısından incelemektedir. O'na göre gelişmiş toplumlar düşünüldüğünde, kültürün bu üç anlamı arasındaki ilişkiyi hesaba katmak gerekir.⁵²

⁴⁹ ÇAM, E.: A.g.c., sh. 38-39.

⁵⁰ KAFESOĞLU, I.: Türk Millî Kültürü. İst., 1988, sh. 15.

⁵¹ MERİÇ, C.: Umrandan uygarlığı. ist., 1977, sh. 100 ; GÜVENÇ, B.: İnsan ve Kültür. İst., 1984, sh. 95.

⁵² ELİOT, T.S.: Kültür Üzerine Düşünceler. (Çev. S. KANTARCIOĞLU). Ank., 1987, sh. 11-12.

Keza R. Williams, kültürün belirli ve genel bir hayat tarzına işaret eden antropolojik ve sosyolojik anlamıyla, sanatsal ve entellektüel faaliyetlere işaret eden alanlara dikkat çekmektedir.⁵³ Zaten tanımlar incelendiğinde, saha farklılıklarının (antropoloji, sosyoloji, eğitim, teknoloji, psikoloji, felsefe, sanat vs.) ve muayyen bir kültürün kendine has özelliklerinin, farklı tanımların yapılmasındaki rolü ortaya çıkacaktır.⁵⁴ Bundan başka, ilimler geliştikçe, terimler de bu gelişmeye bağlı olarak onu takip etmek zorunda olduklarından yeniden tarif edilmeleri gerekmiştir.⁵⁵ Bu da mevcut tanımlara yenilerinin eklenmesini sağlamıştır. Ancak bütün bu farklılıklara rağmen kavramın kullanılışında birçok benzerlikler ve müşterek noktalar da bulunmaktadır.

Kültür kavramı izah edilirken, birçok düşünür tarafından, maddî ve manevî olmak üzere kültürün iki veçhesine işaret edilmiştir.⁵⁶ Ziya Gökalp, kültürü hars ve medeniyet olmak üzere iki kısma ayırırken⁵⁷ M. Turhan da bu ayrıma katılarak, medeniyetle kültür arasında farklılığın olmadığını söylemenin ilmî temele dayanmayan dogmatik bir düşünce olduğunu söyler.⁵⁸ E. Güngör ise sözkonusu ayrımın kolaylık sağlamanın ötesinde birtakım güçlüklerine işaret eder.⁵⁹ A. Kurtkan ise şu tarifi yapar: "Kültür, insanın, insanlar (yani evvelki ve şimdiki nesiller) tarafından yaratılmış olan bütün çevre unsurlarını içine alan bir kavramdır. Bu unsurların gözle görülmeyen, düşünceler, âdetler, zihniyetler halinde beliren iç veçhesine manevî kültür, bu manevî unsurların binalar, teknikler, yollar, vasıtalar ... halinde maddî

⁵³ WILLIAMS, R.: Kültür, (Çev. E. BAŞER), İst., 1993, sh. 11-12.

⁵⁴ GÜVENÇ, B.: A.g.e., sh.98-102.

⁵⁵ TURHAN, M.: Kültür Değişimleri, İst., 1987, sh. 35.

⁵⁶ GÖKALP, ZÇ.: Türk Medeniyeti Tarihi, (Haz. I. AKA - K.Y. KOPRAMAN) İst., 1976, sh. 19 ; MALINOWSKI, B.: Bilimsel Bir Kültür Teorisi, (Çev. S. ÖZKAL), İst., 1992, sh. 66 ; TURHAN, M.: A.g.e., sh. 38 ; KURTKAN, A.: Türk Milletinin Manevi Değerleri, İst., 1984, sh. 9-10 ; TURAL, S.: Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ank., 1988, sh.39 ; NİRUN, N.: Sistemik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Ank., 1991, sh. 76-77.

⁵⁷ GÖKALP, Z., A.g.e., sh. 19.

⁵⁸ TURHAN, M.: A.g.e., sh. 38.

⁵⁹ GÜNGÖR, E.: Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İst., 1989, sh. 77 vd.

kalıplara bürünerek dışlaşmış olan dış veçhesine de maddî kültür diyoruz"⁶⁰ O halde kültürün biri maddî diğeri manevî olmak üzere iki veçhesi vardır. Ancak birini diğerdinden soyutlamak mümkün değildir.

Bütün bu açıklamalar göstermektedir ki müştereken kabul edilebilecek bir kültür tarifi vermek oldukça güçtür. Zira oldukça fazla tarife rastlamaktayız. Bunlardan en çok kullanılanlardan biri E. B. Taylor'un tarifidir. O'na göre kültür, "bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, örf ve âdetleri, ferdin mensup olduğu cemiyetin bir uzvu olması itibariyle kazandığı itiyatlarını ve bütün diğeri maharetlerini ihtiva eden gayet girift bir bütündür".⁶¹ Bu tanımın ancak iptidâî cemiyetler için geçerli olabileceğini, modern cemiyeti izah etmede yetersiz kalacağını belirterek eleştiren J. Fichter, kültürü "toplumdaki kişilerin ortaklaşa paylaştığı toplam kurumların bir bileşkesi"⁶² olarak tarif eder.

Kültür hakkındaki bütün bu açıklamalardan sonra M. Turhan'ın şu tarifini verebiliriz:

"Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumi atitüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğeri cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder".⁶³

2- Siyasî Kültür

Kültür, davranışlar, inançlar ve değer hükümleri ile birlikte beliren âdetler, örfler, normlar ve müesseseler muhtevası olarak düşünüldüğünde, kültür, sosyal hayat

⁶⁰ KURTKAN. A.: A.g.e., sh. 10.

⁶¹ TURHAN. M.: A.g.e., sh. 36.

⁶² FICHTER. J.: Sosyoloji Nedir?. (Çev. N. ÇELEBİ), Ank., 1994. sh.132-133.

⁶³ TURHAN. M.: A.g.e., sh.48.

alanında insanların neleri yapıp, neleri yapamayacaklarını işaret ederek fertlere belirli davranış kalıpları sunar. Böylece birtakım kültür normları fertleri bir arada tutabilmekte, düşünce ve davranışlarını etkileyerek onlara baskı yapmakta, kendilerini onlara zorla kabul ettirmektedir.⁶⁴ Bu sayede, kültür tarafından şahsiyetleri biçimlenmiş fertlerin sosyal hayatın her faaliyet alanına ilişkin ortak olarak kabul ettikleri davranış türleri vardır. Evlenme ritüelleri, örf adetler, hatta iş hayatının ana hatları kültür tarafından belirlenmektedir. Toplumun kolektif hayatını belirleyen, ona yön veren siyasete karşı da, kuşkusuz, bireylerin ortak olarak geliştirdikleri görüşler ve beklentiler olacaktır. Siyasî olguya karşı ortak olarak benimsedikleri tutumlara tekabül eden bir dizi de davranış olacaktır. İşte belirli bir toplumda siyasî olguya ilişkin geliştirilmiş olan kanaat ve inançlar, tutum ve davranışlar o toplumun siyasî kültürünü meydana getirmektedir.⁶⁵ Daha genel bir ifadeyle siyasî kültürden, kültürün siyasî yönleri anlaşılmalı ve bunların kendi içinde sistemli bir bütün oluşturduğu düşünülmektedir.⁶⁶ Bu bütün, bir siyasî sistemin kolektif tarihi ile, belli bir anda sistemi oluşturan bireylerin hayat tarihçelerinin bir ürünüdür.⁶⁷ Ancak, siyasî kültür, toplumun geleneklerinin, toplum müesseselerinin ruhunun, vatandaşların arzu ve ortak çıkarlarının ve liderinin siyasî stiline yalnızca rastlantı bir tarihi tecrübe sonucu olmayıp, anlamlı bir bütün olarak birbirlerine uymaları, anlaşılır, açık bir ilişkiler ağı meydana getirmesiyle belirmektedir.⁶⁸

Siyasî kültürün, siyasî süreç açısından iki temel fonksiyonu belirlemektedir. Evvela, kültür, bazı inanç ve davranış kurallarının standartlaşması yoluyla, siyasî sürecin işleyişini kolaylaştırır. İkinci olarak da, siyasî kültür, mevcut siyasî sistemin

⁶⁴ NİRÜN, N.: A.g.e., sh.53-54.

⁶⁵ VERGİN, N.: A.g.e., sh. 130.

⁶⁶ DUVERGER, M.: A.g.e., sh.88.

⁶⁷ HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.: Siyasal gelişme. (Çev. E. ÖZBUDUN) Ank., sh.20

⁶⁸ YÜCEKÖK, A.: Siyasetin Toplumsal Tabanı. (Siyaset Sosyolojisi) . Ank., 1987. sh. 13.

benimsenmesini, yönetmekte haklı görülmesini ve dolayısıyla devamlılığını sağlayan bir araçtır.⁶⁹ Ancak ferdin davranışlarında da görülebildiği gibi, gündelik davranışlar normatif kalıpların dışına çıkabilmektedir. Bu tür sapmalar ise sosyal sistemde ihtiyaç duyulan değişmeyi davet etmektedir.⁷⁰

Siyasî kültür ve siyasî yapıların ahenkli olması, bir yandan siyasî rol yapıları, diğer yandan da toplumda yaygın siyasî değerler arasındaki uyum yüksekliğine bağlıdır.⁷¹ Değerlerin çatışması ferdi, fertlerarası ya da grup seviyesinde çatışmalara yol açabilmektedir. Çatışmanın seviyesi, problemin kaynağının cemiyetin değerler sisteminde olup olmadığını ortaya çıkaracaktır.⁷² Bu çerçevede sapma davranışlar norm yönelimli olabileceği gibi değer yönelimli de olabilmektedir. Bunun sonucunda siyasî yabancılaşma süreci yaşanabileceği gibi alt-siyasî kültür grupları ya da karşı-kültür grupları oluşabilecektir.

3- Siyasî Kültür Tipleri

Gabriel Almond siyasî kültürü, cemaatçi, teba ve katılımcı kültür olmak üzere üç tipe incelemiştir.⁷³ Cemaatçi siyasî kültürde birey, köy veya kabile grubu ötesinde daha geniş kapsamlı bir siyasî sistemin varlığından ancak pek belli belirsiz biçimde haberdardır. Teba siyasî kültüründe, kişinin mahallî dünyası dışında farklılaşmış bir siyasî sistemde ve onun çıktığı unsurlarına (yani sistemin idarî yapılarına) yönelik yönelimlere sık sık rastlanır. Buna karşılık, sistemin girdi unsurlarına ve bireyin bir siyasî katılımcı olarak kendi kendisine yönelik yönelimleri, gene sıfır civarındadır. Katılımcı siyasî kültürde ise toplumun üyeleri, sadece sistemin tümüne ve onun çıktıklarına veya idarî yapılarına yönelik yönelimler değil, aynı zamanda sistemin girdilerine veya siyasî

⁶⁹ TURAN, I.: A.g.e., sh.33.

⁷⁰ KORKMAZ, A. : Suç Sosyolojisi, Ders Notları, s.15.

⁷¹ ÇAM, E.: A.g.e., sh.313.

⁷² KORKMAZ, A.: A.g.e., sh. 4.

⁷³ DUVERGER, M.: A.g.e., sh. 89 ; ALTINDAL, A.: Siyasal - Kültür ve Yöntem, İst., 1982, sh.17 ; SARIBAY, A.Y.: A.g.e., sh. 70-71 ; VERGİN, N.: A.g.e., sh. 132-133.

yapılarına ve aktif bir katılımcı olarak bireyin kendisine yönelik olumlu yönelimler taşırlar.⁷⁴

Her kültür tipi, belirli bir siyasî yapı ile uygunluk arzeder. Siyasî kültür ile siyasî yapının uygunluğu meselesi siyasî gelişme yönünden önem taşımaktadır. Mesela cemaatçi kültür, merkezîyetçi olmayan bir geleneksel siyasî yapıya denk düşmektedir. Buna karşılık teba kültürü daha çok merkezîyetçiliğin üstün olduğu despot bir yapıya uygun düşer. Katılımcı kültür ise gelişmiş demokratik bir yapının türevi olan bir kültürdür.⁷⁵

R. Dahl, gelişmiş demokratik yapıların siyasî kültürüne ‘poliarşi’ ismini vermektedir. Ölçeğin değişmesi ve bunun meydana getirdiği sonuçlar - temsilî yönetim, daha büyük bir çeşitlilik, bölünmelerin ve çatışmaların artması - bir bütün olarak alındığında, modern temsilî demokrasileri, hem demokratik rejimlerden, hem de daha eskinin demokratik sistemlerinden ayırdetmeyi sağlayan bir siyasî müesseseler kümesinin gelişmesine yardımcı olmuştur. Poliarşinin olabilmesi için hepsinin birden bulunması şartıyla yedi müessesenin mevcut olması gerekmektedir.⁷⁶

- i- seçilmiş görevliler
- ii- özgür ve adil seçimler
- iii- kapsayıcı seçme hakkı
- iv- mevki için yarışma hakkı
- v- ifade özgürlüğü
- vi- alternatif enformasyon
- vii- örgütsel özerklik.

⁷⁴ HUNTINGTON, S.P. VE DOMUNGUEZ, J.I.: A.g.e., sh. 20.

⁷⁵ ÇAM, E.: A.g.e., sh. 312.

⁷⁶ DAHL, R.A.: Demokrasi ve Eleştirileri. (Çev. L. KÖKER), Ank., 1993, sh. 278-281.

Görüldüğü gibi poliarsi katılımı siyasî siyasî kültüre uygun bir müesseseler ağından teşekkül etmiştir. Ayrıca böyle bir müesseseler ağının teşekkülü de siyasî kültürün muhtevasına bağlıdır.

C- SİYASİ SOSYALLEŞME

1- Sosyalleşme

Kültürün sürekliliği bir kuşaktan bir kuşağa aktarmakla mümkün olabilmektedir. Bu ise sosyalleşme süreci olarak isimlendirilmektedir. Ferdin cemiyette geçerli olan değerleri, inançları, vaziyetalışlarını, davranış kalıplarını öğrenip özümsemesi çocukluk döneminde başlar ve devam eder.⁷⁷ Yani bir süreklilik sözkonusudur.

Yeni doğan insan yavrusu, sosyal tarafı olmayan, benlik merkezli bir canlıdır. Etrafında bulunan herşeye kendine verdikleri zevke ve ızdıraba göre değer biçer. Böylece kendini kendi küçük kâinatının merkezi olarak görür. Sosyalleşme sürecinde çocuğun tamamen benlik merkezli olduğu bu ilk safhadan çıkışı canlı ve cansız varlıklar arasında ayırım yapabilmesiyle başlar. Çünkü, sosyalleşme, ferdin, başka fertlerle sosyal münasebetlere girişebilmesi demektir ki, bu da ancak ferdin, diğer şahısları da belirli haklara sahip birer fert olarak (tıpkı kendi gibi) tanıyabilmesi ile mümkün olur.⁷⁸ Bu süreci, insanın psikolojik varlıktan sosyal varlığa geçişi olarak⁷⁹ isimlendirmek mümkündür.

Küçük çocuğun sosyalleşme sürecinin ikinci safhası tek taraflı peşin hükümlerin, karşılıklı anlayışa dayanan hükümlere yer vermeye başlaması ile karakterlenen safhadır. Birinci safhada çocuk sadece başka insanları da sosyal varlıklar

⁷⁷ ERGÜN, M.: Eğitim ve Toplum. Malatya . 1987. sh. 35.

⁷⁸ KURTKAN, A.: "Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Tipolojisi". I.Ü.İ.F. Fındıkoğlu Armağanı'ndan Ayırbaşım. İst., 1977. sh. 145.

⁷⁹ CELKAN, H.Y.: Eğitim Sosyolojisi. Erzurum, 1993. sh.57.

olarak görmeyi öğrenir. Bu ikinci safhada ise şahsına veya mensup olduğu küçük gruplara ait tek yanlı peşin hükümleri ve bunların kaynağını teşkil eden grup menfaatlerini büyük gruba ait müşterek menfaatler uğruna terkedebilme seviyesine yükselmeye başlar.⁸⁰ Bu fert ile cemiyetin bütünleşmeye başlaması halidir.

Fert ile cemiyet arasında ise tam bir bütünleşmeden söz etmek mümkün değildir. Çünkü ihtilaflar ve çarpışmalar, isyanlar ve bastırışlar daima vuku bulmaktadır. Tezatlar, hatalı intibaklar, rekabetçi kıskançlıklar ve engellemeler vs. vardır ki fertle cemiyet arasındaki ahenge müdahale eder ve fertlerle grupların sosyal nizam içinde bütünleşmesini sınırlar.⁸¹ Bunların yaygınlık kazanması ise sosyal çözülme tehlikesini ortaya çıkarır.

Sınırlı olan bu bütünleşmeyi sosyalleşme süreci tamamlamakta ve sosyal çözümleri engelleyici bir rol oynamaktadır. Zira sosyalleşme sürecinde fert, cemiyetin ortaya koyduğu tavır ve hareket kurallarını, normlarını, değerleri, yapması ve yapmaması gereken hususları öğrenir.⁸² Bununla da kalmayan fert, sadece cemiyetin kendisine sunduklarından etkilenen değil etkileyen hale gelir ki bu süreci, MacIver ve Page'e dayanarak 'ferdiyet' kavramı ile ifade edebiliriz. MacIver ve Page ferdiyeti şöyle açıklamaktadırlar: "Sosyal bir varlığın davranışının basit bir taklit veya telkin neticesini teşkil etmediği, kendisi âdet veya hatta itiyatların esiri olmadığı, sosyal çevreye karşı reaksiyonları toptan otomatik ve itaatvârî reaksiyonlardan ibaret bulunmadığı, anlayış ve şahsî gayenin hayat faaliyetlerinin birer faktörü olduğu zaman daha fazla ferdileşmiş olduğunu söyleyebiliriz. Sosyolojik mânada ferdiyet öyle bir sıfattır ki, bir grup azasının sırf bir âza olmaktan daha fazla birşey olduğunu bildirir.

⁸⁰ KURTKAN, A.: A.g.c., sh. 146.

⁸¹ MACIVER, R.M. - PAGE, H.C.: A.g.c., sh.86.

⁸² DÖNMEZER, S.: Sosyoloji. Ank., 1984. sh. 141.

Çünkü ferdiyet bir 'benlik'tir, kendisine ait olan bir tabiatı ifade edici mahiyetteki bir faaliyet ve reaksiyon merkezidir".⁸³

O halde sosyalleşme genel olarak kültürel unsurların öğrenilmesi sürecidir. Kültürün siyasî yönünün öğrenilmesi, benimsenmesi ve davranışa geçirilmesi ise siyasî sosyalleşme sürecini oluşturmaktadır.

2- Siyasî Sosyalleşme

Genel olarak, sosyalleşme, cemiyetteki değerlerim, inançların, davranışların fert tarafından benimsenmesi süreci olarak tanımlandığında, siyasî sosyalleşme de, buna paralel olarak, siyasî inanç, değer ve davranışların fert tarafından benimsenmesi süreci olarak değerlendirilebilir.⁸⁴

Sosyalleşme sürecinde olduğu gibi, siyasî sosyalleşme de çocukluk döneminde başlar. Çocuğun bu süreç içerisindeki tutum ve davranışlarını duygusal ve bilgisel olmak üzere iki boyutta düşünmek mümkündür. Aile içerisinde başlayan bu duygusal boyutta, çocuk, siyasî kültürün herhangi bir yönüne veya unsuruna bağlı olmakla birlikte, sebep-sonuç ilişkisini izah edememektedir. Bu şekilde başlayan siyasî sosyalleşme süreci, özellikle çocuğun okula başlamasından sonra bilgisel yönden de gelişme gösterir. Böylece çocuk siyasî kültür unsurlarının hangi fonksiyonları olduğunu, daha önce sözü geçen - sempati duyduğu veya sevmediği - insanların rollerinin neler olduğunu öğrenir.⁸⁵ Gerçek bir siyasetin gelişmiş bir bilgiye ve kültüre dayanması gerektiği ve siyasetin ahlâkî amacı olan toplumu daha âdil, daha üstün, daha ahenkli bir düzene kavuşturma ve geliştirme çabalarının da bilgi temeline

⁸³ MACIVER, R.M. VE PAGE, H.C.: A. g.e., sh. 82-83.

⁸⁴ ALKAN, T.: Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim. Ank., 1989. sh. 5.

⁸⁵ TURAN, I.: A.g.e., sh. 48.

dayanması gerektiği düşünülduğünde, bilgilendirme sürecinin önemi ortaya çıkacaktır.⁸⁶

Bu süreçte, fert, siyasî olmasa da, ilk otoriteyle tanışması aile çevresi içinde olurken, aile çocuk üzerinde iki şekilde etki etmektedir. Birincisi, ailenin doğrudan doğruya ve bilinçli bir biçimde çocuğa kazandırmaya çalıştığı siyasî değer, tutum ve inançlardır. İkinci olarak da ailenin yapısı, babanın ve annenin çocuğa karşı tutumu veya davranışları itibariyle çocuğun edindiği izlenimlerin siyasî özneyi kapsayacak biçimde genelleşmesi veya siyasî sisteme teşmil edilmesidir.⁸⁷

Ancak zamanla, ailenin, ferdin siyasî sosyalleşmesi üzerindeki tesiri sınırlanmaktadır. Bunları, okul, arkadaşlık çevresi ve gruplar olarak belirtmek mümkündür.⁸⁸ Nitekim ilkokul çocuklarının parti tutmasını belirleyen faktörler üzerinde yapılan bir araştırmada, 5. sınıf öğrencilerinin siyasî tutumları üzerinde ebeveynin etkisi azalmış görünmemekle birlikte, arkadaş grubunun etkisi belirlenmiştir.⁸⁹ Bu da göstermektedir ki, siyasî sosyalleşme sürecinde ailenin tesiri önemli olmakla birlikte, sürecin önemli bir kısmı da ailenin dışındaki çevrelerde gerçekleşmektedir.

Aile ve okulun dışında gerçekleşen siyasî sosyalleşme, çevreyle, köyle, sokakla, mahalleyle ya da kitap, gazete, roman ve kitle iletişim araçlarıyla olan temasın sonucunda gerçekleşebildiği gibi, kendiliğinden oluşan, köy, mahalle, cemaat, arkadaş grupları tarafından gerçekleşmektedir. Bu gruplar, kendilerine özgü birtakım normları, değerleri ve rolleri bünyelerinde bulundururlar.⁹⁰ Sözkonusu gruplara dahil olan

⁸⁶ SAVCI, B.: "Gençliğin Siyasal Hayata Hazırlanması", A.Ü.S.B.F.D., c.xx, Haziran 1965, No: 2, sh. 829-831.

⁸⁷ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 150-151.

⁸⁸ ALKAN, T.: A.g.e. sh. 58-59.

⁸⁹ KALAYCIOĞLU, E.- SARIBAY, A.Y.: "İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler", Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi, s. 1, Mart 1991, sh. 148.

⁹⁰ DUVERGER, M.: Siyaset Sosyolojisi, sh. 101.

fertler, grupla özdeşleşme neticesinde, grup normlarını benimsemek ve uymak mecburiyetinde kalırlar. Fertlerin bu gruplara bağlılık derecelerinin farklılığı gözönünde bulundurulduğunda,⁹¹ bağlılığın arttığı oranda, grupların, ferdin siyasî sosyalleşmesine tesiri de artacaktır.

Farklı grupların, cemaatlerin ve kaynakların varlığı, ferdin siyasî sosyalleşme sürecinde homojen bir siyasî kültürle karşılaşmadığını gösterir. Bu da fertlerde farklı siyasî tutum ve davranışların ortaya çıkmasına yol açar. Ferdin siyasî kültür unsurlarını seçerek alması, benzer siyasî kültüre sahip olanlar arasında dahi farklı siyasî davranışları ortaya çıkarır.

Ferdin siyasî sosyalleşmesine tesir eden bir diğer faktör kitle iletişim araçlarıdır. Son yıllarda yapılan araştırmalar da bu görüşü destekler mahiyettedir. Bu araştırmalar göstermektedir ki söz konusu olan tesir sadece çocuklar ve gençler üzerinde olmamakta, yetişkinler de buna dahil edilmektedir. Özellikle gündem koyma ve saptama özellikleri açısından, kitle iletişim araçlarının etkisi belirlenmiştir.⁹² Ancak kitle iletişim araçlarının bu fonksiyonlarına rağmen, aile, arkadaş grupları ve diğer birincil grupların önemine binaen, sözkonusu tesirler, bunların vasıtasıyla olmaktadır.⁹³ Böylece kitle iletişim araçları bir taraftan dolaylı olarak tesirde bulunurken, diğer taraftan sözkonusu tesirler sınırlı kalmaktadır.

Sosyal değişimin hızla seyretmesi günümüzde sosyalleşmeyi artık sadece çocuklar ve gençler için değil, yetişkinler için de gerekli kılmıştır.⁹⁴ Bunun neticesinde yetişkinlerin siyasî sosyalleşmesi üzerinde bir çok araştırmaların yapılmasını ortaya

⁹¹ ERDER, N.: Siyasî İlimlerde Teori ve Metod Hakkında Bazı Genel Düşünceler. S.B.F., Ank., 1962, sh. 46.

⁹² TOKGÖZ, O.: "Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Rolü ve Önemi". A.Ü.S.B.F.D., c. xxxiii, No: 3-4, Eylül-Aralık 1978, sh. 81-89.

⁹³ OSKAY, Ü.: "Kitle İletişimi ve Kitle Kültürü Açısından David Riesman'ın Görüşleri: 'Tüm Olarak Bilinen Dünya'dan Stepan Arkadyeviç'in Yaşamdan Edinilen Dünya'sına". A.Ü.B.Y.Y.O., YILLIK, VII 1982, Ank., 1984, sh. 56.

⁹⁴ CELKAN, H.Y.: A.g.c., sh. 65.

çıkarmıştır. Bu hususta, iş yeri çevresi, meslek kuruluşları ve siyasî partilerin etkileri tesbit edilmiştir.⁹⁵ Bu da göstermektedir ki, siyasî sosyalleşme belirli bir dönem içerisinde gerçekleşen değil, ferdin, hayatının tamamını içine alan bir süreçtir. Bu süreçte hızlı değişim, şehirleşme, değişen sosyal roller, ideolojilerin gerilemesi veya yeni ideolojilerin ortaya çıkması, bilgi edinmenin kolaylaşması gibi hususlar siyasî sosyalleşmenin sürekliliğinde etkili olmaktadır.

D- İLETİŞİM, PROPAGANDA VE KAMUOYU

1- İletişim

İletişim, bir bilginin, bir görüşün, bir davranışın yayımlanması sürecidir. Bilgi, görüş ya da davranış, genel adla 'ileti' veya 'mesaj' diye anılmaktadır. Bu mesajın bir kaynağı bir de bu mesajı alacak olan izleyiciler, dinleyiciler veya mesajı paylaşacak olanlar vardır.⁹⁶ İletişim aracı vasıtasıyla gerçekleşen bu süreç sosyal münasebetlerin bir gereğidir.

İnsan faaliyetlerinin bir parçası olan iletişim, kısaca mesaj alış verişidir.⁹⁷ Burada, bir mesajın taşıdığı anlamlar dizisinin bir kimseye veya kimselere, gönderenin (gönderenlerin) niyetine uygun bir biçimde iletilmesi önemlidir.⁹⁸ Ancak sürecin her zaman bu doğrultuda gerçekleştiğini söylemek oldukça güçtür.

İletişim, cemiyet içerisinde gerçekleşen ve sosyal münasebetlerin bir gereği olması itibarıyla, cemiyetin kitleleşmesi ve yeni iletişim araçlarının kullanılması 'kitle iletişimi' sürecini ortaya çıkarmıştır.

a- Kitle İletişimi: Kitle iletişiminin temel karakteristiği 'alıcı' sayısının çokluğudur. Dolayısıyla bir radyo, televizyon, sinema, gazete vs. binlerce veya

⁹⁵ ALKAN, T.: A.g.c., sh. 112-116.

⁹⁶ ŞENYAPILI, Ö.: Toplum ve İletişim. Ank., 1981. sh. 42.

⁹⁷ ERDOĞAN, I. - KORKMAZ, A.: İletişim ve Toplum, sh. 170.

⁹⁸ JUNDENBERG, A. ve Diğerleri : Sosyoloji. I. cilt.(çev.Ö. OZANKAYA). Ank., 1985 sh. 192.

milyonlarca kişiye mesajlar ulaştırmaktadır.⁹⁹ Bu çerçevede genel terimleriyle tanımlandığında kitle iletişimi; geniş, dağınık ve heterojen bir dinleyici kitlesinin hemen hemen aynı anda, şahsî olmayan bir aracın, dinleyicilerin kim olduklarını bilmeyen örgütlenmiş bir kaynaktan alarak ilettiği uyarılara maruz kalmaları demektir.¹⁰⁰ Alıcı kitlenin heterojenliği, bir kitle iletişim aracı olan 'televizyon'da olduğu gibi, mesajların da heterojen olmasını ortaya çıkarmıştır.

Kitle iletişiminin artması, beraberinde bir çok tenkidi de getirmiştir. Bu tenkitlere göre belirli bir metnin veya mesajlar zincirinin milyonlarca kişiye birden ulaştırılması "toplumun kitleleştirilmesine"¹⁰¹ yol açmaktadır. Bu süreci, Mc. Luhan, dünyanın "evrensel köy"¹⁰² haline gelmesi olarak izah etmektedir. Yine benzer bir tenkitte de "tek bir kültür"¹⁰³ tipi oluşturduğu öne sürülmektedir. Bu açıdan, televizyonun sınırları aştığı ve dünya kültürünü tek türe indirgediği belirtilmiştir.¹⁰⁴ Yine diğer bir tenkitte de televizyon, "kültürel çöplük"¹⁰⁵ olarak nitelendirilmektedir. Bazı düşünürler bu sonuçları insanların teknolojiyi yanlış yönlendirme ve kullanmalarına bağlarken, diğer bazıları, sözkonusu araçlar daha yapılırken amaçlarının belirlenmiş olduğunu belirterek, araçları kullanan fertlerin acizliğini vurgulamaktadırlar.¹⁰⁶ L. Althusser de kitle iletişim araçlarını "devletin ideolojik aygıtı"¹⁰⁷ olarak kabul etmektedir. Bunlara ilaveten kitle iletişim araçları, kişileri

⁹⁹ ŞENYAPILI, Ö.: A.g.e., sh. 49.

¹⁰⁰ JUNDENBERG, A. ve Diğerleri: A.g.e., sh. 117.

¹⁰¹ ÖZKÖK, E.: İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü, Ank., 1985, sh. 95.

¹⁰² Aynı Eser, sh. 168.

¹⁰³ HAMELINK, C.J.: "Enformasyon Devriminden Sonra Hayat Sürececek mi?" Enformasyon Devrimi Efsanesi. (Çev. ve Der. Y. KAPLAN) İst., 1991, sh. 21.

¹⁰⁴ ESLİN, M.: TV Beyaz Camın Arkası. (Çev. M. ÇİFTKAYA) İst., 1991, sh. 80.

¹⁰⁵ KAPLAN, Y.: A.g.e., sh. 15.

¹⁰⁶ REINECKE, I.: Elektronik'in Büyüsü. (Çev. F. Elmalı) , İst., 1992, sh. 26-29.

¹⁰⁷ ALTHUSSER, L.: İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çev. Y. ALP-M. ÖZİŞİK) , İst., 1991, sh. 3-4.

aptallaştırma ve köleleştirmekle, seçimlerde şartlandırma ve yeryüzünün Amerikanlaşmasına yol açmakla suçlanmaktadır.¹⁰⁸

Bu tür eleştirileri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte, kitle iletişimi araştırmaları bunların ötesinde ve sistemli olarak devam etmektedir. Zira kitle iletişim araçları sosyal yapının tamamını sarmış durumdadır. Bu araçlar her toplumda, halkın aydınlatılması, eğitilmesi, kamuoyunun oluşturulması, propaganda bakımından önemli roller oynamaktadır.¹⁰⁹ Bu çerçevede kitle iletişiminin eğitim, ahlâk, iktisat, ... gibi müesseselerle olan fonksiyonel münasebeti önem kazanmış ve inceleme alanını oluşturmuştur. Bunlardan biri de siyaset müessesesidir.

b- Kitle İletişimi ve Siyaset: Kitle iletişimi araştırması, kitle basınının siyaset hayatındaki etkisine duyulan ilgi (ve bu alanda kullanılmaya başlanması) ile başlamış; daha sonra bu yüzyılın başlarında radyo ve filmin moral ve sosyal sonuçlarına duyulan ilgi ile devam etmiştir.¹¹⁰ Siyaset ve kitle iletişimi hakkında yapılan araştırmalarda ise, daha çok seçim kampanyası sırasında haberler ve propagandaya açık kalma ile oy verme davranışı üzerinde durulmuştur.¹¹¹ Dikkatlerin bu hususlarda yoğunlaşması ise tesadüfi değildir. Çünkü özellikle radyonun kullanılmaya başlanmasıyla geniş halk kitlelerinin yönlendirilmesi hususu oldukça önem kazanmıştır. Hitler'in milyonlarca insanı bu araç vasıtasıyla yönlendirmesi ve F.D. Roosevelt'in radyodan yararlanarak üç dönem üstüste ABD başkanlık seçimlerini kazanması¹¹² bunun en çarpıcı örneklerini oluştururlar. Bu örnekler televizyonun kullanımıyla birlikte daha da önem kazanmış ve artmıştır.

¹⁰⁸ CERDAN, N.C.: "Televizyon ve Toplum: Tartışmalı Bir Rol". Medya Dünyası. (Ed. J.M. CHARGON). (Çev. O. TATLIPINAR). İst., 1992, sh. 183.

¹⁰⁹ TOKGÖZ, O.: "Siyasal Haberleşme ve Karar Verme". A.I.D., c.10, s.4, Aralık 1977, sh. 87.

¹¹⁰ McQUAIL, D.-WINDAHL, S.: İletişim Modelleri. (Çev. M. KÜÇÜKKURT). Ank., 1993, sh 7.

¹¹¹ TOKGÖZ, O.: Siyasal Haberleşme ve Kadın, Ank., 1979, sh. 1.

¹¹² ŞENYAPILI, Ö.: A.g.e., sh. 229-230.

Kitle iletişim araçlarının siyasî alanda kullanılmaya başlanmasından önce siyasî kampanyalar doğrudan veya etkili bir şekilde siyasî aktörler tarafından yürütülürken, bu araçların kullanımıyla, bu işe profesyoneller el atmaya başladılar. Böylece geleneksel siyasetçi-fert münasebeti de değişmiştir. Somut insanların yerini 'halk', 'kamuoyu' gibi soyut kavramlar almıştır.¹¹³ Bu değişim beraberinde siyasî hayatın kitle iletişim araçlarında daha fazla yer almasını ortaya çıkarmıştır. Bir taraftan siyasetle ilgili haberler, yorumlar ve programlar, siyasetçinin bu araçlara daha fazla yönelmesini gerekli kılarken, diğer taraftan cemiyetin bütün bunlardan nasıl etkilendiği de merak konusu olmuştur.

1940'ın başlarında Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet kitle iletişim araçlarının kullanıldığı Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyasının seçmenler üzerinde etkisini incelediler. Netice itibariyle, kampanyanın çok az bir kitleyi etkilediğini tesbit ettiler.¹¹⁴ Bunda ise kitle iletişiminin hangi insanları ve nasıl etkilediği sorusu önem kazanmış, araştırmalar neticesinde "kitle iletişim araçlarının etkili olması veya olmaması, yaymaya çalıştığı bilgi veya inancın tabiatına veya çeşidine; sistematiklik veya karmaşıklık derecesine; izleyicinin medyaya ve medyadan başka bilgi kaynaklarına, bağımlılık derecesine"¹¹⁵ bağlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Kitle iletişiminin, siyasete olan etkisinin, mahiyeti açısından yapılan değerlendirmelerde iki farklı yaklaşım sözkonusudur. Bir görüşe göre, kitle iletişimi, oy veren vatandaşların oranını azaltıyor. Bunun sebebi ise, kitle iletişiminin siyasetçiye ve siyasete olan güveni zedelemesidir. Böylece siyasete karşı ilgisizleşme meydana gelmektedir.¹¹⁶ Diğer görüşe göre ise kitle iletişimi siyasî sosyalleşmeyi temin

¹¹³ BOSTANCI, N.: "Siyasî kampanyalar ve Profesyoneller". Türkiye Günlüğü, s. 26. Ocak-Şubat 1994. sh. 35-36.

¹¹⁴ DE FLEUR, M.: "Çağdaş Kitle İletişim Kurumları". (çev. A.O. BULDAM). A.Ü.B.Y.Y.O.. Yıllık, VII, 1982. Ank., 1984. sh. 160-161.

¹¹⁵ McQUAIL, D.-WIDAHL, S.: A.g.e.. sh. 10.

¹¹⁶ ESSLİN, M.: A.g.e.. sh. 78.

etmektedir.¹¹⁷ H. Topuz da seçim savaşlarının aracı olarak nitelendirdiği kitle iletişim araçlarının siyasî ilgiyi geliştirdiğini belirtmektedir.¹¹⁸ Sözkonusu iki görüşün de araştırmalar neticesinde elde edildiği düşünüldüğünde, her iki etkinin de mevcut olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının sözkonusu etkileri, propaganda ve kamuoyunun oluşturulmasındaki rolü dikkate alındığında daha da önem kazanmaktadır.

2- Propaganda

Propaganda deyimini önceleri papalık tarafından katolik dininin yayılması için kullanılan bir terimdir. 18. asrın sonunda her ne kadar din adamlarının dışında kullanılmaya başlanmış ise de propaganda yine dinî konuları kapsamıştır.¹¹⁹ Her dönemde mevcut olan propagandanın günümüz anlayışı ile ele alınması 1789 ihtilalinden sonra millî devletlerin ortaya çıkmasıyla olmuştur.¹²⁰ Kitle iletişiminin gelişmesi ile birlikte, aynı mesajın, aynı anda milyonlarca kişiye iletilmesi gerçekleşmiştir. Böylece propagandanın yayılmasında en büyük fonksiyonu kitle iletişim araçları yüklenmiştir.¹²¹ Bu değişme ise, beraberinde, propaganda üzerinde çalışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu hususta özellikle Laswell'in modeli siyasî propaganda sürecini çözümlenmeye yöneliktir. Bu model şu şekilde gösterilir:¹²²

Kim → Ne Diyor → Hangi Kanal → Kime → Ne gibi etkilerle

Laswell'in propaganda anlayışı, kelimelerin, jestlerin ve benzeri şeylerin, başkalarının düşünce ve faaliyetlerini kontrol etmek amacıyla, belirli kişilerin siyasî veya diğer sosyal değer standartlarına uygun düşecek şekilde kullanılmasını

¹¹⁷ ALKAN, T.: A.g.e., sh. 144-145 : TOKGÖZ, O.: A.g.e., sh. 1.

¹¹⁸ TOPUZ, H.: Televizyon, Radyo, Basın ve Afişle Seçim Savaşları, 1977, sh. 192.

¹¹⁹ DAVER, B.: A.g.e., sh. 281.

¹²⁰ BOSTANCI, M.N.: "Propaganda", Türkiye Günlüğü, s.21, Kış 1992, sh.99.

¹²¹ ÖZKÖK, E.: "Propaganda ve İletişim", İletişim, A.İ.T.İ.A.Y., 1981/ 1, SH. 143.

¹²² McQUAIL, D.: A.g.e., sh. 16-17.

içermektedir.¹²³ Lerner ise propagandayı, siyasî amaçlara ulaşmada bir araç olarak görmektedir. Ona göre “propagandanın fonksiyonu sembolik ortamı manipüle ederek bu siyasa amaçlarına erişmeye çalışmaktır.”¹²⁴ Laswell ve Lerner’ın bu görüşleri doğrultusunda etkili propagandanın yolları tesbit edilmeye çalışılırken, diğer taraftan “siyasî reklamcılık”¹²⁵ gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim telkin ve ikna etme üzerinde çalışmaları gerekli kılmıştır.

J.A.C. Brown, tüm propaganda türlerinin kullandığı temel mekanizmayı ‘telkin’ olarak gösterirken, telkini “mevcut olan ya da olmayan herhangi açık bir delil ya da mantıkî bir delil sunmaksızın diğer kişileri belli bir inancı kabullenmeleri için ikna etmek”¹²⁶ olarak tanımlamaktadır. Böylece propaganda, ikna ve etkileme faaliyeti olarak belirmektedir.

Siyasî rekabetin hemen hemen tamamen propaganda ve reklam üzerine bina edilmesi siyaseti “pahalı” bir iş haline getirmiştir. Pahalı propaganda vasıtaları, pahalı örgütler ve tam gün çalışarak profesyonellerce yürütülen siyaset, parası olmayanların yürütemediği bir ‘meslek’ haline gelmektedir.¹²⁷ Pahalı propaganda araçlarının “deterjan pazarlar gibi lider pazarlama”¹²⁸ yoluna gitmeleri ise propaganda usullerinde ve mahiyetinde ahlâki-gayri ahlâki tartışmalarını başlatmıştır. Zira “vatandaşa veya seçmene ulaşmak için ikna ve sevgi yolu zor ve zahmetlidir, hattâ zaman ve emek kaybına yol açacağı için lüzumsuzdur. Kitleye ihtiyaç duydukça yalanı, mahzur

¹²³ QUALTER, T.H.: “Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi”. (Çev. Ü. OSKAY), A.Ü.S.B.F.D., c. xxx, No: 1-4, Ocak-Aralık 1980, sh. 261.

¹²⁴ LERNER, O.: “Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme”. (Çev. Ü. OSKAY), Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, Seçilmiş Parçalar, İst., 1992, sh. 269-270.

¹²⁵ TOPUZ, H.: Siyasal Reklamcılık, Dünya dan ve Türkiye’den Örneklerle, İst., 1991.

¹²⁶ BROWN, J.A.C.: Siyasal Propaganda, (Çev. Y. YAZAR), İst., 1992, sh.31.

¹²⁷ TÜRKÖNE, M.: “Siyasî Ahlâk ve 80 Sonrası Türkiye’de Siyaset”, Türk Yurdu, c.11, s.42, Şubat 1991, sh. 17.

¹²⁸ AVCI, N.: “Mülakat: Nabi Avcı İle Medya-Siyaset İlişkisi Üzerine”, Türkiye Günlüğü, s.24, Güz 1993, sh. 11.

görmediğin yerde gerçeği söyler, geçersin....”¹²⁹ şeklinde beliren propaganda şekilleri siyasî ahlâk dışı olarak nitelendirilmektedir.

3- Kamuoyu

Kamuoyu, “Halkın sesi, Hakk’ın sesidir” düsturu ile ifade edilirken, bu İslâmî özü itibariyle “Lisan’ül Halk, Lisan’ül Hakk”, Lâtince’de ise “vox populi, vox Dei” şeklinde ifade edilmektedir.¹³⁰ Bu çerçevede kamuoyu, her dönemde farklı büyüklükte ve değişik işleyişte mevcut olan bir müessese olarak görülmektedir. Bu farklılık, zaman ve mekâna göre değişen; yönetim biçimi, kullanılan araçlar, ilgili kitlenin hacmi gibi niteliklerden kaynaklanmaktadır.

Kamuoyu kavramı değişik şekillerde tarif edilmekle birlikte, müştereken kabul edilen ‘hâkim kanaat’ veya ‘ortak kanaat’ olarak nitelendirilmektedir. Nitekim B. Daver, geniş anlamıyla kamuoyunu “halkı ilgilendiren belli bir mesele hakkında, belli bir zamandaki genel yargı yahut ortak kanaat”¹³¹ olarak tarif etmektedir. M. Kapani ise kamuoyunu, “belli bir zamanda, belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hâkim olan kanaat”¹³² şeklinde tanımlamaktadır. A.t. Kışlalı¹³³ da bu tanıma benimsemektedir. Söz konusu tanımlar kavramı aydınlatmada yeterlidir.

Kamuoyu belirli bir süreç içerisinde gerçekleşir. Bu ise iletişim veya sosyal münasebetler olarak ifade edilebilir. Kanaatlerin temel sebepleri, ferdin gördükleri, işittikleri veya okudukları şeylerdir.¹³⁴ Günümüzde bu hususta en büyük rolü kitle

¹²⁹ GÖKDEMİR, A.: “Demokratik Fazilet”. Türk Yurdu, c. 9, s. 27, Kasım 1989, sh.21.

¹³⁰ ALKAN, A.T.: “Medyaya Karşı Ferit”. Türkiye Günlüğü, s. 24, Güz 1993, sh.5.

¹³¹ DAVER, B.: A.g.c... sh. 251.

¹³² KAPANI, M.: Politika Bilimine Giriş, İst., 1992, sh. 147.

¹³³ KIŞLALI, A.T.: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, Ank., 1993, sh. 171.

¹³⁴ GÜRBÜZ, Y.: Siyasal Sosyoloji (Ders Notları), İst., 1980, sh.40.

iletişim araçları üstlenmektedir. Her ne kadar “kitleleri duyarsızlaştırdığı”¹³⁵ söylene de kamuoyunun oluşumundaki etkisini inkâr etmek mümkün değildir.

Kamuoyunda bir fikir birliği sözkonusu olmakla birlikte, kamuoyu, fikirlerin aritmetik toplamı veya bu fikirlerin çoğunluğu demek değildir. Dolayısıyla, kamuoyunda fikir dört şekilde belirebilir.¹³⁶

i- Açıkça, kuvvetle ifade edilen fikirler (Baskı ve menfaat gruplarının, etkili kişilerin fikirleri).

ii- Fısıltı ile ifade olunan fikirler (şayia, rivayet, dedikodu)

iii- Genel oy veya genel oyu tahmin için yapılan sondajlar (kamuoyu yoklamaları)

iv- Referandumla açıklanan fikirler

Bütün bunlardan anlaşıldığı gibi sayı ve çoğunluk faktörlerinin yanısıra, bazı hallerde kamuoyunun belirmesinde çoğunluk faktöründen daha ağır basan ikinci unsur yoğunluk ya da tesirliliktir.¹³⁷ Sözkonusu bu ikinci unsur gözönünde bulundurulduğunda baskı ve menfaat gruplarının önemi ortaya çıkacaktır.

E- BASKI GRUPLARI

1- Baskı Grubunun Tanımlanması

Baskı grubu hakkında bir çok tanım yapılmışsa da, hepsinde ortak olarak belirtilen hususlar vardır. Bunlardan birincisi, baskı gruplarının siyasî kararları etkilemeye yönelik faaliyet içerisinde olmalarıdır. İkincisi ise, bu faaliyette bulunurken, iktidar mücadelesine girmemesidir. Son olarak da grup üyelerinin, ortak çıkarları olan bir topluluğu idrak etmeleridir.¹³⁸ Bütün bu müşterek hususlar göz önünde

¹³⁵ ÇETİNKAYA, Y.: Reklamcılık ve Manipülasyon, İst., 1992. sh.76.

¹³⁶ DAVER, B.: A.g.e., sh. 251-252.

¹³⁷ KAPANİ, M.: A.g.e., sh. 147.

¹³⁸ TURAN, I.; A.g.e., sh. 132 ; ÇAM, E.: A.g.e., sh. 216 ; KAPANİ, M.: A.g.e., sh. 192-193.

bulundurulduğunda baskı grubunu, amacı iktidarı ele geçirmek olmamakla birlikte, müşterek ideal ve amaçları doğrultusunda, siyasî kararları etkilemeye yönelik faaliyette bulunan topluluklar olarak tanımlamamız mümkündür.

Tanım gözönünde bulundurulduğunda, baskı gruplarının siyasî partilerden farklı oldukları ortaya çıkar. Diğer taraftan bazı düşünürlerce "çıkarcı grubu ile baskı grubunu eş anlamlı"¹³⁹ olarak kabul edilebilmesi için çıkarcı grubunun "siyasî kararlar üzerinde etkide bulunmaya"¹⁴⁰ çalışması gerekmektedir. Aksi takdirde bunları da birer baskı grubu olarak nitelendirmek doğru olmayacaktır.

2- Baskı Grubu Tipleri

Baskı gruplarının yapısını gözönünde bulunduracak olursak homojen olmadıklarını görürüz. Baskı gruplarından bazıları siyasî faaliyeti tek araç olarak kabul ederken, diğerleri siyasî faaliyeti araçlardan sadece biri olarak benimsemişlerdir.¹⁴¹ Diğer taraftan bazıları resmî gruplar olarak faaliyet göstermekte ve dernekleşmiş veya örgütleşmiş baskı grupları olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan gayri resmi olan ve anomik baskı grubu olarak nitelendirilen, anlık faaliyette bulunduktan sonra dağılan baskı grupları sözkonusudur. Bir başka baskı grupları ise doğal baskı gruplarıdır ki bunlar, soy, sülale, aşiret gibi sosyal topluluklardır ve geleneksel liderleri aracılığıyla siyasî süreci kendi istekleri doğrultusunda etkilemeye çalışırlar.¹⁴² Bunlardan başka, baskı gruplarını müşterek menfaatleri ve amaçları bakımından meslekî gruplar ve ideolojik gruplar olmak üzere iki kısımda incelememiz mümkündür.

a- Meslekî Gruplar:

¹³⁹ GÜRBÜZ, Y.: A.g.e., sh. 59 ; KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh.317.

¹⁴⁰ MEYNAUD, J.: Politikada Baskı Grupları, (Çev. S. TIRYAKIOĞLU), İst., 1975, sh. 11; DAVER, B.: A.g.e., sh. 236; KAPANİ, M.: A.g.e., sh. 193-194.

¹⁴¹ MEYNAUD, J.: A.g.e., sh. 13

¹⁴² TURAN, I.: Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar, İst., 1987, sh. 45-46.

Müşterek iktisadî menfaatler çerçevesinde meydana gelen bu gruplar, üyelerinin iktisadî çıkarlarını gözetmek ve geliştirmek amacıyla faaliyet gösterirler. Bu kategori içerisinde; işveren birlikleri (ticaret odaları, sanayi odaları, işveren sendikaları, büyük şirketler, holdingler), işçi kuruluşları (sendikalar, sendika konfederasyonları) ve tarım sektörü (çiftçi birlikleri, tarım kooperatifleri) olmak üzere üç ana grup gösterilebilir. Bunların dışında memur sendikaları, esnaf kuruluşları ve tüketici kooperatiflerini zikredebiliriz.¹⁴³ Burada da görülmektedir ki, sözkonusu baskı grupları mesleklere ve maddî menfaatlere göre vücut bulmaktadır. Mesleklerde meydana gelen ihtisaslaşmalar ve bölünmeler beraberinde baskı gruplarının da parçalara ayrılmasını gerekli kılmıştır. Bunlara örnek teşkil etmesi açısından Tabipler Birliği, Eczacılar Odası, çeşitli işçi sendikaları zikredilebilir.

b- İdeolojik Gruplar: Burada grup üyelerini bir araya getiren faktör meslekî veya maddî menfaatler değil, paylaşılan bir amaç, gerçekleştirilmesine çalışılan bir dava veya korunmak istenen bir manevi değerdir.¹⁴⁴ Bu itibarla, bu kategoriye giren baskı grupları, amaçları ve birarada olmalarını gerektiren tutumları açısından oldukça farklılık arz etmektedir.

Bu sınıflandırmalara rağmen, iktisadî ve maddî menfaatleri için biraraya gelmiş bulunan meslekî baskı grupları, maddî menfaatlerin dışında ideolojik endişeler de taşıyabilmektedir. Nitekim işveren ve işçi derneklerinin gruplara ayrılmış olması (TÜSİAD-MÜSİAD-MİSİAD, Hak İş-Türk İş örneklerinde olduğu gibi) bu görüşü doğrulamaktadır.

¹⁴³ KAPANİ, M.: A.g.e., sh. 198-199 ; DAVER, B.: A.g.e., sh.237.

¹⁴⁴ KAPANİ, M.: A.g.e., sh.199.

3- Baskı Gruplarının Fonksiyonları

Baskı grupları, hangi çeşitte olursa olsun, siyasî müesseseler nezdinde üyelerinin isteklerini, tercihlerini ve çıkarlarını 'temsil' ederler. Çoğu siyasî demokrasilerde, yasama ve yürütme müesseseleri, belli bir konuda bir faaliyette bulunacakları zaman, o konuyla ilgili teşkilâtlanmış baskı gruplarının görüşlerine müracaat ederler. Böylece bir taraftan temsil etme fonksiyonunu ifa ederken, diğer taraftan grup ile siyasî müesseseler ve kamuoyu arasında 'iletişim' fonksiyonunu yerine getirirler. Bütün bunların sonunda ise denetim fonksiyonunu gerçekleştirirler. Bu sayede siyasî kararlara etkide bulunmakta, bunları kendi lehlerine çevirebilmekte veya karşıt grupları engelleyebilmektedirler.¹⁴⁵ Bu etkilerin, özellikle, işlemlerin henüz karar aşamasında iken yapılması ve kararların mahiyetinde söz sahibi olmaları oldukça önemlidir.¹⁴⁶ Bu sayede hem kendi üyelerini ilgilendiren hem de bütün sistemi içeren fonksiyonel bir münasebette bulunmaktadır.

J. Meynaud da baskı gruplarının fonksiyonları arasında iletişimin sağlanmasına temas ederken, özellikle tam ve ayrıntılı bir bilginin iletilmesinin gereği üzerinde durmaktadır. Buna ilaveten grup içerisinde de mevcut istek ve talepler hususunda hemfikir olunması, bütün bu istek ve hareketleri de düzene koyup, rasyonelleştirerek cemiyete hizmette bulunmaları gerektiğini belirterek¹⁴⁷ Biraz da baskı gruplarını 'olması gerektiği' şekliyle izah etmektedir.

Baskı gruplarının önemli fonksiyonlarından biri de kamuoyunun ve kamu taleplerinin ilgili mercilere ulaşmasını sağlamaktır. Özellikle değişen his ve ihtiyaçlar bu sayede siyasî ve sosyal yapıya derhal aksedebilmektedir.¹⁴⁸ Günümüzde değişimin

¹⁴⁵ TURAN, I.: A.g.e., sh.47-48.

¹⁴⁶ KABOĞLU, İ.Ö.: "Siyasetten Uzaklaşma mı. Siyasallaşma mı?". Halkoyu, Yıl:10, s.8 (121). Aralık 1976, sh. 20-21.

¹⁴⁷ MEYNAUD, J.: A.g.e., sh. 140-142.

¹⁴⁸ YÜCEKÖK, A.N.: Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı (1946-1948). Ank., 1971, sh. 53.

hızlı bir seyir takip ettiği düşünülürse, kamunun değişen ihtiyaç ve taleplerinin zamanında ve meşru yollarla temin edilmesinde, baskı gruplarının sözkonusu fonksiyonu daha fazla önem kazanacaktır.

Baskı gruplarının bir diğer önemli fonksiyonu da siyasî katılmayı arttırmasıdır. Bu gruplar, siyasî katılımı sadece oy verme davranışının ötesine taşımakta, faal ve etkili bir katılma biçimi ortaya koymaktadır. Bu şekilde değerlendirildiğinde görülür ki “dernekler siyasetin bizzat içine girer ve orada çalışırlar”.¹⁴⁹ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ile Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nin siyasî kararlar üzerindeki etkisi ve bu grupların siyasetle olan yakın münasebetleri¹⁵⁰ bu görüşü doğrular mahiyettedir. Ayrıca, baskı gruplarının “görünmez hükûmet-tahtın arkasındaki kuvvet”¹⁵¹ terimleriyle anılması, siyaset üzerindeki tesirlerini göstermektedir.

4- Siyasî Partiler - Baskı Grupları Münasebeti

Siyasî partiler hakkında birbirinden farklı çeşitli tanımlar¹⁵² olmakla birlikte, E. Özbudun'un yapmış olduğu tanımı benimseyerek, siyasî partileri “halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet mekanizmasının kontrolünü ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasal topluluklar olarak”¹⁵³ tanımlayabiliriz.

Bir parti, tek bir topluluk değil, bir çok topluluklardan meydana gelen bir bütün, ülke içinde dağılmış ve koordinatör müesseseler vasıtasıyla birbirlerine bağlanmış küçük grupların (ocaklar, komiteler, mahallî dernekler vb.) meydana

¹⁴⁹ ÖZEROĞLU, N.: “Dernekler ve Siyaset”. Türk İdare Dergisi. Yıl 61, Aralık 1989, s.385. sh.98

¹⁵⁰ ŞAHİM, T.: Siyasî Katılım ve Baskı Grupları, Ank., 1994. sh. 88- 128.

¹⁵¹ KAPANİ, M.: Kamu Hürriyetleri, Ank., 1993. sh. 276.

¹⁵² DAVER, B.: A.g.e., sh. 223; TURAN, I.: Siyasal Sistem Siyasal Davranış, sh. 98; ÇAM, E.: A.g.e., sh. 184-186.

¹⁵³ ÖZBUDUN, E.: Siyasal Partiler, Ank., 1977. sh.4.

getirdiği birliktir.¹⁵⁴ Bu itibarla siyasî partilerle baskı grupları arasında yoğun bir münasebet bulunmaktadır. Bir taraftan, siyasî partiler, iktidara gelmek veya iktidarlarını devam ettirmek için baskı grupları ile temasta bulunurken, baskı grupları da siyasî kararları etkilemek için siyasî partilerle temasta bulunurlar.

Baskı gruplarının siyasî partilerle olan yoğun münasebeti, grupların partiler nezdinde tarafsız kalmalarını engellemektedir.¹⁵⁵ Diğer taraftan baskı gruplarının siyasî partilerin doğuşuna sebep olduğu¹⁵⁶ gözönünde bulundurulduğunda partilerle olan münasebeti daha da açıklık kazanacaktır.

Baskı grupları, siyasî partilerle yakın münasebetler kurarak etkilemeye çalışmaktan başka, kulışçılık yolu ile de yasama ve yürütme organı üyelerini ve onların oluşturduğu kurulları bağımsız bir şekilde etkilemeyi amaçlamaktadırlar. Bu bakımdan baskı grubu teorik olarak hiçbir siyasî partiye bağlı değildir.¹⁵⁷ Ancak bu her zaman sağlanamamaktadır.

II- SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

Siyasî katılım, farklı şekillerde tanımlanan, boyutlarının ve etkilendiği faktörlerin farklı olduğu bir kavramdır. Dolayısıyla, siyasî katılımın tahlilini, üç ana kısımda yapmak mümkündür. Bunun için evvela, siyasî katılım kavramının izahından başlanıp, farklı boyutlarda gerçekleşen siyasî katılımın, tahlilde kullanmak üzere, derecelerine göre bir sınıflandırma yaptıktan sonra, siyasî katılıma etki eden faktörler ayrı ayrı incelenecektir.

¹⁵⁴ DUVERGER, M.: Siyasî Partiler (Çev. E. ÖZBUDUN), İst., 1974, sh. 51-52.

¹⁵⁵ MEYNAUD, J.: A.g.e., sh. 53.

¹⁵⁶ DUVERGER, M.: A.g.e., sh. 23-28.

¹⁵⁷ TURAN, I.: Siyasal Sistem Siyasal Davranış, sh. 141-142.

A-SİYASİ KATILIM KAVRAMININ İZAHI

Halkın siyasî faaliyetlere ne kadar ve nasıl iştirak edebileceği meselesi oldukça eski olmakla birlikte, nüfusu fazla ve alanı geniş devletlerde siyasî katılımın geniş bir tabanı kapsamı yenidir. Kimlerin, ne kadar siyasete katılabilecekleri meselesi, yoğun tartışma ve mücadelelerle geçmiştir. Bu sebeple de siyasî katılım farklı şekillerde tanımlanmıştır. Mahiyeti itibariyle de cemiyetler arasında önemli farklılıkların olması, kavramın değişik boyutlarıyla incelenmesini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla, siyasî katılım kavramının izahına, tanımdan başlanıp, mahiyeti hakkında bilgi verilerek, bir siyasî katılım meselesi olarak demokrasi kavramı ele alınacaktır.

1- Siyasî Katılımın Tanımı

Siyasî katılım kavramı üzerinde müşterek bir tanıma ulaşılmış değildir. Sözkonusu farklılıkları gözönünde bulundurarak tanımları, dar anlamli ve geniş kapsamlı olmak üzere iki kısımda incelemek mümkündür.

Dar anlamıyla yapılan tanımlar, siyasî katılımın bazı husus ve biçimlerini dışarıda bırakmaktadır. Bu tanımlar, ancak bazı şartlar dahilindeki davranışları siyasî katılım olarak nitelendirmektedirler. Nitekim, E. Kalaycıoğlu'na göre "bir davranışın siyasal katılma olarak addedilebilmesi için onun siyasal topluluk üyesi olan birey tarafından tasarlanmış bir eylem olması gerekir".¹⁵⁸ Bu izah çerçevesinde uyarılmış (mobilize) siyasî katılım, tarif dışında bırakılmaktadır. Halbuki bağımsız katılım ile mobilize katılımı ayıran nokta ancak keyfî olarak saptanabilir.¹⁵⁹ Ancak E. Kalaycıoğlu, bu hususu gözardı ederek, siyasî katılımı, "kişinin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda siyasal karar mevkilerine gelecek olanları veya

¹⁵⁸ KALAYCIOĞLU, E.: Çağdaş Siyasal Bilim. sh. 200.

¹⁵⁹ ÖZBUDUN, E.: Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma. Ank.. 1975. sh.3.

bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetler¹⁶⁰ olarak tanımlamaktadır.

Huntington ve Dominguez'e göre siyasî katılım "özel vatandaşların hükûmetçe alınan kararları etkilemek üzere tasarlanmış faaliyetlerini ifade etmektedir".¹⁶¹ Tanım, tutum ve davranışlardan çok faaliyetler üzerinde durmaktadır. Ayrıca kamu işleriyle sürekli ve meslek icabı olarak uğraşan kişileri tanım dışında bırakmaktadır. Ancak Kalaycıoğlu'nun yapmış olduğu tanımın aksine, özerk ve mobilize katılımların her ikisini de kapsamaktadır.¹⁶² E. Özbudun da Huntington ve Nelson'un tariflerini benimsemekle birlikte, hukuk dışı katılımları ve başarısız etkileme girişimlerini dışarda bırakmaktadır.¹⁶³ Huntington ve Dominguez ise hükûmetin kararlarını etkilemeye yönelik, hukukî veya hukuk dışı, şiddetçi veya barışçı, başarıya ulaşmış veya ulaşmamış bütün çabaları siyasî katılım olarak nitelendirmektedirler.¹⁶⁴ Ancak bu tanım da kamu çalışanlarını, hükûmet dışı faaliyetleri ve tutumları dışarıda bırakmaktadır.

Geniş anlamıyla siyasî katılım tanımları ise davranışın yanında tutumları da içermektedir. Bu çerçevede, siyasî katılım vatandaşların siyasî sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını gösteren bir kavram olarak izah edilmektedir.¹⁶⁵ İ. Turan da siyasî katılım tanımına kişilerin siyasî ilgi, bilgi ve tutumlarının da eklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü yapılacak tanımın, kişinin siyasetle ilgi derecesi, kendini siyasî bakımdan etkin hissetmesi, çevresindeki insanlara

¹⁶⁰ KALAYCIOĞLU, E.: Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İst., 1983, sh. 10.

¹⁶¹ HUNTINGTON, S.P. VE DOMINGUEZ, J.I.: Siyasal Gelişme. (Çev. E. ÖZBUDUN), Ank., sh. 42.

¹⁶² Aynı eser, sh. 42-43.

¹⁶³ ÖZBUDUN, E.: A.g.e., sh.2.

¹⁶⁴ HUNTINGTON, S.P. VE DOMINGUEZ, J.I.: A.g.e., sh.43.

¹⁶⁵ DAVER, B.: A.g.e., sh.203 ; KAPANİ, M.: Politika Bilimine Giriş, İst., 1992, sh. 130-131.

güvenmesi gibi katılma ile çok yakın ilgisi olan olguları kavraması gerekir.¹⁶⁶ Gerçekten de her türlü davranışı ilgilerden ve tutumlardan ayırmak mümkün değildir. Bu mânada siyasî davranış da belli bir süreç içerisinde gelişen alâka ve tutumların harekete geçiriliş şeklinde beliren bir ifade ediş tarzıdır.

Çalışmamızda siyasî katılım kavramını geniş manası ile düşünülmüş, sunî ve soyut ayrımlardan kaynaklanan sınırlandırmalar yapılmamıştır. Bu itibarla uyarılmış (mobilize) olarak nitelendirilen katılım, siyasî katılım kavramına dahil edildiği gibi, kavram, sadece davranış veya hareketlerle de sınırlandırılmamıştır. Davranışların arkasında yer alan tutm, inanç, değer ve alışkanlıklar da önemine binaen siyasî katılım kavramına dahil edilmiştir.

2- Siyasî Katılımın Mahiyeti

Siyasî katılım, kişilerin siyasî sistemle olan münasebetlerini ifade eden bir kavram olması ve bu münasebetin kişiden kişiye değişmesi, münasebetlerin mahiyetini incelemeyi gerekli kılmaktadır. Nitekim bazı fertler siyasî sistemi olduğu gibi kabul eder ve davranışlarını sadece siyasî sistemin taleplerine uydurmaya çalışırken, diğerleri sistemi düzeltmek veya değiştirmek isterler. Dolayısıyla bazılarının sistemle olan münasebetleri pasif kalırken diğerleri aktif davranışlar içerisinde bulunurlar.¹⁶⁷ Bütün bu mahiyet ve derece farkları siyasî katılım kavramının kapsamı dahilindedir. Meselenin daha iyi anlaşılması ancak bütün bunları izah etmekle mümkündür.

Milbarth aktif veya pasif siyasî katılım olarak nitelendirdiği siyasî katılımın mahiyetini sekiz farklı biçime ayırarak incelemektedir. İlk olarak siyasî katılım, açık veya gizli olabilir. Herkesin önünde yapılan faaliyetler açık katılımı oluştururken, kendi dar çevresi içinde (aile, arkadaş, dost) konuşmak ile olabilir. İkinci olarak, siyasî

¹⁶⁶ TURAN, I.: Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, sh.69.

¹⁶⁷ MILBARTH, L.W.: Political Participation, How and Why Do People Get Involved in Politics?, Chicago, 1966, sh. 2.

katılım bağımsız (otonom), yani ferdin kendi isteğiyle gerçekleşebileceği gibi, itaatkâr, yani istenilen davranışlarda bulunma şeklinde de gerçekleşebilir. İtaat şeklinde beliren bu davranışlara uyarılmış veya mobilize katılım da denmektedir. Üçüncü katılım yaklaşan veya sakınan şeklinde cereyan eder. Yaklaşan katılımı, katılan fert ile obje arasındaki münasebet pozitifdir, sakınan katılımı ise negatif bir münasebet sözkonusudur. Dördüncü olarak, siyasî katılım fasılalarla gerçekleşebileceği gibi, mütemediyen de olabilir. Beşincisi, sözkonusu münasebet birtakım girdilerde (input) bulunarak, hasılat elde etme şeklinde cereyan edebilir. Altıncı katılıma şeklinde, siyasî katılım açıklayıcı veya araçsal olarak ayrılmaktadır. Ancak bu ayrımı kesin çizgileriyle belirlemek mümkün değildir. Yedinci olarak katılım, sözle ifade edilerek veya davranışlarda bulunarak yapılabilir. Nihayet, siyasî katılım , sosyal nitelikte, grup davranışı olarak veya ferdî davranış şeklinde yapılabilir.¹⁶⁸ Bu sınıflandırmadaki ayrımları kesin çizgileri ile birbirlerinden ayırt etmek her ne kadar mümkün değilse de, siyasî katılımın mahiyetini açıklaması bakımından önemlidir.

Siyasî katılımın mahiyetini izah etmeyi kolaylaştıracak bir diğer ayrım da “olağan ve olağandışı” şeklinde yapılan nitelendirmedir. Olağan siyasî katılım, seçim süreciyle siyasî rejim tarafından konulmuş kural ve normlara uygun olan faaliyetlerden müteşekkildir. Olağandışı siyasî katılımsa ferdin, siyasî amaçlarına erişmek için fizikî kuvvet kullanmasıyla ve bu amaçla, özellikle siyasî rejimin kural ve normlarına karşı çıkmak suretiyle giriştiği faaliyetlerden oluşur. Olağandışı siyasî katılımı da kendi içerisinde protesto davranışı ve baskı davranışı olarak iki kısımda düşünülebilir. Baskı davranışı yöntemleri itibariyle olağandışı olmakla birlikte amacı itibariyle rejimi destekleyici bir niteliktedir.¹⁶⁹ Yani olağandışı katılım kanun dışı olabildiği gibi, kanunî

¹⁶⁸ Aynı Eser, sh. 10-13.

¹⁶⁹ KALAYCIOĞLU, E.: Çağdaş Siyasal Bilim, sh. 204-205.

de olabilir. Mesela, kamu yetkilerine sunulmak üzere dilekçeler hazırlayarak imza toplamak, kamu siyasalarını etkilemek üzere bildiriler yayınlamak, kapalı yerlerde mitingler düzenlemek, gösteri yürüyüşleri yapmak vs. gibi katılımlar olağandışı olmakla birlikte kanuna uygun davranışlardan müteşekkildir. Bu tür katılımın sebebi olarak, olağan katılım kanallarının denenmesine rağmen sonuç alınamaması gösterilebilir.¹⁷⁰ Ancak, mevcut vasıtaları kullanarak, gayelerine erişemeyeceğine dair inançlarda olağan katılım kanallarını kullanmadan, olağandışı usullere müracaat etmeyi ortaya çıkarabilir.

Siyasî katılım, bazı saikler doğrultusunda gerçekleşmektedir. E. Özbudun, genellikle dört çeşit saikin insanları siyasete katılımı sevkettiğini belirtir. Bunlar, kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar ve vatandaşlık duygusu saikleridir. Kişisel bağlılığa dayanan katılımda, seçmen grupları, geleneksel liderlere karşı kişisel bağlılıkları ve bağımlılıkları sonucu, onlar tarafından siyasî katılıma yöneltirler. Dolayısıyla bunu mobilize katılım olarak nitelendirebiliriz. Dayanışmadan doğan katılım ise ferdin, mensup olduğu sosyal gruba (köy, dinî cemaat, sosyal sınıf, vb.) olan bağlılığını göstermek üzere, o grubun çoğunluğu yönünde katılım faaliyetlerine girişmesidir. Bir başka şekilde insanlar, çıkar saikinden hareketle siyasî katılımı bulabilirler. Sözkonusu çıkarlara, kayırma, iltimas, nakdî ödemeler, çeşitli bayındırlık ilişkileri, eğitim hizmetleri, vergi affı vb. gibileri gösterilebilir. Son olarak da siyasî katılım vatandaşlık duygusuna dayanabilir. Bu ise bir ahlâkî yükümlülük duygusundan, bir görev hissinden doğan katılımıdır.¹⁷¹ Bunun haricinde fert, kararlarda etkili olma saiki ile de davranışlarda bulunabilir. Bu davranışta fert herşeyden önce etkili olabileceğine dair bir inanca sahiptir. Siyasî sisteme dair inançlar çeşitli olabildiğinden sözkonusu

¹⁷⁰ TURAN, I.: Siyasal Demokrasi. Siyasal Katılma. Baskı Grupları ve Sendikalar. sh. 42-43.

¹⁷¹ ÖZBUDUN, E.: A.g.e., sh.5.

saiklerin fert üzerindeki tesiri sadece biri vasıtasıyla olabileceği gibi, birden fazla saik de ferdi siyasi katılıma sevk edebilir.

Bunlardan başka siyasi katılımı cemiyet içerisinde yerleşmiş bulunan normlardan ve değerlerden soyutlamamız mümkün değildir. Bu norm ve değerler, vatandaşların mesuliyetlerini belirlemekte, birtakım davranışlarda bulunmayı sevk edip, uygun bir zemin hazırlarken, bazı davranışları hudutlandırmakta ve engellemektedir. Sözkonusu durumu, cinsiyet rollerinin belirlenmesinde, ahlâkî olanla olmayanın belirlenmesinde, gayelerin ve vasıtaların çerçevesinin çizilmesinde...vs. görmek mümkündür.

Bütün bunlara ilave olarak, siyasi katılım, ferdin ve cemiyetin geçmişiyle de alakalıdır. Cemiyetin tarihi süreç içerisinde yaşamış olduğu önemli olaylar, skandallar, başarılar...vs., ferdin geçmişten getirdiği tecrübelerle birleştiğinde, ferdin bu gününü oluşturmaktadır.

3- Bir Siyasi Katılım Meselesi Olarak Demokrasi Kavramı

Doğuşu itibarıyla şehir-devletlerde ortaya çıkan demokrasi, millî devletlerin ortaya çıkmasıyla çerçevesi genişlemiş, bu genişleme siyaset felsefesinde yeni tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Önceleri demokrasi, tam anlamıyla, halkın yönetimi olarak anlaşılmaktaydı. Bu anlayışın büyük bir evren için uygulanamaz oluşu¹⁷² siyasi katılım meselesini ortaya çıkarmıştır. Halkın, yönetime nasıl daha fazla katılabileceği, bir demokrasi meselesi olarak ortaya konmuştur.

Demokrasi fikrinin şehir devletinden millî devlete aktarılması, vatandaşların kollektif kararlara katılma imkânlarını, en azından teorik olarak çok daha küçük bir sistemde olacağından daha fazla sınırlandırmıştır. Bu değişim karşısında ortaya konan teorilerden bir grupta, Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi'nde ve eski Yunan

¹⁷² LİPSON, L.: Demokratik Uygarlık. (Çev. H. GÜLALP-T. ALKAN). Ank.. 1984. sh. 48.

demokrasininin (tarihi gerçeklikten çok, idealleştirilmiş Polis'te varolan) hayallerinde, eski demokratik görüşe geri dönmeye çalışılmaktadır. Bu görüşe göre, katılım meselesi büyük bir sistem içinde kesinlikle çözülemez. Dolayısıyla, mesele ancak küçük ölçekli demokrasiyle halledilebilir. Bu görüşe mukabil, tam anlamıyla katılımcı bir demokrasi idealinden yana olan görüşe göre ise demokratik fikrin mahiyeti ve kökenleri, yeni demokratik formların ve müesseselerin oluşturulması, büyük ölçekli sistemlerde katılımın sınırlarının aşılabilmesini temin edecektir. R. Dahl katılım meselesinin halledilebileceği bu sisteme 'poliarşi' adını vermektedir.¹⁷³ Söz konusu terim demokrasi kavramının yerine kullanılmıştır. Bu şekilde klasik demokrasi anlayışının tenkit edilmesi ve yeni görüşlerin ortaya konması demokrasi meselesinin sürekli tartışılır olmasını ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede artık Platon'dan beri süregelen "kim yönetmeli?" sorusunun yerini, Popper'in "bir devlet nasıl örgütlenmeli ki, kötü yöneticiler, kan dökülmeden yahut şiddet kullanılmaksızın, yönetimden uzaklaştırılabilsin?"¹⁷⁴ sorusu almaya başlamıştır.

Birçok düşünür tarafından tenkitlere maruz kalan demokrasi kavramına oldukça farklı tanımlar getirilmiştir. Yine klasik demokrasi anlayışını tenkit eden Schumpeter, demokrasiyi, "kişilerin politik kararlara varmak üzere halkın oyu için rekabetli bir mücadele sonucu karar almak iktidarını kazandıkları bir müessese sistemi"¹⁷⁵ olarak tarif etmektedir.

P.C. Schmitter ve T.L. Karl klasik demokrasi yaklaşımının birçok cephesini kabul etmekle birlikte, farklılıklarını, "yöneticilerin vatandaşlara karşı sorumluluğu ve

¹⁷³ DAHL, R.: Demokrasi ve Eleştirileri, sh. 285-292.

¹⁷⁴ POPPER, K.: "Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış", (Çev. İ.D. DAĞI), Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar, sh. 25.

¹⁷⁵ SCHUMPETER, J.A.: Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi II, (Sosyalizm ve Demokrasi), (Çev. L. GÖNENÇ), Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar (Der. ve Haz. A. YAYLA), Ank., 1993, sh. 14.

yarışma mekanizmasının diğer seçim yöntemleriyle ilişkisi üzerinde daha fazla durmaları¹⁷⁶ olarak göstermektedirler.

Demokrasi kavramının birbirinden farklı tanımlarla izah edilmeye çalışılmasına rağmen, yaklaşımların hepsinde ortak olan yön, siyasî katılımı en etkin şekilde sağlanmasının demokrasinin temel şartı olmasıdır.¹⁷⁷ Ancak, Duverger sözkonusu katılımı yeterli bulmamakta, batı demokrasilerini, Başkanlık, Yeni Parlamento ve Yarı Başkanlık olmak üzere üç ayrı monarşi olarak göstermektedir ve her üç rejim için de geçerli olmak üzere, "seçimle gelmiş bir hükümdar"¹⁷⁸ olarak nitelendirmektedir. Fakat, K. Popper, demokrasiyi, demokratik bir devletin siyasî yetersizlikleri yüzünden suçlamanın hatalı olacağını belirtir. O'na göre suçlanması gereken devletin yurttaşlarıdır. Zira sorumluluk yurttaşlardadır. Dolayısıyla demokratik müesseseler kendi kendilerini ıslah edemezler.¹⁷⁹ Esasen bu ve benzeri yaklaşımlar oldukça fazladır. Bu çerçevede, demokrasinin savunucuları özellikle etkili ve yoğun katılım üzerinde durmuşlardır. Diğer taraftan, demokrasiyi eleştirenler de siyasî katılımın derecesi ve mahiyeti bakımından yetersizliklerini iddia etmişlerdir.¹⁸⁰ Böylece demokrasi kavramı bir siyasî katılım meselesi olarak ele alınır olmuştur.

Günümüzde siyasî katılım, demokrasinin yerleşmesinin kriterlerinden biri olarak düşünülmekte, demokrasilerin yeterli derecede işleyip işlemediği siyasî katılımın derecesi ve vasıtaları ile ölçülmektedir. Seçimlere faal olarak katılma, taleplerin hükûmete müesseseler yoluyla iletilmesi, çağdaş demokrasilerin; düşük katılım,

¹⁷⁶ SCHMITTER, P.C. ve KARL, T.L.: "Demokrasi Nedir. Ne Değildir?". (Çev. L. GÖNENÇ). Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar (Der. ve Haz. A. YAYLA). Ank., 1993. sh. 14.

¹⁷⁷ LIPSON, L.: A.g.e., sh. 236-237; MAYO, H.B.: A.g.e., sh. 50; SCHMITTER, P.C. ve KARL, T.L.: A.g.m., sh. 5-12; BERGER, P.L.: "Günümüz Dünyasında Demokrasi". (Çev. C. AYKAN). Sosyal ve Siyasal Teori, sh. 31; DAHL, R.: A.g.e., sh. : POWEL, JR. ve BINGHAM, G.: Çağdaş Demokrasiler- Katılma, İstikrar ve Şiddet. (Çev. M. TURHAN). Ank., 1990. sh. 35.

¹⁷⁸ DUVERGER, M.: Seçimle Gelen Krallar. (Çev. M. ERKURT). İst., 1986. sh.87-120.

¹⁷⁹ POPPER, K.R.: Açık Toplum ve Düşmanları, C.1. (M. TUNÇAY). Ank., 1967. sh. 136.

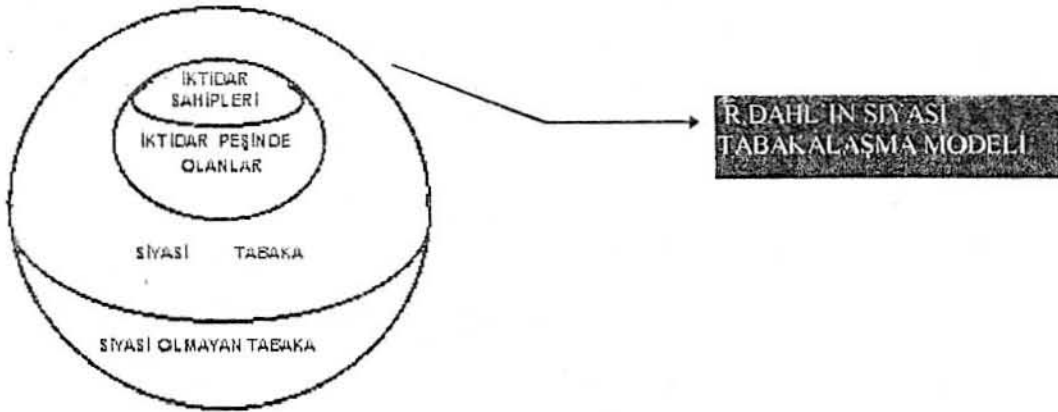
¹⁸⁰ BURNS, E.M.: Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850-1950. (Çev. A. ŞENEL). Ank., 1984.

taleplerin ve hoşnutsuzlukların şiddet ve diğer gayri meşru yollarla ifade edilmesi ise demokrasiyi yeterince bünyesine yerleştirememiş, istikrarsızlığın hâkim olduğu ülkelerin özellikleri olarak ifade edilmektedir. Böylece istikrarın temininde, siyasete faal bir katılımın, mevcut müesseseleri ve kanalları yoğun bir şekilde kullanmanın önemi ortaya çıkmaktadır.

B- SİYASİ KATILIMIN BOYUTLARI

Siyasî katılım hadisesinin derecesi fertler arasında farklılık arz etmektedir. Bazı fertlerin siyasetle olan münasebetleri çok yoğun iken, bazıları ise çok düşük yoğunlukta münasebete girmektedirler. Hatta bazı fertler siyasete katılmamak için ayrıca da bir çaba sarfedebilmektedirler. Sözkonusu farklılıklar, siyasî katılımı sınıflara ayırmaya imkân vermektedir. Bu imkân çeşitli cemiyetlerde ve çalışmalarda birbirinden farklı sınıflandırmalar ortaya çıkarmıştır.

R. Dahl, geliştirmiş olduğu siyasî tabakalaşma modelinde siyasî katılımı, evvela dört ana tabaka halinde ifade etmektedir. Bunlar, siyasî olmayan tabaka, siyasî tabaka, iktidar peşinde koşanlar ve iktidarda olanlardır.¹⁸¹

R. Dahl, siyasî tabakayı, siyasete katılanlar açısından dörde ayırmaktadır. Bunlar; Meraklılar (interested), Alakadar Olanlar (concerned), Bilgililer (informed),

¹⁸¹ DAHL, R.: Modern Political Analysis. Fourth Edition. New Jersey. 1984. sh. 95.

Faal (active) olanlardır.¹⁸² Sıralamada da görüldüğü gibi, R. Dahl'ın sınıflandırması, en düşük katılımdan en yoğun katılıma doğrudur.

Milbrath da yapmış olduğu sınıflandırmasında, siyasî katılımı yoğunluk derecesine göre, ilgisizlerden başlayarak hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmuştur. Buna göre en altta bulunan ilgisizlerin haricinde siyasete katılanları, seyirci faaliyetler, geçiş (ara) faaliyetleri ve mücadeleci (militan) faaliyetler olmak üzere, sıralamada bulunmaktadır. Rozet takmak, telkinde bulunmak, tartışmak, seçimlere katılmak gibi hususlar seyirci faaliyetlerini, miting ve toplantılara katılma, bağışta bulunma veya resmî makamlarla münasebetlerde bulunma gibi davranışlar geçiş faaliyetlerini, nihayet, parti içi vazifesinin olması veya aday olma ve siyasî kampanya faaliyetlerine doğrudan doğruya katılma gibi davranışlar mücadeleci faaliyetleri oluşturmaktadır.¹⁸³ Hiyerarşik olarak belirlenen sıralama incelendiğinde görülmektedir ki yukarı seviyede bir siyasî davranışta bulunabilmek için evvela alt basamaktaki tutum ve davranışlara sahip olmak gerekmektedir. Nitekim bir siyasî kampanya faaliyetinde bulunabilmek için, bir siyasî konu hakkında konuşabilmek gerekmektedir. Diğer taraftan, bir siyasî partinin faal üyesi olan ferdin, aynı zamanda oy verme faaliyetini de gerçekleştirdiği malumdur.

D. Baykal ise siyasî katılım üzerinde yapmış olduğu çalışmasında, oy verme faaliyetinin üzerinde bulunan siyasî katılımı;

- i- siyasî olayları izleme,
- ii- siyasî olaylar hakkında tavır takınma,
- iii- siyasî olayların içine karışma

¹⁸² Aynı Esr. sh. 101.

¹⁸³ MİLBRATH. L.W. : A.g.e., sh. 18.

şeklinde gruplandırmaktadır. Bu noktada izleme faaliyetleri, dergi, gazete, radyo, açık oturum yolu ile siyasî olayları takip etmeyi, dinleyici sıfatıyla parti kongrelerine ve mitinglere katılmayı, özel temaslarda siyasî konularla ilgilenmeyi kapsar. Bütün bu faaliyetlerin ortak niteliği, siyasî hayattan haberdar olmaya yönelik olmasıdır. Bu faaliyetler grubundan sonra, siyasî olaylar hakkında tavır takınma faaliyetleri gelir. Burada belli siyasî alternatiflerin yanında ya da karşısında tutum takınmak sözkonusudur. Nihayet, en yoğun katılım şekli olan, siyasî olayların içine karışarak yapılan faaliyetlerdir. Siyasî partilere ya da siyasî derneklere üye olarak girmek, siyasî görevlerde bulunmak ya da buralara aday olmak, yürüyüş, gösteri ve mitinglerde faal bir şekilde yer almak gibi faaliyetler bu kategori içerisinde yer almaktadır.¹⁸⁴ D. Baykal'ın bu sınıflandırması da incelendiğinde görülmektedir ki, Milbrath'ın sınıflandırmasında olduğu gibi üst seviyedeki davranış, alt seviyedeki davranışları da yapmış olmayı gerektirmektedir.

Yüksel Gülmen de, yapmış olduğu çalışmada, siyasî katılım faaliyetlerini en yoğunundan başlayarak şu şekilde sınıflandırmıştır:¹⁸⁵

- siyasî örgütlerde çalışma: siyasî parti veya baskı gruplarında veya seçim kampanyası sırasında faaliyet gösterme,
- siyasî örgütlere üye olma,
- siyasî örgütleri destekleme: zaman zaman çalışma, toplantılara katılma, maddi yardımda bulunma gibi,
- siyasî görüş sahibi olma: Okuyup ilgilenme, tartışmalara katılma, haber kaynaklarını izleme,
- oy verme.

¹⁸⁴ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 33-34.

¹⁸⁵ GÜLMEN, Y.: Türk Seçmen Davranışı. (1960-1970). İst., 1979. sh. 11-12.

E. Kalaycıoğlu, yapmış olduğu araştırmada T¼rkiye’de siyasi katılımı üç boyut etrafında göstermektedir. Birinci boyut, seçim kampanyası ile ilgili faaliyetlerin, örgüt üyeliğinin ve hükümet yetkilileri ile ilişkiler kurmanın en belirgin şekilde etkisi altında bulunan boyuttur. E. Kalaycıoğlu, bu boyuta ‘siyasi katılımın seçim kampanyasını etkileme ve örgütsel faaliyet boyutu’ adını vermektedir. İkinci boyutta ise oy verme yolu ile katılım hâkimdir. Dolayısıyla bu da ‘siyasi katılımın oy verme boyutu’dur. Nihayet, üçüncü boyuta hâkim olan gösterge, kişinin çevresindeki hükümet dışı görevleri olanlarla, yakın çevresinin, ya da tüm milletin meselelerini tartışması veya görüşmesidir. Kalaycıoğlu, bu boyutu da ‘siyasi katılımın tartışma-görüşme boyutu olarak isimlendirmektedir.¹⁸⁶

Biz ise çalışmamızda siyasi katılımı üç basamak içerisinde incelemekteyiz. Bunları, en düşükten en yoğununa doğru olmak üzere, seçmen katılımı, faaliyete geçme katılımı ve faal katılım olarak ifade edebiliriz.

FAALİYETE GEÇME
KATILIMI

SEÇMEN KATILIMI

Seçmen katılımı olarak ifade ettiğimiz birinci basamakta, vatandaşlar, oy vermek yolu ile siyasi katılım faaliyetinde bulunurlar. Oy verme faaliyeti ise, belirli bir

¹⁸⁶ KALAYCIOĞLU. E.: “Siyasal Katılımın Kurallarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği”. Türk Siyasal Hayatının Gelişimi. (Ed. E. KALAYCIOĞLU - A.Y. SARIBAY). İst., 1986, sh. 517.

düşünme, izleme ve karar verme sürecinin son aşamasını oluşturmaktadır. Ayrıca bu faaliyet, sadece bir kereye mahsus olmayıp belirli fasılalarda gerçekleşmektedir.

İkinci olarak, faaliyete geçme katılımını, örgüt üyeliği, miting ve toplantılara katılma, telkinde bulunma faaliyetleri oluşturmaktadır.

Faal katılım olarak nitelendirdiğimiz üçüncü katılımı ise, parti yöneticiliği, propaganda faaliyetlerine katılım ve resmi makamlarla münasebet gibi faaliyetler meydana getirmektedir.

Siyasî katılım basamaklarında, bir sonraki basamak, bir önceki basamakta gerçekleşen faaliyetleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla en yoğun katılım olan faal katılım, alt basamaklardaki bütün faaliyetleri içermektedir. Zira, miting ve toplantılara katılarak telkinde bulunan fert aynı zamanda seçmen katılımını meydana getiren faaliyetlerde de bulunmaktadır. Parti yöneticiliğinde bulunan veya propaganda faaliyetlerinde bulunanlar ise, seçmen faaliyetlerini yerine getirdikleri gibi, miting ve toplantılara katılma ve telkinde bulunma gibi, faaliyete geçme katılımının davranışlarını da zaten yerine getirmektedirler.

C- SİYASİ KATILIMA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Siyasî katılımın temelleri üzerinde yapılan araştırma ve çalışmalar, genel olarak, siyasî katılımın psikolojik, siyasî ve sosyal temelleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bütün bu faktörleri birbirlerinden hernekadar soyutlamak mümkün değilse de, meselenin aydınlatılmasında gerekli görülmektedir.

1- Siyasi Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler

Fert, her nekadar cemiyetin bir üyesi ise de, kendi psikolojik muhtevası ile bir kişi durumundadır. Bir sosyal ve tabii çevre içinde yaşayan ferdin, aynı zamanda bir

biyolojik yapısı ve bundan doğan ihtiyaçları vardır. Fert, sosyal çevrenin şartlarına uymak zorunda olmakla birlikte, bu tesirlere kendi bünyesi içinde belli ve devamlı şekiller vererek davranışlarını tayin eden bazı muharrikler geliştirir.¹⁸⁷ Dolayısıyla ferdi sosyal çevresinden ayrı olarak düşünmek mümkün olmamakla birlikte, ferdin davranışlarına etki eden bir dizi psikolojik faktörler mevcuttur.

Psikolojik görüşü benimseyenler şahsî niteliklerle, değerler sisteminin seçmen davranışının en belirleyici faktörü olduğunu savunurlar. Kişi psikolojik baskı altında seçimini yapar ve davranışta bulunur. Bu baskılar, korku, bencillik, otoriterlik, saldırganlık olarak belirtilmektedir. Bu ve benzeri psikolojik etkiler ferdin oy verme davranışında bulunmaya karar vermesini veya parti tercihini etkilemektedir. Nitekim bu bakış açısıyla yapılan araştırmalar, seçmenin tercihinde parti programının değil, parti imajının etkili olduğu, partiyle özdeşleşmenin oy verme kararında etkili olduğu, yolunda sonuçlara varmışlardır.¹⁸⁸ Gerçekten de insanlar siyasî inançları yoluyla bazı tercihler yapmakla kalmazlar, aynı zamanda kendilerini bazı gruplarla birleştirirler. Bazı hallerde siyasî davranışın bu yönü onun en önemli unsuru olarak belirebilir. Bu unsur insanı bir yandan kendi sosyal çevresine uymaya zorlarken diğer yandan da kendisi ile özdeşleştirdiği grupların davranışlarıyla etkilenir hale gelir.¹⁸⁹ Bu etkiler grup baskısının kuvvetine de bağlıdır. Bu çerçevede, grupla özdeşleşme ne kadar ileri seviyede ise, grup baskılarının ağırlığı da o kadar fazla olacaktır.¹⁹⁰ Küçük gruplar üzerinde yapılan araştırmalar, grubun, ferdin davranışı üzerindeki tesirlerini doğrulamaktadır.¹⁹¹ Buna inançların katılığı ve değiştirilmesi ile tesir edilebilmesinin

¹⁸⁷ ERDER, N.: Siyasî İlimlerde Teori ve Metod Hakkında Bazı Genel Düşünceler. Ank., 1962, sh. 51.

¹⁸⁸ GÜLMEN, Y.: A.g.e., sh. 41-42.

¹⁸⁹ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 90-91.

¹⁹⁰ MARCH, J.G. ve SIMON, H.A.: Örgütler. (Çev. Ö. BOZKURT - O. ONARAN). Ank., 1975, sh. 67-69.

¹⁹¹ ŞERİF, M.: Sosyal Kuralların Psikolojisi. (Çev. I. SANDIKOĞLU). İst., 1985, sh. 84-89.

güçlüğü¹⁹² ilave edildiğinde gruba bağlılığın boyutu ve derecesi önem kazanır. Bu manada, ferdin herhangi bir siyasî partiyle özdeşleşme derecesi ne kadar yüksekse, mensup olduğu partinin ferdin oy vermesi üzerindeki baskısı o kadar yoğun olacaktır. Bu tesirler doğrultusunda fertler, bir taraftan oy vermedikleri partilerin görüşlerine tamamen kapalı olabilirken, diğer taraftan tercih ettiği partinin görüşlerine yöneltilen tenkitleri de kabul etmeme temayülü içerisinde olabilecektir.

Genel olarak ifade edildiğinde sosyal davranışları belirleyen psikolojik faktörlerden biri de ihtiyaçlardır. Davranışın dinamiğini oluşturan ihtiyaçlar gerginlik meydana getirmek suretiyle fertleri harekete geçirir. Tatmin arayışı içinde bulunan fert ihtiyaçların şiddeti doğrultusunda gerginliği berteraf etmek için davranışlarda bulunur.¹⁹³ Söz konusu dinamikler siyasî davranışlarda da rol oynar. Ferdin kültürel çevresi, gerginliklerinin siyasete aktarılmasını teşvik edecek yapıda ise siyasî katılım görülmekte, değilse aksi olmaktadır. Bazen fert, gerginliğini berteraf etmek için âdeta siyasete sığınmaktadır.¹⁹⁴ Her ikisinde de amaç ihtiyaç tatmini vasıtasıyla gerginlikleri berteraf etmektir.

Ferdin berteraf ettiği her ihtiyaç veya tatmin ettiği her istek, geçici veya az da olsa, bir başka ihtiyaç veya isteğin engellenmesi pahasına olmaktadır. Çünkü fert, bir taraftan davranış serbestliğine sahipken, diğer taraftan mahrumiyete veya mağduriyet durumunda da olabilmektedir. Bu engellenme (frustrasyon) hadisesinde, fizikî çevre, ferdin biyolojik sınırları, psikolojik seviye, sosyal çevre gibi bir çok faktör etkili olmaktadır. Neticede ise, amaca ulaşmak için gayretin daha fazla yoğunlaştırılması

¹⁹² MAUCORPS, P.: Sosyal Hareketlerin Psikolojisi. (Çev. S. EVRİM). İst., 1965. sh. 43-46 ;
HOFFER, E.: Kesin İnançlılar. Kitle Hareketlerinin Anatomisi; FREEDMAN ve
DİĞERLERİ; Sosyal Psikoloji. (Çev. A. DÖNMEZ). İst., 1989, sh. 292-295.

¹⁹³ KRECH, D. VE CRUTCHFIELD, R.S.: Sosyal Psikoloji. Teori ve Problemler. (Çev. E.
GÜNGÖR). İst., sh. 46-66 ; KRECH, D. ve DİĞERLERİ: Cemiyet İçinde Fert. Birinci
Kitap. (Çev. M. TURHAN). İst., 1983, sh.112-129.

¹⁹⁴ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 94-95.

veya hedef ikâmesi gibi olumlu veya saldırma, gerileme, çekilme, bastırma, yüceltme, aklileştirme ve aksettirme, içe kapanma, aynileştirme veya özdeşleşme gibi olumsuzluklar ortaya çıkabilmektedir.¹⁹⁵ Nitekim siyasete katılma isteğinde olmasına rağmen, cinsiyetinin kadın olmasından dolayı sosyal çevresi tarafından engellenen bir kadın, engellenmenin sonuçlarından birini yaşayacaktır. Bu minval üzere, kadın, ya siyasî katılımında bulunmak için gayretini daha da yoğunlaştırarak mücadele edecek veya ikâme hedefler edinecek (çeşitli kadın veya yardım derneklerinde faaliyette bulunma gibi), ya da çekinme davranışında bulunarak kendisini siyasetin tamamen dışında tutar.

Bazı psikolojik değişkenler siyasî katılımı artırıcı yönde etki yapmaktadırlar. D. Baykal bu değişkenleri etkinlik duygusu, vatandaşlık görevi duygusu, kendisini başkalarının yerine koyabilme yeteneği (emphaty) ve sosyal girişkenlik duygusu olmak üzere dört faktör etrafında derlemiştir. 'Etkinlik duygusu', ferdin etrafındaki çevreye hâkim olma konusunda kendisini muktedir hissedip hissetmediğini ifade eder. Bu manada siyasî etkinlik duygusu, insanların kendilerini siyasî yollarla netice alabilecek güçte görüp görmediklerine ve bu yolları kullanmaya hazır olup olmadıklarına dayanmaktadır. Diğer taraftan fertler, etkili olup olamayacaklarını düşünmeksizin, siyasî sürece katılımı bir vatandaşlık görevi olarak idrak ettikleri için gerçekleştirebilirler. Bu duyguya sahip olan fertler siyasete daha fazla katılmaktadırlar. Yine, kendisini başkalarının yerine koyabilme yeteneğine sahip olan fertler, kendi tecrübelerinin dar kalıpları içinde kalarak tavır takınmazlar. Katılımcı toplumun gerçekleşmesinin bu yeteneğin kazanılmasına bağlı olduğu ifade edilmektedir. Son olarak, 'sosyal girişkenlik duygusu'nu zikredebiliriz. Zira bu duyguya sahip olanlar

¹⁹⁵ KRECH, D. ve CRUTCHFIELD, R.S.: A.g.e., sh. 69-83 ; MAUCORPS. P.: A.g.e., sh 8-12.

sosyal temaslarda bir rahatlığa ve bunlar için gerekli maharete sahiptirler.¹⁹⁶ Dolayısıyla bu durumdaki fertler, siyasî temaslarda daha rahat ve maharetli olurlar. Bu da siyasî katılımı artırıcı tesir yapar. Diğer taraftan siyasî katılım ile bu faktörler arasında birbirlerini destekleyici tesirler sözkonusudur. Esasen bütün bu psikolojik faktörleri birbirlerinden soyutlamak da mümkün değildir. Zira, sosyal girişkenlik duygusuna sahip olan fert, aynı zamanda etkenlik duygusuna da sahiptir.

Görüldüğü gibi psikolojik faktörler siyasî katılım üzerinde tesire sahiptir. Ancak bu faktörleri sosyal faktörlerden soyutlamak mümkün değildir. Yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, gelir, meslek, yerleşim birimi vs. gibi değişkenler, psikolojik faktörlerle sebep-sonuç münasebeti içinde bulunmaktadır.

2- Siyasi Katılıma Etki Eden Siyasi Faktörler

Siyasî katılım, siyaset dışı bir çok faktörlerle münasebet içerisinde bulunduğu gibi, yine en az bunlar kadar olması itibariyle, bizzat siyasî faktörlerle de yakın etkileşim içerisinde bulunmaktadır. Bir taraftan siyasî katılımın kendisi siyasî yapıyı etkilerken, diğer taraftan siyasî yapıya katılıma etki etmektedir. Zira fertler siyasî yapının çizdiği hudutlar çerçevesinde faaliyette bulunabilmektedirler. Muhtelif yasaklar, ferdi, bazı davranışlardan men ederken, bazı serbestlikler ve teşvik edici hususlar da onun bazı faaliyetlerde bulunmasını temin etmektedir.

Siyasî katılımı etkileyen siyasî faktörler, parti programlarının ve adaylarının genel olarak çekici olup olmadıklarına, politikacılar arasındaki iktidar yarışına, her bir vatandaşın kamu felsefesine ve hükümet müesseselerinin oy verme eğilimini özendirip özendirmediğine bağlıdır.¹⁹⁷ Bu manada seçim sisteminin çizmiş olduğu çerçeve,

¹⁹⁶ BAYKAL, D. A.g.e., sh. 97-102.

¹⁹⁷ LİPSON, L.: A.g.e., sh. 245.

siyasî partilerin yapısı, ferdin siyaseti idrak ediş tarzı, siyasî kültürün özellikleri vb. gibi unsurlar ferdin katılımına etkide bulunmaktadır.

Seçim sistemi tarih boyunca oy verme davranışında birtakım sınırlandırmalar getirmiştir. Oy hakkının genişletilmesi bazı sosyal grupların siyasî ve iktisadî ayrıcalıklarını tehlikeye düşüreceğinden uzun süre engellenmiştir. Bu husustaki kısıtlamalar servete, cinsiyete, fikrî yeteneğe, eğitime, ırk ayrımına vb. gibilerine bağlı olarak yapılmıştır.¹⁹⁸ Ancak bu hususlarda, oy hakkının genişletilmesi ve eşit oy imkânının temini ile bütün yetişkinleri kapsayacak şekilde kısıtlamaların kaldırılması ile siyasî katılımı artışlar ve genişlemeler mümkün olabilmektedir.¹⁹⁹ Ancak bu serbestlik ve eşitliklere rağmen, günümüzde de öğrenci, memur ve askerlerin siyasete katılmalarını engelleyen hukukî düzenlemeler vardır. Elbette ki bu tür hukukî engellemeler siyasî katılımın yoğunluğunu ve miktarını etkilemektedir.

Hukukî engellemelerden başka seçim teknikleri de katılım üzerinde etkilidir. Nitekim, seçime katılmayı önceden yerine getirilmesi gerekli bazı işlemlere bağlayan usuller, oy vermeyi güçleştirerek katılım oranlarını düşürmekte, böyle şartları gerektirmeyen usuller ise katılım oranlarını yükseltmektedir.²⁰⁰ Ülkemizde de seçmen kütüğüne kaydolunmasındaki güçlükler ve meydana gelen karışıklıklar dolayısıyla seçmen listelerinde isimlerin çıkmaması gibi hususların düzeltilmesi için gerekli zaman ve gayret sarfi, bazı vatandaşların bu zahmetlere katlanmamalarını ortaya çıkarmaktadır. Bütün bu faktörler ise katılım oranını düşürmektedir.

Siyasî katılım müesseselerin sınırlı olduğu ülkelerde katılımın yoğunluğu ve derecesi de düşüktür. Katılım müesseselerinin gelişimi ise siyasî katılımın sınırlarını genişletecektir.²⁰¹ Dolayısıyla siyasî hayata katılım eğilimi ile müesseseleşme arasında

¹⁹⁸ ÇAM, E.: Siyaset Bilimi, sh. 248-250.

¹⁹⁹ MAYO, H.B.: A.g.e., sh. 90-114.

²⁰⁰ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 121.

²⁰¹ HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.: A.g.e., sh. 64-65.

uygun bir denge kurulmalıdır. Aksi takdirde bir siyasî dengesizlik ortaya çıkacaktır. Zira yeni sosyal grupları siyasî sistem içinde kanalize edecek müesseselerin gelişmemişliği yeni güçlerde bunalıma ve kanun dışı yöntemlere başvurmaya sebep olagelmıştır.²⁰² Bu çerçevede siyasî partilerin katılım faaliyeti içerisindeki yeri ve önemi büyüktür. Nitekim, siyasî partilerin yapısı ve fertlerin siyasî partilerle olan münasebetleri siyasî katılım üzerinde oldukça etkilidir. Herşeyden önce etkili katılım için, birbirleriyle mücadele eden siyasî partilerin varlığına ihtiyaç vardır. Ayrıca bu partiler arasında yoğun bir yarışmanın ve bundan kaynaklanan, vatandaşları siyasî faaliyette bulunmaya teşvik eden bir çalışmanın olması gerekmektedir.²⁰³ Bu çerçevede siyasî partilerin seçim dönemlerinde düzenlemiş oldukları kampanya faaliyetleri ve bu kısa dönemlerin haricinde uzun bir süreci kapsayan siyasî toplantılar, mitingler, parti üyeliğini artırma çabaları gibi faaliyetler katılımı teşvik etmekte ve arttırmaktadır.

Siyasî partilerin katılımı ile olan münasebetini inceleyen M. Duverger, şekli bir üyeliğin bulunmadığı partilerde üç katılım çemberinin olduğunu belirtir. En geniş çemberi 'seçmenler' oluşturmaktadır. İkinci çemberi ise seçmenliğin ötesinde, partiye karşı sempatisini gizlemeyen, onu müdafaa eden, malî yönden destekleyen veya partinin yardımcı örgütlerine giren 'tarafdarlar' oluşturur. Nihayet, en içteki çemberi, kendilerini partinin üyeleri, parti topluluğunun unsurları sayan, partinin teşkilatlanmasını ve işleyişini sağlayan, onun propagandasını ve genel faaliyetlerini yürüten 'militanlar' oluşturur. Üyelere sahip olan partilerde ise, üyelik, militanlar çemberinden daha geniş, tarafdarlar çemberinden ise daha dar olan çemberi meydana getirir. Çünkü, üyelik, sempatiden daha derin, fakat militanlıktan daha yüzeysel bir

²⁰² SAĞLAM, M.: "Siyasal Sistemde Genç Kuşakların Yeri". Ankara Ticaret Odası Dergisi, s.3, Mart 1976, sh. 12.

²⁰³ ÖZBUDUN, E.: Siyasal Partiler, sh. 27 ; BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 125 ; HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.: A.g.e., sh. 65 ; LİPSON, L.: A.g.e., sh. 249.

katılmayı içerir.²⁰⁴ Esasen burada, merkezden dışarıya baskı, dışardan merkeze ise bir destek sözkonusudur. Ayrıca, üyelik her zaman Duverger'in belirttiği derecede bir katılımı içermemektedir. Zira hatıra binaen olunan üyelikler sözkonusu olduğu gibi, belli bir sürecin sonunda üyelikleri resmiyette kalan fertler de mevcuttur. Bu tür üyeliklerde etkili katılım olmadığı gibi, hatta fert üye olduğu partiye oy dahi vermemektedir.

Siyasî partilerle siyasî katılım arasındaki sözkonusu münasebeti bir sıralamaya tabi tutan Huntington, bu sırayı, hiziplerin kutuplaşması, katılımın genişlemesi daha sonra parti sisteminin müesseseseleşmesi olarak göstermektedir. Böylece katılım genişledikçe, bu katılımı teşkilatlandırmak üzere siyasî partiler ortaya çıkmakta; siyasî partiler geliştikçe de, katılımın genişlemesine katkıda bulunmaktadır.²⁰⁵ Böylece siyasî katılım isteği karşısında, parti düzenlerinin bu istekler karşısında göstereceği esneklik katılımı artırıcı etki yapmaktadır.²⁰⁶ Dolayısıyla müesseseseleşmenin siyasî katılım üzerindeki önemi oldukça büyüktür.

Siyasî katılım açısından, siyasî yapının önemli özelliklerinden biri de, yönetimin siyasîleşmesi ve partizanlık şeklinde beliren bir siyasî yapıdır. Burada yönetimin siyasallaşmasından kasıt, parti politikasının yönetime egemen olması ve iktidardaki siyasî partinin kendi çıkarlarını, genel çıkarlar aleyhine ön plana çıkarmasıdır. Partizanlıktan anlaşılan ise, atama, terfi, işe yerleştirme vs. gibi uygulamalarda ehliyet ve liyakat yerine, partiye yakınlık kriterini gözönünde bulundurmaktadır.²⁰⁷ Yönetimin siyasallaşması dolayısıyla partilerin kendi çıkarlarını millî çıkarlardan üstün tutmaları vatandaşların siyasî yapı hakkında şüpheye düşmesine yol açmaktadır. Bu ise

²⁰⁴ DUVERGER, M.: *Siyasî Partiler*, sh. 138.

²⁰⁵ HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.: *A.g.e.*, sh. 65.

²⁰⁶ AKARLI, E.D.: "Toplum Kültürünün Bir Parçası Olarak Devlet Olayı ve Türkiye'de Siyasî Katılma II". *B.T.T.D.*, c.xiv, s. 79-80-81, 1974, sh. 62-63.

²⁰⁷ TUTUM, C.: "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", *A.İ.D.*, c.9, s.4, Aralık 1976, sh. 11-29.

vatandaşı siyasî katılımdan uzaklaştırmaktadır. Diğer taraftan, iş bulma, terfi etme gibi beklentiler içerisinde bulunan kişiler, yönetimde görülen partizanlık tavırlarından dolayı, siyasete yoğun olarak katılabilmektedirler.

Siyasî yapıda görülen bu hususlar, siyasî yapının 'ahlâk' açısından olumsuz olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. Bu manada, siyasî karar alma mekanizmasında rol alan aktörlerin (seçmenler, siyasetçiler, bürokratlar, baskı ve çıkar grupları) özel çıkar sağlama gayesiyle cemiyette mevcut hukukî, dinî ahlâkî ve kültürel normları ihlal edici davranış ve faaliyetlerde bulunmaları şeklinde ifade edilen siyasî yozlaşmadan bahsedilmektedir.²⁰⁸ Bu şekildeki değerlendirmelere rağmen vatandaşın siyasetçilere yönelik saygılı tutumlarını ise, devletin toplumdaki önemi ile²⁰⁹, başka bir ifade ile "devlet baba" geleneği ile izah etmek mümkündür. Ancak sözkonusu "devlet baba" geleneğine rağmen, vatandaşlar siyasete karşı olumsuz bir tutum da takınmaktadırlar.

Bazı siyasî değişkenler ise ferdin bizzat kendisiyle alakalıdır. Fertlerin siyasî partilere bağlılık dereceleri faaliyetlerinin yoğunluğunu da belirlemektedir. Bazı fertler siyasî katılımda bulunurlarken, bazıları mahallî temsilcileri gözönünde bulundururlar veya her ikisini de dikkate alarak tercihlerini yaparlar. Bazıları da parti programına yönelik tercihlerde bulunurlar.

D. Baykal'ın da belirttiği gibi siyasî yönelimde parti bağlılığı ağır basan kimseler, programa önem verenlere nazaran hem daha yüksek siyasî katılım göstereceklerdir, hem de siyasî katılımın yönü sürekli değişmelere tabi olmayacaktır.²¹⁰ Bu manada, Türkiye'de parti genel başkanlarının uzun süre görevde

²⁰⁸ AKTAN, C.C.: "Siyasal Ahlâk Sorunu ve Çözüm Önerileri", Siyasal Ahlâk ve Siyasal Ahlâksızlık, (Haz. T. ALKAN), Ank., 1993, sh. 429-430.

²⁰⁹ ALKAN, T.: "Siyasal Ahlak", Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık, (Haz. T. ALKAN), Ank., 1993, sh. 106.

²¹⁰ BAYKAL, D.: A.g.c., sh. 111.

kalmaları gözönünde bulundurulduğunda, genel başkana olan bağlılık, siyasî katılımın yoğunluğunu belirleyeceği gibi, katılımın yönü de istikrar arzedecektir. Mahallî temsilci ve parti programına yönelik faaliyetlerde ise dalgalanmalar görülecektir. Zira genel başkana bağlılıkta olduğu gibi, diğerlerinde bir sempatiden veya duygusal bağlılıktan söz etmek mümkün değildir.

Bütün bunlara ilaveten, ferdin siyaseti idrak ediş tarzı da siyasî katılımı etkilemektedir. Bu husus bir taraftan ferdin idraki ile alakalı iken diğer taraftan siyasî normsuzluklara da bağlıdır. Vatandaşın siyaseti gayri ahlâkî, çıkarıcı ilişkilerin hâkim olduğu bir sistem olarak görmeleri, bazılarının siyasetten tiksinti duyarak uzaklaşmalarına yol açarken, bazıları siyasetin bu kötü yönlerini düzeltmek için idealist yönelimlerde bulunmalarına, nihayet bazılarının da sözkonusu nimetlerden pay koparmak için faaliyette bulunmalarına yol açmaktadır.

Siyasî katılımı etkileyen bir siyasî faktör olarak siyasî kültür yapısını da göstermek mümkündür. Katılımcı kültüre sahip bir yapıda katılım oranı daha yüksek olacaktır. Zira buradaki vatandaşlar, siyasî müesseselere ilgili oldukları kadar, bunlar hakkında bilgi sahibidirler. Ayrıca, siyasî sistemi etkileme gücünü de kendilerinde görürler. Dolayısıyla burada vatandaşlar sisteme karşı tâbi tutumdan daha çok, katılıma ve etkileyici bir tutum geliştirmişlerdir.²¹¹ Burada katılımın gelenekselleşmiş bir hâdise olduğunu söylemek mümkündür. Bu şekliyle de kitlelere rağmen sunulan bir demokrasi geleneğinden farklılık sözkonusudur. Dolayısıyla siyasî katılım yoğun olarak gerçekleştiği gibi, bir istikrarlılık da arzeder.

Yine, yönetimde bulunanların, vatandaşların talep ve beklentilerini ifade edebilecek müesseseleri geliştirmeleri de siyasî katılımı arttıracaktır. Bu noktada resmî makamlarla münasebetleri engelleyen duvarların kaldırılması oldukça önemlidir.

²¹¹ VERGİN, N.: Siyaset Sosyolojisi, sh. 133.

Ayrıca, mahallî yönetimlerde halk günlerinin düzenlenmesi, telefonla katılımların sağlanması, ev toplantılarının düzenlenmesi gibi uygulamalar siyasî katılımı etkili olmaktadır.

Görüldüğü gibi siyasî katılımı etkileyen siyasî faktörler geniş bir yelpazeyi teşkil etmektedirler. Fakat diğerlerinde olduğu gibi, siyasî faktörleri de bütün diğer unsurlardan soyutlamak mümkün değildir. Zira yoğun bir münasebet ve birbirleriyle bütünlük içerisinde bulunmaktadırlar.

3- Siyasî Katılıma Etki Eden Sosyal Faktörler

Siyasî katılımı etkileyen bir çok sosyal faktörlerden söz etmek mümkündür. Söz konusu faktörleri yaş, cinsiyet, gelir, meslek, eğitim, yerleşme birimi, kitle iletişim araçları olmak üzere yedi başlık altında incelemek mümkündür. Her ne kadar bu değişkenler ayrı ayrı incelenecekse de bir değişkenin diğerleriyle olan münasebeti de gözönünde bulundurulacaktır.

a- Yaş

İnsanların siyasetle ilgilenmeleri ve bilgi edinmeleri çocukluk yaşlarından itibaren başlamaktadır. Söz konusu bu gelişim aile içinde başlamaktadır. Ailenin siyasî konularla ilgilenmesi çocukta da benzer ilgi ve katılım isteği doğurmaktadır. Siyasî yönden bilgili olan ailede çocuklar da bu paralelde yetişmektedir.²¹² Aile, bu şekilde, bir taraftan uyguladığı bilinçli sosyalleşme süreci ile çocuğa sosyal değer ve normları aktarmakta diğer taraftan aile içi somut ilişkiler de belli karar verme kalıplarını aktarmaktadırlar.²¹³ Aile içinde başlayan bu ilgi ve bilgilenme sonraları okul ve arkadaşlık grupları içerisinde devam etmektedir.²¹⁴ Bu çerçevede siyasî katılım, bir ölçüde davranış kalıplarının küçük yaştan itibaren gelişip istikrar kazanan, siyasete

²¹² ALKAN, T.: A.g.c., sh. 68.

²¹³ UYSAL, B.: "Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerine Ailenin Etkisi". A.İ.D., c.17, s.4, Aralık 1984, sh. 116.

²¹⁴ KALAYCIOĞLU, E.: Çağdaş Siyasal Bilim, sh. 150-151; ALKAN, T.: A.g.c., sh. 58-59; KALAYCIOĞLU, E. ve SARIBAY, A.Y.: A.g.m., sh. 148.

yönelik, değer ve alışkanlıklarından oluşmaktadır.²¹⁵ Bu gelişim süreci içerisinde yaşdaki değişimle birlikte siyasî katılımın mahiyeti ve derecesi üzerinde de farklı davranış ve tutumlar oluşmaktadır.

Farklı yaşların değişik hayat tecrübelerine tekabül etmesi siyasî katılım üzerine etki etmektedir. Bu bazen yetişme döneminde edinilen önemli deneyimlerin, bütün bir yaş grubunun siyasî görüşünü belirlemesi şeklinde olurken, bazen de yetişme, olgunluk ve yaşlılık çağlarının tipik sosyal tecrübe kalıpları arasındaki farklar olarak görülmektedir. Bir kimsenin yaşlanmasıyla birlikte, gelirinde, mesleğinde veya eğitim seviyesinde ilerlemesi o kadar çok ihtimal dahilindedir. Yine genç bir kimse, ailenin geçimine yardımcı olanlardan sadece birini oluştururken, ileriki yaşlarda aileyi geçindiren başlıca kişi olabilmektedir. Ya da daha önce iktisadî yapıdan pek etkilenmezken, meslekî değişmeler sonucunda, fert iktisadî yapıdan daha fazla etkilenebilmektedir.²¹⁶ Farklı yaş gruplarında görülen bu gelir, eğitim ve meslek farklılıkları ile sosyal mesuliyetler siyasî katılımı etkilemektedir. İktisadî yapıdan daha fazla etkilenme siyasete daha fazla ilgi duymayı gerekli kılacaktır. Ya da eğitim seviyesindeki yükselme siyasî bilgi edinme yollarını açacak ve bilgi edinmeyi kolaylaştırmak suretiyle siyasî katılımı arttıracaktır.

Yaş ile siyasî katılım arasındaki münasebet hakkında yapılan araştırmalarda, genç ve ileri derecede yaşlı kimselerin siyasî katılım oranları düşük olarak tesbit edilirken, orta yaş gruplarında daha yüksek olarak tesbit edilmiştir. D. Baykal, gençlikten itibaren başlayan siyasî ilginin 40-50 yaşları arasında zirveye ulaştığını, sonra da tedricen azaldığını belirtmektedir.²¹⁷ Nitekim A. T. Kışlalı, siyasî ilgi ve bilgi seviyesini 21-25 yaş grubunda %47.9 olarak, 60 yaşından yukarı olanlar için ise

²¹⁵ KALAYCIOĞLU, E.: Karşılaştırmalı Siyasal Katılma. sh. 131.

²¹⁶ LİPSET, S.M.: A.g.e., sh. 253.

²¹⁷ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 82.

%22.4 olarak tesbit etmiştir.²¹⁸ E. Kalaycıoğlu da gençlerin seçim kampanyası faaliyetine, oy vermeye oranla daha fazla katıldıklarını, fakat seçim kampanyası faaliyetine en yoğun katılan grubun ise, 35-44 yaş grubu olduğunu tesbit etmiştir. Yaş gruplarına göre yapılan bu sıralamada gençler siyasî katılım türleri arasında en az oy vermeye en çok da tartışma-bürokrasiyle temas faaliyetlerine katılmaktadırlar. Ayrıca, her üç siyasî katılıma da en yoğun biçimde başvuranların orta yaştaki seçmenlerin olduğu belirlenmiştir.²¹⁹ N. Abadan ise gençliğin siyasî katılım faaliyetlerinin daha çok üniversitelilerle yüksek öğrenim müesseselerine kayıtlı öğrenciler yardımı ile olduğunu belirtmektedir.²²⁰

M. Lipset de siyasî katılımın yoğun olarak görüldüğü orta yaş grubunu 35-55 yaşları olarak göstermektedir.²²¹ Zira bu yaşlar, normal olarak, insanların bir meslek ya da kariyer sahibi olarak kendilerini kabul ettirdikleri, evlenip çocuk sahibi oldukları ve mülk sahibi olup yaşlılık dönemlerine hazırlık yaptıkları yıllardır.²²²

b- Cinsiyet

Bütün toplumlarda cinsiyet farklılığından kaynaklanan bir rol farklılaşması mevcut olmuştur. Sosyal hayatın tamamında görülen bu rol farklılaşması siyasî hayatta da kendisini göstermektedir. Bu farklılaşma bazen cemiyetin kanunlarıyla ya da zimnen koymuş olduğu müeyyideler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bazen de sosyal hayatın şartlarından kaynaklanan imkân veya imkânsızlık gibi durumlar vasıtasıyla cinsiyet rollerinde farklılaşmalar görülmektedir. Sözkonusu farklılaşmalar genellikle erkeklerde siyasî katılımın sınırlarını genişletirken, kadınlarda azalmaktadır.

²¹⁸ KIŞLALI, A.T.: "Siyasal Tutumlarda Kuşak ev Cinsiyet Etkenleri (Bir Alan Araştırması)". A.Ü.S.B.F.D., c.xxxi, No. 1-4, Mart-Aralık 1976, sh. 118.

²¹⁹ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 153-161.

²²⁰ ABADAN, N.: "Türk Gençliğinin Değer Yargıları ve Siyasî Davranışı". A.Ü.S.B.F.D., c. xx, No:1, Mart 1965, sh. 209.

²²¹ LİPSET, S.M.: A.g.e., sh. 169.

²²² LİPSON, L.: A.g.e., sh. 244.

Cinsiyet ve siyasî katılım münasebeti üzerinde yapılan araştırmalarda da görüldüğü gibi, kadınların erkeklere oranla siyasete daha az katıldıkları evrensel bir olgu niteliğini taşımaktadır.²²³ Bu ise genel olarak kadının sosyal rolünden kaynaklanmaktadır. Kadının rolünün 'aile içi' faaliyetleri içeren ve 'ev'e yönelik bir niteliği olduğu, erkeğin rolünün ise ev dışı dünyaya yönelik olduğu anlayışı ve uygulaması kadınları siyasî faaliyetlerden uzak tutmaktadır. Ayrıca rol farklılaşmasının da katkısıyla erkeğin siyasî hayatta kullanılmak üzere sahip olabileceği siyasî beceri ve kaynakların kadına oranla hem daha çok, hem de daha çeşitli olduğu müşahade edilmiştir.²²⁴ Bu çerçevede ev kadınlarının çalışan kadınlara oranla daha az siyasete katılmaları beklenebilir. Çünkü, evkadını, hem böyle bir faaliyette bulunmaya ihtiyaç duymayacak, hem de bir çok kaynaktan mahrum kalacaktır.

Bütün bu faktörlere bağlı olarak, cemiyet içerisinde bir kadın imajı ortaya çıkmaktadır. Bu anlayışa göre erkek hâkim, kuvvetli, kadın zayıf ve bağımlıdır. Dolayısıyla, siyaset erkek işidir.²²⁵ Esasen, bu tür nitelendirmelerin sadece zihinlerde olmadığı da görülmektedir. Nitekim kadınların siyasete katılımlarının hukukî olarak sağlanması daha yeni sayılabilecek gelişmelerdir.²²⁶ Kadınların önemli bir kısmının siyasî tercihlerini eşlerine danışarak yaptıkları²²⁷ gözönünde bulundurulduğunda, hukukî engellerin ortadan kalkmasına rağmen, sözkonusu kadın anlayışının geçerliliğini devam ettirdiği görülmektedir. Benzer hususu, siyasî katılımın yoğunluğu için de söylemek mümkündür.

²²³ TURAN, I.: Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, sh. 79 ; KIŞLALI, A.T.: Siyaset Bilimi, sh. 122-123 ; LİPSET, S.M.; A.g.e., sh. 169 ; TEKELİ, Ş.: "Siyasal İktidar Karşısında Kadın", Toplum ve Bilim, 3. Güz 1977, sh. 100-101 ; BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 64-65.

²²⁴ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 114-115.

²²⁵ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 64 ; TEKELİ, Ş.: A.g.m., sh. 69-70.

²²⁶ DAVER, B.: "Kadınların Siyasal Hakları", A.Ü.S.B.F.D., c.xxiii, No:4, Aralık 1968, sh. 123-127.

²²⁷ KIŞLALI, A.T.: A.g.m., sh. 126-127.

Cinsiyet rolleri ile siyasî katılım arasındaki sözkonusu münasebeti tesbit eden bir çok araştırma mevcuttur. Bunlardan Ş. Tekeli İstanbul'da 1177 kişi üzerinde yapmış olduğu araştırmada, kadınların oy verme eğilimlerinin erkeklerden %13.5 daha düşük olduğunu tesbit etmiştir.²²⁸ O. Tokgöz de, oy verme kararlılığı açısından, erkeklerin kadınlara göre %7.1 oranında daha fazla kararlı olduklarını belirlemiştir.²²⁹ Yine E. Özbudun'un tesbitine göre erkekler siyasî partiler hakkında çok daha fazla bilgiye sahiptirler.²³⁰ E. Kalaycıoğlu da, Kenya, G. Kore ve Türkiye üzerinde yapmış olduğu araştırmasında Kenya'da kadın seçmenlerin %23.8'i ve erkeklerin %13.2'si ; Kore'de kadın seçmenlerin %15.7'si ile erkek seçmenlerin %8.1'i ; Türkiye'de de kadın seçmenlerin %25.5'i ile erkeklerin %6.9'unun siyasî hayata çok seyrek bir şekilde katıldıklarını göstermektedir. Yine Kenya'da kadın seçmenlerin %7.2'si ile erkek seçmenlerin %24.4'ü ; Kore'de kadın seçmenlerin %6.8'i ile erkek seçmenlerin %20.7'sinin ; Türkiye'de de kadın seçmenlerin %3'ünün, erkek seçmenlerin %14.2'sinin de çok yoğun bir biçimde siyasî hayata katılmaktadırlar.²³¹ Bütün bu sonuçlardan anlaşılmaktadır ki, cinsiyet rolleri siyasî katılım üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ayrıca bu etki evrensel bir mahiyette olup, kadınların erkeklere göre daha düşük seviyede siyasî katılımında bulunmaları şeklinde belirmektedir.

C- Gelir

Gelirin hayat tarzındaki önemli etkisi, gelir düzeyi ile siyasî katılım eğiliminin doğru orantılı olduğu şeklinde bir düşünceye yol açmıştır.

Gelir düzeyi ile siyasî katılım eğiliminin doğru orantılı olduğunu belirten A.T. Kışlalı'ya göre, gelir düzeyi yükseldikçe siyasî olaylara ilgi artarken, en düşük gelir

²²⁸ TEKELİ, Ş.; Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, İst., 1982, sh. 133.

²²⁹ TOKGÖZ, O.; Siyasal Haberleşme ve Kadın, Ank., 1979, sh. 231.

²³⁰ ÖZBUDUN, E.; A.g.e., sh. 139.

²³¹ KALAYCIOĞLU, E.; A.g.e., sh. 115-116.

gruplarına gidildikçe bu ilgi tamamen yok olabilmektedir.²³² T. Bulutay ve N. Yıldırım da istatistiklere dayanarak, oy verme davranışı üzerinde iktisadî faktörün çok önemli etkisinin olduğu sonucuna varmıştır.²³³ Ancak gelir ve siyasî katılım münasebetini inceleyen ayrıntılı araştırmalar bu görüşleri doğrular mahiyette değildir.

O. Tokgöz, gelir gruplarına göre oy verme oranlarını şu şekilde tesbit etmiştir:²³⁴

1. gelir kümesinde %76.5, 2.gelir kümesinde %83.3, 3. gelir kümesinde %76.5, 4. gelir kümesinde %81.8, 5. gelir kümesinde %75, 6. gelir kümesinde ise %87.8'dir. Rakamlardan da görüldüğü gibi oy verme eğilimi inişli çıkışlı bir görünüme sahiptir. Bir yanda düşük gelir kümesinin oy verme eğilimi % 83'ü aşarken, diğer yandan, en yüksek gelir kümesi olan 6. gelir kümesinin oy verme eğilimi % 88'e yaklaşmaktadır. Oy vermeme eğilimleri ise 1. gelir kümesinde % 4.7, 2. gelir kümesinde % 5.5, 3. gelir kümesinde % 8.2, 4. gelir kümesinde %4.5, 5. gelir kümesinde % 7.5, 6. gelir kümesinde ise % 7'dir. Bu eğilimlerde de dalgalanmalar mevcuttur. En yüksek oy vermeme eğilimini 3. gelir kümesi oluştururken, en yüksek gelir kümesinin eğilim oranı da en düşük gelir kümesinden fazladır.

Gelirin, siyasî katılımı belirleyici bir etkisinin olmaması, değişken olarak sosyo-ekonomik statünün kullanılmasına yol açmıştır. Zira gelirle çok yakından alakalı olan ve onu etkileyen bir çok değişken mevcuttur. Bunlar arasında gelirin elde edilme tarzı yani meslek ve eğitim oldukça önemlidir. Ayrıca gelirin kullanılış şekli ve hayat tarzına yansımadaki farklılıklarda önemlidir.

²³² KIŞLALI, A.T.: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, sh. 190.

²³³ BULUTAY, T. ve YILDIRIM, N.: "Türk Seçmenlerinin Oy Verme Eğilimlerinde İktisadi Sebeplerin Önemi Üzerinde Bir Deneme", A.Ü.S.B.F.D., c.XXIII, No. 4, Aralık 1968, sh. 7.

²³⁴ TOKGÖZ, O.: A.g.e., sh. 235.

Hernekadar sosyo-ekonomik statünün siyasî katılım üzerindeki etkisi mevcutsa²³⁵ da burada tek bir etkiden söz etmek mümkün değildir.²³⁶ Bu hususta, E. Kalaycıoğlu, araştırmasında, Türkiye'de sosyo-ekonomik statü ile doğrudan bir ilişkinin olmadığı sonucuna varmıştır.²³⁷ Bu sonuçlar gelirin belirleyici etkisinin yetersizliğini doğrular mahiyettedir. Esasen gelirin tesbitinde de zorluklar mevcuttur. Bu çerçevede, geliri sadece maaş olarak düşünmek hatalı olacaktır. Zira, iktisadî kriter olarak gelir kadar, servet de önemlidir. Buna bir de servetin de ötesinde, sosyal miras eklendiğinde, meseleyi daha geniş bir çerçevede düşünmek gerekecektir.

Netice itibariyle, ferdin gelirinin yükselmesi ile siyasî katılım eğiliminin de artacağını her zaman ve her yerde, bütün şartlar için doğru olduğunu söylemek mümkün değildir.

d- Meslek

İnsanların sosyal hayatlarının büyük bir kısmını kapsamaları açısından, fertlerin içinde buldukları meslekler oldukça önemi haizdir. Meslekleri gereği insanlar, belirli gruplarla temasta bulunurlar, bazı davranış kalıpları geliştirirler, baskı veya menfaat gruplarına mensup olurlar, herhangi bir mesleğe sahip olmak için belirli kültürel faaliyetlerde bulunur veya eğitim sürecinden geçerler. Bütün bunları çoğaltmak mümkündür. Dolayısıyla, mesleklerin bütün bu özellikleri dikkate alındığında görülür ki, bazı meslekler siyasî hayatın daha fazla içinde bulunurlar. Böylece bu gibi mesleklerin mensupları siyasî kararlardan etkilendikleri oranlarda siyasete katılırlar.

Hükûmet siyasetinin herkesi etkilediğini söylemek mümkündür. Ancak bazı gruplar, diğerlerinden daha fazla etkilenirler. Dolayısıyla bu grupların siyasete daha fazla katılmaları beklenebilir. Bunlar arasında iş adamlarını göstermek mümkündür.

²³⁵ HUNTINGTON, S.P. VE DOMINGUEZ, J.I.: A.g.e., sh 44-45 ; BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 38.

²³⁶ BOTTOMORE, T.B.: Toplum bilim. (Çev. Ü. OSKAY). İst., 1984. sh. 164.

²³⁷ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 522.

Ayrıca sözkonusu etkilenme sadece iktisadî değil, aynı zamanda dinî ve ideolojik de olabilmektedir.²³⁸ Ancak sözkonusu etkilenmelere rağmen, birtakım hukukî engeller bazı mesleklerin (memur, asker gibi), siyasete katılmalarını sınırlandırmaktadır

Bazı meslekler özellikleri gereği sosyal münasebetlerde yoğunluk ve karmaşıklığa sahiptirler. Mesela, yukarı meslek gruplarının işleriyle ilgili faaliyetleri hayli karmaşıktır ve yoğun bir bilgi edinme ihtiyacı içindedirler. Çoğu idareciler, iş sahipleri ve serbest mesleklerin bir çok dalları, karmaşık, sosyal ve siyasî mekanizmaların işleyişini anlamalarını geliştiren girift, hukukî, iktisadî ve teknik meselelerle hergün uğraşırlar. Bazıları ise bütün bunlara ihtiyaç hissetmezler.²³⁹ Bu manada, yoğun ve karmaşık bir sosyal münasebette bulunan grupların siyasete daha fazla katılmaları beklenebilir. Zira bu gruplar, bir taraftan siyasetin bizzat içinde bulunmalarından dolayı kabiliyetlerini geliştirirken, siyasî katılım kanallarını yoğun bir biçimde kullanmakta hatta sözkonusu katılım kanallarının sınırlarını zorlamakta ve yeni kanallar dahi açmaya çalışmaktadırlar.

Bazı meslek grupları da çeşitli menfaat ve baskı gruplarına bağlı bulunmaktadırlar. Bunlar arasında işçi veya işveren sendika ve derneklerini, bazı kooperatif birliklerini vs. göstermek mümkündür. Bir çok araştırma da göstermiştir ki, bu ve benzeri mensubiyetler yoğun bir siyasî katılımı ortaya çıkarmaktadır.²⁴⁰ Bu tür siyasî katılım faaliyetlerini grup davranışı olarak da nitelendirmek mümkündür.

Meslek ve siyasî katılım münasebeti hakkında belirtilen bütün bu hususiyetlere rağmen, meslek ile siyasî katılım münasebeti her zaman açıkça tesbit edilememektedir. Bazen de beklenen neticeler alınmamıştır. Nitekim, E. Kalaycıoğlu, meslek statüsü ile

²³⁸ LİPSET, S.M.: A.g.e., sh. 172-175.

²³⁹ Aynı Esr., sh. 178-179.

²⁴⁰ TURAN, İ.: Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar, sh. 56-58 ; ÖZEROĞLU, H.N. : "Dernekler ve Siyaset", T.İ.D., Yıl 61, s. 385, Aralık 1989, sh. 96-98 ; BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 48-49 .

seçim kampanyası faaliyeti arasında pozitif, doğrusal ve istatistiki olarak anlamlı korelasyonların varlığını tesbit etmiştir. Ancak, yüksek meslek statüsüne sahip olan fertlerin tartışma-bürokrasiyle temas faaliyetinde bulunmaya, seçim kampanyası faaliyetinde bulunmaktan, seçim kampanyası faaliyetinde bulunmaya ise oy verme faaliyetine bulunmaktan daha fazla eğilim duyacakları; düşük statülü meslek sahiplerinin ise tersine oy verme faaliyetine daha fazla rağbet edecekleri iddiası, Türkiye'deki işsizlerin davranışları da, yeterli oranda tesbit edilememiştir.²⁴¹ Bunun sebepleri olarak yaş ve cinsiyet değişkenlerinin önemi, eğitim ve kültürel faaliyetlerin meslekleri belirlemedeki rolü ve gelir-meslek bağlantısı gibi bir çok değişkenden meslek kriterini soyutlamanın mümkün olmaması gösterilebilir.

c- Eğitim

Eğitim, siyasî sosyalleşme sürecinde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Eğitim sayesinde fertler hangi kanalları kullanarak siyasete katılacaklarını öğrenirler. Kişinin öğrenim seviyesi yükseldikçe, siyasî olaylar hakkındaki bilgileri artmakta, siyasî konularda çok yönlü görüşler kazanmakta, siyasî tartışmalara girmekte, etkinlik duygusu gelişmektedir.²⁴² Ayrıca, eğitim kişide vatandaşlık duygusunu kazandırmakta, siyasî otoritenin aldığı kararlara katılmanın gerekliliğini vurgulamak yoluyla siyasî katılıma doğrudan doğruya etkide bulunabilmektedir.²⁴³ Eğitimin bütün bu özellikleri dikkate alındığında, eğitim seviyesinin yükselişine paralel olarak siyasî katılımın da artması beklenir. Ancak, bu konuda yapılmış olan bütün araştırmaların sonuçları bu hususu doğrulamamaktadır.

O. Tokgöz'ün araştırmasındaki sonuçlara göre, siyasî kampanyanın son haftasında eğitim seviyesine göre oy verme eğilimleri, hiç okul bitirmemişlerde %81.3,

²⁴¹ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 216-228.

²⁴² ALKAN, T.: Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim, sh. 96.

²⁴³ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh 183.

ilkokul mezunlarında %87.6, orta okul mezunlarında %94.1, lise mezunlarında %92, yüksekokul mezunlarında ise %87.5'dur.²⁴⁴ Sonuçlar incelendiğinde görülmektedir ki, oy verme eğiliminin en yüksek olarak gerçekleştiği eğitim seviyesi orta okulu bitirmiş olanlardır. Yüksek okulu bitirenlerin oranı ilk okulu bitirenlerinkine aynı oranda görülürken bu oran orta okulu veya liseyi bitirenlerden düşük seviyededir.

E. Kalaycıoğlu'nun araştırmasında ise Kore ve Türkiye'de ferdin eğitim seviyesi ile siyasî katılımın yoğunluğu arasında doğrusal, pozitif ve 0.05 seviyesinde istatistiki olarak anlamlı korelasyonların varlığı belirlenmiş, Kenya'da ise eğitim seviyesi ile siyasî katılım arasında hiçbir ilişki bulunamamıştır.²⁴⁵ Birleşik Amerika, İngiltere, Norveç, İtalya, Almanya ve Meksika'da yapılan bir çok araştırmada ise, eğitim ile siyasî katılım arasında olumlu bir bağlantının varlığı belirlenmiştir.²⁴⁶

Bütün bu sonuçlar incelendiğinde, eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasî katılımın da artması yolunda genel bir eğilimden sözedilebilir. Eğitim seviyesinin yüksekliğine rağmen siyasete katılmada bir düşüklüğün görülmesinde ise eğitim dışı faktörlerin ağır bastığını söylemek mümkündür. Bunları katılımda görülen hukukî engeller, yabancılaşıma, mesleğe ait bazı hususiyetler veya cinsiyet gibi faktörler olarak belirtebiliriz. Ayrıca eğitim seviyesinin düşüklüğüne rağmen, yoğun bir siyasî katılım faaliyetinde bulunan fertlerin de eğitim dışı faktörlerin (cinsiyet, meslek, yaş, ideolojik yapı vs.) etkisiyle hareket ettiklerini söyleyebiliriz.

İ- Yerleşme Birimi ve Siyasî Katılım

Yerleşme birimi ile siyasî katılım arasındaki münasebet konusunda başlıca iki farklı düşünceden söz etmek mümkündür. Birinci görüşe göre şehir hayatı siyasî katılımı arttırmaktadır.²⁴⁷ Şehirleşmeyi modernleşmenin bir boyutu olarak kabul eden

²⁴⁴ TOKGÖZ, O.: A.g.e., sh. 238

²⁴⁵ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 185.

²⁴⁶ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 54-55.

²⁴⁷ Aynı Eser, sh. 66.

bu görüşten hareket edenler, şehirlerin siyasî katılımı kamçılayan bir kültürel çerçeve oluşturduğunu iddia etmektedirler. Buna göre şehir hayatı, modern olduğu kadar katılımcı bir kültüre de beşiklik etmektedir. Ayrıca, şehir hayatı sağladığı eğitim imkânları ve yoğun bir tali grup faaliyetleri ortamı oluşturması dolayısıyla siyasî olayları izleme ve siyasî kararlara katılma imkânlarının, kırsal hayata orana çok daha fazla olduğu bir çevre oluşturmaktadır. İkinci görüşe göre, ferdin siyasî hayata katılması için gerekli olan siyasî güdülerini yerleşim yerlerinin büyüklüğü azaltacak, hatta tamamen ortadan kaldıracaktır. Böylece, içinde yaşadığı yerleşim birimi büyüdükçe ve siyasî yapı karmaşıklaştıkça ferdin siyasî kararlara katılmasındaki marjinal etkinliği azalacak ve bir noktadan sonra da bu etkinlik tamamen kaybolabilecektir. Dolayısıyla, siyasî katılımın küçük yerleşim birimlerinde, büyük yerleşim birimlerine oranla, daha yoğun olması beklenebilir.²⁴⁸ Bu iki farklı görüşten de anlaşılacağı gibi, yerleşim birimi ile siyasî katılım arasında evrensel bir münasebetten söz etmek mümkün görülmemektedir. Ayrıca, şehirleşmenin sağlıklı veya sağlıklı olmadığı da bu açıdan önem kazanmaktadır. Zira sağlıklı şehirleşmenin gerçekleştiği ve siyasî katılım için gerekli olan müesseselerin teşekkül ettiği yerleşim birimlerinde, siyasî katılım faaliyetlerinde de düzen ve yoğunluk beklenebilir.

Birçok ülkede şehirselleşme ve kırsal seçime katılma oranları arasında gerçek bir fark tesbit edilmemiştir. Bazı ülkelerde kırsal oy verme oranları şehirlerinkinden daha yüksektir.²⁴⁹ Türkiye’de de kırsal kesimin oy verme katılımı, şehir bölgelerine oranla daha yüksektir.²⁵⁰ Şehirdeki siyasî katılımın kırdaki katılımdan daha yüksek olduğu

²⁴⁸ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 23-24.

²⁴⁹ HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.: A.g.e., sh. 52.

²⁵⁰ VERGİN, N.: Kentleşme ve Siyasal Yaşam, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, İst., 1977, sh. 160.

durumlar ise, sosyal statü, eğitim ve meslek farklarından kaynaklanmaktadır.²⁵¹ Bu sebeple ancak dolaylı bir etkiden sözedebiliriz.

Sosyal statü, eğitim ve meslek gibi unsurların siyasî katılım üzerindeki etkisine rağmen bazı kırsal bölgelerde şehirlilere oranla daha az eğitim görmüş, gelir seviyeleri daha düşük ve siyaset hakkında daha az bilgi sahibi olan seçmenler oy verme faaliyetine daha fazla katılmaktadırlar.

Bu hususta G. Kore'de araştırma yapan C.L. Kim, köylü seçmenlerin siyasî bilgi ve tecrübeden yoksun olmalarına rağmen daha düzenli oylamada bulduklarını tesbit etmiştir. Sebebini ise "uyarılmış oylama" olarak göstermektedir.²⁵² Benzer şekilde Türkiye'de toplu oy veren köylerde yapılan araştırmada bu seçmenlerin davranışının "uyarılmış" olduğu belirtilmekle birlikte, toplu oy verme olayında kısa, uzun ve orta vadeli bir sosyal, iktisadî ve siyasî çıkar ilişkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede, uyarılmış seçmen davranışı sadece uyarma gücünü elinde tutan mahallî elitin değil, aynı zamanda diğer seçmenlerin de bilinçli bir tercihten kaynaklanmaktadır. Yani bu tür seçmen davranışında çok taraflı (seçmen, siyasî parti, mahallî elit) ilişkiler ve çıkarlar sözkonusu olabilmektedir.²⁵³ Bu hususta Ö. Ozankaya, köylülerin siyaseti aktörü kendileri olmayan tehlikeli bir oyun olarak gördüklerini söylemekte ve uyarılmış oylamada, mahallî elitin baskısını ön plana çıkarmaktadır.²⁵⁴ Yine N. Vergin de köylerde uyarılmış bir katılımın olduğunu belirtmekte, sebebini ise kudretli bir patronun nüfuzuna bağlamaktadır.²⁵⁵ Benzer şekilde E. Özbudun da kırsal

²⁵¹ HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.: A.g.e., sh. 53.

²⁵² KİM, C.L.: "Siyasal Katılma ve Uyarılmış Oylama". I.Ü.İ.F.M., c.34, no: 1-4, Ekim 1974 - Eylül 1975, sh. 89-91.

²⁵³ ERDOĞAN, M.M.: "Olağandışı Oy Verme Davranışı ve Mobilize Katılım: Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesinde Toplu Oy Veren Köyler Üzerine Bir Araştırma", Gündüz Ökçün'e Armağan, A.Ü.S.B.F.D., c.47, s.1-2, Ocak-Haziran 1992, sh. 302.

²⁵⁴ OZANKAYA, Ö.: Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür. İki Grup Köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Ank., 1971, sh. 227.

²⁵⁵ VERGİN, N.: A.g.e., sh. 167-168.

gelişme seviyesi ile köylerin seçime katılma oranları arasında negatif bir ilişkinin olduğunu belirtmektedir. Yine yüksek oranda gerçekleşen oy verme katılımını, geleneksel liderlerin tesiriyle uyarılmış olarak nitelendirmektedir.²⁵⁶ D Baykal ise sözkonusu hususu, Türkiye’de köylerin toplu köy tipini oluşturması ile izah etmektedir. Buna göre Türk köylerinin, birbirine yakın evler halinde kurulmuş olması ve köylülerin birbirleri ile toplu, sürekli ve yakın temas halinde bulunuşu, sosyal baskıları arttırarak oy vermeyi etkilemektedir.²⁵⁷

Bütün bunlara rağmen köylerde bir siyasî mücadelenin olmadığını söylemek mümkün değildir. Çünkü özellikle , nüfusun heterojen özellik arzettiği köylerde siyasî mücadeleler oldukça fazla olmaktadır. Bu daha önceden süregelen akrabalık, hısımlık, kan davası, mezhepçilik, aşiretçilik vb. gibi çeşitli çatışmaların siyasî alana kaymasının bir görünümü olarak da belirtmektedir.

Şehirleşmenin siyasî katılımı arttırdığı yolundaki görüşler E. Kalaycıoğlu’nun araştırması gözönünde bulundurulduğunda Türkiye için geçerli görülmemektedir. Zira, bu araştırmada da tesbit edildiği gibi, Kenya, G.Kore ve Türkiye’deki şehir hayatı, ferdin şehirde yaşadığı süre arttıkça ve içinde yaşadığı yerleşme biriminin çapı büyüyüp, sosyal münasebetler karmaşıklaştıkça siyasî hayata katılmayı teşvik etmemekte, hatta Türkiye’de tamamen tersine engellemektedir.²⁵⁸ Ayrıca, Karabük’de siyasî partilere üye olmak bakımından köylü işçilerle şehirli işçiler arasında önemli bir farkın tesbit edilmediği²⁵⁹ gözönünde bulundurulduğunda, meslek kriterinin yerleşme birimine rağmen daha etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

g- Kitle İletişim Araçları ve Siyasî Katılım

²⁵⁶ ÖZBUDUN, E.: A.g.e., sh. 166.

²⁵⁷ BAYKAL, D.: A.g.e., sh. 73.

²⁵⁸ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 182.

²⁵⁹ YAZICI, E.: Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Karabük’te İşçi Ailesi, 1992, sh. 109.

Kitle iletişim araçlarının siyasî katılımı olan münasebeti hususunda iki farklı görüşten bahsetmek mümkündür. Birinci görüşe göre, kitle iletişim araçlarını izleme, siyasî katılımı azaltıcı bir etki yapmaktadır. Bunun sebebi ise, kitle iletişiminin siyasetçiye ve siyasete olan güvenini zedelemesidir. Böylece siyasete bir ilgisizleşme meydana gelmektedir.²⁶⁰ Diğer görüşe göre ise kitle iletişimi siyasî sosyalleşmeyi gerçekleştirmek suretiyle katılım üzerinde olumlu tesirlerde bulunmaktadır.²⁶¹ Bu şekilde kitle iletişim araçları siyasî ilgiyi geliştirmek suretiyle siyasî katılımı arttırmaktadır.²⁶² Katılımı artırıcı bu etki, kitle iletişim araçlarının bir propaganda aracı olması ve kamuoyunu oluşturmadaki rolü gözönünde bulundurulduğunda daha da önem kazanacaktır.

O. Tokgoz, araştırmasında kitle iletişim araçlarının ve toplumsal yayılmanın etkisini %39,4 olarak belirlemiştir. Bu toplam içinde toplumsal yayılmanın etkisi %14 iken; radyo ve televizyon haberlerinin %11,3'dür. Radyo ve televizyon haberlerinin etkisi en çok kadınlar, hiçbir okul bitirmemişler, ilkokul mezunları, en düşük gelir kümeleri ve 31-40 yaş kümesi üzerinde olurken; radyo propagandası erkekler, lise ve yüksek okul mezunları ile 21-30 yaş kümesinde, gazeteler ise erkekler ile lise mezunları üzerinde etkilidir. Kitle iletişim araçlarının dolaylı etkileri olarak kabul edilen toplumsal yayılma, oy verme bakımından etkili olmaktadır. Kanaat önderlerinin etkisi kitle iletişim araçlarının haber verme fonksiyonunun etkisinden az fakat propaganda fonksiyonunun etkisinden çoktur. Ayrıca, siyasallaşma göstergeleri yüksek olanlar (orta yaşlı, yüksek gelir ve eğitim seviyesinde şehirlerde yaşayan erkekler) için televizyondan siyasî bilgi edinme oy verme kararlarını pekiştirsin diye olurken, siyasallaşma göstergeleri düşük olanlar (az eğitim görmüş veya hiç görmemiş, gençler,

²⁶⁰ ESSLİN, M.: A.g.e., sh. 78.

²⁶¹ ALKAN, T.: A.g.e., sh. 144-145 ; TOKGÖZ, O.: A.g.e., sh. 1.

²⁶² TOPUZ, H.: A.g.e., sh. 192.

kadınlar, düşük gelir kümelerinde bulunanlar), televizyondan rehberlik bekleyerek siyasî bilgi edinmişlerdir.²⁶³ Burada her ne kadar farklı kesimlerde kitle iletişim araçlarının etkisi de farklılaşmakta ise de mevcut bir etkiden söz etmek mümkündür.

E. Kalaycıoğlu da yapmış olduğu araştırmada kitle iletişim araçlarını izleme ile siyasî katılım arasında zayıf fakat doğrusal, pozitif ve tesadüfle açıklanamayan bir münasebetin mevcut olduğunu göstermiştir. Buna göre Kenya, G. Kore ve Türkiye’de kitle iletişim araçlarının izlenmesi yoğunlaştıkça siyasî hayata katılım da yoğunlaşmaktadır. Ancak, Kore’de kitle iletişim araçlarını izleme ile siyasî katılım arasında hem diğer siyasî kaynaklardan bağımsız, hem de önemli bir münasebetin varlığı sözkonusu iken, Kenya’da cinsiyet rollerinin, Türkiye’de de sosyo-ekonomik statünün kitle iletişim araçlarını izlemeyi büyük ölçüde etkilediği için kitle iletişim araçlarını izleme ile siyasî katılım arasında önemli bir münasebetten söz etmek mümkün değildir. Doğrudan olmasa bile dolaylı bir etki sözkonusudur.²⁶⁴ O halde kitle iletişim araçları siyasî katılımı etkilemektedir. Bu etki ise en azından dolaylı olsa da bazı sistem ve gruplarda doğrudan doğruya olmaktadır.

²⁶³ TOKGÖZ, O.: “Siyasal Haberleşme ve Karar Verme”, A.I.D., c.10, s.4, Aralık 1977, sh. 98-103.

²⁶⁴ KALAYCIOĞLU, E.: A.g.e., sh. 253-255.

İKİNCİ BÖLÜM

MALATYA'DA SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

İKİNCİ BÖLÜM

MALATYA'DA SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ

I- MALATYA'NIN SOSYAL YAPISI

Sosyal yapı, hem büyük bir grup olarak hem de tâli grupları bakımından cemiyetin karakteristik vasıflarını, grupların birbirleri ile ve fertlerin grup içinde ve dışında birbirleri ile ve gruplarla olan münasebetlerini ve bu münasebetleri nizamlayan organizasyon tiplerini ve bununla ilgili olarak ortaya çıkan grup hayatının fizikî çevre şartları ile de karşılıklı tesir ilişkilerini gösteren şekillenmeler olarak tarif edilebilir.²⁶⁵ Bu tarif çerçevesinde fizikî yapının, nüfusun ve sosyal tabakalaşmanın incelenmesi, sosyal yapı hakkında gerekli bilgileri verecektir.

Böylece, Malatya'nın sosyal yapısının tahlilinde, Malatya'nın fizikî yapısının köy-şehir yerleşmelerine göre yapılanışını, nüfusun mutlak miktarı ile yaşa ve cinsiyete göre dağılımını, sosyal tabakalaşmanın mahiyetini ayrı ayrı incelemek gerekecektir. Böylece, Malatya'nın sosyal yapısını, temel özellikleri ile ortaya koymak mümkün olabilecektir.

A- FİZİKİ YAPI

Bütün topluluklar bir fizikî çevre içerisinde yaşarlar. Her fizikî çevre, tabiatın insana temin ettiği şartları ihtiva eder. Böylece bütün fizikî özellikleri ile ve (toprak ve suyun dağılışı, dağlar, ovalar, madenler, bitkiler ve hayvanlar, iklim ve bütün kozmik kuvvetler, elektrik gibi dünya üzerinde rol oynayan ve insanın hayatına tesir eden) tabii kaynakları ile yeryüzünü ihtiva eder. İnsanlar bazen fizikî çevre üzerinde olduğu gibi yaşarlarken, bazen de teknik bilgileri ile ıslah ederek yaşarlar.²⁶⁶ Fizikî çevreye yönelik gerçekleşen müdahale ise kültürün fizikî çevreye olan etkisini ifade etmektedir.

²⁶⁵ BİLGİSEVEN, A.K.: Genel Sosyoloji, İst., 1986, sh.99.

²⁶⁶ MACIVER, R.M.-PAGE, C.H.: Cemiyet (Çev. A. KURTKAN), İst., 1969, sh.164-165.

Zira, barınma ve yerleşme şekilleri, mesken anlayışı bir dereceye kadar coğrafi çevre şartlarından etkilenirse de, bunlara asıl şekil veren o toplumun kültürüdür.²⁶⁷ Fizikî çevre üzerinde ortaya çıkan değişik barınma ve yerleşme şekillerini köy-şehir yerleşmeleri olarak ayırmak mümkündür. Zira, bu hayat sahaları birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Ancak köy yerleşme birimini şehirden, şehir yerleşme birimini ise köyden ayrı olarak düşünüp incelemek mümkün değildir. Zira, her ikisi birbirini desteklemektedir.²⁶⁸ Burada da sözkonusu köy-şehir bütünlüğü göz ardı edilmeden Malatya'da köy ve şehir yerleşme birimleri incelenecektir.

1- Malatya'da Köy

Malatya'da , nüfusun yerleşim birimine göre dağılımı şehirleşme olgusunun varlığını göstermektedir. Ancak sözkonusu şehirleşmenin Türkiye'nin gerisinde kaldığı söylenebilir.

1990 yılı itibariyle Malatya nüfusunun %50.01'i şehirde yaşamaktadır. Yani Malatya %45.99 köylü, %50.01 şehirlî nüfusa sahiptir. 1980-1990 arasındaki, nüfusun yerleşim birimine göre dağılımına baktığımızda köylü nüfus miktarında azalma görülürken, şehirlî nüfus miktarında artış sözkonusudur. Nitekim, 1980 yılı Genel nüfus sayımı sonuçlarına baktığımızda, nüfusun %39.8'i şehirde, %60.2'si köyde yaşarken, 1985'de nüfusun %53.8'i köyde, %46.2'si ise şehirde yaşamaktadır. 1990'a kadarki köy lehine olan dağılımın, 1990'dan sonra şehir lehine döndüğü görülmektedir. (Grafik 1).

Malatya'da köy nüfusunun yıllık artış hızı 1985 yılına kadar pozitif olarak gerçekleşirken, 1985'den sonra negatif hale gelmiştir. Nitekim, 1980'de artış hızı

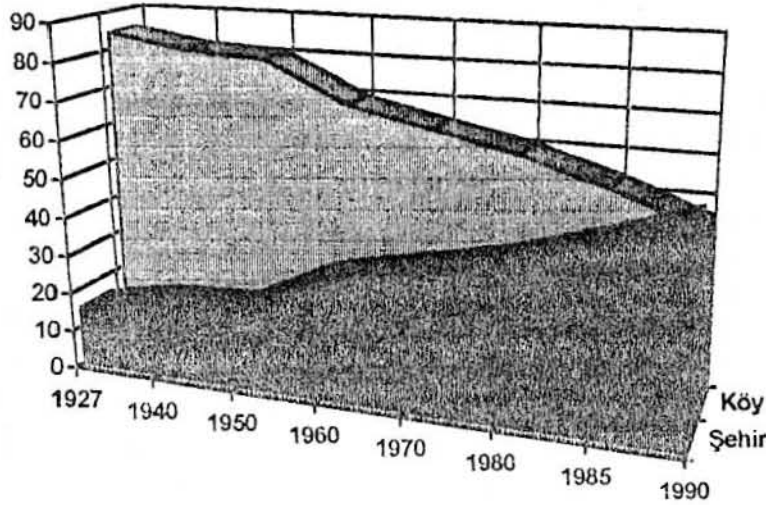
²⁶⁷ ERKAL, M.E.: Sosyoloji, İst., 1983, sh. 136.

²⁶⁸ BERKAY, F.:Uygurluk Tarihi Ders Notları.

%3.38 iken, bu oran 1985'de %4.01'e, 1990'da %20.76'ya düşmüştür. Türkiye genelinde ise bu oranlar 1985'de %10.58, 1990'da ise %5.56'dır.

1985 Genel nüfus sayımına göre, nüfusun şehirli ve köylü olma nisbeti Türkiye için %53.03 ve %46.97 dir. Doğu ve Güneydoğu bölge ortalaması ise %42.3 ve %57.7'dir.

Grafik 1: Yıllara Göre Nüfusun Köy-Şehir Dağılımı

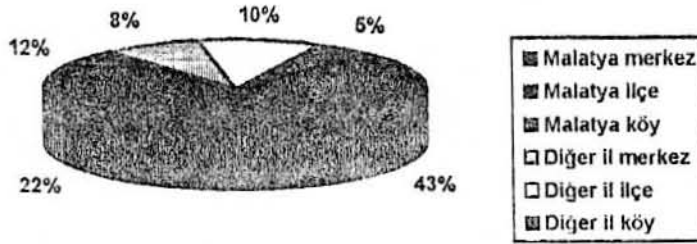
1990 Genel nüfus sayımına göre ise, nüfusun şehirli ve köylü olma nisbeti Türkiye için %59.01 ve %40.99 dur. Doğu Anadolu bölge ortalaması ise %44.07 ve %55.93'dür. Bu rakamlar değerlendirildiğinde görülmektedir ki, Malatya'da şehirli nüfus oranı Türkiye ortalamasının altında iken, içinde bulunduğu bölgenin üstündedir.

Ankete katılanların doğum yerlerine göre dağılımını incelediğimizde, Malatya merkez doğumlular %42.5'dir. Bunu, %22.2 ile Malatya ilçe, %11.7 ile Malatya köy, %10.1 ile diğer il ilçe, %8.4 ile diğer il merkez ve %5.2 ile diğer il köy doğumlular takip etmektedir. (Grafik 2).

Malatya'da arazilerin dağılımı, elde edilen gelirin paylaşımı ve harcanma şekli incelendiğinde, iktisadî gelişmeyi sağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Zira,

arazilerin küçük parçalara bölünmüş olması, iktisadî gelişmeyi temin edecek yatırıma yönelik sermaye birikimine engel olmaktadır. Belirli bir oranda yüksek gelir elde edebilen fertlerin ise, sözkonusu geliri iktisadî gelişmeyi temin edecek yatırım alanlarına sarfetmedikleri müşahade edilmektedir. Dolayısıyla, Malatya'da, köy-şehir bütünleşmesi çerçevesinde, köy hayatının, sağlıklı şehirleşmeyi teşvik edecek özelliklerden mahrum olduğu görülmektedir.

Grafik 2: Doğum yerine göre nüfusun dağılımı

2- Malatya'da Şehir

Türkiye'de şehirleşme 1950'den sonra hızını arttırmış, tarımdaki değişmeler işgücü fazlasını büyük şehir merkezlerine göçe zorlamıştır. Bu dönemde ülke çapında hızla girilen yol ve köprü yapımı, en uzak dağ köylerini, kasabaları şehir merkezlerine bağlamak suretiyle, sosyal hareketliliği yurt düzeyinde arttırmıştır.²⁶⁹ Bu süreç 1980 sonrasında daha da hız kazanmış ve köy lehine olan dengeler şehir lehine dönmeye başlamıştır. Nitekim, 1985 Genel nüfus sayımına göre, şehirlerin yıllık nüfus artış hızı ‰ 62.61 olarak gerçekleşirken, köylerin yıllık nüfus artış hızı ‰ -10.58'dir.

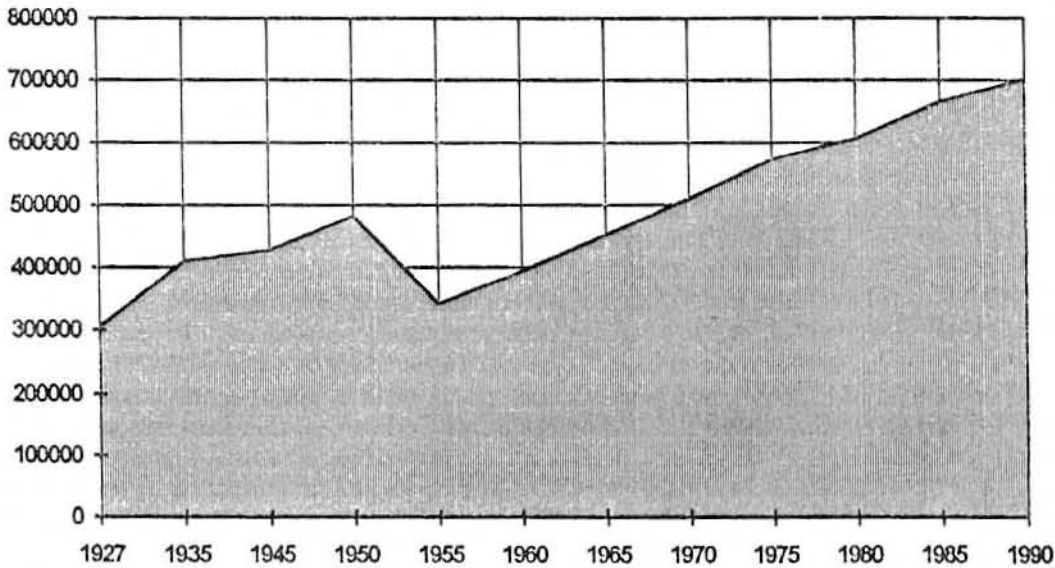
²⁶⁹ KORKMAZ, A.: Şehirleşme ve Suç Malatya Araştırması (1981-1985), Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., 1988, sh. 57.

1990 Genel nüfus sayımında ise, şehirlerin yıllık nüfus artış hızı %0 43.10, köylerinki ise %0 -5.56 olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye genelinde meydana gelen bu değişim Malatya için de sözkonusudur. Nitekim, 1990 Genel nüfus sayımına göre Malatya'nın şehir nüfusu 379.188'dir. Malatya'da şehir nüfusunun yıllık artış hızı 1980'de %0 23.06 iken 1985'de %0 48.35'e çıkmıştır. 1990'da ise %0 41.83 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 1980'den sonraki hızlı nüfus artışında Karakaya barajının suları altında kalan köylerdeki nüfusun şehre akın etmesinin de rolü olduğunu söylemek mümkündür.

1990 genel nüfus sayımına göre, Malatya şehir nüfusunu oluşturan 379188 kişinin, 281776'sı şehir merkezlerinde yaşamaktadır. Bunun 51225'i ise merkez dışında ikâmet etmektedir. Ayrıca şehrin nüfus yoğunluğu 344'dür. Şehire olan bu nüfus akımının ve yoğunluğunun, alt yapı hizmetleriyle yeterince donatılamaması sağlıksız şehirleşmeye yol açmaktadır. Bunda, mahallî idarenin kaynak yetersizliğinin rolü olduğu gibi, hızla gerçekleşen şehirleşmeye yetişememeleri de sebep olmaktadır.

Grafik 3: Tarihi Süreç içerisinde malatya nüfusundaki değişimler

Malatya şehrinin nüfus artışında kuşkusuz göçlerin önemli rolü mevcuttur. Nitekim, şehir nüfusunun % 19'unu Malatya dışında doğanlar oluşturmaktadır. Bunda ise en önemli payı Adıyaman, Elazığ ve Sivas gibi çevre iller almaktadır.

Bu çalışmada, 1700 hanede uygulanan ankette, ankete katılanların % 48.7'sini hep şehirde oturanlar oluştururken, % 35.8'ini onbir yıldan fazla süredir oturanlar, % 7.8'ini altı ile on yıl arası şehirde oturanlar, % 7.6'sını ise beş yıldan az süredir şehirde oturanlar oluşturmaktadır. (Grafik 3). Ayrıca ankete katılanların % 10.1'i ilçe, % 8.4'ü merkez ve % 5.2'si köy olmak üzere toplam % 23.7'sini il dışından göçenler oluşturmaktadır.

Burada şehirleşmenin sağlıklı olması açısından, il dışında doğanların ve yeni gelenlerin şehre intibakını temin edecek şartları hazırlanmış olmak önemlidir. Bunun için de şehirleşme ve şehir cemiyetine intibakı kolaylaştıracak şartlar, fertlerin daha göç etmeden birtakım vasıfları taşımalarına bağlıdır. Kapalı cemaat hayatı içinde geliştirilmiş lisan ve diğer kültür farklılıklarının şehre göç etmeden önce ortadan kaldırılması, ferdin belirli bir iş çeşidinde yetişmiş olması, şehirleşme sürecini hızlandıracağı gibi, şehrin sosyal yapısında ortaya çıkaracağı olumsuz etkileri de berteraf edecektir.²⁷⁰ Dolayısıyla, sosyal bütünleşmenin sağlanması, bütün bunların gerçekleştirilmesine bağlıdır.

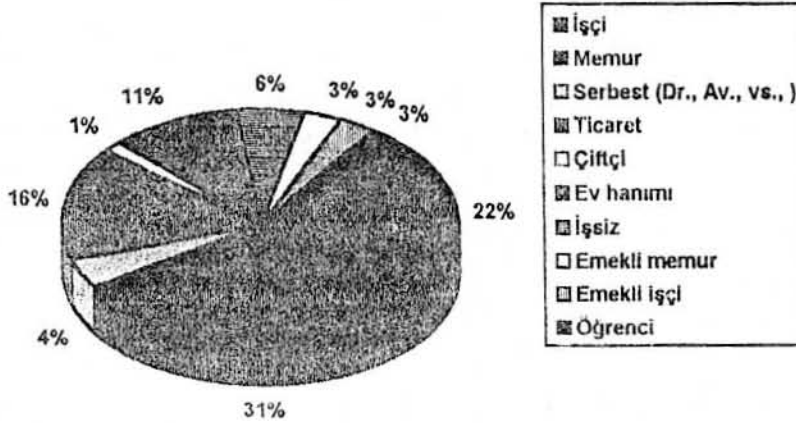
Bununla birlikte, sosyal bütünleşmenin gerçekleştirilebilmesi için fonksiyonel bütünleşmenin de sağlanmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla, şehrin iktisadî yapısının, şehre göç edenleri istihdam etmeye elverişli olması gerekmektedir. Ayrıca, iktisadî faaliyet kollarının birbirini tamamlayıcı ve destekleyici mahiyette olması gerekmektedir.

²⁷⁰ KAYA, Y.: Malatya Şehri Sosyal Bünyesi İçinde İşbirliği ve Mücadele, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., 1991, sh.80.

Ancak, Malatya'nın iktisadî yapısı, sözkonusu bütünleşmeyi ve sağlıklı şehirleşmeyi gerçekleştirmede uzak görünmektedir. Zira, tarım sektörü lehine olan istihdam durumu varlığını devam ettirmekte, sanayi alanındaki istihdam yetersiz kalmaktadır. Nitekim, 1990 Genel nüfus sayımında genel toplamı 295911 olan faal nüfusun, 176422'si tarım alanında faaliyet göstermektedir.

Anketimize katılanların meslekî dağılımı incelendiğinde ise, fertlerin önemli kısmını işçiler (%22) ve memurlar (%31) oluşturmaktadır. Ticaretle iştigal edenler ise % 16'dır. İşsizlerin oranı ise % 6'dır. (Grafik 4).

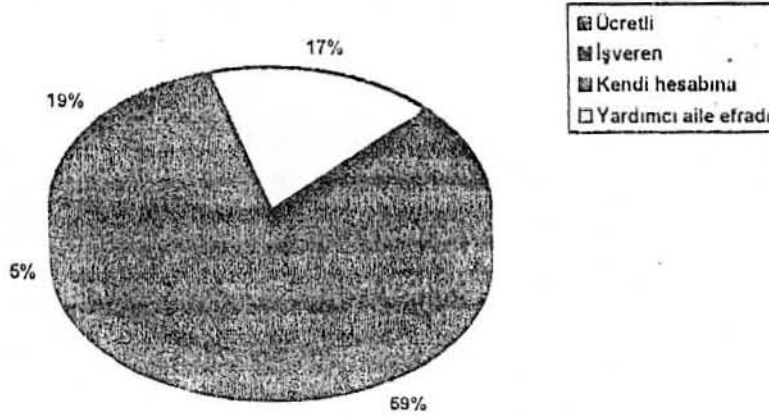
Grafik 4: Kendisinin mesleğine göre dağılım

Malatya'da meslekteki mevkiine göre nüfusun dağılımı incelendiğinde, 1990 genel nüfus sayımına göre en büyük payı % 46.6 ile ücretsiz aile işçisi oluştururken, ikinci olarak %30.4 ile ücretli, üçüncü olarak % 22 ile kendi hesabına çalışanlar ve nihayet %0.6 ile işverenler gelmektedir. Anketimize katılanların dağılımına baktığımızda ise, bunların %58.9'unu ücretliler, %19.5'ini kendi hesabına çalışanlar, %16.8'ini yardımcı aile efradı ve nihayet % 4.8'ini işverenler oluşturmaktadır. (Grafik 5). Bu fertlerin büyük bir çoğunluğu ise %31.8 ile çiftçi, %29.8 ile de işçi ailelerden gelmektedir. (Grafik 6). Sözkonusu işçi kesiminin önemli bir kısmını ise ücretli

olmayıp, geçici, mevsimlere bağlı ve vasıfsızların oluşturması sağlıklı bir şehirleşmenin bir göstergesi olarak görülmektedir. Mevcut bu yapının iyileştirilmesinde ise imalat sanayiinde sağlanabilecek gelişmelerin önemli rolü olacaktır.

Grafik 5 Meslekteki mevkiine göre dağılım

Bu hususta Malatya'da küçük imalat sanayii üzerinde yapılan bir araştırmada, imalat sanayiinin şehrin sağlıklı gelişmesini temin edecek ve destekleyecek özelliklerden mahrum olduğu tesbit edilmiştir. Bunun sebepleri olarak da sermaye yetersizliği, meslekî yeniliklerden mahrumiyet, moral değerlerin çözümlenmesi, sosyal çevreye bağlı olarak iktisadî zihniyetin gelişmeyi engelleyici bir faktör olarak tezahür etmesi ve eğitim noksanlığı gibi faktörler gösterilmiştir.²⁷¹

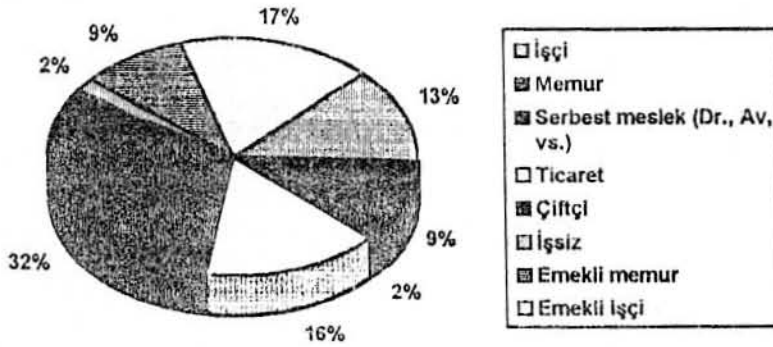
Ayrıca, Malatya şehrinin uzun yüzyıllar bir iç-el konumunda ve maddi bakımdan fazla sıkıntılı olmayan hayatı, daha çok kırsal kesimlere özgü, şehirdeki geleneksel mahalle hayatının sosyal yapısını ifade eden kapalı cemaat yapısını çok güçlendirmiştir. Bu tarz yapılanma ferdin hayatını birincil ilişkiler bakımından

²⁷¹ ÖZKUL, M.: Sanayileşmeyi Etkileyen Sosyal Faktörler ve Malatya Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., 1990, sh. 218 vd.

zenginleştirir ve görece olarak kolaylaştırırken, müesseseleşmenin gerektirdiği rasyonel ve resmî olmayan ikincil ilişkilerin düzenlenmesi bazı güçlükler taşımaktadır.²⁷²

Bütün bunlardan da görüldüğü gibi, Malatya'da bir şehirleşme sürecinin yaşanmasına karşılık bu sürecin sağlıklı olarak geliştiğini ifade etmek mümkün değildir. Bu problem ise büyük şehirlerde daha fazla olmak üzere Türkiye genelinde yaşanmaktadır.

Grafik 6: Babasının mesleğine göre dağılım

B- NÜFUS

Sosyal yapıyı oluşturan önemli faktörlerden biri olan nüfus canlı ve dinamik bir küttedir. Cemiyetin sosyal yapısının yeterince anlaşılmasında, nüfusun incelenmesi âdeta zarurîdir. Zira, nüfus kültürel, sosyal ve iktisadî yönleriyle incelenebilen bir özelliğe sahiptir.²⁷³ Bütün bu yönleriyle nüfus yapısı, özelliklerine binaen, maddî ve manevî sahada gelişmenin dinamiğini oluşturabildiği gibi, engelleyici de olabilmektedir. Bu çerçevede Malatya'da nüfusun mutlak miktarı, nüfusun yaşa ve

²⁷² BERKAY, F.: "Şehir Sosyolojisinin Temel Kavramları Çerçevesinde Malatya", III. Malatya Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğler, Malatya, 1988, sh.84.

²⁷³ ERKAL, M.E.: Sosyoloji, İst., 1983, sh.130.

cinsiyete göre dağılımı ile nüfusun sektörlere göre dağılımı sosyal yapının izahında gerekli bilgileri verecektir.

1- Malatya'da Nüfusun Mutlak Miktarı

Malatya ilinin nüfusunun tarihi süreç içerisindeki mutlak miktarındaki değişimler, büyük dalgalanmalar göstermektedir. Çünkü, bu süreç içerisinde Malatya ilinin idarî sınırları birkaç defa değişikliğe uğramıştır. Zira 1938 yılında Kemaliye Erzincan'a bağlanmıştır. 1954 yılında da Adıyaman'ın il yapılmasıyla, Besni, Kahta, ve Ortaköy, Malatya'dan ayrılarak Adıyaman'a bağlanmıştır. Söz konusu değişiklikler sonucunda Malatya nüfusundan 140733 kişi azalmıştır. (Grafik 3).

Malatya nüfusunun artış hızına baktığımızda Türkiye ortalamasının altında kaldığını görürüz. Zira, diğer bölge illerinde olduğu gibi, Malatya da göç veren bir ildir. Bunun sebebi ise Malatya ilinin mevcut nüfus artışını bünyesinde barındıramamasından kaynaklanmakta, genel olarak büyük şehirlere göç etmenin sebeplerinin burada da görülmesidir.

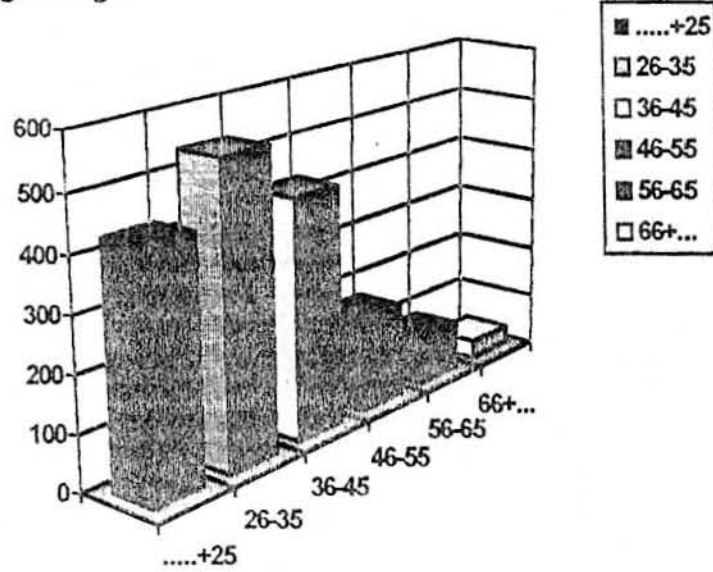
2- Malatya Nüfusunun Yaşa ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Nüfusun yaşa ve cinsiyete göre dağılımı, sosyal yapının izahında oldukça önemlidir. Zira, eğitim, iktisat, alt yapı meseleleri gibi bir çok hususta geleceğe ait planlar ve tedbirler, nüfusun cinsiyete ve yaşa göre dağılımına bakarak yapılır. Nitekim, genç nüfusa sahip erkek nüfusun ağırlıklı olması eğitim ve istihdam gibi meselelerin halledilmesini gerekli kılmaktadır.

Nüfusun dağılımının göz önünde bulundurulması ile iktisadî gelişme arasındaki münasebette elbetteki tek hedef kalkınma değildir. Zira, iktisadî kalkınma bir gaye değil vasıta'dır. Millet'in maddî ve manevî sahada refaha kavuşması tarihin içinden akıp gelen varlığını devam ettirmesi için bir vasıta'dır. Vasıtayı gaye yerine koyup millî

bütünlük ve istiklali tehlikeye düşürecek tedbirlere başvurmak gayesi de vasıtayı da ortadan kaldırır ki, bu durum hem kıymet hükmü hem realite hükmü bakımından tasvip edilemez.²⁷⁴ Bu bakımdan, milletin kıymetlerinin muhafaza edildiği tahrip edici unsurların elendiği bir kalkınma hareketinin takip edilmesi gerekir. Şehirler ancak bu sayede huzurun ve sükunun sağlandığı sağlıklı yapılar haline gelebilir.

Grafik 7:Örneklemin yaşa göre dağılımı

Malatya'da nüfusun yaşa göre dağılımı incelendiğinde ilin oldukça genç bir nüfusa sahip olduğu görülür. Söz konusu bu durum, bugünün tüketicileri, yarının ise üreticileri demektir. Ancak, Malatya'nın halihazırdaki durumu bunu temin etmekten uzaktır. Zira, birtaraftan eğitim ve istihdam yatırımlarına, diğer taraftan geleceğin ailelerini oluşturacak bu fertler için konut sağlama ve uygun alt yapı şartlarının hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Esasen Türkiye, nüfusu genç olma özelliğine sahiptir. Ancak Malatya daha genç nüfusa sahiptir. Nitekim 1990 Genel nüfus sayımına göre Malatya nüfusunun

²⁷⁴ ERÖZ, M.: İktisat Sosyolojisine Başlangıç. İst., 1977, sh. 325.

%37.43'ünü 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise % 4.1'dir.

Anketimize katılanların yaşa göre dağılımı incelendiğinde ise, nüfusun önemli bir kısmını genç nüfusun oluşturduğu görülmektedir. Niteki 25 yaşına kadar olan grup % 25.5, 26 ile 35 yaş arası nüfus grubu ise %31.6'dır. Buna karşılık 66 ve daha fazlasının oranı %1.9'dur. (Grafik 7).

Nüfusun cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde ise erkek ve kadın nüfus oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Nitekim, 1990 Genel nüfus sayımına göre Malatya'da erkeklerin toplam nüfus içindeki oranı % 50.44 iken, kadınların oranı da % 49.56'dır. Bu araştırmada ise hane reisleri esas alındığından, ankete katılanlar erkek ağırlıklı (% 78) olmuştur.

C- SOSYAL TABAKALAŞMA

Her sosyal yapı içerisinde bir yukarı bir de aşağı vardır. İkisi arasında ise genellikle kendisini oldukça önemli surette gösteren bir "orta" mevcuttur.²⁷⁵ İşte belirli bir nüfusun bu şekilde hiyerarşik olarak yani sosyal manada üst üste gelen sınıflar halinde farklılaşmasına sosyal tabakalaşma denir.²⁷⁶ Bu şekilde üst üste gelen nüfusun özellikleri ve yoğunluğu tabakalaşmanın mahiyetini belirler. Zira, yüksek gelir seviyesinde ve yoğunluğun orta tabakada olduğu bir sosyal tabakalaşma şekli sosyal gelişmenin tesis edilmiş olduğunun göstergesidir. Bu sebeple sosyal tabakalaşmada, mahiyeti bakımından gelişmiş ve gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler ve bölgeler arasında farklılıklar mevcuttur.

²⁷⁵ KESSLER, G.: Sosyolojiye Başlangıç, (Çev. Z. FİNDİKOĞLU), 2. Baskı, İst., 1985, sh. 163.

²⁷⁶ BİLGİSEVEN, A.K.: Genel Sosyoloji, İst., 1986, sh. 142.

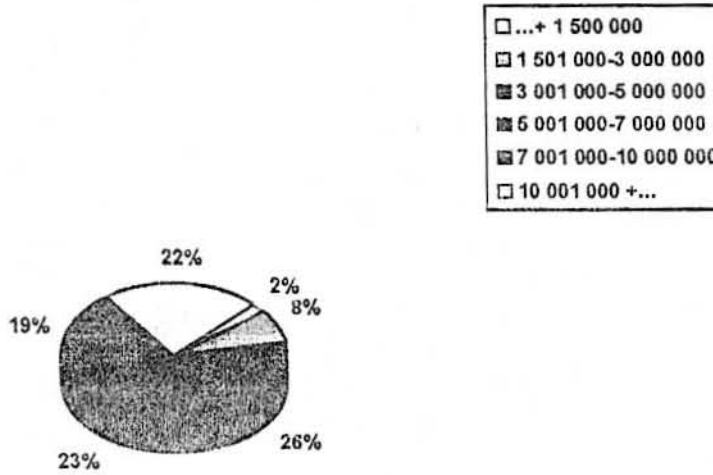
1- Türkiye’de Sosyal Tabakalaşma

Gelişmekte olan ülkelerde sosyal tabakalaşmanın orta sınıfları geliştirme doğrultusunda bir hedefleri sözkonusudur. Bu ülkeler bir taraftan iktisadî gelişmelerini sağlamaya çalışırken, diğer taraftan adil gelir dağılımını temin etmek suretiyle orta tabakalaşmayı hızlandırmak ve dolayısıyla sosyal gelişmeyi temin edecek tedbirleri almak durumundadırlar. Türkiye’de sosyal tabakalaşma gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi orta sınıfları تنها olan bir ülkedir Millî gelirin büyük bir kısmı üst tabakaya gitmekte, تنها olan orta tabaka ve kalabalık alt tabaka daha az pay elde etmektedir.²⁷⁷

2- Malatya’da Sosyal Tabakalaşma

Türkiye genelinde görülen gayri âdil gelir dağılımı ve orta sınıfların yetersizliği Malatya için de geçerlidir. Zira, Malatya nüfusunun istihdam alanları, gelir dağılımı, eğitim seviyeleri ve hayat tarzları orta sınıflaşmanın kriterlerinin altında bulunmaktadır.

Grafik 8: Aylık gelire göre dağılım

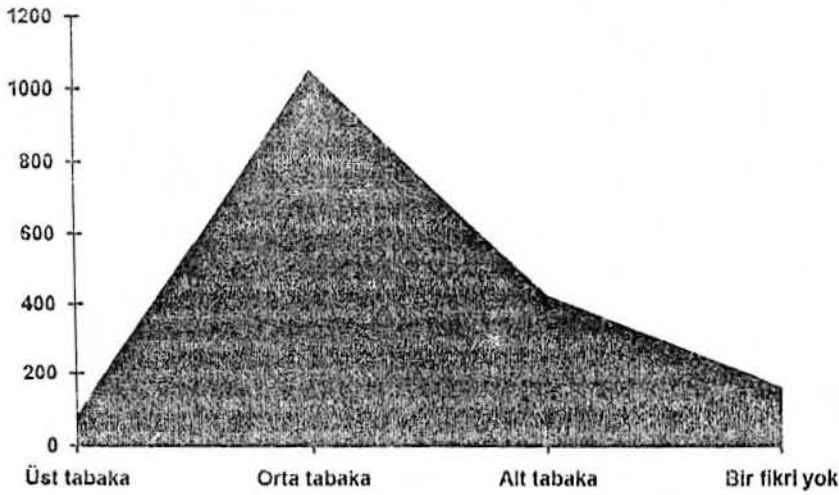
Sosyal tabakalaşmanın belirlenmesinde gelir dağılımının önemli bir yeri olmakla birlikte Malatya genelini ortaya koyacak bilgiler mevcut değildir. Anketimize cevap verenlerin gelir durumlarındaki dağılımın ise, cevap veren fertlerin tedirginlikleri

²⁷⁷ KAYA, Y.: A.g.c., sh. 94.

dolayısıyla gerçeği yansıtmada yetersiz kaldığını belirtebiliriz. Bu sonucu da düşünerek anketi cevaplandıranların gelir durumuna göre dağılımlarında en yüksek oranı % 26 ile 3 001 000-5 000 000 gelir grubu oluşturmaktadır. Bunu %23.5 ile 5 001 000-7 000 000 gelir grubu, %22.4 ile 10 001 000 ve daha fazlasına sahip olan gelir grubu, %18.5 ile 7 001 000-10 000 000 gelir grubu, %7.5 ile 1 501 000-3 000 000 gelir grubu ve nihayet %2.1 ile ...- 1 500 000 gelir grubu takip etmektedir. (Grafik 8).

Sosyal tabakaların tesbitinde mensubiyet hissi de önemlidir. Ancak yeterli olmadığı da bir gerçektir. Bu çerçevede ankete cevap verenlerin kendilerini mensup olarak gördükleri tabaka en yüksek oranla (% 61.7) orta tabakadır. İkinci büyük oranı %24.6 ile alt tabaka alırken, üst tabakaya mensup olduklarını belirtenlerin oranı ise %4.5 dir. (Grafik 9). Burada önemli olan bir husus da hayat tarzıdır. Gelirdeki farklılıklara rağmen hayat tarzlarındaki yakınlık, mensubiyet hissinde oldukça önemli rol oynamaktadır.

Grafik 9 Kendisini hissettiği sosyal tabakaya göre dağılım

Ankete verilen cevaplarda çoğunluğun kendisini orta tabakada hissetmesine rağmen, faal nüfusun mesleklere göre dağılımı dikkate alındığında Malatya'da alt

tabakanın daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Zira, faal nüfusun önemli bir kısmı (% 59.6) tarım alanında istihdam edilmektedir. Tarım alanlarının, küçük parçalar halindeki dağılımı da gözönünde bulundurulduğunda bunların önemli bir kısmının alt tabakaya mensup olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanında devletin yapmış olduğu sanai yatırımların dışında özel sektörün yatırım yetersizliği ve imalat sanayiindeki yetersizlikler de alt tabakanın yoğunluğunun bir göstergesidir.

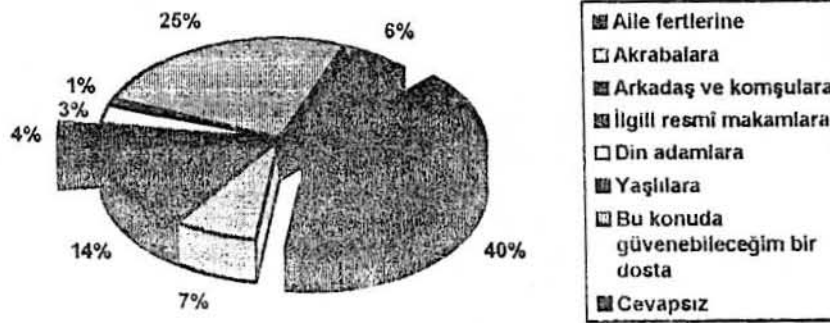
II- SİYASİ KATILIMIN SOSYOLOJİK TAHLİLİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Siyasî katılım, zeminde farklı mahiyet ve derecelerde olmakla birlikte, belirli bir siyasî ilgi, bilgi, inanç, değer ve tutumlar neticesinde beliren faaliyetlerdir. Bu manada siyasî katılım, ferdin tutumları doğrultusunda harekete geçmesidir ki bu basit bir okuma, izleme faaliyetinden, oy verme, mitinglere katılım veya faal olarak propaganda faaliyetlerinde bulunmaya kadar varabilir. Esasen bütün bu tutum ve davranışlar hayat tarzının tamamı ile ahenk içerisinde. Bu manada aile içi münasebetler, komşuluk münasebetleri kitle iletişim araçlarını izleme, siyasî kültüre yönelik inançlar ve değer hükümleri ile siyasî katılım bir bütün arz etmektedir. Bu sebeple ankete katılanların belirtmiş olduğumuz tutum ve davranışlarının genel bir dağılımını vermek, Malatya'da siyasî katılımın bir çok yönüyle aydınlatılmasına yardımcı olacaktır.

Bu çerçevede ankete katılanlara yöneltilmiş olduğumuz “herhangi bir konuda başınız sıkıştığında danışmak veya yardım istemek için en çok kime başvurursunuz ?” şeklindeki soruya verilen cevapların ekseriyetini (% 39.8) “aile fertlerine başvururum” diyenler oluşturmaktadır. Bu da bize fertlerin ailelerine yönelik bağlılıklarını gösterdiği gibi, ailenin nüfuzunun derecesini de belirtmektedir. “Akrabalara danışırım” diyenlerin % 7.5 gibi düşük bir seviyede olması sözkonusu bağlılığın aile içinde bağlılığın daha kuvvetli olduğunu göstermektedir. İkinci olarak %24.6 ile “bu konuda güvenilebilecek

bir dosta" başvurulmaktadır. Üçüncü yüksek grubu ise %13.8 ile "arkadaş ve komşular" oluşturmaktadır. Bu da bize arkadaş, komşuluk ve dostluk münasebetlerinin sağlamlığını ve cemiyet içerisindeki fertlerin birbirlerine duydukları güveni göstermektedir. En az başvuru ise % 4.3 ile "ilgili resmi makamlar" ve %2.8 ile "din adamları"dır. Yaşlılara müracaat etme ise adeta yok gibidir (% 1.1). (Grafik 10). Bu sonuçlar ise bir taraftan vatandaşlar ile resmî makamlar arasındaki mesafenin uzaklığını ve kopukluğunu, diğer taraftan yaşlıların cemiyet içerisindeki nüfuzlarının kaybolmaya yüz tuttuğunu göstermektedir.

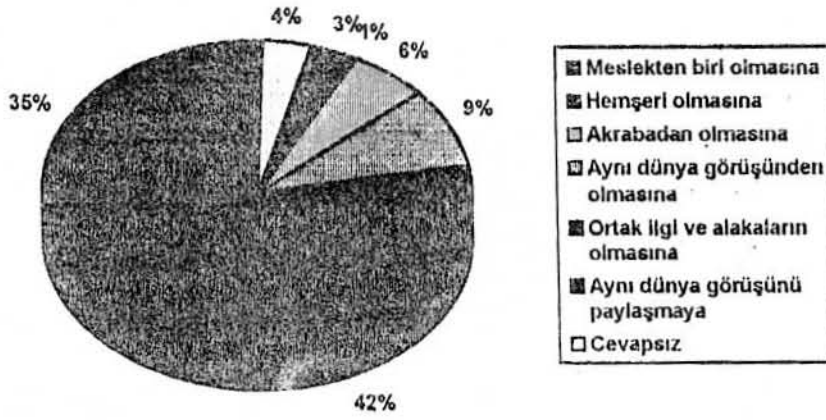
Grafik 10: Herhangi bir konuda başınız sıkıştığında danışmak veya yardım istemek için en çok başvuru alanlar .

Ankete katılanların "dostlarınızı seçerken en çok neye dikkat edersiniz?" sorusuna ise %42.9 ile "ortak ilgi ve alakalarımızın olmasına dikkat ederim" cevabı en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bunu %35.4 aynı dünya görüşünü paylaşmak cevabı takip etmektedir. Aynı siyasî görüşe sahip olmaya dikkat edenler ise sadece %8.6'dır. Ancak, dünya görüşü ile siyasî görüş arasında çoğunlukla bir paralelliğin bulunduğunu gözardı etmek mümkün değildir. Bu noktai nazardan hareketle, siyasî görüşlerin de dost seçiminde önemli olduğu sonucuna varabiliriz. Dost seçiminde hemşehrlik duygusunun yok denecek kadar az olması (% 1.1) ise Malatya'nın büyük şehirlerden

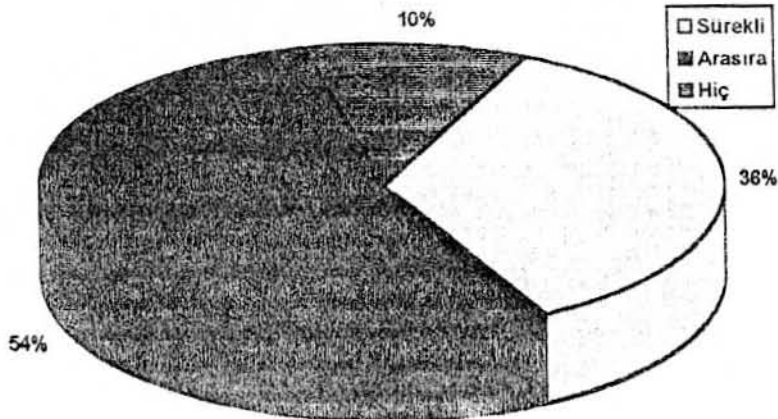
farklı olarak dışardan gelen nüfusun oldukça düşük, gelenlerin ise çoğunlukla aynı bölgeden olması ile açıklanabilir. (Grafik 11).

Grafik 11:Dost seçerken en çok dikkat edilen hususlar

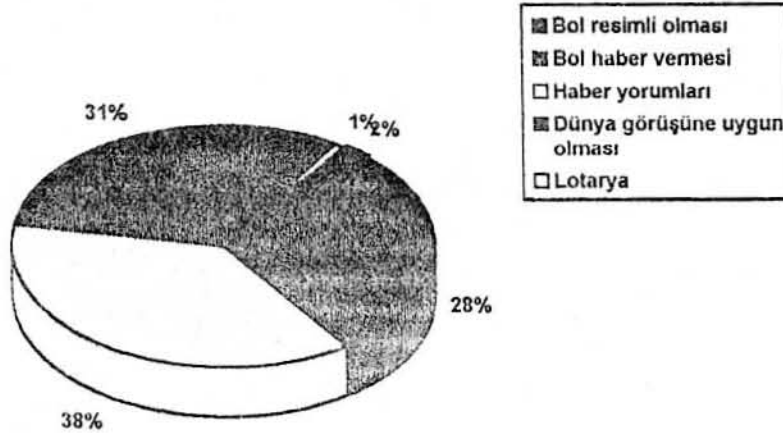
Kitle iletişim araçlarını izleme fertlerin siyasî meseleler hakkında bilgi edinmesinde oldukça öneme sahiptir. Bu çerçevede Malatya'da gazete okumayanlar %10.5 olarak tesbit edilmiştir. Ankete katılanların %35.5'i ise sürekli gazete okumaktadırlar. Arasına gazete okuyanların %54 oranında olduğu da buna eklendiğinde oldukça önemli bir kesimin gazete okuduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. (Grafik 12).

Grafik 12:Gazete okumanın dağılımı

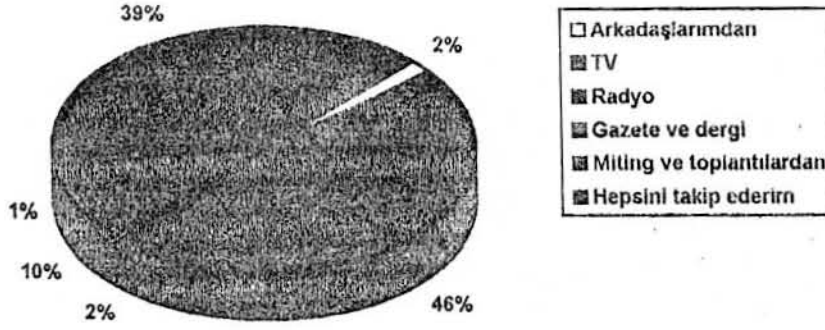
Gazete seçiminde ise en fazla (%33.5) haber yorumlarına dikkat edilmektedir. Bundan sonra en fazla (%28.1) Dünya görüşüne uygun olmasına dikkat edilmektedir. Bol haber veren gazetelerin ise %25.4 oranında tercih edildiği görülmektedir. Ancak, bol resimli gazetelerin seçiminde (%2.2) ve lotaryaya dikkat ederek gazete tercih etmedeki (%0.6) düşük oranların gerçeği yansıtmadığı müşahadelerle tesbit edilmiştir. Ayrıca lotaryanın gazete satışlarındaki rolü bunu doğrulamaktadır. (Grafik 13).

Grafik 13: Gazete seçiminde en çok dikkat edilen hususa göre dağılım

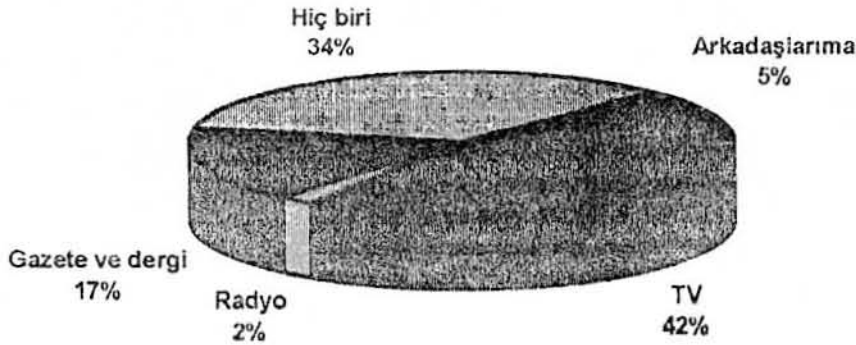
Günümüzde televizyonun önemli bir oranda insan hayatına girmesi siyasî konularda bilgi edinmede en çok müracaat edilen bir araç olmasını ortaya çıkarmıştır. Nitekim ankete katılanlara yönelmiş olduğumuz “ülkedeki siyasî faaliyetler hakkındaki bilgileri en çok hangi kaynaktan ediniyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplarda en çok (%46.4) televizyonun tercih edildiği görülmektedir. Bunu haber kaynaklarından (arkadaş, televizyon, radyo, gazete ve dergi, siyasî toplantılar ve mitingler) hepsinin birden takip edilmesi izlemektedir ki bu da oldukça önemli bir yüzdeyi (%38.6) meydana getirmektedir. Gazete ise %10.3 oranında tercih edilmektedir. (Grafik 14).

Grafik 14: Ülkedeki siyasî faaliyet hakkındaki bilgilerin en çok edinildiği kaynaklar

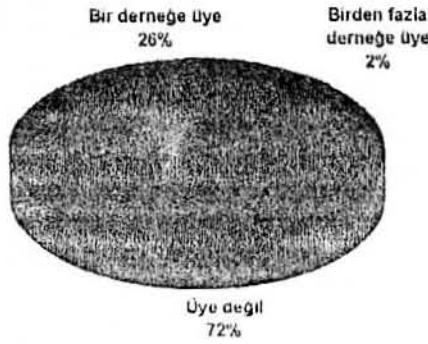
Siyasî faaliyetler hakkındaki bilgilerin en çok televizyondan edinilmesi bu konuda en çok televizyona (%42.6) güvenilmesi ile de desteklenmektedir. Gazete ve dergiye olan güven ise %17'dir. Diğer kaynaklara nazaran televizyona daha fazla güvenilmesi evvela her öğrenim seviyesinde takip edilebilmesi kolaylığından kaynaklanmaktadır. Sonra televizyonun çok kanallı hale gelmesi onu tercih etme oranının da artmasına yol açmıştır. Zira, ankete katılanlar televizyonda birçok kanalı takip ettiklerini ve en doğru olanı seçtiklerini beyan etmişlerdir.

Grafik 15: Siyasi haberlerde en çok güvenilen kaynaklar

Siyasî faaliyetler hakkındaki bilgileri veren kaynakların tamamına karşı olan güvensizlik de oldukça önemli bir miktarı (%23.9) oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda siyasete olan güvensizliğin bir derecesidir. Hiçbir kaynağa güvenmediğini belirtenler bütün kaynakların tarafı olduğuna ve yalan söylediğine inanmaktadırlar. Kitle iletişim araçlarına yönelik bu derecede güvensizlik sözkonusu araçların etki alanını daraltmaktadır.

Grafik 16:Dernek üyeliğine göre dağılım

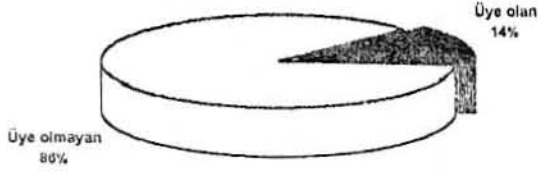

Şehir, köyden farklı olarak cemaat hayatının yerini cemiyete bıraktığı mekânlardır. Cemiyet hayatının, cemaat hayatından farklı bir yönü ise; cemaata ait gayri resmi bağlılıkların yerini resmi birliklere bırakmış olmasıdır. Dernekler ve siyasî partiler sözkonusu resmi birliklerdendir. Malatya'da ankete katılanlardan %28.7'si dernek üyesidir. Bunların %25'i ise birden fazla derneğe üyedirler.(grafik 16). Siyasî partiye üye olanların oranı ise %13.9'dur.(Grafik 17). Bu hususta yine Malatya'da yapılmış olan bir araştırmada varılan sonuca göre fertler statü, prestij, hakimiyet gibi değerler için yapacağı mücadelede birlikler tesis etme, yahut bu maksatla kurulmuş resmî teşekküllere başvurmaktan uzak bir görüntü arz etmektedir.²⁷⁸ Anketimize katılanlardan dernek üyesi bulunanların bir kısmının meslekî zorunluluklar sonucunda

²⁷⁸ KAYA, Y.:A.g.c., sh.224.

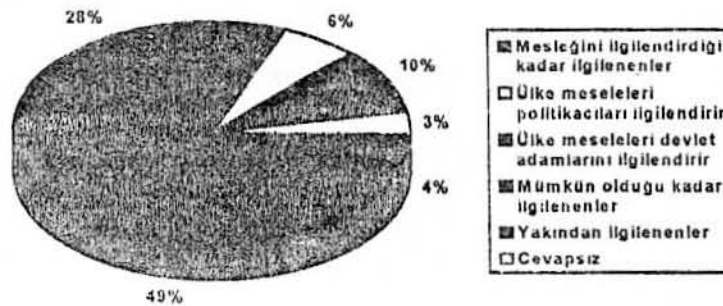
gayri iradî olarak üye oldukları düşünüldüğünde zikretmiş olduğumuz çalışmanın sonuçlarının geçerliliği daha da artacaktır.

Grafik 17 Siyasî parti üyeliğine göre dağılım

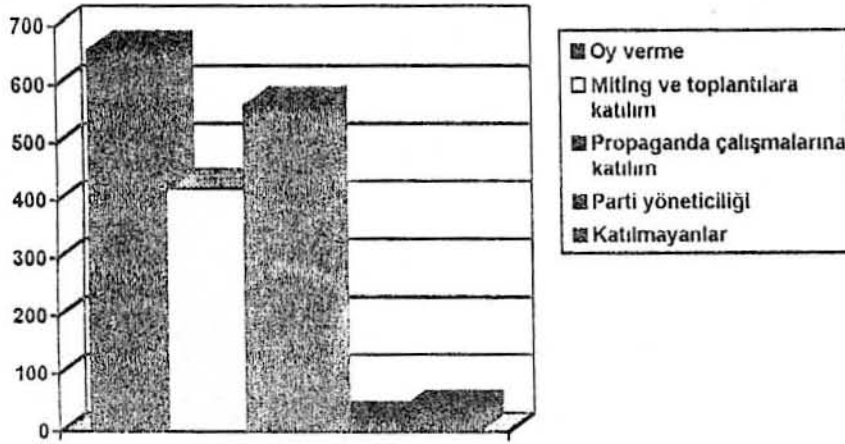
Siyasî katılım bahsinde de arzetmiş olduğumuz gibi, siyasî katılım kavramı, bünyesinde dereceleri farklı birçok faaliyeti ihtiva etmektedir. Bu faaliyetler serisine ülke meselelerine olan ilgiden başlamak mümkündür. Nitekim, bu hususta yönelmiş olduğumuz “ülke meseleleri ile ilgilenirmisiniz?” şeklindeki soruya verile cevaplarda da görüldüğü gibi (Grafik 18) ankete katılanların tamamına yakını ülke meseleleri ile ilgilenmektedir. İlgilenmeyenlerin oranı ise %7.5’dir. İlgi duymayanların %3.3’ü ülke meseleleri ile politikacıların ilgilendiğini, %4.2’si ise devlet adamlarının ilgilendiğini belirtmişlerdir. İlgilenenlerin ise %48.8’i mümkün olduğu kadar, %27.9’u yakından, %9.5’i ise mesleğini ilgilendirdiği kadar şeklinde cevap vermişlerdir.

Grafik 18 Ülke meseleleri ile ilgilenme ve dağılımı

Ülke meselelerine karşı gösterilen bu ilgi siyasî katılım faaliyetlerine de yansımaktadır. Zira siyasî katılım seviyesinde %38.8 oy verme oranından sonra, %33.2 ile propaganda faaliyetleri gelmektedir. Ankete katılanların, %24.8'i ise miting ve toplantılara katılmaktadır. Siyasete katılmayanlar ise %2.2'dir. (Grafik 19).

Grafik 19: Siyasî katılım seviyesine göre dağılım

Diğer katılım derecelerine tercih edilen oy verme yoluyla katılımın son seçimdeki oranı %88.2'dir. (Grafik 20). Ancak, bir önceki seçim sözkonusu olduğunda bu oranın %74.7'ye düştüğü görülmektedir. Oy verme oranındaki bu düşüşün önemli bir sebebini yaş sınırı ve askerlik hizmeti oluşturmaktadır.

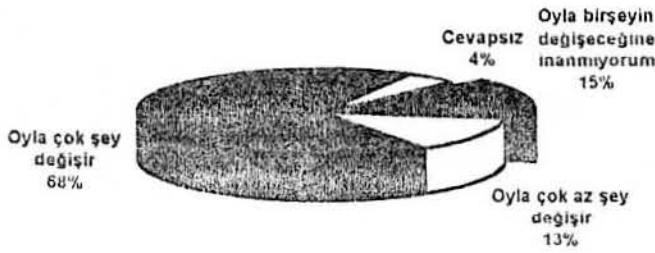
Grafik 20: Son seçimde oy verenler

Oy verme kararında elbette ki bir çok saik sözkonusudur. Bunlardan en önemlilerinden biri de siyasî sistem üzerinde ne kadar etkili olunabileceğine yönelik

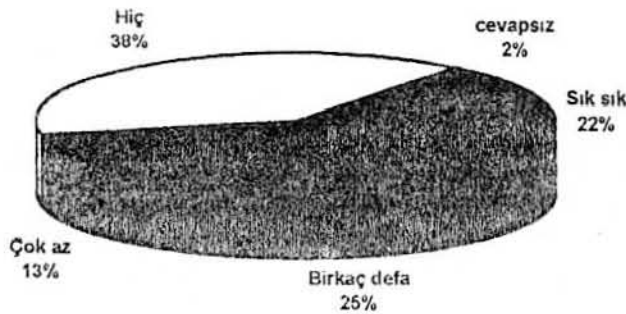
inançlardır. Nitekim bu hususta “sizce vatandaş siyasî sistemde ne kadar etkili olabilir ?” şeklinde yöneltilen soruya %67.4 oranında “oyla çok şeyin değişeceği” ifade edilmiştir. Bunu %14.8 ile “oyla birşeyin değişeceğine inanmayanlar”, %13.5 ile de “oyla çok az şeyin değişeceğine inananlar” takip etmektedir. (Grafik 21).

Grafik 21: Siyasî sistemde etkili olabilme inancı

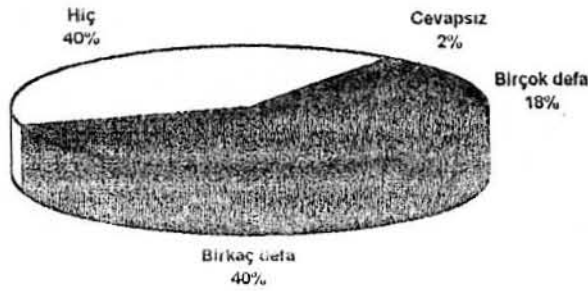
Siyasî katılım faaliyetlerinden biri de seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşmak veya telkinde bulunmaktır. Verilen cevaplarda bu faaliyette bulunmayanların oranı %38.7’dir. Bunu %25 ile birkaç defa katılanlar, %21.6 ile sık sık katılanlar, %12.8 ile de çok az katılanlar izlemektedir. (Grafik 22).

Grafik 22: Seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşma, telkinde bulunmaya göre dağılım:

Seçimler esnasında mitinglerin ve siyasî toplantıların yoğun olarak gerçekleştiği bilinmektedir. Anketi cevaplandıranların çoğu da bu faaliyete katılmaktadır. Hiç katılmayanlar ve birkaç defa katılanların oranı %39.6'dır. Bu faaliyete birçok defa katılanların oranı ise %18.3'dür. (Grafik 23).

Grafik 23: Seçim kampanyası sırasında herhangi bir siyasî toplantı ya da mitinge gitme:

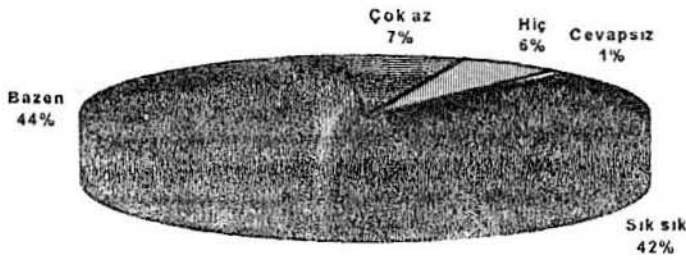
Seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışma, siyasî katılım faaliyetinin en yoğun katılım şekillerinden biridir. Bu tarz bir katılım bünyesinde diğer katılım türlerini de barındırmaktadır. Bu katılımın gerçekleştirilme oranı ise %35.4'dür. Bunun %13.1'ini bir-iki seçimde katılanlar, %11.4'ünü bir çok seçimde katılanlar, %10.9'unu ise bazı seçimlerde katılanlar oluşturmaktadır. (Grafik 24).

Grafik 24: Seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışmanın dağılımı

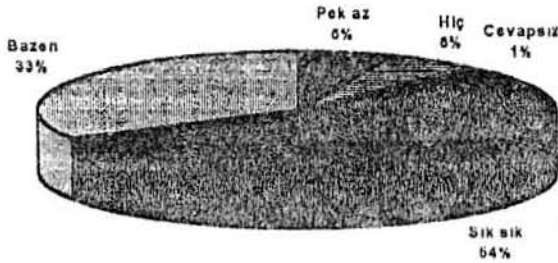
Siyasete duyulan ilginin bir başka boyutu da çevre ve memleket meselelerine duyarlılıktır. Anketlerden, Malatya halkının tamamına yakın bir bölümünün çevre ve ülke meseleleriyle ilgilendiği sonucu çıkmaktadır. Söz konusu ilgi ise beraberinde tartışma faaliyetini ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede çevrenin en önemli problemini tartışma oranı %93.2 gibi yüksek bir yekunu oluşturmaktadır. Bunun, %44.2'si bazen, %42.1'i sık sık, %6.9'u ise çok az tartışanlardır. (Grafik 25).

Grafik 25: Çevrenin en önemli problemlerini arkadaşlarıyla tartışma ve dağılımı:

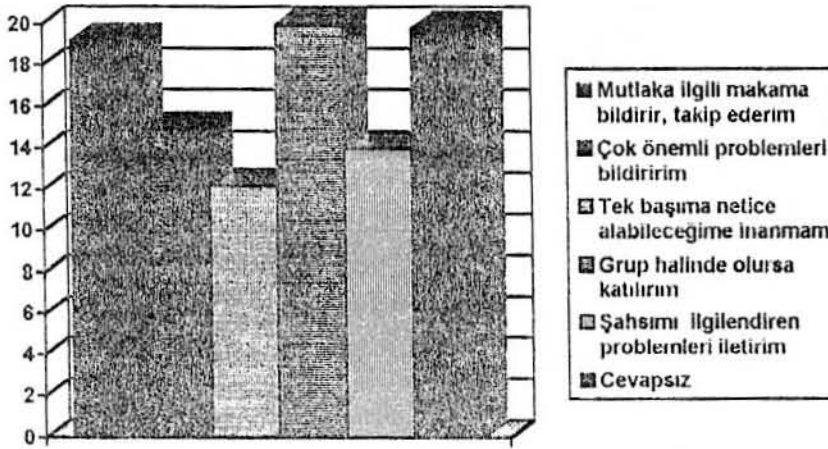
Memleketin en önemli meseleleri söz konusu olduğunda ise, tartışmanın yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Nitekim, ankete katılanların %54.4'ü memleket meselelerini sık sık tartışmaktadırlar. Bazen tartışanlar ise %33.3'dür. (Grafik 26). Bunun sebebi olarak, memleket meselelerinin gündemden düşmemesini ve vatandaşların tamamına yakın bir kesimini etkilemesini göstermek mümkündür.

Grafik 26: Memleketin en önemli problemlerini arkadaşlarla tartışmanın dağılımı:

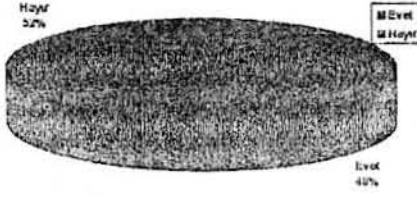
Etkilenme ve tartışma boyutunun bu kadar yüksek olmasına rağmen, sözkonusu problemleri resmiyete intikal ettirme oranı bu kadar yüksek değildir. Nitekim, bu hususta “bugüne kadar etrafınızdaki problemler için idareye (belediye, vilayet, vs.) müracaatınız oldu mu?” sorusuna verilen cevapta katılım oranının düşük olduğu görülmektedir. “Mutlaka ilgili makama bildirip, takip ederim” diyenler %19.2 iken, “çok önemli problemleri bildiririm” diyenler %14.9, “tek başıma bir netice alabileceğime inanmam” diyenler %12.2, “grup halinde olursa katılırım” diyenler %20, “şahsımı ilgilendiren problemleri iletirim” diyenler %14, cevap vermeyenler ise %19.8’dir. (Grafik 27).

Grafik 27:Bugüne kadar etrafınızdaki problemler için idareye (belediye, vilayet, cs.) müracaat ettiğiniz oldu mu?

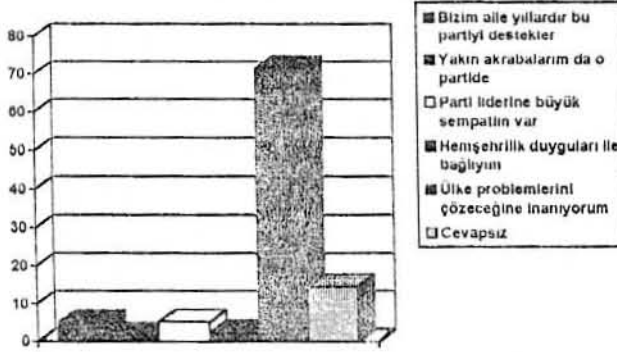
Siyasî parti tercihinde, tercih etmiş olduğu partide ısrar edenlerle, böyle bir bağlılığı bulunmayanların oranı aşağı yukarı aynıdır. Nitekim, “hep aynı siyasî partiye mi oy verirsiniz ?” şeklindeki soruya, %48.4’ü evet, %51.6’sı hayır şeklinde cevap vermiştir. (Grafik 28). Parti tercihinde ise büyük bir oranda (%71.6) ülke problemlerinin çözüleceğine yönelik inanç rol oynamaktadır. Bunun, verilen yüksek vaatlerle yakından ilgisinin olduğu müşahedelerle tesbit edilmiş, neticede uğranan hayal kırıklığının ise siyasete yönelik güveni önemli oranda zedelediği görülmüştür.

Grafik 28: Hep aynı partiye mi oy verirsiniz?

Siyasî parti tercihinde rol oynayan diğer faktörler ise %5.2 ile ailenin yıllardır aynı partiyi desteklemesi, yine aynı oranda parti liderine duyulan sempati, %2.2 ile hemşehrilik duygusu ve %1.5 ile yakın akrabaların seçilen partide bulunmasıdır. (Grafik 29).

Grafik 29: Niçin bu partiyi tercih ediyorsunuz?

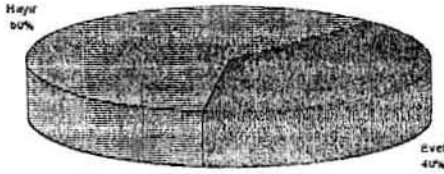
Esasen ailenin siyasî parti tercihindeki rolü bu kadar düşük oranda değildir. Aile fertlerinin aynı siyasî partiyi tercih etmedeki eğilimleri bunun bir göstergesidir. Nitekim, “hanenizde siyasî parti tercihi farklı olan var mı ?” sorusuna %54.2 gibi yüksek bir oranla, hayır cevabı verilmiştir. (Grafik 30).

Grafik 30: Hanenizde siyasî parti tercihi farklı olan var mı?

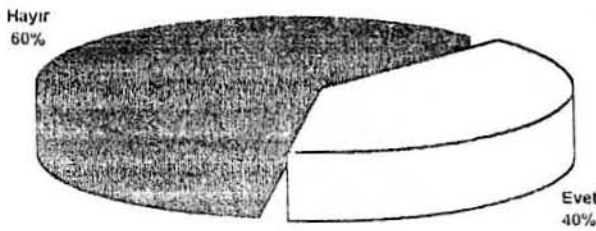
Bunda siyasî parti tercihiinde eşlere danışmanın rolü olduğu gibi, siyasî sosyalleşmede ailenin fertler üzerindeki tesiri de önemli bir yere sahiptir. Yine bu hususta sorulan “siyasî parti ya da aday tercihinizde eşinize danışmısınız ?” şeklindeki soruya önemli oranda evet (%40) cevabı verilmiştir. (Grafik 31).

Grafik 31: Siyasi parti ya da aday tercihinizde eşinizin fikrini alırmısınız?

Siyasî parti seçiminde, siyasî partilerin ferdin isteklerini karşılayabilme derecesi önemlidir. Bunun bir diğer önemi de siyasete olan güvenin belirlenmesindeki rolüdür. Nitekim, bu hususta, ankete katılanların %93.1'i Türkiye'deki siyasî partilerin bütün isteklerini karşılamaktan uzak olduğuna inanmaktadır. (Grafik 32).

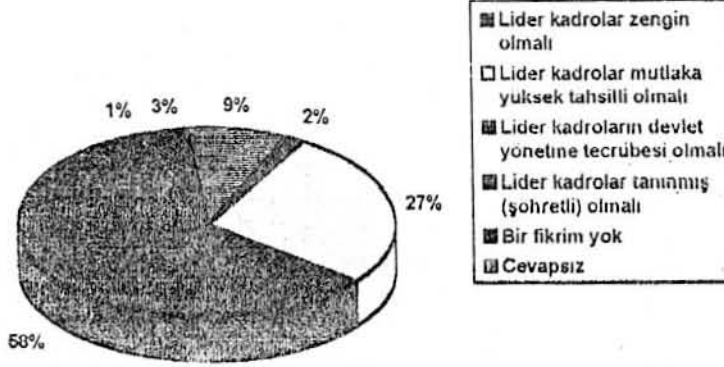
Grafik 32: Sence Türkiye'de siyasî partiler bütün isteklerinizi karşılayabilecek özellikte midir?

Siyasî partilerin kimler tarafından kurulması gerektiği hususunda ise büyük bir çoğunluk, lider kadroların devlet yönetme tecrübesine sahip olmaları (58.3) ve

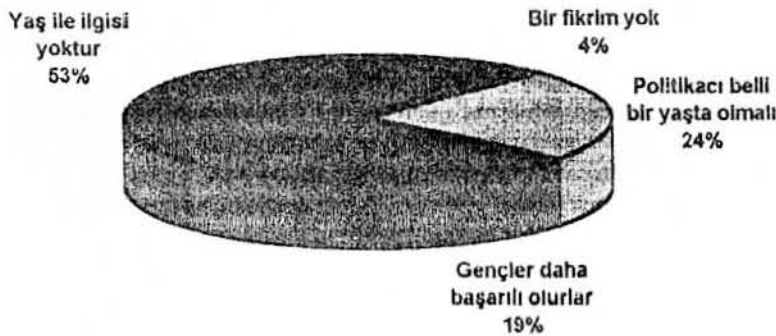
mutlaka yüksek tahsilli olmaları (%26.9) gerektiğini düşünmektedir. (Grafik 33). Bu düşüncelerin siyasî parti tercihlerinde de etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 33: Sizce siyasî partileri kimler kurmalıdır?

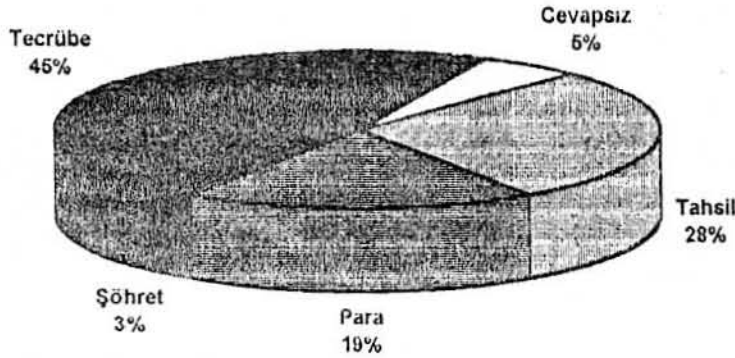
Aktif politikanın yaşla bir ilgisinin olup olmadığı hususundaki düşüncede ise , ankete katılanların %53.5'i politika ile yaş arasında bir ilginin olmadığını belirtmiştir. Diğerleri ise, %23.6 ile politikacının belli bir yaşta olması gerektiği, %19.1 ile de gençlerin daha başarılı olacağı ifade edilmiştir. (Grafik 34). Bu da parti tercihinde yaşın rolü olduğunu, fakat bunun çok önemli olmadığını, ancak, tecrübeyle yaşın birleşmesiyle söz konusu önemin arttığı görülmektedir.

Grafik 34: Sizce aktif politikanın yaşla bir ilgisi var mıdır?

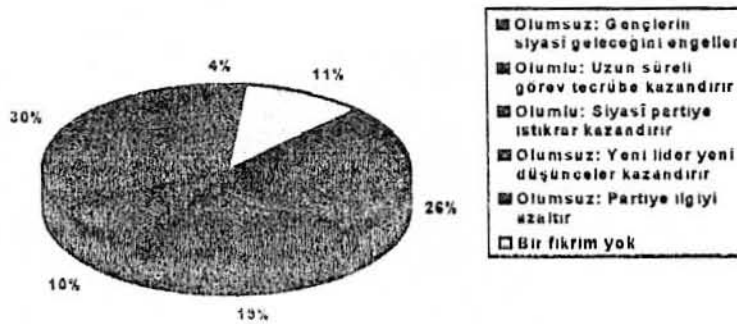
Siyasî partilerin kurulmasında tecrübeye verilen önem, aktif siyaset yapabilmek için en çok (%45) tecrübenin gerektiği düşüncesi ile bir kez daha teyid edilmektedir. Bunu, %28.1 ile tahsil, %19 ile para, %2.3 ile şöhretin gerekli olduğu düşüncesi takip etmektedir. (Grafik 35).

Grafik 35: Sizce aktif siyaset yapabilmek için en çok gerekli olan nedir?

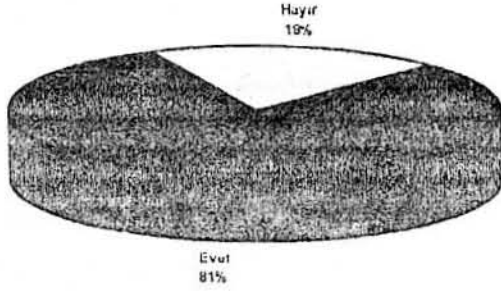
Siyasî hayatta tecrübeye verilen bu önem, siyasî parti liderlerinin uzun süre görevde kalmaları sözkonusu olduğunda azalmaktadır. Nitekim, ankete katılanlar, %30.4 ile yeni lider yeni düşünceler kazandırır, %25.8 ile uzun süre görevde kalma gençlerin siyasî geleceğini engeller derken, ankete katılanların %19.5'i uzun süreli görev tecrübe kazandırır, %9.9'u ise siyasî partiye istikrar kazandırır şeklinde cevap vermişlerdir. (Grafik 36).

Grafik 36: Siyasî parti liderlerinin uzun süre görevde kalması hakkında ne düşünüyorsunuz?

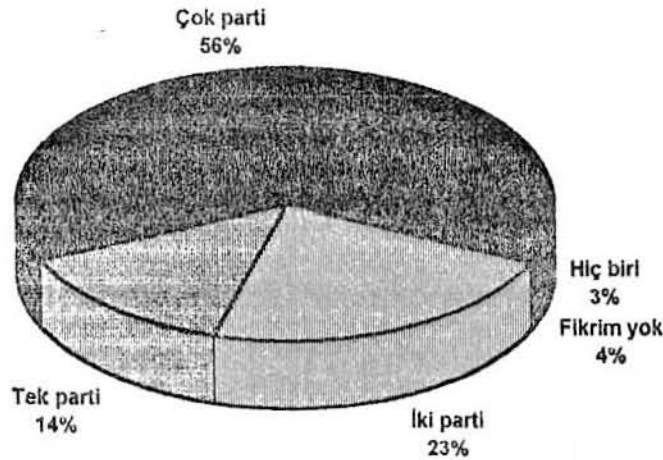
Vatandaşların , siyasi hayata iştirak edip etmemelerinde, siyasete ve siyasetçiye olan güven veya güvensizlik önemli bir rol oynamaktadır. Bu hususta “aktif politika ile ekonomik menfaat temini arasında bir ilişki var mıdır ?” sorusuna büyük bir çoğunluk (%80.6) evet cevabını vermiştir. (Grafik 37)

Grafik 37: Sizce aktif siyaset ile ekonomik menfaat temini arasında bir ilişki var mıdır?

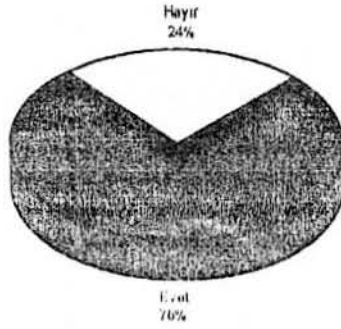
Bu güvensizlik parti sistemi sözkonusu olduğunda da (azalmakla birlikte) görülmektedir. Nitekim, ankete katılanların ancak %56.1'i çok parti sistemini benimserken, bunda da bir sınırlandırma yapılması gerektiği hususunda yaygın bir inanç da tesbit edilmiştir. Çok partili sistemi benimseyenlerin %22.6'sı iki partiyi tercih ederlerken %13.9'u tek partiden yana olmuşlardır. %3.4'ü ise hiç birini benimsememişlerdir. (Grafik 38)

Grafik 38: Sizce ülkemizde parti sistemi hangisi olmalıdır?

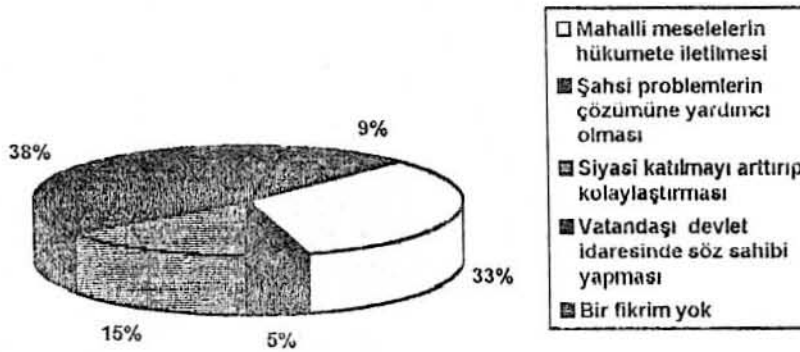
Bu hususta “her düşünce mecliste temsil edilmelidir ?” sorusuna verilen cevabın %76.4’ünü evet, %23.6’sını hayır oluşturmaktadır. (Grafik 39). Evet cevabını verenlerin çoğunluğu , bölücülüğü düşünce olarak kabul etmedikleri , bu sebeple bunun dışarıda bırakılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Grafik 39.: Sizce her düşüncenin mecliste temsil edilmesi gerekir mi?

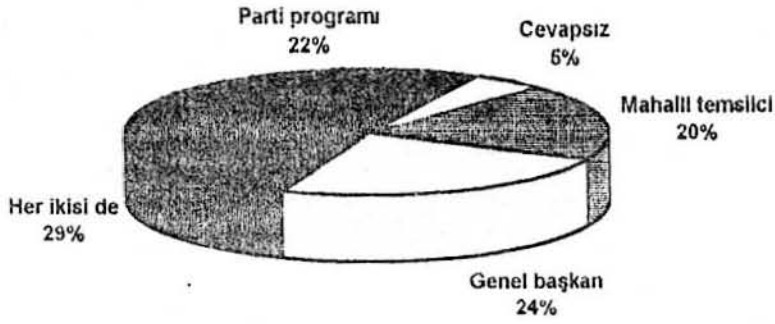
Siyasî partilerin il ve ilçelerde teşkilatlanmasının en önemli faydasının ne olduğu şeklindeki soruya verilen cevapların dağılımında ise, %38.2 ile vatandaş devlet idaresinde söz sahibi yapması, %33.1 ile mahalli meselelerin hükümete iletilmesi, %14.5 ile siyasî katılımı artırıp kolaylaştırması, %4.9 ile şahsi problemlerin çözümüne yardımcı olması önemli görülmektedir. (Grafik 40).

Grafik 40: Sizce siyasî partilerin il ve ilçelerde teşkilatlanmasının en önemli faydası nedir?

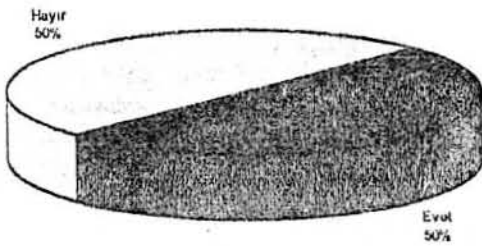
Ankete katılanlara parti tercihlerinde hangi kriterin önemli olduğu sorulduğunda ise, verilen cevaplarda %29.4'ü genel başkan ve mahalli temsilci olmak üzere ikisini birden göz önünde bulundurarak tercihte bulunmaktadır. Bunu, %23.8 ile genel başkanı, %22.4 ile parti programını, %19.6 ile de mahalli temsilciyi gözönünde bulunduranlar izlemektedir. (Grafik 41).

Grafik 41: Parti tercihinizde mahalli temsilci mi yoksa lider mi önemlidir.

Siyasî parti üyelerinin delege sistemini beğenip beğenmediklerine ilişkin düşüncelerinde ise eşit bir dağılım söz konusudur. Yani %50'si beğendiklerini, diğerleri ise beğenmediklerini ifade etmişlerdir. (Grafik 42).

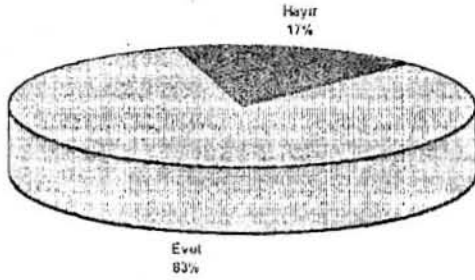
Grafik 42: (Siyasî parti üyelerine soruldu) Siyasî liderlerin tesbitinde delege sistemini beğeniyormusunuz?

Siyasî katılımı etkileyen faktörlerden biri de hukukî mevzuatlardan kaynaklanan, memur, asker ve öğrencilerin siyasî parti faaliyetlerine katılamamasıdır.

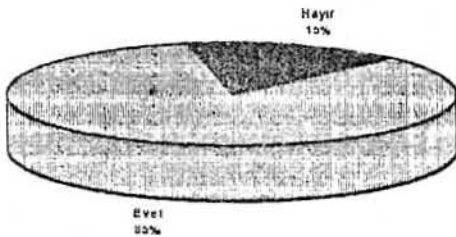
Bunun doğru olup olmadığına ilişkin soruda, verilen cevaplara çoğunluğu (%63) doğru bulmayanlar oluşturmaktadır.

Grafik 43: Sizin oy vermediğiniz partilerin de doğru bulduğunuz görüşleri var mıdır?

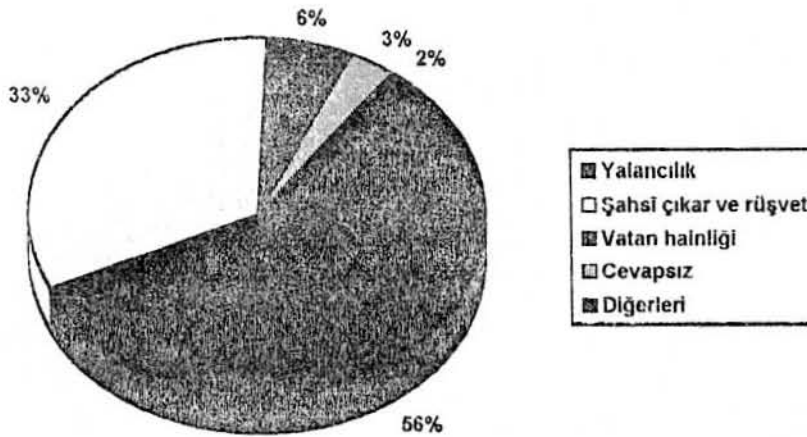
Siyasî partiye olan bağlılık siyasî katılımın yoğunluğunu etkileyen faktörlerden birisidir. Dolayısıyla, tercih etmiş olduğu partiye ve görüşlerine olan yüksek derecedeki bağlılık, fertleri, başka siyasî partilerin görüşlerine kapalı hale getirmektedir. Bu hususta, yöneltmiş olduğumuz, “sizin oy vermediğiniz partilerin de doğru bulduğunuz görüşleri var mıdır?” sorusuna büyük bir çoğunluk (%83.1) evet cevabını vermekle birlikte, %16.9 oranında hayır cevabı da dikkate değerdir. (Grafik 43). Benzer şekilde “tercih ettiğiniz partinin görüşlerine karşı yöneltilen tenkidlerin kabul ettiğiniz yönleri var mıdır?” sorusuna da büyük çoğunluk (%84.5) “evet” demekle birlikte, %15.5 oranında görülen dışarıya kapalı ve eleştiri kabul etmeme durumu, siyasî partiye olan yüksek derecede bağlılığı göstermesi bakımından önemlidir. (Graefik 44).

Grafik 44: Tercih ettiğiniz partinin görüşlerine karşı yöneltilen tenkidlerin kabul ettiğiniz yönleri var mıdır?

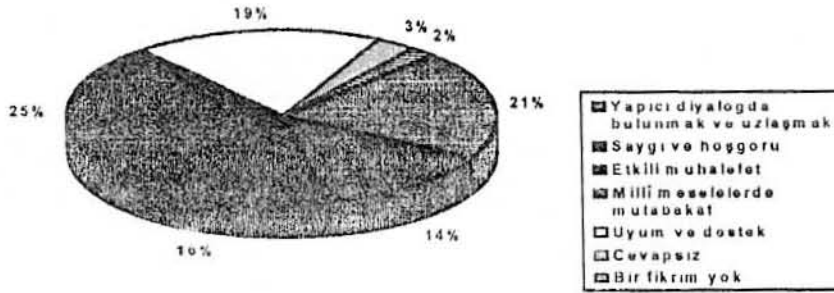
Vatandaşların siyaset ve siyasetçilere yönelik beklenti ve tenkitleri, siyasî yapı ile vatandaşların bütünleşmesini ortaya koymaktadır. Bu manada siyasî yabancılaşma, bütünleşmeyi olumsuz yönde etkilemekte ve siyasî katılımın düşük seviyede gerçekleşmesine yol açmaktadır. Bu hususta yöneltmiş olduğumuz açık uçlu sorulara, meselenin aydınlatılmasında önemli cevaplar verilmiştir. Nitekim, “günümüz Türkiye’si’nde politikacılarda görmek istemediğiniz en önemli husus nedir ?” sorusuna büyük bir oranda (%55.8) “boş vaadlerde bulunarak yalan söylemek” cevabı verilmiştir. İkinci olarak, %32.6 ile “politikacıların şahsi menfaatlerini memleket menfaatlerinden üstün tutup rüşvet yemeleri” şeklindeki cevap verilmiştir. Cevap verenlerin % 6.2’si ise bazı politikacıları vatan haini olarak nitelendirmişlerdir. (Grafik 45). Bu cevaplardan ve müşahedelerimiz esnasında gördüğümüz, politikacılara yönelik heyecan derecesi yüksek olumsuz bir tutum sözkonusudur. Dolayısıyla, bu durum, politikacı ile millet bütünleşmesine önemli bir darbe vurduğu gibi, politikacılara yönelik beklentileri sınırlandırmakta ve güvensizliğe yol açmaktadır. Bu hususta ise en çok yalan ve rüşvetin öne sürülmesi, politikacıların bu hususlarda daha dikkatli olmalarını zaruri kılmaktadır.

Grafik 45: Günümüz Türkiye’si’nde politikacılarda görmek istemediğiniz en önemli husus nedir?

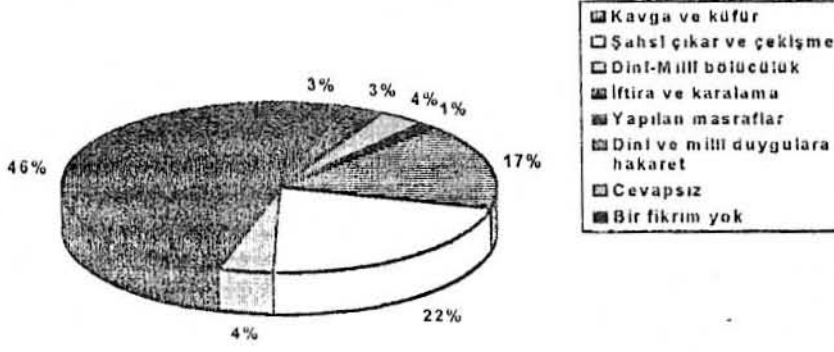
Vatandaşların politikacılarda görmek istemediği hususlar olduğu gibi, tabiidir ki bazı beklentileri de vardır. Ülke kalkınmasında çok önemli yere sahip iktidar - muhalefet ilişkilerine yönelik beklentiler, bu çerçevede oldukça öneme sahiptir. Bu hususu ortaya koyan “iktidar-muhalefet ilişkilerinde en çok arzu ettiğiniz özellik nedir?” sorusuna verilen cevaplar, Türkiye’deki mevcut durumu ortaya koyması açısından da dikkat çekicidir. Nitekim, cevapların dağılımı, %26.4 milli meselelerde mutabakat, %20.7 yapıcı diyaloglarda bulunma, %18.8 uyum içerisinde birbirlerini desteklemeleri, %15.7 etkili muhalefet, %13.6 saygı ve hoşgörü şeklindedir. (Grafik 46). Burada da görülmektedir ki, milli meseleler hususundaki hassasiyet oldukça yoğundur. Buna karşılık siyasetçilerde bu hassasiyetin bulunmadığına inanılmaktadır.

Grafik 46: İktidar-muhalefet ilişkilerinde en çok arzu ettiğiniz özellik nedir?

İktidar-muhalefet ilişkilerinde sözkonusu beklentilere karşılık, partiler arası mücadelede rahatsız olunan hususlar birbiri ile paralellik arz etmektedir. Nitekim, %46.8 oranında iftira ve karalamalardan, %21.6 oranında parti ve şahsi çıkarlardan kaynaklanan çekişmeler, %16.5 oranında da kavga ve küfür gibi davranışlardan yoğun olarak rahatsızlık duyulmaktadır. Rahatsız olunan diğer hususlar ise %4.1 ile bölücülük, %3.4 ile propaganda için yapılan masraflar ve %2.9 ile de dini ve milli duygulara hakarettir. (Grafik 47).

Grafik 47: Partilerarası mücadelede sizi en çok rahatsız eden husus nedir?

A- YAŞ-SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ

Yaş grupları veya kategorileri insanların sosyal hayatını, dolayısıyla sosyal münasebetlerini etkilemektedir. Bazı durumlarda, akran grubu ilgili fertler için oldukça etkili bir sosyal kontrol kaynağı olmakta, grup üyeleri grup içinde ve grup dışında ilgili grubun normları doğrultusunda hareket etme durumunda kalmaktadırlar.²⁷⁹

Değişik yaş gruplarının farklı derecelerde siyasî katılımında buldukları yapılan birçok araştırmada tesbit edilmiştir. Sözkonusu farklılık, değişik yaş gruplarının değişik sosyal etkilere maruz kalmalarından, birbirlerinden farklı hayat tarzı ve tecrübelerine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Meslek, gelir veya eğitim farklılıkları büyük oranda yaşla birlikte değişen faktörler olarak zikredilebilir. Bu gibi faktörlerin siyasî katılım üzerindeki etkisi kaydadeğer önemde olduğu düşünüldüğünde yaş faktörünün önemi ve diğer faktörlerle olan münasebeti daha da önem kazanacaktır.

Malatya'da yaş ve siyasî katılım münasebeti yaş dilimlerine göre farklılıklar arz etmektedir. Genç yaş gruplarında oy verme katılımı faal katılıma oranla daha yüksek seviyede gerçekleşirken, yüksek yaş gruplarına doğru gidildikçe faal katılım da artan bir seyir takip etmektedir. Dolayısıyla yaş ilerledikçe oy verme katılımı ve faaliyete geçme katılımı yerini faal katılıma bırakmaktadır. Nitekim, propaganda

²⁷⁹ ERDOĞMUŞ, Z.: Sosyal İlişkilere Analitik Bir Bakış, Elazığ, 1989, sh.97.

çalışmalarına katılım yoluyla siyasi katılım faaliyetinde bulunanların oranı -25 yaş grubunda %30.3 iken , 26-35 yaş grubunda %32, 36-45 yaş grubunda %34.6, 46-55 yaş grubunda %36, 56-65 yaş grubunda en yüksek oranda %39.8 ve 66+ yaş grubunda ise yine yüksek oranda %39.4'tür.

Tablo A 1: Yaş Siyasî Katılım Münasebeti

Yaş sadır y. kolon y. toplam y.	Oy verme katılımı	Mitinglere ve top. kat.	Parti yöneticiliği	Propaganda çal. Katılım	Katılma- yanlar	Toplam
+25	36.7 24.1 9.4	28.2 28.9 7.2	1.4 33.3 .4	30.3 23.2 7.7	3.5 40.5 .9	433 25.5
26-35	39.6 32.3 12.5	24.5 31.3 7.8	1.3 38.9 .4	32.0 30.5 10.1	2.6 37.8 .8	538 31.6
36-45	40.4 26.7 10.4	23.2 23.9 5.9	.7 16.7 .2	34.6 26.8 8.9	1.1 13.5 .3	436 25.6
46-55	39.5 10.3 4.0	23.3 9.5 2.4	1.2 11.1 .1	36.0 11.0 3.6		172 10.1
56-65	34.1 4.6 1.8	22.7 4.7 1.2		39.8 6.2 2.1	3.4 8.1 .2	88 5.2
66+	39.4 2.0 .8	21.2 1.7 .4		39.4 2.3 .8		33 1.9
Toplam	659 38.8	422 24.8	18 1.1	564 33.2	37 2.2	1700 100.0

$\chi^2=21.47838$ $sd=20$ $p<.036947$ $c=.011170$

Oy verme katılımı ise, 46-55 yaş grubuna kadar artan bir seyir takip ederken (-25 yaş grubunda %36.7, 26-35 yaş grubunda %39.6 ve 36-45 yaş grubunda en yüksek oran olarak %40.4, bu yaş grubundan itibaren azalmakta (%39.5) özellikle 56;65 yaş grubunda %34.1 olarak gerçekleşirken, 66+ yaş grubunda tekrar artış göstererek %39.4'e ulaşmaktadır.

Miting ve toplantılara katılım yaşın ilerlemesine paralel olarak düşüş göstermekte, yerini daha yoğun katılım olan propaganda çalışmalarına katılma

biraktmaktadır. Diğer taraftan parti yöneticiliği faaliyeti 56 yaşından sonra görülmemekte siyasete hiç katılmama ise en yüksek oran olarak (%3.5) -25 yaş grubunda gerçekleşmektedir. Katılmayanların genç yaş grubunda daha fazla olmasının sebebini ise, bu grupta bulunanların hayatlarını henüz düzene koyamamalarına bağlayabiliriz. Burada evlilik, askerlik ve meslek edinme veya iş bulma gibi engeller ve endişeler önemli görülebilir. (Tablo A1).

Tablo A-2: Yaş ve son seçimde oy verme münasebeti

Yaş sıra üzdese kolon yüzdese toplama yüzdese	Evet	Hayır	Toplam
+25	79.7 23.0 20.3	20.3 43.8 5.2	433 25.5
26-35	87.7 31.5 27.8	12.3 32.8 3.9	538 31.6
36-45	92.9 27.0 23.8	7.1 15.4 1.8	436 25.6
46-55	95.9 11.0 9.7	4.1 3.5 .4	172 10.1
56-65	90.9 5.3 4.7	9.1 4.0 .5	88 5.2
66+	97.0 2.1 1.9	3.0 .5 .1	33 1.9
Kolon Toplam	1499 88.2	201 11.8	1700 100.0
x ² = 52.39497 sd= 5 p< .00000 e= .17291			

1- Yaş ve Seçmen Katılımı Münasebeti

Yaş ile oy verme katılımı arasında anlamlı bir münasebet görülmektedir. Değişik yaş gruplarında oy verme oranı, düşük yaş grubundan, yüksek yaş grubuna doğru düzenli olarak artış kaydetmektedir. Nitekim, son seçimde oy kullananlar -25 yaş grubunda %79.7 olurken, 26-35 yaş grubunda % 87.7, 36-45 yaş grubunda

%92.9, 46-55 yaş grubunda %95.9, 56-65 yaş grubunda %90.9 , nihayet 66+ yaş grubunda %97 gibi yüksek bir orana ulaşmaktadır. Oy verme katılımında bulunmayanların %20.3 ile en yüksek oran olarak -25 yaş grubunda gerçekleşmesinde, eğitim, meslek, askerlik, evlilik gibi engellerin bulunmasının yanında ilk defa oy vermenin kararsızlığı da etkili olmaktadır. (Tablo A-2). Bu yaş grubunda oy vermeyenlerin oranı özellikle bir önceki seçim sözkonusu olduğunda %68.8 gibi bir rakama ulaşması bu görüşü doğrulamaktadır. Ayrıca, bir önceki seçimde oy vermeyenin bu kadar yüksek oranda görülmesi ilk defa oy verme dolayısıyla seçmen kütüğüne kaydolmadaki güçlükler ve yanlışlıklarla , sözkonusu dönemin askerlik hizmeti anına denk gelmesinin etkileri de önemli oranda görülmektedir. Yine oy vermedeki istikrarlılık sözkonusu olduğunda, bir önceki seçimde oy kullanma oranı olarak 66+ yaş grubunda %100 olarak görülmesi dikkate şayandır. (Tablo A-3)

Oy verme davranışı birkaç senede bir yapıp biten bir hadise olmadığı, bunun ötesinde oy verme davranışının zemininde belli bir düşünme ve tartışma sürecinin olduğu aşikardır. Sözkonusu süreç oy verdikten sonra da devam etmektedir.. Ancak yoğun tartışma faaliyetinde bulunan fertlerin mutlaka oy vereceklerini de söylemek mümkün değildir. Zira, anket sonuçları da bunu göstermektedir. Nitekim, -25 yaş grubunda bulunanların oy verme oranları, son seçimde %2.3 ve bir önceki seçimde %68.8 iken çevre meselelerini tartışmama %3 ve memleket meseleleri tartışmama %4,6'da kalmaktadır. Dolayısıyla, özellikle -25 yaş grubundaki gençlerin oy verme davranışı üzerinde etkili olan faktörler, çevre ve memleket meselelerini tartışmaları üzerinde geçerliliğini kaybetmektedir. Sözkonusu bu durum gençlerin idealist ve arayış içerisinde olmaları ile açıklanabilir. Bunun yanında ailevi sorumlulukların henüz başlamamış olması alâkanın çevreye yönelmesi hadisesini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo A-3: Yaş ve bir önceki seçimde oy kullanma münasebeti

Yaş sarı yüzdesi kolon yüzdesi toplam yüzdesi	Evvet	Hayır	Toplam
+25	31.2 10.6 7.9	68.8 69.3 17.5	433 25.5
26-35	82.3 34.9 26.1	17.7 22.1 5.6	538 31.6
36-45	95.4 32.8 24.5	4.6 4.7 1.2	436 25.6
46-55	94.2 12.8 9.5	5.8 2.3 .6	172 10.1
56-65	92.0 6.4 4.8	8.0 1.6 .4	88 5.2
66+	100.0 2.6 1.9		33 1.9
Kolon Toplam	1270 74.7	430 25.3	1700 100.0
$\chi^2=609.41428$ $sd=5$ $p<.00000$ $c=.51370$			

Gerek çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma , gerekse memleketin önemli problemlerini arkadaşları ile hiç tartışmayanların oranı gençlerden yaşlılara doğru gidildikçe artış göstermektedir. Nitekim, çevre problemlerini arkadaşlarıyla hiç tartışmayanların oranı -25 yaş grubunda %3 iken 26-35 yaş grubunda %3.9 , 36-45 yaş grubunda %6, 46-55 yaş grubunda %11.6, 56-65 yaş grubunda %11.4, 66+ yaş grubunda ise %24.2'dir. (Tablo A-4). Yine memleketin önemli problemlerini arkadaşlarıyla hiç tartışmayanlar -25 yaş grubunda %4.6, 26-35 yaş grubunda %4.5, 36-45 yaş grubunda %6.2, 46-55 yaş grubunda %5.8, 56-65 yaş grubunda %12.5 ve 66+ yaş grubunda % 12.1'dir. (Tablo A-5).

Tablo A-4: Yaş ve çevre problemlerini tartışma münasebeti

Yaş	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
+25	42.3	47.8	6.5	3.0	.5	433
	25.6	27.5	23.9	13.3	11.8	25.5
	10.8	12.2	1.6	.8	.1	
26-35	44.4	43.5	6.5	3.9	1.7	538
	33.4	31.1	29.9	21.4	52.9	31.6
	14.1	13.8	2.1	1.2	.5	
36-45	41.7	45.4	6.2	6.0	.7	436
	25.4	26.3	23.1	26.5	17.6	25.6
	10.7	11.6	1.6	1.5	.2	
46-55	39.5	40.7	7.6	11.6	.6	172
	9.5	9.3	11.1	20.4	5.9	10.1
	4.0	4.1	.8	1.2	.1	
56-65	38.6	38.6	9.1	11.4	2.3	88
	4.7	4.5	6.8	10.2	11.8	5.2
	2.0	2.0	.5	.6	.1	
66+	30.3	27.3	18.2	24.2		33
	1.4	1.2	5.1	8.2		1.9
	.6	.5	.4	.5		
Toplam	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0

$\chi^2=64.15734$ $sd=20$ $p<.00000$ $c=.19070$

Bütün bunlarla birlikte tartışmanın yoğunluğu sözkonusu olduğunda çevre problemlerini sık sık tartışma düşük yaş gruplarından , yüksek yaş gruplarına doğru gidildikçe düşüş göstermekteyken, memleket meselelerini tartışma sözkonusu olduğunda tersi durum görülmektedir. Nitekim, memleket meselelerini sık sık tartışmanın oranı -25 yaş grubunda %48.7 iken , 56-65 yaş grubunda bu oran en yüksek seviyeye (%64.8) ulaşmaktadır. 66 yaşından sonra ise % 42.4'e düşmektedir. Sözkonusu düşüşü ise özellikle bu yaşta dünya işlerinden uzaklaşma ve sağlık problemlerin önem kazanması gibi faktörlerle izah etmek mümkündür.

Tablo A-5: Yaş ve memleket meselelerini tartışma münasebeti

Yaş	Sık sık	Bazen	Pek az	Hiç	Cevapsız	Toplam
+25	48.7	39.7	5.8	4.6	1.2	433
	22.8	30.4	25.3	20.8	35.7	25.5
	12.4	10.1	1.5	1.2	.3	
26-35	55.4	34.0	4.8	4.5	1.3	538
	32.2	32.3	26.3	25.0	50.0	31.6
	17.5	10.8	1.5	1.4	.4	
36-45	56.4	32.1	5.0	6.2	.2	436
	26.6	24.7	22.2	28.1	7.1	25.6
	14.5	8.2	1.3	1.6	.1	
46-55	57.6	27.9	8.1	5.8	.6	172
	10.7	8.5	14.1	10.4	7.1	10.1
	5.8	2.8	.8	.6	.1	
56-65	64.8	17.0	5.7	12.5		88
	6.2	2.7	5.1	11.5		5.2
	3.4	.9	.3	.6		
66+	42.4	24.2	21.2	12.1		33
	1.5	1.4	7.1	4.2		1.9
	.8	.5	.4	.2		
Toplam	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2= 54.42014$ $sd=20$ $p< .00005$ $c= 17612$

2- Yaş ve Faaliyete Geçme Katılımı Münasebeti

Seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşanların oranı %62.3'tür. Bu oran hiç de az değildir. Bu tür faaliyetlere katılmayanların oranı %35.8 ile %42.4 arasında değişmektedir. En düşük oranı 36-45 yaş grubunda, en yüksek oranda katılmamayı da 66+ yaş grubunda görmekteyiz. Bu faaliyete katılmamanın yoğunluğu sözkonusu olduğunda - 25 yaş grubu en düşük oranda (%18.9) sık sık telkide bulunurken, en fazla oranla ise (%28.4) 56-65 yaş grubu, sık sık telkin faaliyetinde bulunmaktadır. En fazla telkin faaliyetinde bulunmanın (%64.2) 36-45 yaş grubunda bulunması, bu yaşı teşkil eden fertlerin sosyal hayatlarını belirli bir düzene koymuş olmaları ile izah edilebilir. Bu faaliyetin sık sık yapıldığı 56-65 yaş

grubunda ise serbest zamanın bu grup için daha fazla olması ile değerlendirilebilir.

(Tablo A-6)

Tablo A-6: Yaş ve telkinde bulunma faaliyeti münasebeti

Yaş	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
+25	18.9	23.8	14.3	40.6	2.3	433
	22.3	24.2	28.6	26.7	31.3	25.5
	4.8	6.1	3.6	10.4	.6	
26-35	19.9	25.3	13.8	38.5	2.6	538
	29.1	32.0	34.1	31.5	43.8	31.6
	6.3	8.0	4.4	12.2	.8	
36-45	24.5	27.3	11.5	35.8	.9	436
	29.1	28.0	23.0	23.7	12.5	25.6
	6.3	7.0	2.9	9.2	.2	
46-55	22.7	23.8	11.6	39.5	2.3	172
	10.6	9.6	9.2	10.3	12.5	10.1
	2.3	2.4	1.2	4.0	.2	
56-65	28.4	21.6	8.0	42.0		88
	6.8	4.5	3.2	5.6		5.2
	1.5	1.1	.4	2.2		
66+	24.2	21.2	12.1	42.4		33
	2.2	1.6	1.8	2.1		1.9
	.5	.4	.2	.8		
Toplam	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0

$\chi^2= 19.74609$ $sd= 20$ $p< .47391$ $c= .10715$

Seçimler sırasında başkalarına bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşmanın en fazla (%64.2) 36-45 yaş grubunda görülmesine karşılık, seçim kampanyası sırasında herhangi bir siyasi toplantı ya da mitinge gitme yoluyla siyasi katılım faaliyetinde bulunma bu yaş grubunda en düşük oranda (%58.5) gerçekleşmektedir. Diğer taraftan bu faaliyete hiç katılmayanların oranı en düşük seviyede (%34.1), 56-65 yaş grubunda görülmektedir. Söz konusu bu durumun sebebinin 36-45 yaş grubunda bulunanların, meslekleri icabı (devlet memurluğu gibi) mevcut hukukî engellerle açıklamamız mümkündür. 56-65 yaş grubundaki yoğun katılımı (birçok defa katılanlar %31.8 , birkaç defa katılanlar %33) ise bu yaş

grubunda emeklilik dolayısıyla sözkonusu engellerin kalkmasıyla izah etmemiz mümkündür. (Tablo A-7)

Tablo A7: Yaş ve siyasi toplantı veya mitinge katılım münasebeti

Yaş	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Toplam
+25	15.5	43.4	40.0	1.2	433
	21.5	27.9	25.7	11.9	25.5
	3.9	11.1	10.2	.3	
26-35	16.2	40.9	40.1	2.8	538
	28.0	32.6	32.1	35.7	31.6
	5.1	12.9	12.7	.9	
36-45	20.2	35.1	41.5	3.2	436
	28.3	22.7	26.9	33.3	25.6
	5.2	9.0	10.6	.8	
46-55	19.8	41.3	35.5	3.5	172
	10.9	10.5	9.1	14.3	10.1
	2.0	4.2	3.6	.4	
56-65	31.8	33.0	34.1	1.1	88
	9.0	4.3	4.5	2.4	5.2
	1.6	1.7	1.8	.1	
66+	21.2	39.4	36.4	3.0	33
	2.3	1.9	1.8	2.4	1.9
	.4	.8	.7	.1	
Toplam	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0

$\chi^2 = 25.95228$ $sd = 15$ $p < .03853$ $c = .12262$

Yaş ile siyasî parti üyeliği arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Bununla birlikte 45 yaşından sonraki yaş dilimlerinde siyasî parti üyeliği artış içerisinde bulunmaktadır. Bunun sebebini ise düşük yaş gruplarında öğrencilik ve memuriyet gibi faaliyetlerle iştigal etmek dolayısıyla bu faaliyet sahalarında siyasî partiye üye olmada hukukî engellerin bulunması ile izah edilebilir. Ancak anketlerin uygulanması sırasında yapmış olduğumuz mülakatlardan da tesbit ettiğimiz gibi resmîyette siyasî parti üyesi olmamakla birlikte , parti üyesinden daha aktif memurlara da rastlanmıştır. Sözkonusu kesim kendisini “gönül üyesi” olarak nitelendirmektedir.

Bu çerçevede siyasî parti üyelikleri -25 yaş grubunda %13.9 iken 26-35 yaş grubunda %13.2, 36-45 yaş grubunda %11.2, 46-55 yaş grubunda %20.3, 56-65 ve 66+ yaş gruplarında ise %18.2'dir. (Tablo A-8)

Tablo A8: Yaş ile siyasî parti üyeliği münasebeti

Yaş	Parti üyesi	Üye değil	Toplam
+25	13.9	86.1	433
	25.3	25.5	25.5
	3.5	21.9	
26-35	13.2	86.8	538
	30.0	31.9	31.6
	4.2	27.59	
36-45	11.2	88.8	436
	20.7	26.5	25.6
	2.9	22.8	
46-55	20.3	79.7	172
	14.8	9.4	10.1
	2.1	8.1	
56-65	18.2	81.8	88
	6.8	4.9	5.2
	.9	4.2	
66+	18.2	81.8	33
	2.5	1.8	1.9
	.4	1.6	
Kolon	237	1463	1700
Toplam	13.9	86.1	100.0

$\chi^2= 10.60513$ $sd= 5$ $p< .05980$ $c= .07874$

3- Yaş ve Faal Katılım Münasebeti

Yaş ile seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışma arasında anlamlı bir münasebet vardır. Sözkonusu münasebette, hiç katılmayanların oranı en yüksek seviyede -25 yaş grubunda %67'den , en düşük seviyede %59.1 oranına düşmektedir. Siyasî katılımın yaş ile olan münasebetinde diğer katılım derecelerinde de olduğu gibi en yoğun ve fazla katılım, faal katılım da 56-65 yaş grubunda gerçekleşmektedir. Nitekim, seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışma yoluyla faal siyasî katımda bulunanlar bu yaş grubunda, birçok seçimde

%21.6, bazı seçimlerde %11.4 ve bir iki seçimde %8 oranında görülmektedir. En düşük faal katılım ise -25 yaş grubunda, birçok seçimde %5.8, bazı seçimlerde %8.8 ve bir-iki seçimde %17.6 oranında gerçekleşmektedir. (Tablo A-9) Bunun sebebini ise -25 yaş grubunda bulunan fertlerde siyasi parti seçiminin henüz netlik kazanmamış olması, yaş ilerledikçe ise parti tutmanın kemikleşmesi ile izah etmek mümkündür. Ayrıca, ileriki yaş gruplarında daha fazla katılımın olmasını hukuki engellerin kalkması ve serbest zamanın bolluğu ile izah edebiliriz.

Tablo A9: Seçimlerde herhangi bir siyasi parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Yaş sadır y. kolon y. toplama y.	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Toplam
+25	5.8	8.8	17.6	67.0	.9	433
	13.0	20.5	34.2	27.1	13.8	25.5
	1.5	2.2	4.5	17.1	.2	
26-35	11.0	11.2	13.0	62.5	2.4	538
	30.6	32.4	31.5	31.4	44.8	31.6
	3.5	3.5	4.1	19.8	.8	
36-45	14.7	10.3	11.0	61.7	2.3	436
	33.2	24.3	21.6	25.1	34.5	25.6
	3.8	2.6	2.8	15.8	.6	
46-55	11.6	16.3	10.5	60.5	1.2	172
	10.4	15.1	8.1	9.7	6.9	10.1
	1.2	1.6	1.1	6.1	.1	
56-65	21.6	11.4	8.0	59.1		88
	9.8	5.4	3.2	4.9		5.2
	1.1	.6	.4	3.1		
66+	18.2	12.1	9.1	60.6		33
	3.1	2.2	1.4	1.9		1.9
	.4	.2	.2	1.2		
Toplam	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0

$\chi^2 = 51.45259$ $sd = 20$ $p < .00014$ $c = .17140$

B- CİNSİYET VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ

Cinsiyet, sadece Türkiye’de değil , dünyanın her yerinde alt-kültür grupları meydana getiren en önemli değişkenlerden biridir. Bu değişkene bağlı olarak meydana gelen tutum ve davranış farklarının geleneksel toplum tipinden sanayi cemiyetine doğru geçiş sırasında gittikçe azaldığı görülmektedir. Fakat, bu farklar hala en ileri sanayi cemiyetinde bile büyük ölçüde mevcuttur.²⁸⁰ Nitekim, çağımızda demokratik düşünce ve sosyo-ekonomik seviye açılarından hayli gelişmiş ülkelerde bile kadınların seçim yoluyla parlamentoya girdiği ve erkeklerle eşit haklara sahip olduğu ender olarak görülmektedir.²⁸¹ Bu farklar, cemiyetin farklı cinslere yönelik beklentileriyle yakından alakalıdır.

Tablo B-1: Cinsiyet ve siyasi katılım münasebeti

Cinsiyet satır y. kolon y. toplam y.	Oy verme Katılımı	Mitinglere ve Toplantılara Katılım	Parti Yöneticiliği	Propaganda Katılımı	Hiç katıl mayanlar	Toplam
Erkek	30.6	28.6	1.2	37.9	1.7	1323
	61.5	89.6	88.9	88.8	62.2	77.8
	23.8	22.2	.9	29.5	1.4	
Kadın	67.4	11.7	.5	16.7	3.7	377
	38.5	10.4	11.1	11.2	37.8	22.2
	14.9	2.6	.1	3.7	.8	
Toplam	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0

$\chi^2 = 182.16510$ $sd = 4$ $p < .00000$ $c = .31110$

Kadının temel görevlerinin, ev içine yönelik olduğu yaygın beklenti ve tutumu, kadınların davranışlarında oldukça etkili olmaktadır.²⁸² Her toplumda cinsiyete bağlı olarak mevcut bulunan rol farklılaşması bazen cemiyetin kanunları ile tesbit edilebildiği gibi bazen de zımni olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca sosyal hayatın şartlarından kaynaklanan imkân veya imkânsızlık gibi durumlar vasıtasıyla cinsiyet rollerinde farklılaşmalar görülmektedir. Sosyal hayatın tamamında görülen bu rol

²⁸⁰ GÜNGÖR, E. :Değerler Psikolojisi . Amsterdam , 1993 . sh.83

²⁸¹ ERDOĞMUŞ, Z.: A.g.e., sh.95.

²⁸² ACAR, F.: "Bireylerarası İlişkiler ve Cinsiyet Rollerini", Gecekonduarda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü. Ank., 1993 . Sh.225.

farklılaşması siyasi hayatta da kendisini göstermektedir. Sözkonusu farklılaşmalar genellikle erkeklerde siyasi katılımın sınırlarını genişletirken, kadınlarda daraltmaktadır. Nitekim, anket sonuçlarında da görüldüğü gibi siyasete hiç katılmayanlar, erkeklerde %1.7 iken, kadınlarda %3.7'dir. Aynı şekilde miting ve toplantılara katılım erkeklerde % 28.6, kadınlarda ise % 11.7'dir. Yine propaganda faaliyetinde bulunanlar erkeklerde % 37.9 iken kadınlarda % 16.7'dir. (Tablo B-1).

Tablo B2: Kadınlarda meslek ile siyasi katılım münasebeti

Meslek satur y. kolon y. toplam y.	Oy verme katılımı	Miting ve toplantılara katılım	Parti Yöneticiliği	Propaganda çalışmalarına katılım	Hiç Katılmayan- lar	Toplam
	60.9	21.7		17.4		23
İşçi	5.5	11.4		6.3		6.1
	3.7	1.3		1.1		
	73.8	13.1		11.5	1.6	122
Memur	35.4	36.4		22.2	14.3	32.4
	23.9	4.2		3.7	.5	
	30.8	7.7	7.7	53.8		13
Serbest	1.6	2.3	50.0	11.1		3.4
	1.1	.3	.3	1.9		
	33.3			66.7		3
Ticaret	.4			3.2		.8
	.3			.5		
	69.3	9.5		15.6	5.6	179
Ev hanımı	48.8	38.6		44.4	71.4	47.5
	32.9	4.5		7.4	2.7	
	50.0	50.0				2
Çiftçi	.4	2.3				.5
	.3	.3				
	60.0	5.0	5.0	25.0	5.0	20
İşsiz	4.7	2.3	50.0	7.9	7.1	5.3
	3.2	.3	.3	1.3	.3	
	50.0			50.0		4
Emekli Memur	.8			3.2		1.1
	.5			.5		
	75.0	25.0				4
Emekli	1.2	2.3				1.1
İşçi	.8	.3				
	42.9	28.6		14.3	14.3	7
Öğrenci	1.2	4.5		1.6	7.1	1.9
	.8	.5		.3	.3	
Toplam	254	44	2	63	14	377
	67.4	11.7	.5	16.7	3.7	100.0

Sözkonusu bu sonuçları, kadınlara aile içi rol atfedilmesine bağlamamız mümkündür. Kadının rolünü aile içi faaliyetlerle sınırlandıran, erkeğin rolünü ise ev dışı dünyaya yönelik olarak gören bu anlayış, kadının siyasi hayata uzak kalmasına yol açmıştır. Ayrıca rol farklılaşmasının da katkısıyla erkeğin siyasi hayatta kullanmak üzere sahip olabileceği siyasi beceri ve kaynaklar kadına oranla hem daha çok, hem de daha daha çeşitlidir. Bu çerçevede ev kadınlarının çalışan kadınlara oranla daha az siyasete katıldıkları anket sonuçlarında da tesbit edilmiştir. (Tablo B-2).

Tablo B3: Cinsiyet ve son seçimde oy kullanma münasebeti

Cinsiyet satır y. kolon y. toplam y.	Evet	Hayır	Toplam
	87.8	12.2	1323
Erkek	77.5	80.1	77.8
	68.4	9.5	
	89.4	10.6	377
Kadın	22.5	19.9	22.2
	19.8	2.4	
Toplam	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0

$$\chi^2 = .68419 \quad sd = 1 \quad p < .40815 \quad c = .02006$$

1- Cinsiyet ve Seçmen Katılımı Münasebeti

Oy vermenin dışındaki siyasi katılım derecelerinde kadın ve erkek arasındaki siyasi katılım farkı erkekler lehine büyürken, oy verme davranışında ise erkekler lehine büyük bir farktan söz etmek mümkün değildir. Ayrıca sözkonusu farklılıkta son seçimde oy kullanma söz konusu olduğunda kadınların erkeklere oranla daha fazla

Tablo B-4: Cinsiyet ve bir önceki seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

Cinsiyet	Evet	Hayır	Toplam
	75.5	24.5	1323
Erkek	78.7	75.3	77.8
	58.8	19.1	
	71.9	28.1	377
Kadın	21.3	24.7	22.2
	15.9	6.2	
Toplam	1270	430	1700
	74.7	25.3	100.0

$$\chi^2 = 2.04246 \quad sd = 1 \quad p < .15296 \quad c = .03464$$

katılımda buldukları müşahede edilmektedir. Nitekim, son seçimde erkekler %87,8 oranında kadınlar ise % 89,4 oranında oy vermektedirler. (Tablo B-3). Bir önceki seçim söz konusu olduğunda ise erkeklerde oy verme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim, bu oran kadınlarda % 71,9 iken erkeklerde %75,5'dir.(Tablo B-4).

Oy verme davranışındaki birbirine yakın oranlara karşılık, çevre ve memleket meselelerine tartışmanın hem derecesinde, hem de miktarında erkekler lehine bir büyüklüğün olduğu görülmektedir. Buna göre çevre problemlerini tartışma sözkonusu olduğunda erkeklerde bu tür tartışmaya girmeyenlerin oranı %5,1 iken kadınlarda %8,2 olarak gerçekleşmektedir. Yine tartışmanın derecesi dikkate alındığında bu tür tartışmalara sık sık katılım erkeklerde % 46,4 gibi yüksek bir rakamda belirirken, kadınlarda % 27,1 olarak görülmektedir. Aradaki fark, tartışmalara bazen katılım sözkonusu olduğunda bu miktar telafi edilmektedir. Nitekim bu oran erkeklerde %42,1 iken, kadınlarda % 51,7 'dir. (Tablo B-5).

Tablo B5: Cinsiyet ve çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma arasındaki münasebet

satır y. kolon y. toplam y. Cinsiyet	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Erkek	46,4	42,1	6,1	5,1	,3	1323
Kadın	85,8	74,1	69,2	68,4	23,5	77,8
Toplam	36,1	32,8	4,8	3,9	,2	
Erkek	27,1	51,7	9,5	8,2	3,4	377
Kadın	14,2	25,9	30,8	31,6	76,5	22,2
Toplam	6,0	11,5	2,1	1,8	,8	
Erkek	716	752	117	98	17	1700
Kadın	42,1	44,2	6,9	5,8	1,0	100,0

$\chi^2= 71,35501$ $sd= 4$ $p< .00000$ $c= .20071$

Memleketin en önemli problemlerini arkadaşlarıyla tartışma boyutu sözkonusu olduğunda ise, çevre meselelerini arkadaşlarıyla tartışmadan daha fazla oranda erkekler lehine bir katılımın olduğu müşahede edilmektedir. Nitekim, erkeklerde sözkonusu katılımda bulunmayanların oranı %3,6 iken, kadınlarda bu oran

%13.1'dir. Yine tartışmanın derecesi dikkate alındığında burada da erkeklerin % 60.8 gibi yüksek orandaki katılımına mukabil, kadınlarda bu oran yarı yarıya düşmekte ve %31.8 olarak gerçekleşmektedir. (Tablo B-6).

Tablo B-6: Cinsiyet ve memleketin en önemli problemlerini arkadaşlarıyla tartışma arasındaki münasebet

satır y. kolon y. toplam y. Cinsiyet	Sık sık	Bazen	Pek az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Erkek	60.8	30.2	4.7	3.6	.7	1323
	87.0	70.7	62.6	49.0	64.3	77.8
	47.4	23.5	3.6	2.8	.5	
Kadın	31.8	44.0	9.8	13.0	1.3	377
	13.0	29.3	37.4	2.9	35.7	22.2
	7.1	9.8	2.2		.3	
Toplam	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2= 123.25627$ $sd=4$ $p< .00000$ $c= .26000$

2- Cinsiyet ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet

Cinsiyet değişkeni sözkonusu olduğunda oy verme katılım dışındaki siyasî

katılım derecelerinde kadınlar aleyhine bir düşük katılım görülmektedir. Nitekim,

Tablo B-7: Cinsiyet ve seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşma telkinde bulunma faaliyeti arasındaki münasebet.

satır y. kolon y. toplam y. Cinsiyet	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Erkek	25.1	26.7	12.6	33.9	1.7	1323
	90.2	83.1	77.0	68.2	68.8	77.8
	19.5	20.8	9.8	26.4	1.3	
Kadın	9.5	19.1	13.3	55.4	2.7	377
	9.8	16.9	23.0	31.8	31.3	22.2
	2.1	4.2	2.9	12.3	.6	
Toplam	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0

$\chi^2= 76.16142$ $sd=4$ $p< .00000$ $c= .20707$

seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşma, telkinde bulunma faaliyetinde de hiç katılmayanlar erkeklerde % 33.9 iken, kadınlarda bu oran % 55.4'e çıkmaktadır. Yine bu katılım çeşidinin sıklığı sözkonusu olduğunda

erkeklerin % 25.1'i, kadınların ise ancak % 9.5'i sık sık telkinde bulunmaktadır. Yine birkaç defa katılanlar erkeklerde % 26.7 iken kadınlarda % 19.1'dir. (Tablo B-7).

Seçim kampanyası sırasında herhangi birsiyasî toplantı ya da mitinge gitme yoluyla siyasî katılımı, erkek ve kadın arasındaki fark, seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya birpartiyeye oy vermeleri için konuşma ve telkinde bulunma katılımına göre daha fazla büyümektedir. Nitekim, siyasî toplantı ya da mitinge hiç gitmeyenler erkeklerde %31 iken kadınlarda % 69.8'dir. Birçok defa katılanlar kadınlarda % 4.2 gibi cüzi bir orana tekabül ederken, erkeklerde %22.3'tür. Yine bir kaç defa katılanlar erkeklerde %44.3, kadınlarda ise % 23.3'tür. (Tablo B-8).

Tablo B-8: Cinsiyet ve seçim kampanyası sırasında herhangi bir siyasî toplantı ya da mitinge gitme arasındaki münasebet

satır y. kolon y. toplam y. Cinsiyet	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Toplam
Erkek	22.3	44.3	31.0	2.4	1323
	94.9	86.9	60.9	76.2	77.8
	17.4	34.5	24.1	1.9	
Kadın	4.2	23.3	69.8	2.7	377
	5.1	13.1	39.1	23.8	22.2
	.9	5.2	15.5	.6	
Toplam	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0
x ² = 196.22516 sd= 3 p< .00000 c= .32169					

Miting ve siyasî toplantılara katılımı, telkin faaliyetine nazaran, cinsiyet farklılığından kaynaklanan bu açıklığı miting ve toplantılara katılımın daha fazla ev dışı dünyaya yönelik olması ile izah etmemiz mümkündür. Halbuki arkadaşlarıyla konuşma veya telkinde bulunma faaliyetinde, hemcinsleriyle yaptıkları arkadaş veya komşu toplantıları, misafirlikleri sözkonusudur. Yani sözünü etmiş olduğumuz faaliyetin dışarıya yönelik olması gibi bir zaruret mevcut değildir.

Yine daha çok dışarıya yönelik faaliyet olan ve cemiyetin kadına biçmiş olduğu rol ile uyum sağlamayan bir diğer katılım çeşidi olan siyasî parti üyeliğinde de

kadınlar ve erkekler arasında önemli bir fark görülmektedir. Nitekim, siyasî partiye üye olanlar erkeklerde % 16.6 iken kadınlarda % 4.8'de kalmaktadır. (Tablo B-9).

Tablo B-9:Cinsiyet ile siyasî parti üyeliği münasebeti

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Cinsiyet	Partiye üye olanlar	Partiye üye olmayanlar	Toplam
	16.6	83.4	1323
Erkek	92.4	75.5	77.8
	12.9	64.9	
Kadın	4.8	95.2	377
	7.6	24.5	22.2
	1.1	21.1	
Toplam	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0

$\chi^2= 33.92783$ $sd= 1$ $p< .00000$ $c= .13988$

3- Cinsiyet ve Faal Katılım Münasebeti

Oy verme katılımından faal katılıma doğru gidildikçe cinsiyet değişkenin belirleyicilik özelliği de artmaktadır. Zira, kadınlardaki katılım da düşmekte ve erkeklerle aralarında bulunan fark daha da yüzeye çıkmaktadır. Nitekim, seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışma yoluyla katılımda bulunanlar erkeklerde %42, kadınlarda ise %16.6'dır. Yine, bu faaliyeti birçok seçimde yapanlar erkeklerde % 14.2 iken, kadınlarda % 1.3 gibi bir orana düşmektedir. Bazı seçimlerde katılım, erkeklerde %11.8, kadınlarda % 7.7 iken bir-iki seçimde katılım erkeklerde %14.4, kadınlarda % 8.2'dir. (Tablo B-10).

Bu sonuçlar da göstermektedir ki cemiyetin kadına biçmiş olduğu sosyal rol geçerliliğini devam ettirmektedir. Dolayısıyla siyasî partiler ile diğer bazı siyasî katılım müesseselerinin kitle iletişim araçlarının kadını siyasî hayatın içinde faal bir rol oynaması için gösterdiği çabaların yeterince sonuca ulaşmadığı görülmektedir.

Tablo B-10:Cinsiyet ve seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

satır y. kolon y. toplam y. Cinsiyet	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Toplam
Erkek	14.2	11.8	14.4	58.0	1.5	1323
Kadın	97.4	84.3	86.0	71.7	69.0	77.8
Toplam	11.1	9.2	11.2	45.2	1.2	377
	1.3	7.7	8.2	80.4	2.4	22.2
	2.6	15.7	14.0	28.3	31.0	22.2
	.3	1.7	1.8	17.8	.5	1700
	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0
$\chi^2= 80.62576$	$sd= 4$	$p< .00000$	$c= .21279$			

C- GELİR VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET

Gelir kriteri bir çok kriterle yakından münasebeti vardır. Zira gelir artışına bağlı olarak sosyal hayatın birçok sahasında da önemli değişiklikler kaydedilmektedir. Nitekim, kitle iletişim araçlarından faydalanma, eğitim imkânlarındaki yeterlilik, nisbeten daha iyi bir meslek ve meslekte daha iyi bir mevki gibi hususları zikredebiliriz.

Malatya’da gelir ile siyasî katılım arasındaki münasebette gelir artışıyla hiç katılmama arasında düzenli bir ilişki olmamakla birlikte, siyasî katılımın derecesinde bir farklılaşma müşahade edilmektedir. Nitekim, en düşük gelir grubunu teşkil eden -1 500 000 gelir grubunda siyasete katılmama davranışı görülmezken, 1 501 000 - 3 000 000 gelir grubunda katılmayanların oranı % 2.3 olarak gerçekleşmektedir. Gelirdeki artışla birlikte katılmama oranında katılmama oranında bir azalma yerine dalgalı bir dağılım görülmektedir. Bu çerçevede 3 001 000 -5 000 000 gelir grubunda siyasete hiç katılmayanlar en yüksek noktaya (%2.9) ulaşmakta, 5 001 000 - 7 000 000 gelir grubunda ise % 2.8 olarak gerçekleşmektedir. Bir sonraki gelir grubunda bu oran % 1’e düşerken, en yüksek gelir grubunda tekrar yükseliş göstererek % 1.8 olmaktadır. (T dablo C-1).

Tablo C-1: Gelir ile siyasî katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Gelir	Oy verme	Miting ve toplantılara katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda çalışmalarına katılım	Katılma- yanlar	Satır toplamı
+ 1 500 000	48.6	22.9		28.6		35
	2.6	1.9		1.8		2.1
	1.0	.5		.6		
1 501 000- 3 000 000	41.4	21.1	.8	34.4	2.3	128
	8.0	6.4	5.6	7.8	8.1	7.5
	3.1	1.6	.1	2.6	.2	
3 001 000- 5 000 000	38.2	27.4	.9	30.5	2.9	442
	25.6	28.7	22.2	23.9	35.1	26.0
	9.9	7.1	.2	7.9	.8	
5 001 000- 7 000 000	38.6	25.6	.5	32.6	2.8	399
	23.4	24.2	11.1	23.0	29.7	23.5
	9.1	6.0	.1	7.6	.6	
7 001 000 10 000 000	36.2	27.0	1.6	34.3	1.0	315
	17.3	20.1	27.8	19.1	8.1	18.5
	6.7	5.0	.3	6.4	.2	
10 001 000+	39.9	20.7	1.6	36.0	1.8	381
	23.1	18.7	33.3	24.3	18.9	22.4
	8.9	4.6	.4	8.1	.4	
Kolon toplamı	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0
$\chi^2= 17.70276$	$sd= 20$	$p< .00698$	$c= .10152$			

Gelirle siyasete katılıp-katılmama arasında, bu şekilde dalgalı bir münasebet mevcut olmakla birlikte, siyasî katılımın derecesi sözkonusu olduğunda gelirdeki artışa bağlı olarak düşük gelirdeki oy verme yoluyla katılım yüksek gelirden yerini faal katılım olan propaganda çalışmalarına katılıma bırakmaktadır. Nitekim, en düşük gelir grubunda oy verme katılımı en yüksek oran olarak %48.6 oranında görülürken, en yüksek gelir grubunda ise yine propaganda çalışmalarına katılım en yüksek oran olarak %36 şeklinde gerçekleşmektedir. Her ne kadar oranlardaki yüksek uçlara karşılık 3 001 000-5 000 000 , ve 5 001 000-7 000 000 gelir gruplarındaki faal siyasî katılım sahasında görülen nisbi düşüşleri bu gelir gruplarının özellikle kamu hizmeti veren bordroluların oluşturması ile açıklamak mümkündür. Zira, bu grup faal siyasî katılımın bazı alanlarında katılımları sınırlandırılmıştır.

1- Gelir ve Seçmen Katılımı Arasındaki Münasebet

Gelir ile son seçimde oy kullanma arasındaki münasebet dalgalı bir görünüm arz etmektedir. Burada her ne kadar en yüksek gelir grubu en yüksek oy verme oranını (%91.3) oluşturmaktaysa da diğer gelir gruplarında iniş ve çıkışlar söz konusudur. Nitekim, bu oranlar sırasıyla % 88.6, % 85.9, %89.4, %84.5, %88.3 ve nihayet % 91.3'tür. (Tablo C-2). Bu şekilde gerçekleşen dalgalanmayı bir diğer araştırmada da görmekteyiz.²⁸³

Tablo C-2: Gelir ile son seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

Gelir	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy kullananlar	Oy kullanmayanlar	Satır toplamı
+ 1 500 000		88.6	11.4	35
		2.1	2.0	2.1
		1.8	.2	
1 501 000 - 3 000 000		85.9	14.1	128
		7.3	9.0	7.5
		6.5	1.1	
3 001 000 - 5 000 000		89.4	10.6	442
		26.4	23.4	26.0
		23.2	2.8	
5 001 000 - 7 000 000		84.5	15.5	399
		22.5	30.8	23.5
		19.8	3.6	
7 001 000 - 10 000 000		88.3	11.7	315
		18.5	18.4	18.5
		16.4	2.2	
10 001 000 -		91.3	8.7	381
		23.2	16.4	22.4
		20.5	1.9	
Kolon toplamı		1499	201	1700
		88.2	11.8	100.0

$\chi^2 = 10.15983$ $sd = 5$ $p < .07083$ $c = .07708$

Gelir ile son seçimde oy kullanma arasındaki münasebette görülen ve dalgalı bir görünüm arz eden sonuçları bir önceki seçim söz konusu olduğunda da görmekteyiz. Nitekim bu oranların gelir gruplarına göre sırasıyla, % 62.9, %60.2, % 71.5, %70.4, %81.9, %82.9'dur. (Tablo C-3). Burada istikrarlı bir yükseliş olmamakla birlikte anlamlı bir münasebet söz konusudur.

²⁸³ TOKGÖZ, O. : Siyasal Haberleşme ve Kadın, Ank. , 1979, Sh.235

Tablo C-3: Gelir ile bir önceki seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy kullananlar	Oy kullanmayanlar	Satır toplamı
Gelir				
+ 1 500 000		62.9	37.1	35
		1.7	3.0	2.1
		1.3	.8	
1 501 000 - 3 000 000		60.2	39.8	128
		6.1	11.9	7.5
		4.5	3.0	
3 001 000 - 5 000 000		71.5	28.5	442
		24.9	29.3	26.0
		18.6	7.4	
5 001 000 - 7 000 000		70.4	29.6	399
		22.1	27.4	23.5
		16.5	6.9	
7 001 000 - 10 000 000		81.9	18.1	315
		20.3	13.3	18.5
		15.2	3.4	
10 001 000 -		82.9	17.1	381
		24.9	15.1	22.4
		18.6	3.8	
Kolon toplamı		1240	430	1700
		74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 45.53031$	$sd= 5$	$p= .00000$	$c= .16151$	

Gelir ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet söz konusu olduğunda gelir değişmelerine bağlı olarak çevre problemlerini tartışmanın yoğunluğunda da istikrarlı bir artış görülmektedir. Nitekim, en düşük gelir grubunda tartışmaya hiç katılmayanların oranı % 22.9 iken, diğer gelir gruplarında sırasıyla % 8.6 , %8.6, % 4.5, % 4.4 ve en yüksek gelir grubunda % 2.4'tür. Tartışmanın yoğunluğu sözkonusu olduğunda benzer şekilde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Sözkonusu tartışma faaliyetini sık sık yapanlar, en düşük gelir grubunda yine en düşük oran olan % 22.9 iken, gelir yükseldikçe sık sık tartışmada da artış müşahede edilmektedir. Nitekim bu oranların, % 34.4, % 36, % 39, % 47.6, % 51.4 olarak sıralandığını görmekteyiz. (Tablo C- 4). Netice itibariye gelir ile çevre problemlerini arkadaşları ile tartışma arasındaki münasebet anlamlı bulunmuştur.

Tablo C-4: Gelir ile çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Gelir						
+ 1 500 000	22.9	40.0	11.4	22.9	2.9	35
	1.1	1.9	3.4	8.2	5.9	2.1
	.5	.8	.2	.5	.1	
1 501 000-	34.4	42.2	12.5	8.6	2.3	128
3 000 000	6.1	7.2	13.7	11.2	17.6	7.5
	2.6	3.2	.9	.6	.2	
3 001 000-	36.0	43.2	10.2	8.6	2.0	442
5 000 000	22.2	25.4	38.5	38.8	52.9	26.0
	9.4	11.2	2.6	2.2	.5	
5 001 000-	39.8	49.1	6.0	4.5	.5	399
7 000 000	22.2	26.1	20.5	18.4	11.8	23.5
	9.4	11.5	1.4	1.1	.1	
7 001 000	47.6	41.9	5.4	4.4	.6	315
10 000 000	20.9	17.6	14.5	14.3	11.8	18.5
	8.8	7.8	1.0	.8	.1	
10 001 000+	51.4	43.3	2.9	2.4		381
	27.4	21.9	9.4	9.2		22.4
	11.5	9.7	.6	.5		
Kolon toplamı	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0
$\chi^2=95.50450$	$sd=20$	$p= .00000$	$c= .23063$			

Belirtmiş olduğumuz rakamlarda da görüldüğü gibi, düşük gelir grupları yüksek gelir gruplarına nisbeten yetersiz bir çevre şartına sahip olmalarına rağmen en düşük oranda tartışmaya giren grubu oluşturmaktadır. Halbuki sözkonusu grupların tartışacakları daha fazla çevre problemleri mevcuttur. Zira, bazı bölgelerin imar ve iskan dışı dahi olduğu malumdur. Bu çerçevede henüz kendi ev içi meselelerini halledememiş bu fertlerin çevreye yönelmelerini beklemek de mümkün değildir. Yine bu çevrelerde yaşayan veya düşük gelire sahip fertlerin aile içi problemlerini halletmek için göstermeleri gereken azami gayret çevre ile ilgilenmelerine fırsat vermemektedir. Ayrıca, anketleri uygularken yapmış olduğumuz müşahedelerde de gördüğümüz gibi, bu gruplar köy kökenli fertlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla onların zihnindeki mukayese noktası kendi yaşadıkları çevreye karşılık gelen şehrin nezih semtlerinden ziyade henüz hatıralarından silinmemiş bulunan ve yaşadıkları semte nazaran daha fazla imkânsızlıkların

bulunduğu köy çevresidir. Yüksek gelir gruplarının ikamet ettikleri çevreler daha olumlu şartlara sahip olmasına rağmen bu fertlerin kendi çevrelerine karşılık olarak mukayese ettikleri çevre, sözkonusu şehrin hatta gerek gezip gördükleri gerekse kitle iletişim araçları vasıtasıyla bilgi sahibi oldukları başka şehirlerin nezh sentleridir. Ayrıca gelir yükselişine bağlı olarak eğitim seviyesindeki yükselmelerin de önemli bir belirleyiciliği sözkosudur. Düşük gelirdeki gruplar için ise tersini söylemek mümkündür.

Tablo C-5: Gelir ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Gelir	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
+ 1 500 000	34.3	31.3	25.7	8.6		35
	1.3	1.9	9.1	3.1		2.1
	.7	.6	.5	.2		
1 501 000-	46.9	32.0	9.4	10.9	.8	128
3 000 000	6.5	7.2	12.1	14.6	7.1	7.5
	3.5	2.4	.7	.8	.1	
3 001 000-	50.2	32.1	8.8	7.5	1.4	442
5 000 000	24.0	25.1	39.4	34.4	42.9	26.0
	13.1	8.4	2.3	1.9	.4	
5 001 000-	52.4	37.3	4.5	4.8	1.0	399
7 000 000	22.6	26.3	18.2	19.8	28.6	23.5
	12.3	8.8	1.1	1.1	.2	
7 001 000	60.3	31.4	3.2	4.4	.6	315
10 000 000	20.5	17.5	10.1	14.6	14.3	18.5
	11.2	5.8	.6	.8	.1	
10 001 000+	60.9	32.5	2.9	3.4	.3	381
	25.1	21.9	11.1	13.5	7.1	22.4
	13.6	7.3	.6	.8	.1	
Kolon toplamı	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2= 75.02564$ $sd= 20$ $p< .00000$ $c= .20559$

Gelir ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebetin sonuçlarını, memleket meseleleri sözkonusu olduğunda da görmekteyiz. Burada da düşük gelir grubundan yüksek gelir grubuna doğru gidildikçe memleket meselelerini sık sık tartışmada da bir artış müşahede edilmektedir. Nitekim, bu oranlar, en düşük gelir grubundan en yüksek gelir grubuna doğru gidildikçe sırasıyla, % 34.3, %46.9, %50.2, % 52.4, % 60.3 ve nihayet % 60.9'dur. Hiç tartışmama oranı ise en düşük

gelir grubunda % 8.6 iken, en yüksek gelir grubunda yine en düşük oran olması itibariyle % 3.4'tür. (Tablo C- 5).

Sözkonusu sonuçları gelirdeki artışlara bağlı olarak memleket meselerinden daha fazla etkilenme ile izah etmemiz mümkün olduğu gibi, eğitim seviyesindeki yükselme daha belirleyici bir unsur olarak görülmektedir. Burada bir başka değişken olarak meslekteki mevkilerde meydana gelen iyileşmelerin de etkili olabileceği düşünülse de, meslek ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebetin neticeleri bu görüşü doğrular mahiyette değildir.

Tablo C-6: Gelir ile telkin faaliyeti arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Gelir	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
+ 1 500 000	20.0	22.9	11.4	42.9	2.9	35
	1.9	1.9	1.8	2.3	3.1	2.1
	.4	.5	.2	.9	.1	
1 501 000-	12.5	27.3	10.9	44.5	4.7	128
3 000 000	4.3	8.2	6.5	8.7	18.8	7.5
	.9	2.1	.8	3.4	.4	
3 001 000-	17.9	24.0	13.1	43.4	1.6	442
5 000 000	21.5	24.9	26.7	29.2	21.9	26.0
	4.6	6.2	3.4	11.3	.4	
5 001 000-	21.1	24.8	12.8	39.6	1.8	399
7 000 000	22.8	23.3	23.5	24.0	21.9	23.5
	4.9	5.8	3.0	9.3	.4	
7 001 000	25.7	27.6	11.1	34.3	1.3	315
10 000 000	22.0	20.5	16.1	16.4	12.5	18.5
	4.8	5.1	2.1	6.4	.2	
10 001 000+	26.5	23.6	14.4	33.6	1.8	381
	27.4	21.2	25.3	19.5	21.9	22.4
	5.9	5.3	3.2	7.5	.4	
Kolon toplamı	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0
$\chi^2= 32.63901$	$sd= 20$	$p< .03695$	$c= .13725$			

2-Gelir ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet

Gelir ile faaliyete geçme arasındaki münasebet incelendiğinde görülmektedir ki, seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşma, telkin faaliyetinde bulunmayı sık sık yapanlarda en düşük gelir grubundaki oran (%20) ile en yüksek gelir grubundaki oran (%26.5) arasında

% 6.5 oranında yüksek gelir grubu lehine bir farklılık sözkonusudur. Ancak alt gelir grubunda %20 gibi bir oranla başlayan bu faaliyet sonraki gelir gruplarında düşmektedir. Bunları sırasıyla %12.5 , %17.9, %21.1, % 25.7 olarak görmekteyiz. Bu rakamlar incelendiğinde görülmektedir ki 3 001 000-5 000 000 gelir grubu alt gelir grubuna göre %2.1 oranında daha az sık sık telkin faaliyetinde bulunmaktadır. Aynı şekilde hiç katılmama söz konusu olduğunda da alt gelir grubunda bu rakam % 42.9 iken 3 001 000-5 000 000 gelir grubunda %43.4'tür.(Tablo C-6) Aradaki bu farklılığı 3 001 000-5 000 000 gelir grubundakilerinin önemli bir kısmını memur kesiminin oluşturması ile açıklamamız mümkündür. Zira, hukukî sınırlandırmaların vermiş olduğu tedirginlik bu grubu teşkil eden fertleri siyasî katılımında bulunurken daha temkinli olmaya yöneltmektedir. Meslek ile siyasî katılım arasındaki münasebet hakkında elde etmiş olduğumuz sonuçlar da bu görüşü teyid etmektedir.

Faaliyete geçme katılımının bir başka şekli olan miting ve toplantılara katılım ile gelir arasındaki münasebet incelendiğinde görülmektedir ki, oy verme yoluyla katılımında olduğu gibi burada da dalgali bir değişim sözkonusudur. Nitekim, gelir gruplarına göre hiç katılmayanların oranı sırasıyla, % 45.7, %43, %40.3, %39.8, %36.5, %39.4'tür. Son üç gelir grubundaki bu dalgalanmaya rağmen, en düşük gelir grubundaki oran ile en yüksek gelir grubundaki orana arasındaki fark, yüksek gelir grubu lehine olmak üzere %6.3'tür. Yine, miting ve toplantılara katılımın yoğunluğu sözkonusu olduğunda, gelir ve bir çok defa siyasî miting ve toplantılara katılım arasında da dalgali bir münasebet görülmektedir. Nitekim, bu oranlar sırasıyla %11.4, % 14.8, %14.7 %21.8 , % 18.4, %20.5'tir. (Tablo C-7). Burada da görülmektedir ki 5 001 000-7 000 000 gelir grubunun katılımı kendisinden sonra gelen her iki yüksek gelir grubundakine rağmen daha yüksektir.

Tablo C-7: Gelir ile miting ve toplantılara katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Gelir	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
+ 1 500 000	11.4	40.0	45.7	2.9	35
	1.3	2.1	2.4	2.4	2.1
	.2	.8	.9	.1	
1 501 000-	14.8	41.4	43.0	.8	128
3 000 000	6.1	7.9	8.2	2.4	7.5
	1.1	3.1	3.2	.1	
3 001 000-	14.7	43.4	40.3	1.6	442
5 000 000	20.9	28.5	26.4	16.7	26.0
	3.8	11.3	10.5	.4	
5 001 000-	21.8	35.8	39.8	2.5	399
7 000 000	28.0	21.2	23.6	23.8	23.5
	5.1	8.4	9.4	.6	
7 001 000	18.4	41.0	36.5	4.1	315
10 000 000	18.6	19.1	17.1	31.0	18.5
	3.4	7.6	6.8	.8	
10 001 000+	20.5	37.5	39.4	2.6	381
	25.1	21.2	22.3	23.8	22.4
	4.6	8.4	8.8	.6	
Kolon toplamı	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0
$\chi^2= 20.21526$	$sd= 15$	$p= .16383$	$c= .10840$		

Gelir ile siyasi parti üyeliği arasındaki münasebet sözkonusu olduğunda da, miting ve toplantılara katılımı olduğu gibi 5 001 000-7 000 000 gelir grubundaki oran (%6.5) , gerek bir sonrakigelir grubundaki orandan (%14) , gerekse en yüksek gelir grubundaki orandan (%14.2) fazladır. Buna rağmen en düşük gelir grubundaki oran (%5.7) en düşük rakamı oluşturmaktadır. (Tablo C-8) .Dolayısıyla miting ve toplantılara katılım faaliyetinde olduğu gibi burada da gelir ile olan münasebet anlamsızdır.

3- Gelir ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet

Gelir ile bir siyasi parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet anlamsızdır. Dolayısıyla, Tablo C-9'da da görüldüğü gibi bu faaliyete hiç katılmayanların düşük gelir grubundaki katılım oranı (%68.6) , yüksek gelir

Tablo C-8: Gelir ile siyasi parti üyeliği münasebeti

Gelir	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Partiye üye olanlar	Partiye üye olmayanlar	Satır toplamı
+ 1 500 000		5.7	94.3	35
		.8	2.3	2.1
		.1	1.9	
1 501 000 - 3 000 000		13.3	86.7	128
		7.2	7.6	7.5
		1.0	6.5	
3 001 000 - 5 000 000		12.2	87.8	442
		22.8	26.5	26.0
		3.2	22.8	
5 001 000 - 7 000 000		16.5	83.5	399
		27.8	22.8	23.5
		3.9	19.6	
7 001 000 - 10 000 000		14.0	86.0	315
		18.6	18.5	18.5
		2.6	15.9	
10 001 000 -		14.2	85.8	381
		22.8	22.4	22.4
		3.2	19.2	
Kolon toplamı		237	1463	1700
		13.9	86.1	100.0
$\chi^2= 5.38160$	$sd= 5$	$p= .37110$	$e= .05618$	

grubuna nazaran (59.6) daha fazladır. Ancak en düşük gelir grubundan sonraki gelir grubundaki oran (%60.9) ise yüksek gelir grubuna oldukça yakındır. Bununla birlikte bu faaliyette bulunmanın sıklığı sözkonusu olduğunda gelir artışıyla sık sık bir parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet daha düzenlidir. Nitekim, bu oranlar sırasıyla, %8.6, % 9.4, % 9, % 12.3, %10.8, ve nihayet %14.4'tür. Özellikle katılımın sıklığı sözkonusu olduğunda gelir arttıkça katılım artmaktadır. Bunun sebebini, bu tür siyasi katılımın belirli bir miktarda gelire ihtiyaç duymasına bağlamamız mümkündür. Ayrıca bu tür katılımı itibar saiki ile iktisadî menfaat temin etme zihniyeti de etkili olmaktadır.

D- MESLEK VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET

Fertler zamanlarının büyük bir kısmını mesleki faaliyetleri içerisinde geçirirler.

Bu süreç içerisinde mesleklerinin kendilerine biçmiş olduğu rolleri ifa ederler.

Tablo C-9: Gelir ve bir siyasî parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Gelir						
+ 1 500 000	8.6	5.7	14.3	68.6	2.9	35
	1.6	1.1	2.3	2.2	3.4	2.1
	.2	.1	.3	1.4	.1	
1 501 000-	9.4	8.6	18.8	60.9	2.3	128
3 000 000	6.2	5.9	10.8	7.3	10.3	7.5
	.7	.6	1.4	4.6	.2	
3 001 000-	9.0	8.8	14.7	65.4	2.0	442
5 000 000	20.7	21.1	29.3	27.0	31.0	26.0
	2.4	2.3	3.8	17.0	.5	
5 001 000-	12.3	11.5	10.3	64.9	1.0	399
7 000 000	25.4	24.9	18.5	24.2	13.8	23.5
	2.9	2.7	2.4	15.2	.2	
7 001 000	10.8	14.9	11.7	61.6	1.0	315
10 000 000	17.6	25.4	16.7	18.1	10.3	18.5
	2.0	2.8	2.2	11.4	.2	
10 001 000+	14.4	10.5	13.1	59.6	2.4	381
	28.5	21.6	22.5	21.2	31.0	22.4
	3.2	2.4	2.9	13.4	.5	
Kolon toplamı	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0
$\chi^2= 27.08635$	$sd= 20$	$p= .13285$	$c= .12523$			

Dolayısıyla meslekleri gereği, belli gruplarla temasta bulunurlar, bazı davranış kalıplarını geliştirirler, baskı veya menfaat gruplarına dahil olurlar veya bazı faaliyetlerden hukukî mevzuatlar gereği uzak durmak zorunda kalırlar. Diğer taraftan meslek edinmek için belirli bir eğitim sürecinden geçerler veya kültürel faaliyetler sürecinde bulunurlar. Bu sebeple bazı meslekler siyasî hayatın daha fazla içinde yer alırlar. Bazı meslekler siyasî hadiselerden daha fazla etkilenirken bazıları ise çok daha az etkilenirler. Yine bazı mesleklerde siyasî faaliyette bulunmak için yeterli serbest zaman bulunabilmektedir.

Malatya'da meslek ile siyasî katılım arasındaki münasebetin anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak yüksek meslek gruplarının düşük meslek gruplarına nazaran faal katılıma daha fazla yöneldiklerini söyleyemiyoruz. Çünkü, ticaretle iştiğal edenler serbest meslek (doktor, avukat vs) mensuplarına nazaran daha faal, emekli işçiler ise ticaretle iştiğal edenlere nazaran daha faal siyasî katılımında bulunmaktadırlar. Özellikle

emekli işçiler miting ve toplantılara katılımı (%29.6), oy vermeye (%25.9), propaganda çalışmalarına katılımı (%44.4) ise miting ve toplantılara katılıma tercih etmektedirler. Ayrıca çiftçiler, öğrenciler ve işçiler de propaganda çalışmalarına katılımı, oy verme ile miting ve toplantılara katılım faaliyetlerine tercih etmektedirler. Propaganda çalışmalarına katılım yoluyla siyasî katılım faaliyetinde bulunanlardan en fazla oranı emekli işçi (%44.4) ve çiftçilerin (%43.5) oluşturması ise dikkate şayandır. Ayrıca ev hanımlarının oy vermeyi (%68.1) diğer faaliyetlere tercih etmeleri beklenen bir sonuçtur. (Tablo D-1). Zira, cinsiyet ve siyasî katılım münasebetinde görmüş

Tablo D-1: Meslek ile siyasî katılım arasındaki münasebet

Mesleği	Oy verenler	Miting ve toplantılara katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda çalışmalarına katılım	Katılma - yanlar	Satır toplamı
İşçi	31.8	29.4	.8	36.7	1.3	371
	17.9	25.8	16.7	24.1	13.5	21.8
	6.9	6.4	.2	8.0	.3	
Memur	43.2	25.4		29.1	2.2	539
	35.4	32.5		27.8	32.4	31.7
	13.7	8.1		9.2	.7	
Serbest	36.2	18.8	4.3	40.6		69
	3.8	3.1	16.7	5.0		4.1
	1.5	.8	.2	1.6		
Ticaret	29.8	24.7	2.9	41.1	1.5	275
	12.4	16.1	44.4	20.0	10.8	16.2
	4.8	4.0	.5	6.6	.2	
Çiftçi	34.8	17.4	4.3	43.5		23
	1.2	.9	5.6	1.8		1.4
	.5	.2	.1	.6		
Ev hanımı	68.1	10.4		15.9	5.5	182
	18.8	4.5		5.1	27.0	10.7
	7.3	1.1		1.7	.6	
İşsiz	33.0	27.7	2.1	33.0	4.3	94
	4.7	6.2	11.1	5.5	10.8	5.5
	1.8	1.5	.1	1.8	.2	
Emekli memur	37.5	25.0		37.5		48
	2.7	2.8		3.2		2.8
	1.1	.7		1.1		
Emekli işçi	25.9	29.6		44.4		54
	2.1	3.8		4.3		3.2
	.8	.9		1.4		
Öğrenci	13.3	40.0	2.2	40.0	4.4	45
	.9	4.3	5.6	3.2	5.4	2.6
	.4	1.1	.1	1.1	.1	
Kolon toplamı	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0

$\chi^2 = 166.62981$ $sd = 36$ $p < .00000$ $c = .29878$

olduğumuz belirleyici özellik burada da pekişmektedir. Çünkü ev hanımlığının bir taraftan siyasi hayattan asgari ölçüde etkilenmesi, diğer taraftan cemiyetin değerler sisteminin ev hanımlarına biçmiş olduğu sosyal rol de bunu gerekli kılmaktadır.

Emekli işçilerin diğer meslek mensuplarından daha fazla faal katılıma rağbet göstermeleri, bu fertlerin henüz emekli olmadan önce dahi baskı veya menfaat birliklerine üye olmak, buralarda vazife almak yoluyla siyasi katılım faaliyetinde bulunmalarından kaynaklanmaktadır. İşçilerin emekli olmalarıyla birlikte, faal siyasi katılımı gerçekleştirebilecek serbest zamanı da elde etmeleri bu faaliyetlere olan temayülü arttırmaktadır. Benzer şekilde çiftçilerin de propaganda çalışmalarına katılımı diğer katılım derecelerine tercih etmeleri sahip oldukları serbest zamanla açıklanabilir. Ayrıca bu grubun, özellikle hükümetin, zirai faaliyetlere ilişkin almış olduğu kararlardan oldukça etkilenmesi, faal katılıma rağbet etmelerine yol açmaktadır. Bu sonuç ise köy birimlerinde gerçekleşen siyasi katılımın güdümlü olduğu şeklindeki iddiaların yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Öğrencilerin ise faal katılımı oy verme katılımına tercih etmeleri bu gençliğin daha idealist olması ile açıklanabilir. Memurların da daha fazla oy verme katılımında bulunmalarını kamu görevini ifa etmelerinden kaynaklanan hukukî mevzuatlarla açıklamak mümkündür. Nitekim emekli olduktan sonra görülen faal katılıma olan geçişler bunu doğrulamaktadır.

1- Meslek ve Seçmen Katılımı Münasebeti

Meslek ile son seçimde oy verme arasındaki münasebet anlamlıdır. Burada en fazla oy verme oranının % 96.3 ile emekli işçilerde olduğu görülmektedir. Bunu %95.7 ile çiftçiler, %91.3 ile serbest meslek sahipleri, %90.3 ile işçiler, %89 ile ev hanımları, %88.9 ile memurlar, %88.4 ile ticaretle uğraşanlar, %85.4 ile emekli memurlar, %77.7 ile işsizler ve sonuncu olarak % 64.4 ile öğrenciler takip etmektedir.

Tablo D-2: Kendisinin mesleği ile son oylamaya katılım arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Kendisinin mesleği	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır toplamı
İşçi	90.3	9.7	371
	22.3	17.9	21.8
	19.7	2.1	
Memur	88.9	11.1	539
	32.0	29.9	31.7
	28.2	3.5	
Serbest	91.3	8.7	69
	4.2	3.0	4.1
	3.7	.4	
Ticaret	88.4	11.6	275
	16.2	15.9	16.2
	14.3	1.9	
Çiftçi	95.7	4.3	23
	1.5	.5	1.4
	1.3	.1	
Evhanımı	89.0	11.0	182
	10.8	10.0	10.7
	9.5	1.2	
İşsiz	77.7	22.3	94
	4.9	10.4	5.5
	4.3	1.2	
Emekli memur	85.4	14.6	48
	2.7	3.5	2.8
	2.4	.4	
Emekli işçi	96.3	3.7	54
	3.5	1.0	3.2
	3.1	.1	
Öğrenci	64.4	35.6	45
	1.9	8.0	2.6
	1.7	.9	
Kolon toplamı	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0

$\chi^2=41.90604$ $sd=9$ $p<.00000$ $e=.15511$

Bir önceki seçim sözkonusu olduğunda da münasebet anlamlıdır. Burada da en yüksek oy verme katılımında bulunan grubu emekli işçiler oluşturmaktadır. Bunu %97.9 ile emekli memurlar takip etmektedirler. Ayrıca her iki seçimde de en düşük katılımı öğrenciler oluşturmaktadır. (Tablo D-3).

Meslek ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebetin anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo D-4'te de görüldüğü gibi memurlar, serbest meslek sahipleri, ticaretle iştigal edenler, işsizler ve emekli işçiler çevre meselelerini sık sık tartışmayı, bazen, çok az tartışmaya ve hiç tartışmamaya tercih etmektedirler. Bunlardan özellikle

işsizler en yüksek oranda (%52.1) sık sık tartışma faaliyetinde bulunmaktadır. Bunun sebebi ise işsizlerin çevre ile olan yoğun münasebetleri ve tartışma için gerekli olan serbest zamana sahip olmalarıdır. Ayrıca, bir takım imkânsızlıklar sebebiyle içinde bulunduları olumsuz hayat şartları bunda etkili olmaktadır.

Tablo D-3: Meslek ile bir önceki seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Kendisinin mesleği	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır toplamı
İşçi	76.5	23.5	371
	22.4	20.2	21.8
	16.7	5.1	
Memur	82.4	17.6	539
	35.0	22.1	31.7
	26.1	5.6	
Serbest	75.4	24.6	69
	4.1	4.0	4.1
	3.1	1.0	
Ticaret	72.0	28.0	275
	15.6	17.9	16.2
	11.6	4.5	
Çiftçi	91.3	8.7	23
	1.7	.5	1.4
	1.2	.1	
Evhanımı	72.5	27.5	182
	10.4	11.6	10.7
	7.8	2.9	
İşsiz	33.0	67.0	94
	2.4	14.7	5.5
	1.8	3.7	
Emekli memur	97.9	2.1	48
	3.7	.2	2.8
	2.8	.1	
Emekli işçi	98.1	1.9	54
	4.2	.2	3.2
	3.1	.1	
Öğrenci	17.8	82.2	45
	.6	8.6	2.6
	.5	2.2	
Kolon toplamı	1240	430	1700
	74.7	25.3	100.0

$\chi^2= 215.51665$ $sd= 9$ $p< .00000$ $c= .33543$

Serbest meslek sahipleri ise hem sık sık tartışma faaliyetini yüksek bir oranda (%49.3) gerçekleştirirken, hem de hiç tartışmama tutumunda en düşük oranı (%1.4) oluşturmaktadır. Bunun sebebeni ise bu grubun eğitim seviyelerininin yüksek oluşu ile

acıklayabiliriz. Zira, öğrenim durumu ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasette de, yüksek okul veya fakülte bitirenlerin oranının diğer öğrenim durumlarına göre daha fazla sıklıkta çevre problemlerini tartışmaktadırlar.

Tablo D-4: Meslek ile çevre meselelerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Mesleği						
İşçi	43.1	45.0	4.0	7.5	.3	371
	22.3	22.2	12.8	28.6	5.9	21.8
	9.4	9.8	.9	1.6	.1	
Memur	46.2	44.5	5.2	3.5	.6	539
	34.8	31.9	23.9	19.4	17.6	31.7
	14.6	14.1	1.6	1.1	.2	
Serbest	49.3	44.9	4.3	1.4		69
	4.7	4.1	2.6	1.0		4.1
	2.0	1.8	.2	.1		
Ticaret	44.4	40.4	10.2	4.7	.4	275
	17.0	14.8	23.9	13.3	5.9	16.2
	7.2	6.5	1.6	.8	.1	
Çiftçi	39.1	43.5	13.0	4.3		23
	1.3	1.3	2.6	1.0		1.4
	.5	.6	.2	.1		
Ev hanımı	18.1	50.5	12.6	12.6	6.0	182
	4.6	12.2	19.7	23.5	64.7	10.7
	1.9	5.4	1.4	1.4	.6	
İşsiz	52.1	37.2	7.4	2.1	1.1	94
	6.8	4.7	6.0	2.0	5.9	5.5
	2.9	2.1	.4	.1	.1	
Emekli memur	35.4	41.7	10.4	12.5		48
	2.4	2.7	4.3	6.1		2.8
	1.0	1.2	.3	.4		
Emekli işçi	46.3	37.0	7.4	9.3		54
	3.5	2.7	3.4	5.1		3.2
	1.5	1.2	.2	.3		
Öğrenci	40.0	57.8	2.2			45
	2.5	3.5	.9			2.6
	1.1	1.5	.1			
Kolon toplamı	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0
$\chi^2= 148.51752$	$sd= 36$	$p< .00000$	$c= .28345$			

Ev hanımları ise çevre problemlerini bazen tartışmayı (%50.5), sık sık tartışmaya (%18.1) tercih etmektedirler. Diğer taraftan sözkonusu faaliyete rağbet etmeyenlerin en yüksek oranını (%12.6) yine ev hanımları oluşturmaktadır.

Tablo D-5: Meslek ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Mesleği	Sık sık	Bazen	Pek az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
İşçi	62.0	30.2	2.4	5.1	.3	371
	24.9	19.8	9.1	19.8	7.1	21.8
	13.5	6.6	.5	1.1	.1	
Memur	57.5	34.7	3.2	3.7	.9	539
	33.5	33.0	17.2	20.8	35.7	31.7
	18.2	11.0	1.0	1.2	.3	
Serbest	55.1	39.1	2.9	2.9		69
	4.1	4.8	2.0	2.1		4.1
	2.2	1.6	.1	.1		
Ticaret	51.3	32.7	9.1	5.1	1.8	275
	15.2	15.9	25.3	14.6	35.7	16.2
	8.3	5.3	1.5	.8	.3	
Çiftçi	65.2	13.0	21.7			23
	1.6	.5	5.1			1.4
	.9	.2	.3			
Ev hanımı	24.7	40.1	14.8	19.2	1.1	182
	4.9	12.9	27.3	36.5	14.3	10.7
	2.6	4.3	1.6	2.1	.1	
İşsiz	55.3	39.4	4.3		1.1	94
	5.6	6.5	4.0		7.1	5.5
	3.1	2.2	.2		.1	
Emekli memur	66.7	24.1	3.7	5.6		48
	3.9	2.3	2.0	3.1		2.8
	2.1	.8	.1	.2		
Emekli işçi	66.7	24.1	3.7	5.6		54
	3.9	2.3	2.0	3.1		3.2
	2.1	.8	.1	.2		
Öğrenci	66.7	26.7	4.4	2.2		45
	3.2	2.1	2.0	1.0		2.6
	1.8	.7	.1	.1		
Kolon toplamı	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2 = 188.74652$ $sd = 36$ $P < .00000$ $c = .31612$

Memleket meselelerini tartışma sözkonusu olduğunda ise görülmektedir ki bütün meslek grupları bu faaliyeti gerçekleştirmeyi çevre problemlerini tartışmaya tercih etmektedirler. Ayrıca ev hanımları müstesna olmak üzere bütün meslek gruplarında memleket meselelerini tartışmanın oldukça yoğun bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Toplam deneklerin içindeki tartışma oranının % 94.4, sık sık tartışmanın ise %54.4 oranında olması dikkate şayandır. Tartışma oranının bu kadar fazla olmasını memleket meselelerinin yoğunluğu ve etki alanının genişliği ile açıklamak mümkündür.

Emekli memur, emekli işçi ve öğrenciler %66.7 ile aynı oranda sık sık memleket meselelerini tartışmaktadırlar. (Tablo D- 5). Yine en az tartışma faaliyetini yerine getiren grubu ev hanımları oluşturmaktadır. Ev hanımlarının gerek çevre problemlerine gerekse memleket meselelerine diğer meslek gruplarına göre daha az rağbet göstermeleri, öğrenim seviyelerinin düşüklüğü, dış dünya ile bağlantılarının kopukluğu, bilgi kaynaklarının sınırlılığı ve ilgi alanlarının farklılığı ile açıklanabilir. Emekli işçi , emekli memur ve öğrencilerin bu kadar yoğun bir katılımda bulunmalarını tabii karşılamak lazımdır. Zira sözkonusu gruplardan emekliler uzun bir çalışma hayatından sonra, serbest kalmanın avantaj ve sıkıntısını bu yolla gidermeye çalışmakta, bunun için de gerekli zamanı bulabilmektedirler. Öğrenciler ise yine bir taraftan memleket meselelerini tartışmak için gerekli zamana sahipken, diğer taraftan hâlâ okumakta devam etmekte ve bu tartışmaları öğrenciliğe haiz bir iş olarak uygulamakta olmalarından kaynaklanmaktadır.

2- Meslek ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet

Meslek ile telkinde bulunma arasındaki münasebetin anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo D-6 'da da görüldüğü gibi bu faaliyeti sık sık yerine getirmede en büyük oranı (%33.3) serbest meslek sahipleri oluşturmaktadır. Bunu % 26.1 ile çiftçiler, %25.9 ile emekli işçiler, %24.5 ile işçiler ve işsizler takip etmektedirler. Sözkonusu katılımında bulunmayanları yine en yüksek oranla (%62.6) ev hanımları, bunu ise %41.7 ile emekli memurlar, % 39.9 ile memurlar , % 38.9 ile emekli işçiler ve diğerleri takip etmektedir. Siyasî toplantı ya da mitinge katılımın mesleklere göre oranları incelendiğinde emekli memurlar müstesna, bütün diğer meslek gruplarında birkaç defa katılım birçok defa katılıma göre daha yüksek oranda gerçekleşmektedir. Emekli memurlar ise birçok defa katılımında bulunmayı en yüksek rakam olarak % 33.3 oranında yerine getirmektedirler. Emekli olmadan önceki rakamın düşük (12.2) olması

bir takım hukukî sınırlandırmalardan kaynaklanmaktadır. Bu sınırlandırmaların kalkması ile katılımı da bir artış görülmektedir.

Tablo D-6: Meslek ile telkinde bulunma faaliyeti arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Mesleği	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
İşçi	24.5	32.3	8.6	34.0	.5	371
	24.7	28.2	14.7	19.1	6.3	21.8
Memur	5.4	7.1	1.9	7.4	.1	
	17.8	23.7	15.6	39.9	3.0	539
Serbest	26.1	30.1	38.7	32.7	50.0	31.7
	5.6	7.5	4.9	12.6	.9	
Ticaret	33.3	21.7	13.0	31.9		69
	6.3	3.5	4.1	3.3		4.1
Çiftçi	1.4	.9	.5	1.3		
	28.0	24.0	13.8	33.1	1.1	275
Ev hanımı	20.9	15.5	17.5	13.8	9.4	16.2
	4.5	3.9	2.2	5.4	.2	
İşsiz	26.1	30.4	21.7	21.7		23
	1.6	1.6	2.3	.8		1.4
Emekli memur	.4	.4	.3	.3		
	10.4	15.4	8.2	62.6	3.3	182
Emekli işçi	5.2	6.6	6.9	17.3	18.8	10.7
	1.1	1.6	.9	6.7	.4	
Öğrenci	24.5	19.1	17.0	37.2	2.1	94
	6.3	4.2	7.4	5.3	6.3	5.5
Kolon toplamı	1.4	1.1	.9	2.1	.1	
	18.8	20.8	14.6	41.7	4.2	48
Emekli memur	2.4	2.4	3.2	3.0	6.3	2.8
	.5	.6	.4	1.2	.1	
Emekli işçi	25.9	25.9	7.4	38.9	1.9	54
	3.8	3.3	1.8	3.2	3.1	3.2
Öğrenci	.8	.8	.2	1.2	.1	
	22.2	42.2	15.6	20.0		45
Kolon toplamı	2.7	4.5	3.2	1.4		2.6
	.6	1.1	.4	.5		
Kolon toplamı	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0

$\chi^2=116.97178$ $sd=36$ $p<.00000$ $c=.25373$

Bir çok defa siyasî toplantı ya da mitinge katılmayı en yüksek oranda gerçekleştiren emekli memurları, sırasıyla öğrenciler (%26.7), ticaretle işigal edenler (26.5) , ve emekli işçiler (%25.9) takip etmektedir. Hiç katılmama söz konusu olduğunda, oy verme dışındaki bütün diğer siyasî katılım faaliyetlerinde olduğu gibi en yüksek oranı (73.1) ev hanımları oluşturmaktadır.

Tablo D-7: Meslek ile siyasi toplantı ya da mitinge katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Mesleği	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
İşçi	22.6	43.1	33.4	.8	371
	27.0	23.7	18.4	7.1	21.8
	4.9	9.4	7.3	.2	
Memur	12.2	40.6	43.2	3.9	539
	21.2	32.5	34.6	50.0	31.7
	3.9	12.9	13.7	1.2	
Serbest	21.7	40.6	37.7		69
	4.8	4.2	3.9		4.1
	.9	1.6	1.5		
Ticaret	26.5	41.1	29.8	2.5	275
	23.5	16.8	12.2	16.7	16.2
	4.3	6.6	4.8	.4	
Çiftçi	21.7	43.5	30.4	4.3	23
	1.6	1.5	1.0	2.4	1.4
	.3	.6	.4	.1	
Ev hanımı	4.4	20.3	73.1	2.2	182
	2.6	5.5	19.8	9.5	10.7
	.5	2.2	7.8	.2	
İşsiz	19.1	43.6	36.2	1.1	94
	5.8	6.1	5.1	2.4	5.5
	1.1	2.4	2.0	.1	
Emekli memur	33.3	31.3	27.1	8.3	48
	5.1	2.2	1.9	9.5	2.8
	.9	.9	.8	.2	
Emekli işçi	25.9	50.0	22.2	1.9	54
	4.5	4.0	1.8	2.4	3.2
	.8	1.6	.7	.1	
Öğrenci	26.7	53.3	20.0		45
	3.9	3.6	1.3		2.6
	.7	1.4	.5		
Kolon toplamı	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0

$\chi^2 = 171.58659$ $sd = 27$ $p < .00000$

$c = .30279$

Bunu ise sırasıyla, memurlar (%43.2), serbest meslek sahipleri (%37.7), işsizler (%36.2) ve diğerleri takip etmektedirler. (Tablo D-7).

Meslek ile siyasi parti üyeliği dikkate alındığında da anlamlı bir münasebetin olduğu görülmektedir. Parti üyeliğini oluşturmaları bakımından çiftçilerin (%30.4) başta gelmesi dikkati çekmektedir. Bunu sırasıyla ticaretle iştigal edenler (%26.5), emekli işçiler (%24.1), serbest meslek sahipleri (%23.2), işçiler (%19.9) ve diğerleri takip etmektedir. Üye olmayanlarda ise tabii olarak ilk sırayı memurlar (%95.7), öğrenciler (%95.6) ve ev hanımları (%94.5) paylaşmaktadır. (TabloD-8).

Tablo D-8: Meslek ile siyasî parti üyeliği münasebeti

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Kendisinin mesleği	Parti üyesi olanlar	Parti üyesi olmayanlar	Satır toplamı
İşçi	19.9	80.1	371
	31.2	20.3	21.8
Memur	4.4	17.5	
	4.3	95.7	539
Serbest	9.7	35.3	31.7
	1.4	30.4	
Ticaret	23.2	76.8	69
	6.8	3.6	4.1
Çiftçi	.9	3.1	
	26.5	73.5	275
Evlihanını	30.8	13.8	16.2
	4.3	11.9	
İşsiz	30.4	69.6	23
	3.0	1.1	1.4
Emekli memur	.4	.9	
	5.5	94.5	182
Emekli işçi	4.2	11.8	10.7
	.6	10.1	
Öğrenci	11.7	88.3	94
	4.6	5.7	5.5
Kolun toplamı	.6	4.9	
	16.7	83.3	48
Emekli memur	3.4	2.7	2.8
	.5	2.4	
Emekli işçi	24.1	75.9	54
	5.5	2.8	3.2
Öğrenci	.8	2.4	
	4.4	95.6	45
Kolun toplamı	.8	2.9	2.6
	.1	2.5	
Kolun toplamı	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0

$\chi^2 = 119.25927$ $sd = 9$ $p < .00000$ $c = .25603$

3-Meslek ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet

Seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalışma katılımında en yüksek oranda ve yoğunlukta olmak üzere ilk sırayı emekli işçiler almaktadır. Bu grubun emekli olmadan önceki bir çok seçimde sözkonusu katılımı yerine getirme oranı %14.3 iken, emeklilik sonrasında % 24.1'e çıkmaktadır. Sözkonusu katılımı birinci sırayı alan emekli işçileri sırasıyla, serbest meslek sahipleri (%14.5), işçiler (%14.3), ticaretle işigal edenler (% 14.2) , emekli memurlar (%12.5) ve diğerleri takip etmektedir. (Tablo D-9).

Tablo D-9: Meslek ve parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Bir çok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Mesleği						
İşçi	14.3	12.9	13.5	58.5	.8	371
	27.5	25.9	22.5	20.3	10.3	21.8
	3.1	2.8	2.9	12.8	.2	
Memur	10.4	8.9	10.8	67.2	2.8	539
	29.0	25.9	26.1	33.8	51.7	31.7
	3.3	2.8	3.4	21.3	.9	
Serbest	14.5	14.5	15.9	55.1		69
	5.2	5.4	5.0	3.5		4.1
	.6	.6	.6	2.2		
Ticaret	14.2	13.8	15.6	54.5	1.8	275
	20.2	20.5	19.4	14.0	17.2	16.2
	2.3	2.2	2.5	8.8	.3	
Çiftçi	13.0	17.4	17.4	52.2		23
	1.6	2.2	1.8	1.1		1.4
	.2	.2	.2	.7		
Ev hanımı	2.2	7.1	6.0	81.9	2.7	182
	2.1	7.0	5.0	13.9	17.2	10.7
	.2	.8	.6	8.8	.3	
İşsiz	7.4	7.4	22.3	61.7	1.1	94
	3.6	3.8	9.5	5.4	3.4	5.5
	.4	.4	1.2	3.4	.1	
Emekli memur	12.5	10.4	14.6	62.5		48
	3.1	2.7	3.2	2.8		2.8
	.4	.3	.4	1.8		
Emekli işçi	24.1	16.7	5.6	53.7		54
	6.7	4.9	1.4	2.7		3.2
	.8	.5	.2	1.7		
Öğrenci	4.4	6.7	31.1	57.8		45
	1.0	1.6	6.3	2.4		2.6
	.1	.2	.8	1.5		
Kolon toplamı	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0
$\chi^2= 103.39239$	$sd= 36$	$p< .00000$	$c= .23944$			

Faal katılımında hiç bulunmama söz konusu olduğunda, oy verme dışındaki bütün diğer siyasî katılımlarda olduğu gibi burada da ilk sırayı ev hanımları (%81.9) almaktadır. Yine faaliyete geçme katılımında olduğu gibi burada da ikinci sırada memurlar (%67.2) gelmektedir. Cinsiyet ve siyasî katılım münasebetinde görmüş olduğumuz keadınların siyasî hayatta daha pasif rol almalarında etkili olan faktörler, özellikle kadınların ev hanımı olmaları söz konusu olduğunda daha da artmaktadır.

Memurların ise gerek faaliyete geçme katılımında gerekse faal katılımında daha az yer almaları kamu hizmetini ifa etmelerinden kaynaklanmaktadır.

E- EĞİTİM VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET

Eğitimin, siyasi sosyalleşme üzerindeki önemli rolü eğitimdeki yükselmeye bağlı olarak siyasi katılımında da artışların beklenmesini gerekli kılmaktadır. Zira, eğitim seviyesindeki artışla birlikte, siyasi katılım kanallarında da artışlar görülmekte, bilgidinme kolaylaşmakta, siyasi tartışma ortamları oluşmaktadır. Ancak elde etmiş olduğumuz veriler bu görüşü tamamiyle doğrular mahiyette değildir. Bu da eğitime bağlı olarak birçok faktörün (meslek, cinsiyet, yaş vs.) etkisini ortaya koymaktadır.

Tablo E-1: Öğrenim durumu ve siyasi katılım arasındaki münasebet

Öğrenim durumu	Oy verme katılımı	Miting ve top. katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda katılımı	Hiç katılmayanlar	Toplam
Okur-yazar değil	61.3	12.9		22.6	3.2	62
	5.8	1.9		2.5	5.4	3.6
	2.2	.5		.8	.1	
Okur-yazar okul bitirmemiş	32.1	21.4		46.4		28
	1.4	1.4		2.3		1.6
	.5	.4		.8		
İlkokul	38.0	25.9	.5	34.8	.8	382
	22.0	23.5	11.1	23.6	8.1	22.5
	8.5	5.8	.1	7.8	.2	
Orta ve dengi okul	34.8	25.8	1.6	36.3	1.6	256
	13.5	15.6	22.2	16.5	10.8	15.1
	5.2	3.9	.2	5.5	.2	
Lise ve dengi okul	39.5	25.2	1.2	30.7	3.4	583
	34.9	34.8	38.9	31.7	54.1	34.3
	13.5	8.6	.4	10.5	1.2	
Yüksek okul/ fakülte	38.0	24.7	1.3	33.9	2.1	389
	22.5	22.7	27.8	23.4	21.6	22.9
	8.7	5.6	.3	7.8	.5	
Toplam	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0

$\chi^2 = 31.37075$ $sd = 20$ $p < .05048$ $e = .13461$

Malatya'da öğrenim durumu ile siyasi katılım arasındaki münasebet incelendiğinde görülmektedir ki öğrenim durumunun yükselmesine bağlı olarak siyasi katılımın yoğunluğunda da bir artış gözlenmemektedir. Nitekim, propaganda yoluyla siyasi katılımında bulunmanın gerçekleştiği en yüksek oran (%46.4) okur-yazar olup da

okul bitirmemişlerde görülmektedir. İkinci yüksek oran (%36.3) ise orta ve dengi okulda görülmektedir. Yüksek okul veya fakülte mezunlarının ise, öğrenim durumları düşük olanlardan daha az seviyede (% 33.9) propaganda katılımında bulunmaları dikkat çekici görülmektedir. Ayrıca yüksek okul veya fakülte mezunları, oy verme katılımını, propaganda katılımına ve miting veya toplantılara katılıma tercih etmekte iken, gerek okur-yazar olup okul bitirmemişler, gerekse orta ve dengi okul mezunları ise propaganda katılımını diğer düşük yoğunluktaki katılımlara tercih etmektedirler. Bunun gibi lise ve dengi okul mezunları da oy verme katılımını (%39.5), gerek miting ve toplantılara katılıma (%25.2), gerekse propaganda katılımına (%30.7) tercih etmektedirler. Diğer taraftan, en yüksek katılmama oranı (%3.4) da yine lise ve dengi okul mezunlarında görülmektedir. Sözkonusu sonuçların görülmesinde meslek ve cinsiyet faktörünün önemli etkisinden bahsetmemiz mümkündür. Zira, öğrenim seviyesi yüksek olan grupların önemli bir kısmının kamu hizmetinde bulunmaları oy verme dışındaki siyasî katılım çeşitlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tablo E-2: Öğrenim durumu ile son seçimde oy kullanma münasebeti

Öğrenim durumu	Oy veren	Oy vermeyen	Toplam
Okur-yazar	93.5	6.5	62
değil	3.9	2.0	3.6
	3.4	.2	
Okur-yazar	96.4	3.6	28
okul bitirmemiş	1.8	.5	1.6
	1.6	.1	
	90.8	9.2	382
İlkokul	23.1	17.4	22.5
	20.4	2.1	
	91.0	9.0	256
Orta ve dengi	15.5	11.4	15.1
	13.7	1.4	
Lise ve dengi	84.7	15.3	583
	33.0	44.3	34.3
	29.1	5.2	
Yüksek okul/ Fakülte	87.4	12.6	389
	22.7	24.4	22.9
	20.0	2.9	
Toplam	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0

$\chi^2 = 14.96853$ $sd = 5$ $p < .01050$ $c = .09342$

1- Eğitim ve Seçmen Katılımı Arasındaki Münasebet

Öğrenim durumu ile son seçimde oy kullanma sözkonusu olduğunda en yüksek oy verme oranının %96.4 okur-yazar olup okul bitirmemiş olan grupta olduğu görülmektedir. Yine diğer yüksek rakamı (93.5) okur-yazar olmayanlar oluşturmaktadır. Diğer oranlar ise bu sıralamaya göre %91 ile orta ve dengi okul , %90.8 ile ilkokul, %87.4 ile yüksek okul - fakülte mezunları, %84.7 ile lise ve dengi okuldur.(Tablo E-2)

Bir önceki seçim de dikkate alındığında sonuçlarda benzerlik görülmektedir. Nitekim, burada da enyüksek katılımı %89.3 ile okur-yazar okul bitirmemiş grupoluşturmaktadır. Bunu sırasıyla ilkokul (%88.2), okur yazar olmayan (%87.1), yüksekokul-fakülte (%79.2), orta ve dengi (%71.1) , lise ve dengi (%62.4) grubudur. (Tablo E-3).

Tablo E-3: Öğrenim durumu ile bir önceki seçimde oy kullanma münasebeti

Öğrenim durumu	Oy veren	Oy vermeyen	Toplam
Okur-yazar	87.1	12.9	62
değil	4.3	1.9	3.6
	3.2	.5	
Okur-yazar	89.3	10.7	28
okul bitirmemiş	2.0	.7	1.6
	1.5	.2	
	88.2	11.8	382
İlkokul	26.5	10.5	22.5
	19.8	2.6	
	71.1	28.9	256
Orta ve dengi	14.3	17.2	15.1
	10.7	4.4	
Lise ve dengi	62.4	37.6	583
	28.7	50.9	34.3
	21.4	12.9	
Yüksek okul/ Fakülte	79.2	20.8	389
	24.3	18.8	22.9
	18.1	4.8	
Toplam	1240	430	1700
	74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 97.44208$	$sd= 5$	$p< .00000$	$c= .23283$

Öğrenim seviyesi yüksek olan lise ve yüksek okul - fakülte mezunlarının oy verme katılımında en düşük oranı oluşturmalarının sebebi olarak sözkonusu grupların önemli bir kısmını düşük yaşta bulunanların oluşturması olarak gösterebiliriz. Zira, yaş ve oy verme katılımı münasebetinde de görüldüğü gibi en düşük katılımı, en düşük yaş grubunda gerçekleşmektedir. (Tablo A-2, A-3).

Tablo E-4: Çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma ve öğrenim durumu ile münasebeti

Öğrenim durumu	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Okur-yazar	33.9	27.4	12.9	21.0	4.8	62
değil	2.9	2.3	6.8	13.3	17.6	3.6
	1.2	1.0	.5	.8	.2	
Okur-yazar okul bitirmemiş	21.4	46.4	10.7	21.4		28
	.8	1.7	2.6	6.1		1.6
	.4	.8	.2	.4		
İlkokul	34.3	42.1	10.5	11.3	1.8	382
	18.3	21.4	34.2	43.9	41.2	22.5
	7.7	9.5	2.4	2.5	.4	
Orta ve dengi okul	37.9	52.0	5.5	4.3	.4	256
	13.5	17.7	12.0	11.2	5.9	15.1
	5.7	7.8	.8	.6	.1	
Lise ve dengi okul	43.4	46.7	6.5	2.7	.7	583
	35.3	36.2	32.5	16.3	23.5	34.3
	14.9	16.0	2.2	.9	.2	
Yüksek okul/fakülte	53.5	40.1	3.6	2.3	.5	389
	29.1	20.7	12.0	9.2	11.8	22.9
	12.2	9.2	.8	.5	.1	
Toplam	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0
$\chi^2=$	140.15536	$sd=$ 20	$p<$.00000	$c=$.27598

Öğrenim seviyesi yüksek olan gruplar, çevre problemleri ve memleket meseleleri sözkonusu olduğunda oy verme faaliyetinde görülen düşük katılımın burada tersine döndüğü görülmektedir. Dolayısıyla bu faaliyeti oy vermeye tercih etmektedirler. Nitekim, tartışmanın sıklığı sözkonusu olduğunda, çevre problemlerini sık sık tartışmada en yüksek oranda (%53.5) katılımı yüksek okul veya fakülte mezunları ile, ikinci en yüksek sırada %43.4 ile lise ve dengi okul mezunları gerçekleştirmektedir. Hiç katılmama sözkonusu olduğunda da en düşük rakamlar (%2.3 ve %2.7) bu gruplarda görülmektedir. Çevre problemlerini arkadaşlarıyla hiç tartışmayanların oranı ise öğrenim seviyesine paralel olarak düşmektedir. (Tablo E-4).

Tablo E-5: Öğrenim durumu ile memleket problemlerini arkadaşlarıyla tartışma arasındaki münasebet

Öğrenim durumu	Sık sık	Bazen	Pek az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Okur-yazar değil	40.3	24.2	16.1	17.7	1.6	62
	2.7	2.7	10.1	11.5	7.1	3.6
	1.5	.9	.6	.6	.1	
Okur-yazar okul bitirmemiş	42.9	25.0	14.3	17.9		28
	1.3	1.2	4.0	5.2		1.6
	.7	.4	.2	.3		
İlkokul	54.2	26.7	8.1	9.9	1.0	382
	22.4	18.0	31.3	39.6	28.6	22.5
	12.2	6.0	1.8	2.2	.2	
Orta ve dengi okul	52.7	34.8	5.1	6.3	1.2	256
	14.6	15.7	13.1	16.7	21.4	15.1
	7.9	5.2	.8	.9	.2	
Lise ve dengi okul	53.3	38.1	5.1	3.1	.3	583
	33.6	39.2	30.3	18.8	14.3	34.3
	18.3	13.1	1.8	1.1	.1	
Yüksek okul/ fakülte	60.4	33.7	2.8	2.1	1.0	389
	25.4	23.1	11.1	8.3	28.6	22.9
	13.8	7.7	.6	.5	.2	
Toplam	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2=96.88810$ $sd=20$ $p<.00000$ $c=.23221$

Memleket meselelerini arkadaşlarla tartışma, çevre meselelerinden daha fazla sıklıkta yapılmaktadır. Özellikle öğrenim düzeyinin yükselişine bağlı olarak tartışma katılımının yoğunluğu da artmaktadır. Nitekim, öğrenim seviyesindeki yükselişe birlikte oranlar sırasıyla, %40.3, %42.9, %54.2, %52.7, %53.3, %60.4'tür. Bu rakamlarda da görüldüğü gibi ilkökul mezunları kendisinden sonra gelen her iki öğrenim grubundan daha yoğun olarak tartışma katılımında bulunmaktadır. Yine bu faaliyete hiç katılmama sözkonusu olduğunda, öğrenim seviyesindeki yükselişe bağlı olarak hiç katılmayanların oranı da azalmaktadır. Ayrıca bütün öğrenim seviyelerindeki gruplar, sık sık tartışmayı daha az yoğunluktaki diğer tartışma boyutlarına tercih etmektedirler. (Tablo E-5).

2- Eğitim ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet

Öğrenim durumu ile siyasî telkinde bulunma faaliyeti arasındaki münasebet incelendiğinde, öğrenim durumundaki yükselmeye paralel olarak katılmama davranışında da düşme görülmektedir. Nitekim bu oranlar sırasıyla %53.2, %42.9, %41.9, %39.5, %38.6, %32.6'dır. Ayrıca en yüksek katılım oranı yüksekokul ve fakülte mezunlarında görüldüğü gibi, sık sık katılımında da yine en yüksek oranı (%23.4) oluşturmaktadır. Ancak, katılımın yoğunluğu sözkonusu olduğunda düzenli bir artıştan bahsetmek mümkün görülmemektedir. Zira orta ve dengi okul mezunlarının oranı (%23) ile ilkokul mezunlarının oranı (%21.7), lise ve dengi okul mezunlarınınkinden (%20.8) fazladır. (Tablo E-6)

Tablo E-6: Öğrenim durumu ile siyasî telkinde bulunma faaliyeti arasındaki münasebet

Öğrenim durumu	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Okur-yazar	14.5	17.7	12.9	53.2	1.6	62
değil	2.4	2.6	3.7	5.0	3.1	3.6
	.5	.6	.5	1.9	.1	
Okur-yazar	17.9	25.0	7.1	42.9	7.1	28
okul bitirmemiş	1.4	1.6	.9	1.8	6.3	1.6
	.3	.4	.1	.7	.1	
İlkokul	21.7	27.0	7.6	41.9	1.8	382
	22.6	24.2	13.4	24.3	21.9	22.5
	4.9	6.1	1.7	9.4	.4	
Orta ve	23.0	24.6	11.3	39.5	1.6	256
dengi okul	16.0	14.8	13.4	15.3	12.5	15.1
	3.5	3.7	1.7	5.9	.2	
Lise ve	20.8	27.1	11.8	38.6	1.7	583
dengi okul	32.9	37.1	31.8	34.2	31.3	34.3
	7.1	9.3	4.1	13.2	.6	
Yüksek okul/	23.4	21.3	20.6	32.6	2.1	389
fakülte	24.7	19.5	36.9	19.3	25.0	22.9
	5.4	4.9	4.7	7.5	.5	
Toplam	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0

$\chi^2 = 48.38214$ $sd = 20$ $p < .00038$ $c = .16635$

Faaliyete geçme katılımının siyasî telkin faaliyetinde, öğrenim seviyesi yüksek olan grupta görülen yoğun katılım oranı siyasî toplantı veya mütanglere katılım sözkonusu olduğunda düşüş göstermektedir. Bunun yerini birçok defa katılımında bulunmak üzere en yoğun katılımı ilkokul mezunları (%21.2) almaktadır. İkinci sırada

ise orta ve dengi okul (%18.4) gelmektedir. Hiç katılmayanların en düşük oranını ise orta ve dengi okul mezunları (%34.8) ve ilkokul mezunlarında (%36.6) görmekteyiz.

Tablo E-7: Siyasî toplantı veya mitinglere katılma ile öğrenim durumu arasındaki münasebet

Öğrenim durumu	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Toplam
Okur-yazar	11.3	22.6	62.9	3.2	62
değil	2.3	2.1	5.8	4.8	3.6
	.4	.8	2.3	.1	
Okur-yazar okul bitirmemiş	17.9	42.9	39.3		28
	1.6	1.8	1.6		1.6
	.3	.7	.6		
İlkokul	21.2	39.3	36.6	2.9	382
	26.0	22.3	20.8	26.2	22.5
	4.8	8.8	8.2	.6	
Orta ve dengi okul	18.4	43.8	34.8	3.1	256
	15.1	16.6	13.2	19.0	15.1
	2.8	6.6	5.2	.5	
Lise ve dengi okul	17.5	38.6	42.2	1.7	583
	32.8	33.4	36.6	23.8	34.3
	6.0	13.2	14.5	.6	
Yüksek okul/fakülte	17.7	41.4	38.0	2.8	389
	22.2	23.9	22.0	26.2	22.9
	4.1	9.5	8.7	.6	
Toplam	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0

$\chi^2 = 25.06287$ $sd = 15$ $p < .04911$ $c = .12053$

Ayrıca, orta ve dengi okul mezunları %43.8 ile, ilkokul mezunları %39.3 ile, okur-yazar okul bitirmemişler %42.9, yüksekokul-fakülte mezunlarında %41.4 ile siyasî toplantı veya mitinglere birkaç defa katılımı, birçok defa katılıma veya hiç katılmamaya tercih etmektedirler.

Öğrenim durumu ile siyasî parti üyeliği münasebeti ilkokuldan, üst öğrenim gruplarına gittikçe partiye üyelik düşüş arz etmektedir. İlkokul mezunlarında üye olanlar %20.4 iken, diğerlerinde sırasıyla %19.9, %12.5 ve %7.5'tir. En düşük katılım oranı %3.2 ile okur-yazar olamayanlarda ve %7.5 ile yüksekokul-fakülte mezunlarında görülmektedir. (Tablo E-8). Burada da meslek faktörünün etkisi sözkonusudur. Zira, öğrenim seviyesi yüksek olanların önemli bir kısmını kamu

hizmeti görenler oluşturmaktadır. Bu grubun ise siyasi partiye üye olmalarının hukuki mezuatlar gereği mümkün olmadığı bilinmektedir.

Tablo E-8: Öğrenim durumu ve siyasi parti üyeliği münasebeti

Öğrenim durumu	satır y. kolon y. toplam y.	partie üye	üye değil	Toplam
Okur-yazar	3.2	96.8	62	
değil	.8	4.1	3.6	
	.1	3.5		
Okur-yazar	14.3	85.7	28	
okul bitirmemiş	1.7	1.6	1.6	
	.2	1.4		
	20.4	79.6	382	
İlköğül	32.9	20.8	22.5	
	4.6	17.9		
	19.9	80.1	256	
Orta ve dengi	21.5	14.0	15.1	
	3.0	12.1		
Lise ve dengi	12.5	87.5	583	
	30.8	34.9	34.3	
	4.3	30.0		
Yüksek okul/ Fakülte	7.5	92.5	389	
	12.2	24.6	22.9	
	1.7	21.2		
Toplam	237	1463	1700	
	13.9	86.1	100.0	
$\chi^2=41.54843$	sd= 5	p= .00000	c= .15446	

3-Eğitim ile Faal Katılım Arasındaki Münasebet

Siyasi katılımın, tartışma boyutu dışındaki bütün katılım derecelerinde olduğu gibi faal katılım da, eğitim düzeyindeki artışlara rağmen dalgalı bir dağılım söz konusudur. Zira, hiç katılmama söz konusu olduğunda en düşük oranlar (%53.6) okur-yazar okul bitirmemişler ve orta ve dengi okul (%60.2) mezunlarında görülmektedir. Bunun gibi bu siyasi katılım faaliyetini gerçekleştirmenin yoğunluğu göz önünde bulundurulduğunda, birçok seçimde katılımında bulunma en yüksek oranlarla okur-yazar okul bitirmemiş (%21.4) ve yükseköğül-fakülte mezunlarında (%13.9) görülmektedir. Bu sonuçlarda göstermektedir ki eğitim seviyesindeki artış siyasi katılım da artışa yol açmamaktadır. Eğitim seviyelerine göre görülen bu

dalgalanmalarının sebebini meslek faktörü ile açıklayabiliriz. Zira, eğitim seviyesi yüksek olan grupların büyük bir kısmını memurların oluşturması, sözkonusu mesleki grubunda faal katılımı düşük bir seviyede görülmesi (Tablo D-9) bu görüşümüzü teyid etmektedir.

Tablo E-9: Öğrenim durumu ile seçimlerde herhangi bir siyasi parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

	sıra y. kolon y. toplam y.	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Toplam
Öğrenim durumu							
Okur-yazar	8.1	8.1	6.5	74.2	3.2	62	
değil	2.6	2.7	1.8	4.3	6.9	3.6	
	.3	.3	.2	2.7	.1		
Okur-yazar	21.4	17.9	7.1	53.6		28	
okul bitirmemiş	3.1	2.7	.9	1.4		1.6	
	.4	.3	.1	.9			
İlkokul	10.7	14.9	10.5	62.0	1.8	382	
	21.2	30.8	18.0	22.1	24.1	22.5	
	2.4	3.4	2.4	13.9	.4		
Orta ve	12.9	10.2	15.6	60.2	1.2	256	
dengi okul	17.1	14.1	18.0	14.4	10.3	15.1	
	1.9	1.5	2.4	9.1	.2		
Lise ve	9.3	9.9	14.2	65.0	1.5	583	
dengi okul	28.0	31.4	37.4	35.4	31.0	34.3	
	3.2	3.4	4.9	22.3	.5		
Yüksek okul/ fakülte	13.9	8.7	13.6	61.7	2.1	389	
	28.0	18.4	23.9	22.4	27.6	22.9	
	3.2	2.0	3.1	14.1	.5		
Toplam	193	185	222	1071	29	1700	
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0	

$\chi^2= 29.28379$ $sd= 20$ $p= .08232$ $e= .13013$

F- ŞEHİRLEŞME VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ

Şehir, farklı bilim dalları tarafından, kendi sahaları ile alakalı olmak üzere bir çok şekilde tarif edilmiştir. Bu çerçevede sosyolojik olarak şehri, Maunier'e bağlı kalarak, "nüfusuna oranla coğrafi temeli dar olan ve aileler, meslek grupları, sosyal sınıflar, mezhepler vs. gibi çeşitli heterojen grupları içine alan karmaşık bir yerleşme grubudur."²⁸⁴ şeklinde tarif edebiliriz.

²⁸⁴ YÖRÜKAN, A.: Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri, Ank., 1968, Sh 17.

Şehirleşme ise dar anlamda şehir sayısının ve şehir nüfusunun artması sürecidir. Ancak, şehirleşmede sadece nüfus artışı değil, aynı zamanda cemiyetin iktisadî ve sosyal yapısındaki değişmelerin de önemi büyüktür. Bu geniş manasıyla şehirleşme, şehirlerin büyümesi ile birlikte ortaya çıkan hayat tarzındaki değişmelerdir.²⁸⁵ Hayat tarzındaki değişmeler ise oldukça geniş bir sahayı kapsamaktadır.

Şehirleşmenin en önemli özelliklerinde biri müesseseleşme vasıtasıyla sosyal münasebetlerde bulunmaktır. Bu manada iş birliği ve ihtilaf şehir hayatının önemli bir kısmını kapsamayı itibarıyla, şehirlerde, vasıtalı ve resmi işbirliği ve mücadelenin hakim olduğu görülmektedir.²⁸⁶ Bunun gibi diğer münasebetler de bu mahiyettedir. Bu çerçevede, şehirleşmenin siyasî katılım açısından önemini, siyasî katılım müesseselerinin varlığı ile göstermek mümkündür.

Şehirleşme derecesinin tespitinde birçok kriter kullanılmakla birlikte, burada özellikle doğum yeri ve şehirde kalış süresi dikkate alınarak, bunların siyasî katılıma olan münasebeti araştırılacaktır.

Tablo F-1: Doğum yeri ile siyasî katılım arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verme	Miting ve toplantılara katılım	Parti yöneti- cliği	Propaganda çalışmalarına katılım	Hiç katılma- yanlar	Satır toplamı
Doğum yeri						
Malatya merkez	40.2	23.5	1.5	32.4	2.4	722
	44.0	40.3	61.1	41.5	45.9	42.5
	17.1	10.0	.6	13.8	1.0	
Malatya ilçe	40.3	20.4	1.3	36.6	1.3	377
	23.1	18.2	27.8	24.5	13.5	22.2
	8.9	4.5	.3	8.1	.3	
Malatya köy	37.7	29.1		32.7	.5	199
	11.4	13.7		11.5	2.7	11.7
	4.4	3.4		3.8	.1	
Diğer il merkez	35.2	31.7	1.4	26.8	4.9	142
	7.6	10.7	11.1	6.7	18.9	8.4
	2.9	2.6	.1	2.2	.4	
Diğer il ilçe	36.3	26.9		33.9	2.9	171
	9.4	10.9		10.3	13.5	10.1
	3.6	2.7		3.4	.3	
Diğer il köy	33.7	29.2		34.8	2.2	89
	4.6	6.2		5.5	5.4	5.2
	1.8	1.5		1.8	.1	
Kolon toplamı	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0
$\chi^2= 29.98373$	$sd= 20$	$p< .07012$	$c= .13165$			

²⁸⁵ KORKMAZ, A.: A.g.e., Sh.62.

²⁸⁶ KAYA, Y.: A.g.e., Sh. 66-67.

Şehirleşme ve siyasi katılım münasebetinde doğum yerlerine göre katılım oranları incelendiğinde, propaganda katılımında en yüksek oranda katılım Malatya ilçe doğumlu olanlardadır. (%36.6). İkinci olarak yüksek oranda faal katılım %34.8 ile diğer il - köy doğumlularda, üçüncü olarak diğer il-ilçe (%33.9), dördüncü olarak, Malatya-köy (%32.7) doğumlulardadır. Burada da görülmektedir ki propaganda katılımı sözkonusu olduğunda en düşük oranlarda katılımı diğer il merkez (%26.8) ve Malatya merkez doğumlular (%32.4) oluşturmaktadır. Miting ve toplantılara katılımında da doğum yerlerine göre düzenli bir dağılım görülmemektedir. Ayrıca, oy verme katılımının diğer katılımlara tercih edildiğini görmekteyiz. Bunun yanında Malatya merkezden, ilçe ve köy doğumlulara gidildikçe oy verme oranında düşüş görülmektedir. Yani, çevreye gidildikçe oy verme katılımı yerini daha yoğun katılımlara bırakmaktadır (Tablo F-1)

Tablo F-2: Şehirde oturuş süresi ile siyasi katılım arasındaki münasebet

Şehirde oturuş süresi	Oy verme	Miting ve toplantılara katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda çalışmalarına katılım	Hiç katılmayanlar	Toplam
Hep şehirde oturanlar	39.7	24.5	1.7	31.2	2.9	828
	49.9	48.1	77.8	45.7	64.9	48.7
	19.4	11.9	.8	15.2	1.4	
-5 yıl	33.1	23.1		40.8	3.1	130
	6.5	7.1		9.4	10.8	7.6
	2.5	1.8		3.1	.2	
6-10 yıl	42.9	21.1	.8	34.6	.8	133
	8.6	6.6	5.6	8.2	2.7	7.8
	3.4	1.6	.1	2.7	.1	
11+ yıl	37.8	26.4	.5	34.0	1.3	609
	34.9	38.2	16.7	36.7	21.6	35.8
	13.5	9.5	.2	12.2	.5	
Toplam	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0
$\chi^2= 19.33732$	$sd= 12$	$p< .08071$	$c= .10605$			

Doğum yerlerine göre siyasi katılımında olduğu gibi şehirde oturuş süresi de sözkonusu olduğunda şehre yeni gelenlerle (-5 yıl), 6-10 yıldır şehirde yaşayanlar siyasete daha yoğun olarak katılmaktadırlar. Nitekim, propaganda çalışmalarına katılımında, en yüksek oranda katılımı (%40.8), şehirde en az süreyi oluşturan grupta

görmekteyiz. En düşük oranda katılımı (%31.2) ise hep şehirde oturanlar oluşturmaktadır. Ayrıca, şehre yeni gelmiş olanlar (-5 yıl) propaganda çalışmalarına katılımı, diğer düşük yoğunluktaki katımlara tercih etmektedirler. (Tablo F-2) Bütün bu sonuçlarda da görüldüğü gibi, şehirleşmenin siyasi katılımı arttığı yolundaki görüşler burada geçerli görülmemektedir.

Bunun gibi, E. Kalaycıoğlu da yapmış olduğu araştırmada tesbit ettiği gibi Kenya, G.Kore ve Türkiye'deki şehir hayatı, ferdin şehirde yaşadığı süre arttıkça ve içinde yaşadığı yerleşme biriminin çapı büyüyüp, sosyal münasebetler karmaşıklaştıkça siyasi hayata katılmayı teşvik etmemekte, hatta Türkiye'de engellemektedir.²⁸⁷

Tablo F-3: Doğum yeri ile son seçimde oy verme arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır toplamı
Doğum yeri			
Malatya merkez	87.4	12.6	722
	42.1	45.3	42.5
	37.1	5.4	
Malatya ilçe	89.9	10.1	377
	22.6	18.9	22.2
	19.9	2.2	
Malatya köy	94.5	5.5	199
	12.5	5.5	11.7
	11.1	.6	
Diğer il merkez	83.1	16.9	142
	7.9	11.9	8.4
	6.9	1.4	
Diğer il ilçe	85.4	14.6	171
	9.7	12.4	10.1
	8.6	1.5	
Diğer il köy	86.5	13.5	89
	5.1	6.0	5.2
	4.5	.7	
Kolon toplamı	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0
$\chi^2= 14.11721$	sd= 5	p< .01488	e= .09075

²⁸⁷ KALAYCIOĞLU, E.: Karşılaştırmalı Siyasal Katılım

1- Şehirleşme ve Seçmen Katılımı Münasebeti

Doğum yeri ile oy verme arasındaki münasebette, Malatya doğumlu olanların Malatya dışında doğanlara göre daha fazla oranda oy verme davranışında buldukları görülmektedir. Ayrıca, gerek Malatya merkezde, gerekse diğer il merkezden ilçe ve köy doğumlulara gidildikçe oy verme oranında da artış gözlenmektedir. Nitekim, son seçimde oy verme sözkonusu olduğunda, Malatya merkez %87.4 oranında oy kullanırken bu oran, Malatya ilçe doğumlularda %89.9, Malatya köy doğumlularda ise %94.5'e çıkmaktadır. Yine, diğer il merkezde doğanlar %83.1 oranında oy verme davranışında bulunurlarken, bu oran, diğer il - ilçede %85.4'e, diğer il-köyde ise %86.5'e çıkmaktadır. (Tablo F-3)

Bir önceki seçimde oy vermeyi ele aldığımızda da benzer bir dağılım görülmektedir. Nitekim, Malatya merkez doğumlularda oy verme oranı %70.5 iken, bu oran, Malatya ilçede %79.8, Malatya köyde ise %82.9'dur. Yine, diğer il merkez %63.4, diğer il-ilçe %77.8, diğer il-köy doğumlular ise %80.9'dur. (Tablo F-4).

Tablo F-4: Doğum yeri ile bir önceki seçimde oy kullanma münasebeti

Doğum yeri	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır toplamı
Malatya merkez.	70.5	29.5	722
	40.1	49.5	42.5
	29.9	12.5	
Malatya ilçe	79.8	20.2	377
	23.7	17.7	22.2
	17.7	4.5	
Malatya köy	82.9	17.1	199
	13.0	7.9	11.7
	9.7	2.0	
Diğer il merkez.	63.4	36.6	142
	7.1	12.1	8.4
	5.3	3.1	
Diğer il ilçe	77.8	22.2	171
	10.5	8.8	10.1
	7.8	2.2	
Diğer il köy	80.9	19.1	89
	5.7	4.0	5.2
	4.2	1.0	
Kolon toplamı	1240	430	1700
	74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 31.41973$	sd= 5	p< .00001	c= .13471

Tablo F-5: Şehirde oturan süre ile son seçimde oy verme arasındaki münasebet

Şehirde oturan süre	Oy verenler	Oy vermeyenler	Toplam
Hep şehirde oturanlar	86.7	13.3	828
	47.9	54.7	48.7
	42.2	6.5	
	83.8	16.2	130
- 5 yıl	7.3	10.4	7.6
	6.4	1.2	
	90.2	9.8	133
6-10 yıl	8.0	6.5	7.8
	7.1	.8	
	90.6	9.4	609
11+	36.8	28.4	35.8
	32.5	3.4	
Toplam	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0
$\chi^2= 8.11651$	sd= 3	p= .04366	c= .06893

Şehirde oturan süre sözkonusu olduğunda, 11 yıldan fazla süredir şehirde yaşayanlar diğerlerine nazaran daha yüksek oranda oy vermektedirler. (%90.6). Bu oran 6-10 yıl grubunda %90.2, hep şehirde oturanlarda %86.7, -5 yıldır oturanlarda %83.8'dir. (Tablo F-5)

Bir önceki seçimde oy verme davranışında en yüksek oranlarda katılımı 6-10 yıldır (%82.7) ve 11 + yıldır (%80.6) şehirde oturanlar oluşturmaktadır. En düşük katılımı ise en az şehirde oturanlar (%69.2) ile hep şehirde oturanlarda (%69.9) görmekteyiz. (Tablo F - 6)

Tablo F-6: Şehirde oturan süre ile bir önceki seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

Şehirde oturan süre	Oy verenler	Oy vermeyenler	Toplam
Hep şehirde oturanlar	69.9	30.1	828
	45.6	57.9	48.7
	34.1	14.6	
	69.2	30.8	130
- 5 yıl	7.1	9.3	7.6
	5.3	2.4	
	82.7	17.3	133
6-10 yıl	8.7	5.3	7.8
	6.5	1.4	
	80.6	19.4	609
11+	38.7	27.4	35.8
	28.9	6.9	
Toplam	1270	430	1700
	74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 27.86051$	sd= 3	p< .00000	c= .12698

Bütün bu sonuçlarda da görüldüğü gibi, şehir hayatı, ferdin şehirde yaşadığı süre arttıkça veya şehrin merkezinde doğanlar sözkonusu olduğunda, oy verme davranışını teşvik etmemektedir.

Doğum yeri ile çevre problemlerini tartışmada, il dışından şehre göç edenlerde tartışmanın yoğunluğunda ve genel oranda, Malatya doğumlulara göre yüksek oranda bir katılım sözkonusudur. Nitekim, sık sık katılımda bulunanların en yüksek oranını diğer il-ilçe doğumlularda (%46.2) görmekteyiz. Bunu diğer il merkez (%45.1), diğer il-köy (%43.8), Malatya merkez (%42.4), Malatya ilçe (%41.1) ve Malatya köy (%36.7) doğumlular takip etmektedir. Bunun gibi çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma faaliyetinde bulunmama da en düşük katılmama oranlarının il dışından göç edenler oluşturmaktadır. (Tablo F-7).

Tablo F-7: Doğum yeri ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Doğum yeri						
Malatya merkez	42.4	43.8	7.5	5.4	1.0	722
	42.7	42.0	46.2	39.8	41.2	42.5
	18.0	18.6	3.2	2.3	.4	
Malatya ilçe	41.1	45.1	5.3	7.7	.8	377
	21.6	22.6	17.1	29.6	17.6	22.2
	9.1	10.0	1.2	1.7	.2	
Malatya köy	36.7	41.7	12.6	7.5	1.5	199
	10.2	11.0	21.4	15.3	17.6	11.7
	4.3	4.9	1.5	.9	.2	
Diğer il merkez	45.1	50.7	.7	2.8	.7	142
	8.9	9.6	.9	4.1	5.9	8.4
	3.8	4.2	.1	.2	.1	
Diğer il ilçe	46.2	40.9	7.6	4.7	.6	171
	11.0	9.3	11.1	8.2	5.9	10.1
	4.6	4.1	.8	.5	.1	
Diğer il köy	43.8	46.1	4.5	3.4	2.2	89
	5.4	5.5	3.4	3.1	11.8	5.2
	2.3	2.4	.2	.2	.1	
Kolon toplamı	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0
$\chi^2= 34.08983$	$sd= 20$	$p< .02552$	$e= .14021$			

Şehirde oturan süre ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebette, tablo F-8'de de görüldüğü gibi ferdin şehirde yaşadığı süre arttıkça katılımı da bir artış gözlenmemektedir. Aksine, şehre yeni göç etmiş olanların tartışma faaliyetini daha yüksek oranda ve sıklıkta gerçekleştirdiği görülmektedir. Ayrıca, şehre yeni göç etmiş bulunanlar, sık sık katılımı bulunmayı, katılımın daha düşük derecelerine tercih etmektedirler. Bunun gibi 11 yıldan fazla süredir şehirde oturanlar da sık sık katılımı diğerlerine tercih etmektedirler.

Tablo F-8: Şehirde oturan süre ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır Toplamı
Şehirde oturan süre						
Hep şehirde oturanlar	42.0	46.5	6.5	4.2	.7	828
	48.6	51.2	46.2	35.7	35.3	48.7
	20.5	22.6	3.2	2.1	4	
-5 yıl	46.9	43.1	5.4	3.1	1.5	130
	8.5	7.4	6.0	4.1	11.8	7.6
	3.6	3.3	.4	.2	.1	
6-10 yıl	32.3	45.9	10.5	9.8	1.5	133
	6.0	8.1	12.0	13.3	11.8	7.8
	2.5	3.6	.8	.8	.1	
11+ yıl	43.3	41.1	6.9	7.6	1.1	609
	36.9	33.2	35.9	46.9	41.2	35.8
	15.5	14.7	2.5	2.7	.4	
Kolon	716	752	117	98	17	1700
Toplamı	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0

$$\chi^2 = 23.17074 \quad sd = 12 \quad p < .02631 \quad c = .11596$$

Doğum yeri ile çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma münasebetinde olduğu gibi memleket meselelerini tartışma ile olan münasebette de dışarıdan şehre göç edenlerde tartışmanın daha yoğun ve daha yüksek oranda gerçekleştiği görülmektedir. Nitekim, sık sık katılımı bulunma faaliyetinin en yüksek oranda (%60.7) diğer il - köy doğumlularda olması bu sonucu göstermektedir. Tablo F-9'da görüldüğü gibi, katılımın yoğunluğu köyden ilçeye, oradan da şehir merkezine doğru düşüş arz etmektedir. Memleket meselelerini tartışmanın en düşük oranda Malatya merkez doğumlularda görülmesi ise dikkat çekicidir.

Tablo F-9: Doğum yeri ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Doğum yeri						
Malatya merkez	52.6	35.2	5.4	5.7	1.1	722
	41.1	44.9	39.4	42.7	57.1	42.5
	22.4	14.9	2.3	2.4	.5	
Malatya ilçe	55.2	30.8	6.9	6.6	.5	377
	22.5	20.5	26.3	26.0	14.3	22.2
	12.2	6.8	1.5	1.5	.1	
Malatya köy	53.3	29.1	8.0	8.0	1.5	199
	11.5	10.2	16.2	16.7	21.4	11.7
	6.2	3.4	.9	.9	.2	
Diğer il merkez	53.5	40.8	3.5	2.1		142
	8.2	10.2	5.1	4.1		8.4
	4.5	3.4	.3	.2		
Diğer il ilçe	59.1	31.0	4.1	5.3	.6	171
	10.9	9.4	7.1	9.4	7.1	10.1
	5.9	3.1	.4	.5	.1	
Diğer il köy	60.7	30.3	6.7	2.2		89
	5.8	4.8	6.1	2.1		5.2
	3.2	1.6	.4	.1		
Kolon toplamı	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0
$\chi^2= 24.18306$	$sd= 20$	$p= .23449$	$c= .11843$			

Memleket meselelerini arkadaşlarıyla tartışmada şehirde oturlan süre nazarı dikkate alındığında, doğum yeri ile söz konusu münasebet arasındaki ilişkinin desteklendiği görülmektedir. Nitekim, şehire kısa süre önce yerleşmiş bulunan fertlerin sık sık katılımında bulunmaları %63.8 iken, bu oran hep şehirde oturanlarda %53.3'e düşmektedir. Ayrıca, bu tartışma faaliyetini genel olarak gerçekleştirme oranı -5 yıldır şehirde yaşayanlarda %98.5 iken, hep şehirde oturanlarda % 95.3'tür (Tablo F-10).

O halde şehir merkezinde doğmuş olmak veya uzun süredir şehirde yaşıyor olmak siyasî katılımı artırıcı bir etki yapmamaktadır. Aksine, şehir hayatına yeni girmiş olanlarda, başka bir deyişle sonradan şehir hayatına dahil olmuş fertlerde siyasî katılımın seçmen katılımı boyutunun daha yüksek oranda gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo F-10: Şehirde oturan süre ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır Toplamı
Şehirde oturan süre							
Hep şehirde oturanlar	53.3	35.9	5.2	4.7	1.0	828	
	47.7	52.5	43.4	40.6	57.1	48.7	
	25.9	17.5	2.5	2.3	5		
-5 yıl	63.8	30.8	3.8	1.5		130	
	9.0	7.1	5.1	2.1		7.6	
	4.9	2.4	.3	.1			
6-10 yıl	44.4	33.1	9.0	12.8	.8	133	
	6.4	7.8	12.1	17.7	7.1	7.8	
	3.5	2.6	.7	1.0	.1		
11+ yıl	56.2	30.4	6.4	6.2	.8	609	
	37.0	32.7	39.4	39.6	35.7	35.8	
	20.1	10.9	2.3	2.2	.3		
Kolon Toplamı	925	566	99	96	14	1700	
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0	

$\chi^2 = 31.54691$ $sd = 12$ $p < .00162$ $c = .13498$

2- Şehirleşme ve Faaliyete Geçme Katılımı Münasebeti

Seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşma ve tekin faaliyetinde bulunmada, doğum yeri nazarı dikkate alındığında, sık sık katılımında bulunmanın en yüksek oranını (%23.2) Malatya merkez doğumlular oluşturmaktadır. En düşük oranı ise Malatya köy doğumlularda (%17.1) görmekteyiz. Katılmama sözkonusu olduğunda ise diğer il-ilçe doğumlular en düşük oranı (%31), ikinci düşük oranı diğer il-köy (%37.1) doğumlularda görmekteyiz. En yüksek oranda katılmamayı ise diğer il-merkez (%45.1) ile Malatya köy (%44.7) doğumlularda görmekteyiz.(Tablo F-11).

Bütün bu sonuçlarda görüldüğü gibi doğum yeri ile telkin faaliyeti arasında oranlarda dağılım düzenli bir görünüm arzetmemektedir. Dolayısıyla münasebet anlamsızdır. Benzer sonuçları, şehirde oturan süre nazarı dikkate alındığında da görmekteyiz.

Tablo F-11: Doğum yeri ile telkinde bulunma faaliyeti arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi Doğum yeri	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Malatya merkez	23.3	24.8	11.6	38.1	2.2	722
	45.7	42.1	38.7	41.8	50.0	42.5
	9.9	10.5	4.9	16.2	.9	
Malatya ilçe	22.8	26.0	11.4	38.2	1.6	377
	23.4	23.1	19.8	21.9	18.8	22.2
	5.1	5.8	2.5	8.5	.4	
Malatya köy	17.1	23.1	14.6	44.7	.5	199
	9.2	10.8	13.4	13.5	3.1	11.7
	2.0	2.7	1.7	5.2	.1	
Diğer il merkez	18.3	22.5	12.7	45.1	1.4	142
	7.1	7.5	8.3	9.7	6.3	8.4
	1.5	1.9	1.1	3.8	.1	
Diğer il ilçe	21.1	29.2	15.8	31.0	2.9	171
	9.8	11.8	12.4	8.1	15.6	10.1
	2.1	2.9	1.6	3.1	.3	
Diğer il köy	20.2	22.5	18.0	37.1	2.2	89
	4.9	4.7	7.4	5.0	6.3	5.2
	1.1	1.2	.9	1.9	.1	
Kolon toplamı	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0

$\chi^2= 20.97322$ $sd= 20$ $p= .39871$ $c= .11039$

Tablo F-12’de de görüldüğü gibi şehir hayatı, ferdin şehirde yaşadığı sürenin artışına bağlı olarak telkin faaliyetinde bir artışa yol açmamaktadır. Nitekim, şehirde en düşük süreyi teşkil eden -5 yıl grubundaki katılma faaliyetinde hiç bulunmayanların oranı (%35.4), şehirde yaşanan sürenin fazla olduğu gruplara nazaran en düşük oranı oluşturmaktadır. Ayrıca, hep şehirde oturanların sık sık katılımında bulunmaları, en yüksek oranı (%22.2) oluşturmalarına rağmen, aynı faaliyete katılım oranınının -5 yıldır şehirde oturanlarda (%21.5), 6-10 yıldır oturanlara nazaran (%18) daha yüksek olması, şehirde oturan sürenin artışına bağlı olarak katılımın da artmadığını göstermektedir.

Tablo F-12: Şehirde oturan süre ile telkinde bulunma faaliyeti arasındaki münasebet

	Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Toplam
Şehirde oturan süre							
Hep şehirde oturanlar	22.2	24.2	12.1	39.3	2.3	828	
	50.0	47.1	46.1	49.4	59.4	48.7	
	10.8	11.8	5.9	19.1	1.1		
-5 yıl	21.5	26.9	16.2	35.4		130	
	7.6	8.2	9.7	7.0		7.6	
	1.6	2.1	1.2	2.7			
6-10 yıl	18.0	28.6	11.3	39.8	2.3	133	
	6.5	8.9	6.9	8.1	9.4	7.8	
	1.4	2.2	.9	3.1	.2		
11+ yıl	21.7	25.0	13.3	38.4	1.6	609	
	35.9	35.8	37.3	35.6	31.3	35.8	
	7.8	8.9	4.8	13.8	.6		
Toplam	368	425	217	658	32	1700	
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0	

$\chi^2= 7.84792$ $sd= 12$ $p< .79690$ $c= .06779$

Doğum yeriyle siyasi toplantı ya da miting faaliyetine katılımda, köy veya ilçe doğumlular, merkez doğumlulara göre daha yüksek oranda katılım faaliyetinde bulunmaktadırlar. Nitekim, tablo F-13'de görüldüğü gibi katılım faaliyetinde hiç

Tablo F-13: Doğum yeri ile siyasi toplantı ya da miting faaliyetine katılım arasındaki münasebet

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Doğum yeri					
Malatya merkez	17.9	38.2	41.0	2.9	722
	41.5	40.9	44.0	50.0	42.5
	7.6	16.2	17.4	1.2	
Malatya ilçe	21.5	35.8	40.8	1.9	377
	26.0	20.0	22.9	16.7	22.2
	4.8	7.9	9.1	.4	
Malatya köy	14.6	47.2	35.2	3.0	199
	9.3	13.9	10.4	14.3	11.7
	1.7	5.5	4.1	.4	
Diğer il merkez	14.8	44.4	38.7	2.1	142
	6.8	7.5	8.2	7.1	8.4
	1.2	3.7	3.2	.2	
Diğer il ilçe	20.5	40.4	37.4	1.8	171
	11.3	10.2	9.5	7.1	10.1
	2.1	4.1	3.8	.2	
Diğer il köy	18.0	41.6	38.2	2.2	89
	5.1	5.5	5.1	4.8	5.2
	.9	2.2	2.0	.1	
Kolon toplamı	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0

$\chi^2= 14.22268$ $sd= 15$ $p< .50871$ $c= .09109$

bulunmayanların en düşük oranını Malatya köy doğumlularda (%35.2), en yüksek oranı ise Malatya merkezde doğanlarda (%41) görmekteyiz.. Dolayısıyla doğum yeri ile siyasî toplantı ya da miting faaliyetine katılım münasebeti anlamsızdır.

Tablo F-14: Şehirde oturan süre ile mitinglere katılım arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Satır Toplamı
Şehirde oturan süre						
Hep şehirde oturanlar		18.0	38.4	41.2	2.4	828
		47.9	47.2	50.7	47.6	48.7
		8.8	18.7	20.1	1.2	
-5 yıl		23.1	40.8	34.6	1.5	130
		9.6	7.9	6.7	4.8	7.6
		1.8	3.1	2.6	.1	
6-10 yıl		16.5	37.6	42.9	3.0	133
		7.1	7.4	8.5	9.5	7.8
		1.3	2.9	3.4	.2	
11+ yıl		18.1	41.5	37.8	2.6	609
		35.4	37.5	34.2	38.1	35.8
		6.5	14.9	13.5	.9	
Kolon Toplamı		311	674	673	42	1700
		18.3	39.6	39.6	2.5	100.0

$$\chi^2 = 5.86092 \quad sd = 9 \quad p < .75375 \quad c = .05862$$

Siyasî toplantı veya mitinglere katılım faaliyetinde, şehirde oturan sürenin artışına bağlı olarak, katılım faaliyetinde bir artış gözlenmemektedir. Aksine, şehir hayatı, ferdin şehirde yaşadığı süre attıkça, katılımı menfi yönde etkilemektedir. Nitekim, tablo F-14'de görüldüğü gibi, en yüksek oran olan %23.1 ile bir çok defa miting faaliyetine katılanlar, şehre yeni gelmiş olanlarda görülmektedir. En yüksek katılmama oranları ise, 6-10 yıldır şehirde yaşayanlarla (42.9), hep şehirde oturanlardadır. (%41.2). Dolayısıyla, buradaki münasebet de anlamsızdır.

Siyasî partiye üye olma hususunda, Malatya'da doğanlarla il dışında doğanlar arasında, Malatya ilinde doğanlar lehine, burada da Malatya ilçe doğumlular lehine bir artış mevcuttur. Nitekim, tablo F-15'de de görüldüğü gibi en yüksek oranda katılımı %17.8 ile Malatya ilçe doğumlularda görmekteyiz. En düşük katılım ise %2.7 ile diğer il merkez doğumlulardadır. Burada da anlamsız bir münasebet söz konusudur.

Tablo F-15: Doğum yeri ile siyasi parti üyeliği münasebeti

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Partiye üye olanlar	Partiye üye olmayanlar	Satır toplamı
Doğum yeri			
Malatya merkez	15.7	84.3	722
	47.7	41.6	42.5
	6.6	35.8	
Malatya ilçe	17.8	82.2	377
	28.3	21.2	22.2
	3.9	18.2	
Malatya köy	11.6	88.4	199
	9.7	12.0	11.7
	1.4	10.4	
Diğer il merkez	7.7	92.3	142
	4.6	9.0	8.4
	.6	7.7	
Diğer il ilçe	8.8	91.2	171
	6.3	10.7	10.1
	.9	9.2	
Diğer il köy	9.0	91.0	89
	3.4	5.5	5.2
	.5	4.8	
Kolon toplamı	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0

$\chi^2= 17.48235$ $sd= 5$ $p< .00367$ $c= .10089$

Şehirde oturlan süre ve parti üyeliği münasebeti doğum yeri ve parti üyeliğindeki sonuçları destekler mahiyettedir. Zira., parti üyeliğinde en düşük oranı (%12.4) hep şehirde oturanlar oluşturmaktadır. En yüksek oranlar ise 11 yıldan fazla

Tablo F-16: Şehirde oturlan süre ile parti üyeliği münasebeti

Şehirde oturlan süre	Partiye üye	Partiye üye değil	Toplam
Hep şehirde oturanlar	12.4	87.6	828
	43.5	49.6	48.7
	6.1	42.6	
- 5 yıl	13.8	86.2	130
	7.6	7.7	7.6
	1.1	6.6	
6-10 yıl	12.8	87.2	133
	7.2	7.9	7.8
	1.0	6.8	
11+	16.3	83.7	609
	41.8	34.9	35.8
	5.8	30.0	
Toplam	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0

$\chi^2= 4.42629$ $sd= 3$ $p< .21896$ $c= .05096$

süredir şehirde yaşayanlar (%16.3) ile 5 yıldan az süredir şehirde yaşayanlarda (%13.8) görülmektedir. (Tablo F-16). Dolayısıyla, sürekli şehirde yaşamak, başka bir

deyişle doğuştan itibaren şehir hayatının içerisinde yer almak parti üyeliğini tercihte menfi etkiye yol açmaktadır.

Tablo F-17: Doğum yeri ile bir siyasi parti ya da aday için çalışma

Sıra yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Doğum yeri						
Malatya merkez	10.5	11.5	13.3	63.4	1.2	722
	39.4	44.9	43.2	42.8	31.0	42.5
	4.5	4.9	5.6	26.9	.5	
Malatya ilçe	14.1	12.2	12.7	58.9	2.1	377
	27.5	24.9	21.6	20.7	27.6	22.2
	3.1	2.7	2.8	13.1	.5	
Malatya köy	10.1	11.1	12.6	65.3	1.0	199
	10.4	11.9	11.3	12.1	6.9	11.7
	1.2	1.3	1.5	7.6	.1	
Diğer il merkez	8.5	7.7	12.0	70.4	1.4	142
	6.2	5.9	7.7	9.3	6.9	8.4
	.7	.6	1.0	5.9	.1	
Diğer il ilçe	13.5	8.2	14.0	62.0	2.3	171
	11.9	7.6	10.8	9.9	13.8	10.1
	1.4	.8	1.4	6.2	.2	
Diğer il köy	10.1	10.1	13.5	61.8	4.5	89
	4.7	4.9	5.4	5.1	13.8	5.2
	.5	.5	.7	3.2	.2	
Kolon toplamı	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0

$\chi^2= 17.57229$ $sd= 20$ $p< .01556$ $c= .10115$

3- Şehirleşme ve Faal Katılım Münasebeti

Faaliyete geçme katılımında olduğu gibi faal katılımda da orta büyüklükteki yerleşim birimlerinden şehre yerleşmiş olan fertlerde katılım daha yüksek oranda gerçekleşmektedir. Nitekim, tablo F-17'de de görüldüğü gibi, gerek Malatya ilçe doğumlular (%14.1), gerekse diğer illerin ilçelerinde doğmuş bulunup da Malatya'ya gelmiş bulunanlar (%13.5), il merkezinde doğanlara veya köy doğumlulara nazaran daha yoğun olarak, bir çok seçimde herhangi bir siyasi parti ya da aday için çalışma faaliyetinde bulunmak yoluyla, siyasete katılmaktadırlar. Ayrıca, Malatya merkez doğumlularla, köy doğumlular arasındaki, siyasi katılımın yoğunluğundaki yakınlık dikkat çekicidir.

Şehirde oturan süre ile faal katılım arasındaki münasebet, doğum yeri ile faal katılım arasındaki münasebette ortaya çıkan sonuçları destekler mahiyettedir. Zira tablo F-18'de görüldüğü gibi 5 yıldan az süredir şehirde yaşayanlar en yoğun katılım faaliyetinde (%14.6) bulunmaktadır. Bunların ise, (Tablo F-17 dikkate alındığında), büyük bir çoğunluğunu ilçelerden göç edenler oluşturmaktadır.

Tablo F-18: Şehirde oturan süre ile herhangi bir siyasi parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Satır Toplamı
Şehirde oturan süre						
Hep şehirde oturanlar	10.1	11.4	12.4	64.6	1.4	828
	43.5	50.8	46.4	50.0	41.4	48.7
	4.9	5.5	6.1	31.5	7	
-5 yıl	14.6	10.0	17.7	55.4	2.3	130
	9.8	7.0	10.4	6.7	10.3	7.6
	1.1	.8	1.4	4.2	.2	
6-10 yıl	9.8	11.3	15.0	62.4	1.5	133
	6.7	8.1	9.0	7.7	6.9	7.8
	.8	.9	1.2	4.9	.1	
11+ yıl	12.6	10.3	12.5	62.6	2.0	609
	39.9	34.1	34.2	35.6	41.4	35.8
	4.5	3.7	4.5	22.4	.7	
Kolon	193	185	222	1071	29	1700
Toplamı	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0

$\chi^2= 9.28871$ $sd= 12$ $p< .67809$ $c= .07372$

Netice itibariyle Malatya'da şehir hayatı, ferdin şehirde yaşadığı süre arttıkça, faal siyasi katılımı arttırıcı istikamette etki yapmamaktadır. Aksine azaltıcı bir tesir sözkonusudur.

G-KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ

Kitle iletişim araçlarını izleme, fertler üzerinde iki ayrı etkiye sahiptir. Bir taraftan kitle iletişim araçları siyasi sosyalleşmeye destek verirken, diğer taraftan , ahlâkî değerleri zedeleyen, siyasi ahlâk veya genel olarak ahlâk dışı davranışlar ve olaylarla ilgili haberler vasıtasıyla siyasi yabancılaşmayı davet etmektedir. İlk etkisi siyasi katılımı arttırırken, ikinci etkisi siyasetten uzaklaşmaya yol açmaktadır.

Bu hususta, 1991 yılında Malatya'da yapılmış olan bir araştırmada, siyasî konularda televizyon ve gazetelerin güvenilir bilgi vermesi oranı birbirine yakın olarak bulunmuştur. Buna göre, cevapların %41.8' i televizyonu, %39.8' i gazeteleri güvenilir bulmuştur.²⁸⁸ Biz de burada gazete okuma ile siyasî katılım arasındaki münasebeti esas olarak ele alacağız.

Tablo G-1: Gazete okuma ile siyasî katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	oy verme	Miting ve toplantılar a katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda çalışmaların a katılım	katılma- yanlar	Sıra toplamı
Gazete okuma						
Sürekli okuyanlar	31.8	23.8	1.2	40.6	2.6	604
	29.1	34.1	38.9	43.4	43.2	35.5
	11.3	8.5	.4	14.4	.9	
Arasıra okuyanlar	40.6	26.8	.9	29.7	2.0	918
	56.6	58.3	44.4	48.4	48.6	54.0
	21.9	14.5	.5	16.1	1.1	
Okumayanlar	52.8	18.0	1.7	25.8	1.7	178
	14.3	7.6	16.7	8.2	8.1	10.5
	5.5	1.9	.2	2.7	.2	
Kolon toplamı	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0
$\chi^2=40.62641$	$sd=8$	$p<.00000$	$c=.15277$			

Malatya'da kitle iletişim araçlarından gazete okuma ile siyasî katılım arasındaki münasebette, gazete okumayanlardan sürekli okuyanlara doğru gidildikçe faal katılımı tercihte, tersi sözkonusu olduğunda ise oy verme katılımını tercihte bir artışın olduğu mülahede edilmektedir. Nitekim, propaganda çalışmalarına, gazeteyi sürekli okuyanlar %40.6, arasıra okuyanlar %29.7, okumayanlar ise %25.8 oranlarında katılmaktadırlar. Oy verme katılımı ise, gazeteyi sürekli okuyanlarda %31.8, arasıra okuyanlarda %40.6, okumayanlarda ise %52.8'dir. Ayrıca, sürekli gazete okuyanlar, diğerlerinden farklı olarak, propaganda çalışmalarına katılımı, daha düşük yoğunluktaki katılıma tercih etmektedirler. Yine, sürekli gazete okumalarına

²⁸⁸ KONUK, O.: Kültür Değişmesi ve Televizyon. Televizyonun Etkileri (Malatya Uygulaması). Basılmamış Doktora Tezi, Malatya, 1991. sh.108.

rağmen hiç bir siyasî faaliyette yer almayanlar (%2.6) ise siyasî yabancılaşmaya maruz kalmaktadırlar. (TabloG-1).

Tablo G-2: Gazete okuma ile son seçimde oy verme arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır toplamı
Gazete okuma			
Sürekli okuyanlar	87.4	12.6	604
	35.2	37.8	35.5
	31.1	4.5	
Arasına okuyanlar	88.0	12.0	918
	53.9	54.7	54.0
	47.5	6.5	
Okumayanlar	91.6	8.4	178
	10.9	7.5	10.5
	9.6	.9	
Kolon toplamı	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0
$\chi^2= 2.32594$	sd= 2	p= .31256	c= .03696

1- Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Seçmen Katılımı Münasebeti

Gazete okuma ile oy verme davranışı arasında tersine bir münasebetin olduğu görülmektedir. Burada özellikle son seçimde oy kullanma sezkonusu olduğunda, gazeteyi sürekli okuyanlardan okumayanlara doğru gidildikçe oy verme oranında da artış müşahede edilmektedir. Nitekim, son seçimde oy verenler, gazeteyi sürekli okuyanlarda %87.4, arasıra okuyanlarda %88, okumayanlarda ise %91.6'dır. (Tablo G-2). Bir önceki seçimde oy verme katılımını incelediğimizde de gazeteyi sürekli okuyanlar %75.2, arasıra okuyanlar %72.5, okumayanlar ise %84.3 oranında katılımında bulunmaktadırlar. (TabloG-3).

Seçmen katılımının gazete okuma ile olan münasebetinde, özellikle çevre problemlerini ve memleket meselelerini tartışma sözkonusu olduğunda, gazete okumanın önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. Gazete okumadaki artışa bağlı olarak çevre problemlerini tartışmanın yoğunluğu da artmaktadır. Nitekim, gazete okumayanlar sık sık tartışma faaliyetini

Tablo G-3: Gazete okuma ile bir önceki seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır toplamı
Gazete okuma			
Sürekli okuyanlar	75.2	24.8	604
	35.7	34.9	35.5
	26.7	8.8	
Arasına okuyanlar	72.5	27.5	918
	52.4	58.6	54.0
	39.2	14.8	
Okumayanlar	84.3	15.7	178
	11.8	6.5	10.5
	8.8	1.6	
Kolon toplamı	1270	430	1700
	74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 10.94355$	$sd= 2$	$p< .00420$	$c= .07998$

%29.8 oranında gerçekleştirirken, arasıra gazete okuyanlar %35.9, sürekli gazete okuyanlar ise % 55.1 olarak sık sık tartışmaktadırlar. Ayrıca, sürekli gazete okuyanlar, diğer gruplardan farklı olarak, sık sık tartışmayı, bazen veya çok az tartışmaya tercih etmektedirler. (Tablo G-1)

Tablo G-4: Gazete okuma ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Sıra toplamı
Gazete okuma						
Sürekli okuyanlar	55.1	35.8	4.8	3.5	.8	604
	46.5	28.7	24.8	21.4	29.4	35.5
	19.6	12.7	1.7	1.2	.3	
Arasına okuyanlar	35.9	52.0	6.6	4.8	.7	918
	46.1	63.4	52.1	44.9	35.3	54.0
	19.4	28.1	3.6	2.6	.4	
Okumayanlar	29.8	33.1	15.2	18.5	3.4	178
	7.4	7.8	23.1	33.7	35.3	10.5
	3.1	3.5	1.6	1.9	.4	
Kolon toplamı	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0
$\chi^2= 156.46134$	$sd= 8$	$p< .00000$	$c= .29031$			

Gazete okuma ile tartışmanın arasındaki münasebet, memleket meseleleri sözkonusu olduğunda daha da önemi kazanmaktadır. Çünkü sürekli olarak gazete okumak memleket meselelerini tartışmanın yoğunluğunu arttırmaktadır. Nitekim, gazete okumayanlarda, bu oran % 41.6 iken, arasıra gazete okuyanlarda %49.2, sürekli gazete okuyanlarda ise % 66.1'dir Ayrıca, gazete okumayanlarda memleket

meselelerini tartışmama oranı %21.9 gibi yüksek bir rakam iken, sürekli gazete okuyanlarda bu %3.1 gibi düşük bir orana tekabül etmektedir. (Tablo G-5)

Tablo G-5: Gazete okuma ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Pek az	Hiç	Cevapsız	Sıra toplamı
Gazete okuma						
Sürekli okuyanlar	66.1	27.0	2.8	3.1	1.0	604
	43.1	28.8	17.2	19.8	42.9	35.5
	23.5	9.6	1.0	1.1	.4	
Arasına okuyanlar	49.2	39.3	6.9	4.1	.4	918
	48.9	63.8	63.6	39.6	28.6	54.0
	26.6	21.2	3.7	2.2	.2	
Okumayanlar	41.6	23.6	10.7	21.9	2.2	178
	8.0	7.4	19.2	40.6	28.6	10.5
	4.4	2.5	1.1	2.3	.2	
Kolon toplamı	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2 = 165.55177$ $sd = 8$ $p < .00000$ $e = .29790$

Tartışma boyutlarının gazeteyi sürekli okuyanlarda yüksek ve yoğun olarak gerçekleştirilmesinin sebebi olarak çevre ve memleket meselelerinden haberdar olmayı gösterebiliriz. Zira, kitle iletişim araçlarının en önde gelen fonksiyonlarından biri haber ve bilgi vermedir. Ayrıca, kitle iletişim araçlarının gündem belirlemedeki rolü dikkate alındığında, sözkonusu etkinin sebebi daha da netlik kazanacaktır.

2- Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet

Gazete okuma ile telkin faaliyeti arasında anlamlı bir münasebet sözkonusudur. Zira gazete okumayanlardan, sürekli okuyanlara doğru gidildikçe telkin faaliyetinde de bir artış görülmektedir. Nitekim, sık sık telkin faaliyetinde bulunma okumayanlarda %15.7 iken, arasıra okuyanlarda %18.3, sürekli okuyanlarda ise, %28.5'tir. Telkin faaliyetinin yoğunluğunda görülen bu anlamlı münasebet, katılmama sözkonusu olduğunda da, okumayanlardan, sürekli okuyanlara doğru istikrarlı bir düşüş kaydetmektedir. Nitekim, gazete okumayanlar %51.1 oranında telkin faaliyetinin dışında kalırlarken, bu oran, arasıra gazete okuyanlarda %41.4,

sürekli okuyanlarda ise %31'dir.(Tablo G-6) Ayrıca, sürekli gazete okuyanlar telkin faaliyetini sık sık gerçekleştirmeyi, daha az yoğunluktaki diğerlerine tercih etmektedirler.

Tablo G-6: Gazete okuma ile telkin faaliyeti arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Sıra toplamı
Gazete okuma						
Sürekli okuyanlar	28.5	25.5	13.4	31.0	1.7	604
	46.7	36.2	37.3	28.4	31.3	35.5
	10.1	9.1	4.8	11.0	.6	
Arasına okuyanlar	18.3	25.5	12.7	41.4	2.1	918
	45.7	55.1	53.9	57.8	59.4	54.0
	9.9	13.8	6.9	22.4	1.1	
Okumayanlar	15.7	20.8	10.7	51.1	1.7	178
	7.6	8.7	8.8	13.8	9.4	10.5
	1.6	2.2	1.1	5.4	.2	
Kolon toplamı	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0
$\chi^2= 41.40219$	$sd= 8$	$p< .00000$	$c=.15419$			

Telkin faaliyetinde olduğu gibi, miting ve toplantılara katılım sözkonusu olduğunda da, gazete okumayanlardan, sürekli gazete okuyanlara yöneldikçe, katılımı düzenli bir artış müşahade edilmektedir. Nitekim, siyasî miting ve toplantılara bir çok seçimde katılım, gazete okumayanlarda %11,2, arasıra

Tablo G-7: Gazete okuma ile miting ve toplantılara katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok seçimde	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Sıra toplamı
Gazete okuma					
Sürekli okuyanlar	24.7	41.1	32.8	1.5	604
	47.9	36.8	29.4	21.4	35.5
	8.8	14.6	11.6	.5	
Arasına okuyanlar	15.5	40.1	41.8	2.6	918
	45.7	54.6	57.1	57.1	54.0
	8.4	21.6	22.6	1.4	
Okumayanlar	11.2	32.6	51.1	5.1	178
	6.4	8.6	13.5	21.4	10.5
	1.2	3.4	5.4	.5	
Kolon toplamı	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0
$\chi^2= 46.32037$	$sd= 6$	$p< .00000$	$c=.16286$		

okuyanlarda %15.5, sürekli okuyanlarda ise %24.7'dir. Yine katılımında bulunmayanlar, gazete okumayanlarda %51.1 iken, arasıra okuyanlarda %41.8, sürekli okuyanlarda ise %32.8'dir.

Faaliyete geçme katılımının diğer katılım sahalarında olduğu gibi, siyasi parti üyeliğinde de, sürekli gazete okuma katılım üzerinde etkilidir. Ancak, arasıra gazete okumanın etkisinin olmadığı da görülmektedir. Nitekim, gazete okumayanlarda parti üyesi olanlar %12.9 iken, arasıra gazete okuyanlarda bu oran %11.8'dir. Sürekli gazete okuyanlarda ise, parti üyesi olma %17.5 gibi bir orana çıkmaktadır.

Tablo G-8: Gazete okuma ile siyasi parti üyeliği münasebeti

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Parti üyesi olanlar	Parti üyesi olmayanlar	Satır toplamı
Gazete okuma			
Sürekli okuyanlar	17.5	82.5	604
	44.7	34.0	35.5
	6.2	29.3	
Arasıra okuyanlar	11.8	88.2	918
	45.6	55.4	54.0
	6.4	47.6	
Okumayanlar	12.9	87.1	178
	9.7	10.6	10.5
	1.4	9.1	
Kolon toplamı	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0

$\chi^2 = 10.33417$ $sd = 2$ $p < .00570$ $c = .07773$

3- Kitle İletişim Araçlarını İzleme ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet

Gazete okuma ile siyasi katılımın bütün derecelerinde görüldüğü gibi, bir siyasi parti ya da aday için çalışma katılımında da önemli bir etki görülmektedir. Nitekim, gazete okumayanlarda, sözkonusu katılımı bir çok seçimde gerçekleştirme oranı %9 iken, sürekli gazete okuyanlarda bu oran % 16.1'dir. Ayrıca, bu faaliyete katılmayanların oranı gazete okumayanlarda %69.7 iken, arasıra okuyanlarda %67.6'ya, sürekli gazete okuyanlarda ise %54'e düşmektedir. (Tablo G-9).

Tablo G-9: Gazete okuma ile bir parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Sıra toplamı
Gazete okuma						
Sürekli okuyanlar	16.1	11.3	15.9	54.0	2.8	604
	50.3	36.8	43.2	30.4	58.6	35.5
	5.7	4.0	5.6	19.2	1.0	
Arasına okuyanlar	8.7	10.3	12.4	67.6	.9	918
	41.5	51.4	51.4	58.0	27.6	54.0
	4.7	5.6	6.7	36.5	.5	
Okumayanlar	9.0	12.4	6.7	69.7	2.2	178
	8.3	11.9	5.4	11.6	13.8	10.5
	.9	1.3	.7	7.3	.2	
Kolon toplamı	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0
$\chi^2= 49.02961$	sd= 8	p< .00000	c= .16743			

Gazete okuma ile siyasî katılım arasındaki münasebeti ifade eden bütün bu tablolarda da görüldüğü gibi, önemli bir etki mevcuttur. Bu etkiyi, kitle iletişim araçlarının teşvik edici, kamu oyunu oluşturucu ve siyasî sosyalleşmeyi temin edici fonksiyonları ile açıklamak mümkündür.

H- DERNEK ÜYELİĞİ VE SİYASİ KATILIM ARASINDAKİ MÜNASEBET

Her fert, cemiyet hayatının hakim olduğu yerlerde bir çok grupların üyesi durumundadır. Bunlar doğuştan dahil olunan aslı gruplar olabildiği gibi, sonradan üye olunan (sendika, dernek, klüp , kooperatif vs.) gruplar da olabilir.

Grupların üyeleri üzerinde önemli etkileri sözkonusudur. Zira, grubun azalarının birbiriyle olan karşılıklı münasebet ve davranışlarının seyri esnasında bir grup ideolojisi gelişir. Dolayısıyla, grup ideolojisi müşterek inançlardan, müşterek kıymetlerden ve müşterek normlardan teşekkül eder. Bu şekilde teşekkül etmiş bulunan gruplar, fertler üzerinde önemli etkilerde bulunurlar.²⁸⁹ İnanç, kıymet ve norm müşterekliği ferdin davranışlarına da aksetmektedir. Bu manada bir derneğe üye olan fertler, sözkonusu derneğin inanç, kıymet ve normaları çerçevesinde hareket

²⁸⁹ KRECH- CRUTCHFIELD- BALLACHEY: Cemiyet İçinde Fert. (Çev.M.TURHAN) , İkinci Kitap. İst., 1983, Sh. 205-206.

edeceklerdir. Derneklerin siyasî hayatta faal bir görünüm arzetmeleri, üyelerini de faal kılacaktır. Zira, dernek üyeliği ile siyasî katılım münasebeti de bunu göstermektedir.

Dernek üyeliği ile siyasî katılım arasında oldukça önemli bir münasebet görülmektedir. Esasen dernek üyeliğinin kendisi, bir siyasî katılım faaliyetidir. Bu sebeble, dernek üyesi olanlarda seçmen katılımı, yerini faal katılmalara bırakmaktadır. Nitekim, tablo H-1'de görüldüğü gibi dernek üyesi olmayanlarda oy verme katılımı %45.5 iken, bir derneğe üye olanlarda bu oran %21.7 olmaktadır. Böylece üye olmayanlardaki, miting ve toplantılara %23 oranındaki katılım, üye olanlarda %30.3'e çıkmaktadır. Benzer şekilde propaganda çalışmalarına katılım faaliyetinde de üye olmayanlardaki %28.4 oranındaki katılıma karşılık bir derneğe üye olanlarda bu oran %45.1'e, birden fazla derneğe üye olanlarda ise %45.2'ye çıkmaktadır. Ayrıca, birden fazla derneğe üye olanlarda parti yöneticiliği faaliyetinde bulunanların, önemli bir oranı (%11.9) oluşturduğu görülürken, siyasî katılımında bulunmama faaliyetine ise rastlanmamaktadır. Dolayısıyla, dernek üyesi olmayanlar, oy verme katılımını, daha yoğun katılımı oluşturan diğerlerine tercih ederlerken, bir veya birden fazla dernek üyesi olanlar, faal katılımları, oy verme katılımına tercih etmektedirler.

Tablo H-1: Dernek üyeliği ile siyasî katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzde Dernek üyeliği	Oy verme	Miting ve toplantılara katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda çalışmaların a katılım	Katılma -yanlar	Satır toplamı
Üye değil	45.5	23.0	.4	28.4	2.6	1212
	83.8	66.1	27.8	61.0	86.5	71.3
	32.5	16.4	.3	20.2	1.9	
Bir derneğe üye	21.7	30.3	1.8	45.1	1.1	446
	14.7	32.0	44.4	35.6	13.5	26.2
	5.7	7.9	.5	11.8	.3	
Birden fazla derneğe üye	23.8	19.0	11.9	45.2		42
	1.5	1.9	27.8	3.4		2.5
	.6	.5	.3	1.1		
Kolon toplamı	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0
n2= 144.94395	sd= 8	p< .00000	c= .28029			

Tablo H-2: Herhangi bir derneğe üye olma ile son seçimde oy kullanma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır Toplamı
Dernek üyeliği			
Üye değil	86.8	13.2	1212
	70.2	79.6	71.3
	61.9	9.4	
Bir derneğe üye	91.7	8.3	446
	27.3	18.4	26.2
	24.1	2.2	
Birden fazla derneğe üye	90.5	9.5	42
	2.5	2.0	2.5
	2.2	.2	
Kolon toplamı	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0
$\chi^2= 7.74324$	sd= 2	p< .02082	c= .06734

1- Dernek Üyeliği ve Seçmen Katılımı Arasındaki Münasebet

Dernek üyeliği ile seçmen katılımı arasında önemli bir münasebetin varlığı tesbit edilmiştir. Zira, dernek üyeliğinin seçmen katılımı artırıcı yönde bir tesire sahip olduğu görülmektedir. Tablo H-2’de de görüldüğü gibi son seçimde oy kullanma sözü konusu olduğunda oy verme oranları dernek üyesi olmayanlarda %86.8 iken, bu oran bir dernek üyesi olanlarda % 91.7’ye, birden fazla derneğe üye olanlarda ise %90.5’e çıkmaktadır.

Tablo H-3: Herhangi bir derneğe üye olma ile bir önceki seçimde oy verme arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verenler	Oy vermeyenler	Satır Toplamı
Dernek üyeliği			
Üye değil	71.2	28.8	1212
	68.0	81.2	71.3
	50.8	20.5	
Bir derneğe üye	83.4	16.6	446
	29.3	17.2	26.2
	21.9	4.4	
Birden fazla derneğe üye	83.3	16.7	42
	2.8	1.6	2.5
	2.1	.4	
Kolon toplamı	1240	430	1700
	74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 27.39104$	sd= 2	p< .00000	c= .12592

Bir önceki seçim sözkonusu olduğunda da, dernek üyesi olmayanlarda oy verme oranı %71'2 iken bu oran bir derneğe üye olanlarda %83.4'e, birden fazla derneğe üye olanlarda ise %83.3'e çıkmaktadır. (Tablo H-3).

Tablo H-4: Dernek üyeliği ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Dernek üyeliği						
Üye değil	37.6	47.0	7.8	6.2	1.4	1212
	63.7	75.8	80.3	76.5	100.0	71.3
	26.8	33.5	5.5	4.4	1.0	
Bir derneğe üye	52.7	37.4	4.7	5.2		446
	32.8	22.2	17.9	23.5		26.2
	13.8	9.8	1.2	1.4		
Birden fazla derneğe üye	59.5	35.7	4.8			42
	3.5	2.0	1.7			2.5
	1.5	.9	.1			
Kolon toplamı	716	752	117	98	17	1700
	42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0
$\chi^2=42.75830$	sd= 8	p= 00000	c= .15664			

Seçmen katılımının oy verme davranışında olduğu gibi, çevre problemlerini tartışma faaliyetinde de dernek üyeliği önemli bir etkiye sahiptir. Nitekim, tablo H-4'te görüldüğü gibi, çevre problemlerini arkadaşlarıyla sık sık tartışma oranı, dernek üyesi olmayanlarda %37.6 iken, bu oran, bir derneğe üye olanlarda %52.7'ye, birden fazla derneğe üye olanlarda ise %59.5'e çıkmaktadır. Ayrıca, dernek üyesi olanlar, çevre problemlerini sık sık tartışmayı daha az tartışmaya tercih etmektedirler. Diğer taraftan, birden fazla derneğe üye olanlarda katılmama tavrı görülmemektedir.

Diğer siyasi katılım çeşitlerinde olduğu gibi, dernek üyeliği, memleket meselelerini tartışma faaliyetini de arttırmaktadır. Nitekim, tablo H-5'de de görüldüğü gibi memleket meselelerini arkadaşlarıyla sık sık tartışanların oranı, dernek üyesi olmayanlarda %47.9 iken, bu oran, dernek üyesi olanlarda %70.6'ya çıkmaktadır. Birden fazla dernek üyesi olanlar ise en düşük katılmama oranına (%2.4) sahiptir.

Tablo H-5: Dernek üyeliği ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Dernek üyeliği						
Üye değil	47.9	37.2	7.2	6.6	1.1	1212
	62.8	79.7	87.9	83.3	92.9	71.3
	34.2	26.5	5.1	4.7	.8	
Bir derneğe üye	70.6	23.8	2.0	3.4	.2	446
	34.1	18.7	9.1	15.6	7.1	26.2
	18.5	6.2	.5	.9	.1	
Birden fazla derneğe üye	69.0	21.4	7.1	2.4		42
	3.1	1.6	3.0	1.0		2.5
	1.7	.5	.2	.1		
Kolon toplamı	925	566	99	96	14	1700
	54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0
$\chi^2= 77.17092$	$sd= 8$	$p< .00000$	$c= .20838$			

2- Dernek Üyeliği ve Faaliyete Geçme Katılımı Arasındaki Münasebet

Dernek üyeliği, seçmen katılımını olduğu gibi, faaliyete geçme katılımını da artırıcı yönde tesire sahiptir. Zira, tablo H-6'da görüldüğü gibi, seçimler esnesında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için sık sık konuşma veya sık sık telkinde bulunma faaliyeti, dernek üyesi olmayanlarda %1.7 iken, bu oran, bir derneğe

Tablo H-6: Dernek üyeliği ile telkin faaliyeti arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Dernek üyeliği						
Üye değil	16.7	23.9	14.0	42.9	2.5	1212
	54.9	68.2	78.3	79.0	93.8	71.3
	11.9	17.1	10.0	30.6	1.8	
Bir derneğe üye	33.2	27.8	9.4	29.1	.4	446
	40.2	29.2	19.4	19.8	6.3	26.2
	8.7	7.3	2.5	7.6	.1	
Birden fazla derneğe üye	42.9	26.2	11.9	19.0		42
	4.9	2.6	2.3	1.2		2.5
	1.1	.6	.3	.5		
Kolon toplamı	368	425	217	658	32	1700
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0
$\chi^2= 85.63800$	$sd= 8$	$p< .00000$	$c= .21900$			

üye olanlarda %33.2'ye, birden fazla derneğe üye olanlarda % 42.9'a çıkmaktadır.

Yine, bu faaliyete katılmama oranları da üye olmayanlarda %42.9 iken, bir derneğe üye olanlarda % 29.1'e , birden fazla derneğe üye olanlarda ise % 19'a düşmektedir.

Tablo H-7: Dernek üyeliği ile miting ve toplantılara katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Dernek üyeliği					
Üye değil	13.0	37.5	47.1	2.4	1212
	50.8	67.4	84.8	69.0	71.3
	9.3	26.7	33.6	1.7	
Bir derneğe üye	30.9	45.5	20.9	2.7	446
	44.4	30.1	13.8	28.6	26.2
	8.1	11.9	5.5	.7	
Birden fazla derneğe üye	35.7	40.5	21.4	2.4	42
	4.8	2.5	1.3	2.4	2.5
	.9	1.0	.5	.1	
Kolon toplamı	311	674	673	42	1700
	18.3	39.6	39.6	2.5	100.0
$\chi^2= 130.12204$	$sd= 6$	$p< .00000$	$c= .26665$		

Dernek üyeliği ile siyasî toplantı ya da mitinglere katılım arasında anlamlı bir münasebet görülmektedir. Nitekim, tablo H-7'de de görüldüğü gibi, dernek üyesi olmayanlar miting ve toplantılara %13 oranında sık sık katılırlarken, bir dernek üyesi olanlar %30.9, birden fazla dernek üyesi olanlar ise %35.7 oranında katılmaktadırlar. Yine katılmama sözkonusu olduğunda da, dernek üyesi olmayanların oranı %47.1 iken, dernek üyesi olanlarda bu oran %20.9'a düşmektedir.

Tablo H-8: Dernek üyeliği ile siyasî partiye üye olma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Partiye üye olanlar	Partiye üye olmayanlar	Satır Toplamı
Dernek üyeliği			
Üye değil	9.8	90.2	1212
	50.2	74.7	71.3
	7.0	64.3	
Bir derneğe üye	23.8	76.2	446
	44.7	23.2	26.2
	6.2	20.0	
Birden fazla derneğe üye	28.6	71.4	42
	5.1	2.1	2.5
	.7	1.8	
Kolon toplamı	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0
$\chi^2= 60.55206$	$sd= 2$	$p< .00000$	$c= .18546$

Dernek üyeliği faaliyete geçme katılımının diğer boyutlarını olduğu gibi, siyasî parti üyeliğini de etkilemektedir. Nitekim, tablo H-8'de de görüldüğü gibi, dernek üyesi olmayanlardaki siyasî parti üyeliği oranı % 9.8 gibi düşük bir rakamı

oluştururken, bir derneğe üye olanlarda %23.8'e, birden fazla derneğe üye olanlarda ise %28.6'ya çıkmaktadır.

3- Denek Üyeliği ve Faal Katılım Arasındaki Münasebet

Dernek üyeliğinin siyasî katılım üzerindeki etkisi faal katılım sözkonusu olduğunda daha da önem kazanmaktadır. Nitekim, tablo H-9'da da görüldüğü gibi, bir siyasî parti ya da aday için çalışma faaliyetini, birçok seçimde gerçekleştirenlerin oranı, dernek üyesi olmayanlarda %7 gibi düşük bir rakama tekabül ederken, bu oran bir derneğe üye olanlarda %20.9'a, birden fazla derneğe üye olanlarda % 35.7'ye çıkmaktadır. Ayrıca, bu faaliyete katılmama tutumu sözkonusu olduğunda da, dernek üyesi olmayanlarda görülen % 68.5 gibi yüksek bir rakam, bir derneğe üye olanlarda % 50.4'e, birden fazla derneğe üye olanlarda ise % 38.1'e düşmektedir.

Tablo H-9: Dernek üyeliği ile siyasî parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Birçok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Dernek üyeliği						
Üye değil	7.0	9.4	13.0	68.5	2.1	1212
	44.0	61.6	70.7	77.5	89.7	71.3
	5.0	6.7	9.2	48.8	1.5	
Bir derneğe üye	20.9	14.8	13.2	50.4	.7	446
	48.2	35.7	26.6	21.0	10.3	26.2
	5.5	3.9	3.5	13.2	.2	
Birden fazla derneğe üye	35.7	11.9	14.3	38.1		42
	7.8	2.7	2.7	1.5		2.5
	.9	.3	.4	.9		
Kolon toplamı	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0
$\chi^2= 112.27816$	sd= 8	p< .00000	c= .24891			

I- ÜLKE MESELELERİYLE İLGİLENME VE SİYASİ KATILIM MÜNASEBETİ

Ülke meseleleriyle ilgilenmenin derecesi siyasî katılımın derecesine de etki etmektedir. Ülke meseleleriyle ilgilenmeyen bir ferdin yoğun bir şekilde siyasî katılım faaliyetinde bulunmasını beklemek de hata olacaktır. Zira, siyasete katılmak, özellikle

de faal katılımı meydana getiren propaganda çalışmalarına katılım, ülke meseleleri hakkında belirli bir bilgi seviyesini gerekli kılmaktadır.

Tablo I-1: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile siyasi katılım arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Oy verme	Miting ve toplantılara katılım	Parti yöneticiliği	Propaganda çalışmalarına katılım	Katılma- yanlar	Satır topla- mı
Ülk. mes. ilg.						
Mesleğimi ilg.	46.3	24.1	.6	26.5	2.5	162
kadar	11.4	9.2	5.6	7.6	10.8	9.5
ilgilenirim	4.4	2.3	.1	2.5	.2	
Ülke meseleleri	57.1	26.8		16.1		56
politikacıları	4.9	3.6		1.6		3.3
ilgilendirir	1.9	.9		.5		
Ülke meseleleri	55.6	11.1		33.3		72
devlet	6.1	1.9		4.3		4.2
adamlarını	2.4	.5		1.4		
ilgilendirir						
Mümkün olduğu	39.1	25.6	1.0	32.0	2.4	829
kadar	49.2	50.2	44.4	47.0	54.1	48.8
ilgilenirim	19.1	12.5	.5	15.6	1.2	
Yakından	23.8	28.0	1.9	44.4	1.9	475
ilgilenirim	17.1	31.5	50.0	37.4	24.3	27.9
	6.6	7.8	.5	12.4	.5	
Cevapsız	70.8	14.2		11.3	3.8	106
	11.4	3.6		2.1	10.8	6.2
	4.4	.9		.7	.2	
Kolon toplamı	659	422	18	564	37	1700
	38.8	24.8	1.1	33.2	2.2	100.0

$\chi^2= 131.80533$ $sd= 20$ $p< .00000$ $c= .26824$

Bu çerçevede Malatya'da yapmış olduğumuz araştırmada da, ülke meseleleriyle ilgilenme derecesinin, siyasi katılımın yoğunluğu üzerinde etkili olduğu sonucu çıkmaktadır. Zira, tabla I-1'de de görüldüğü gibi, ülke meseleleriyle ilgilenmeyenlerde faal katılım, yerini oy verme katılımına bırakmaktadır. Ülke meseleleriyle yakından ilgililenlerde ise, faal katılım, düşük seviyedeki katılımlara tercih edilmektedir. Nitekim, propaganda çalışmalarına katılım faaliyetinde en yüksek oranı (%44.4), memleket meseleleriyle yakından ilgililenler oluşturmaktadır. Bu faaliyetteki en düşük katılımı ise, % 16.1 oranı ile, "ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir" diyenler gerçekleştirmektedir. En yüksek oy verme yoluyla katılım oranında (%57.1) yine bu grupta görülmektedir. Dolayısıyla münasebet anlamlıdır.

Tablo 1-2: Ülke meseleleri ile ilgilenme ve son seçimde oy verme münasebeti

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	oy verenler	oy vermeyenler	Satır toplamı
Ülke mes. ile ilg.			
Mesleğimi ilgilendirdiği kadar ilgilenirim	86.4	13.6	162
	9.3	10.9	9.5
	8.2	1.3	
Ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir	91.1	8.9	56
	3.4	2.5	3.3
	3.0	.3	
Ülke meseleleri devlet adamlarını ilgilendirir	93.1	6.9	72
	4.5	2.5	4.2
	3.9	.3	
Mümkün olduğu kadar ilgilenirim	86.7	13.3	829
	48.0	54.7	48.8
	42.3	6.5	
Yakından ilgilenirim	90.7	9.3	475
	28.8	21.9	27.9
	25.4	2.6	
Cevapsız	85.8	14.2	106
	6.1	7.5	6.2
	5.4	.9	
Kolon toplamı	1499	201	1700
	88.2	11.8	100.0
$\chi^2= 7.77263$ $sd= 5$ $p< .16922$ $c= .06746$			

Tablo 1-3: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile bir önceki seçimde oy verme arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	oy verenler	oy vermeyenler	Satır toplamı
Ülke mes. ile ilg.			
Mesleğimi ilgilendirdiği kadar ilgilenirim	75.9	24.1	162
	9.7	9.1	9.5
	7.2	2.3	
Ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir	75.0	25.0	56
	3.3	3.3	3.3
	2.5	.8	
Ülke meseleleri devlet adamlarını ilgilendirir	73.6	26.4	72
	4.2	4.4	4.2
	3.1	1.1	
Mümkün olduğu kadar ilgilenirim	72.4	27.6	829
	47.2	53.3	48.8
	35.3	13.5	
Yakından ilgilenirim	77.5	22.5	475
	29.0	24.9	27.9
	21.6	6.3	
Cevapsız	79.2	20.8	106
	6.6	5.1	6.2
	4.9	1.3	
Kolon toplamı	1270	430	1700
	74.7	25.3	100.0
$\chi^2= 5.63823$ $sd= 5$ $p< .34303$ $c= .05749$			

1- Ülke Meseleleriyle İlgilenme ve Seçmen Katılımı Münasebeti

Ülke meseleleriyle ilgilenme ve son seçimde oy kullanma arasındaki münasebette, ülke meseleleriyle ilgilenme oy vermeyi arttırıcı yönde bir tesire sahip değildir. Dolayısıyla münasebet anlamsızdır. Zira, ülke meselelerine karşı ilgisiz olanlar daha fazla oy vermeyi tercih etmektedirler. Bu da bize ülke meseleleriyle ilgilenenlerde protesto davranışının daha fazla olduğunu göstermektedir. Tablo 1-2'de de görüldüğü gibi ülke meseleleriyle ilgilenmeyi devlet adamlarına bırakanlarda, son seçimde oy verme oranı % 93.1 iken, bu oran, ülke meseleleriyle ilgilenenlerde %90.7'ye düşmektedir.

Tablo 1-4: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Ülk. mes. ilg.							
Mesleğimi ilg.		32.7	51.2	6.2	9.3	.6	162
kadar ilgilenirim		7.4	11.0	8.5	15.3	5.9	9.5
		3.1	4.9	.6	.9	.1	
Ülke meseleleri politikacıları		26.8	42.9	12.5	16.1	1.8	56
ilgilendirir		2.1	3.2	6.0	9.2	5.9	3.3
		.9	1.4	.4	.5	.1	
Ülke meseleleri		18.1	47.2	23.6	11.1		72
devlet adamlarını		1.8	4.5	14.5	8.2		4.2
ilgilendirir		.8	2.0	1.0	.5		
Mümkün olduğu		39.7	51.4	5.2	3.0	.7	829
kadar ilgilenirim		45.9	56.6	36.8	25.5	35.3	48.8
		19.4	25.1	2.5	1.5	.4	
Yakından ilgilenirim		61.3	30.7	5.3	2.5	.2	475
		40.6	19.4	21.4	12.2	5.9	27.9
		17.1	8.6	1.5	.7	.1	
Cevapsız		14.2	36.8	14.2	27.4	7.5	106
		2.1	5.2	12.8	29.6	47.1	6.2
		.9	2.3	.9	1.7	.5	
Kolon toplamı		716	752	117	98	17	1700
		42.1	44.2	6.9	5.8	1.0	100.0

$\chi^2 = 329.32848$ $sd = 20$ $p < .00000$ $c = .40285$

Bir önceki seçim sözkonusu olduğunda ise ülke meseleleriyle yakından ilgilenenler daha az veya hiç ilgilenmeyenlere nazaran daha yüksek oranda katılmaktadırlar. (%77.5). Bu ise, ülke meseleleriyle yakından ilgilenenlerin oy verme davranışlarının daha istikrarlı olduğunu göstermektedir. En düşük katılım ise %72.4 ile

“mümkün olduğu kadar ilgilenirim” cevabını verenlerde görülmektedir. (Tablo 1-3).

Dolayısıyla burada da münasebet anlamsız olarak bulunmuştur.

Tablo 1-5: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile memleket meselelerini tartışma arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Bazen	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Ülk. mes. ilg.							
Mesleğimi ilg.		42.0	38.3	7.4	9.9	2.5	162
kadar ilgilenirim		7.4	11.0	12.1	16.7	28.6	9.5
		4.0	3.6	.7	.9	.2	
Ülke meseleleri politikacıları		28.6	39.3	8.9	21.4	1.8	56
ilgilendirir		1.7	3.9	5.1	12.5	7.1	3.3
		.9	1.3	.3	.7	.1	
Ülke meseleleri		30.6	27.8	20.8	19.4	1.4	72
devlet adamlarını		2.4	3.5	15.2	14.6	7.1	4.2
ilgilendirir		1.3	1.2	.9	.8	.1	
Mümkün olduğu		53.2	39.3	4.8	2.4	.2	829
kadar ilgilenirim		47.7	57.6	40.4	20.8	14.3	48.8
		25.9	19.2	2.4	1.2	.1	
Yakından ilgilenirim		75.4	21.1	2.1	1.3	.2	475
		38.7	17.7	10.1	6.3	7.1	27.9
		21.1	5.9	.6	.4	.1	
Cevapsız		18.9	34.0	16.0	26.4	4.7	106
		2.2	6.4	17.2	29.2	35.7	6.2
		1.2	2.1	1.0	1.6	.3	
Kolon toplamı		925	566	99	96	14	1700
		54.4	33.3	5.8	5.6	.8	100.0

$\chi^2= 374.18001$ $sd= 20$ $p< .00000$ $c= .42473$

Ülke meseleleriyle ilgilenme ve çevre problemlerini tartışma arasındaki münasebet ise anlamlı olarak bulunmuştur. Yani, ülke meselelerine duyulan ilgi arttıkça, çevre problemlerinin arkadaşlarıyla tartışma faaliyeti de artmaktadır. Nitekim, tablo 1-4’de de görüldüğü gibi ülke meseleleriyle ilgilenmeyi devlet adamlarına bırakanların, çevre problemlerini sık sık tartışmaları %18.1 iken, yakından ilgilenenlerde bu oran, %61.3’e çıkmaktadır. Ayrıca, ülke meselelerini politikacılara terk edenlerdeki tartışma faaliyetine katılmama oranı %16.1 iken, bu oran yakından ilgilenenlerde %2.5 gibi küçük bir rakama düşmektedir.

Ülke meseleleriyle ilgilenmenin çevre problemlerini arkadaşlarıyla tartışma üzerindeki etkisi, memleket meselelerini tartışma sözkonusu olduğunda daha da

artmaktadır. Nitekim, tablo 1-5’de de görüldüğü gibi memleket meseleleriyle yakından ilgilenenlerin , bunu arkadaşlarıyla sık sık tartışmaları % 75.4 gibi yüksek bir oranda gerçekleşmektedir. Bu oran, ilginin politikacılara bırakıldığı grupta ise %28.6’ya düşmektedir. Ayrıca, sözkonusu ilgiyi duyanların %98.7’si, aynı zamanda bu hususta tartışmaktadır. Dolayısıyla, ilginin artmasına bağlı olarak tartışma faaliyeti de artmaktadır.

Tablo 1-6: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile telkin faaliyeti arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Sık sık	Birkaç defa	Çok az	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Ülk. mes. ilg.							
Mesleğimi ilg. kadar ilgilenirim	14.8	23.5	14.8	41.4	5.6	162	
	6.5	8.9	11.1	10.2	28.1	9.5	
	1.4	2.2	1.4	3.9	.5		
Ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir	8.9	17.9	7.1	62.5	3.6	56	
	1.4	2.4	1.8	5.3	6.3	3.3	
	.3	.6	.2	2.1	.1		
Ülke meseleleri devlet adalarını ilgilendirir	23.6	11.1	6.9	56.9	1.4	72	
	4.6	1.9	2.3	6.2	3.1	4.2	
	1.0	.5	.3	2.4	.1		
Mümkün olduğu kadar ilgilenirim	18.1	26.3	16.3	38.4	1.0	829	
	40.8	51.3	62.2	48.3	25.0	48.8	
	8.8	12.8	7.9	18.7	.5		
Yakından ilgilenirim	35.2	28.0	8.4	27.8	.6	475	
	45.4	31.5	18.4	20.1	9.4	27.9	
	9.8	7.8	2.4	7.8	.2		
Cevapsız	4.7	17.0	8.5	61.3	8.5	106	
	1.4	4.2	4.1	9.9	28.1	6.2	
	.3	1.1	.5	3.8	.5		
Kolon toplamı	368	425	217	658	32	1700	
	21.6	25.0	12.8	38.7	1.9	100.0	

$\chi^2 = 187.12148$ $sd = 20$ $p < .00000$ $c = .31489$

2-Ülke Meseleleriyle İlgilenme ve Faaliyete Geçme Katılımı Münasebeti

Ülke meseleleriyle ilgilenmenin siyasî katılımındaki etkisi faaliyete geçme katılımı içinde geçerlidir. Zira, ilgi seviyesindeki artışa bağlı olarak seçimler esnasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuşma veya telkinde bulunma faaliyetinde de bir artış müşahade edilmektedir. Nitekim, tablo 1-6’da da görüldüğü gibi ülke meseleleriyle ilgilenmeyi politikacılara bırakanlardaki sık sık

telkinde bulunma faaliyeti sadece %8.9 iken bu oran, mesleğini ilgilendirdiği kadar ilgilendirim diyenlerde %14.8'e, mümkün olduğu kadar ilgilenerim diyenlerde %18.1'e, yakından ilgilendirim diyenlerde ise %35.2'ye çıkmaktadır. Ayrıca, katılmama sözkonusu olduğunda ise meseleleri politikacılara bırakanlarda %62.5 olan bu orana yakından ilgi duyanlarda % 27.8'e kadar düşmektedir.

Tablo I-7: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile miting ve toplantılara katılım arasındaki münasebet

	Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Bir çok defa	Birkaç defa	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Ülk. mes. ilg.						
Mesleğini ilg.		14.2	35.2	46.3	4.3	162
kadar ilgilendirim		7.4	8.5	11.1	16.7	9.5
		1.4	3.4	4.4	.4	
Ülke meseleleri politikacıları		10.7	32.1	53.6	3.6	56
ilgilendirir		1.9	2.7	4.5	4.8	3.3
		.4	1.1	1.8	.1	
Ülke meseleleri devlet adamlarını		15.3	29.2	52.8	2.8	72
ilgilendirir		3.5	3.1	5.6	4.8	4.2
		.6	1.2	2.2	.1	
Mümkün olduğu kadar ilgilendirim		15.8	42.0	40.4	1.8	829
		42.1	51.6	49.8	35.7	48.8
		7.7	20.5	19.7	.9	
Yakından ilgilendirim		29.1	43.6	25.1	2.3	475
		44.4	30.7	17.7	26.2	27.9
		8.1	12.2	7.0	.6	
Cevapsız		1.9	21.7	71.7	4.7	106
		.6	3.4	11.3	11.9	6.2
		.1	1.4	4.5	.3	
Kolon toplamı		311	674	673	42	1700
		18.3	39.6	39.6	2.5	100.0

$\chi^2 = 134.36910$ $sd = 15$ $p < .00000$

$c = 27065$

Telkin faaliyetinde olduğu gibi, miting ve toplantılara katılım nazarı dikkate alındığında, burada da ilgi derecesine bağlı olarak katılım da bir artış görülmektedir. Dolayısıyla münasebet anlamlıdır. Nitekim, tablo I-7'de de görüldüğü gibi, birçok defa miting ve siyasî toplantılara katılımın oranı, ülke meselelerini politikacılara bırakanlarda % 10.7 iken, mesleğini ilgilendirdiği kadar ilgilenenlerde %14.2'ye, mümkün olduğu kadar ilgilenenlerde %15.8'a, yakından ilgilenenlerde ise %29.1'e çıkmaktadır. Ayrıca bu faaliyete katılmama sözkonusu olduğunda da en yüksek

katılmama oranı (%53.6) yine ülke meselelerini politikacılara bırakanlarda , en düşük katılmama oranı (%25.1) da yine yakından ilgilenenlerde görülmektedir.

Tablo 1-8: Ülke meseleleri ile ilgilenme ile siyasi parti üyeliği münasebeti

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Partiye üye olanlar	Partiye üye olmayanlar	Satır toplamı
Ülke mes. ile ilg.			
Mesleğimi ilgilendirdiği kadar ilgilenirim	13.6	86.4	162
	9.3	9.6	9.5
	1.3	8.2	
Ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir	8.9	91.1	56
	2.1	3.5	3.3
	.3	3.0	
Ülke meseleleri devlet adamlarını ilgilendirir	12.5	87.5	72
	3.8	4.3	4.2
	.5	3.7	
Mümkün olduğu kadar ilgilenirim	12.9	87.1	829
	45.1	49.4	48.8
	6.3	42.5	
Yakından ilgilenirim	17.9	82.1	475
	35.9	26.7	27.9
	5.0	22.9	
Cevapsız	8.5	91.5	106
	3.8	6.6	6.2
	.5	5.7	
Kolon toplamı	237	1463	1700
	13.9	86.1	100.0
$\chi^2= 10.86705$ $sd= 5$ $p< .05408$ $c= .07970$			

Faaliyete geçme katılımının, bütün diğer faaliyetlerinde olduğu gibi, siyasi parti üyeliği sözkonusu olduğunda da ilginin derecesi siyasi katılımı etkilemektedir. Nitekim, tablo 1-8'de de görüldüğü gibi en düşük siyasi parti üyeliği oranı (%8.9), ülke meselelerini politikacılara bırakanlarda görülürken, bu oran ülke meseleleriyle ilgilenenlerin derecesine bağlı olarak, mümkün olduğu kadar ilgilenenlerde %12.9'a mesleki ilgi derecesinde % 13'6'ya nihayet yakından ilgilenenlerde % 17.9'a çıkmaktadır.

3- Ülke Meseleleriyle İlgilenme ve Faal Katılım Münasebeti

Ülke meseleleriyle ilgilenme, oy verme davranışı dışındaki diğer siyasi katılım derecelerinde olduğu gibi, faal katılım üzerinde de etkiye sahiptir. Dolayısıyla münasebet anlamlı olarak bulunmuştur. Zira, ülke meseleleriyle

İlgilenme derecesindeki artışa bağlı olarak, bir siyasî parti ya da aday için çalışma katılımında da artış müşahade edilmektedir. Nitekim, tablo I-9'da da görüldüğü gibi, sözkonusu faaliyete birçok seçimde katılanların oranı ülke meselelerini politikacılara bırakanlarda sadece % 3.6 iken, bu oran, mümkün olduğu kadar ilgilenenlerde % 8.1'e, mesleğini ilgilendirdiği kadar ilgilenenlerde %9.9'a, yakından ilgilenenlerde ise %21.5'e çıkmaktadır. Ayrıca, ülke meselelerini politikacılara bırakanlardaki katılmama oranı %82.1 iken, yakından ilgilenenlerde bu oran % 50.3'e düşmektedir.

Tablo I-9: Ülke meseleleriyle ilgilenme ile bir siyasî parti ya da aday için çalışma arasındaki münasebet

Satır yüzdesi Kolon yüzdesi Toplam yüzdesi	Bir çok seçimde	Bazı seçimlerde	Bir-iki seçimde	Hiç	Cevapsız	Satır toplamı
Ülk. mes. ilg.						
Mesleğimi ilg. kadar ilgilenirim	9.9	8.0	11.1	69.8	1.2	162
	8.3	7.0	8.1	10.6	6.9	9.5
	.9	.8	1.1	6.6	.1	
Ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir	3.6	5.4	7.1	82.1	1.8	56
	1.0	1.6	1.8	4.3	3.4	3.3
	.1	.2	.2	2.7	.1	
Ülke meseleleri devlet adamlarını ilgilendirir	6.9	15.3	12.5	65.3		72
	2.6	5.9	4.1	4.4		4.2
	.3	.6	.5	2.8		
Mümkün olduğu kadar ilgilenirim	8.1	11.0	14.7	64.9	1.3	829
	34.7	49.2	55.0	50.2	37.9	48.8
	3.9	5.4	7.2	31.6	.6	
Yakından ilgilenirim	21.5	13.3	12.8	50.3	2.1	475
	52.8	34.1	27.5	22.3	34.5	27.9
	6.0	3.7	3.6	14.1	.6	
Cevapsız	.9	3.8	7.5	83.0	4.7	106
	.5	2.2	3.6	8.2	17.2	6.2
	.1	.2	.5	5.2	.3	
Kolon toplamı	193	185	222	1071	29	1700
	11.4	10.9	13.1	63.0	1.7	100.0
$\chi^2= 115.05379$	$sd= 20$	$p< .00000$	$c= .25177$			

SONUÇ

İnsanlar her zaman başkalarını etkileme, karar alma, idare etme gibi istekleri kendilerinde taşımışlardır. Bazıları bütün bu isteklerini uygulayabilmişler, diğerleri ise onlara bazan tâbi olarak bazan da katkıda bulunarak hayatîyetlerini devam ettirmişlerdir. Sözkonusu isteklerin çeşitli derecelerde bir çok insanda bulunması ise, bütün bu insanların aynı hedefe yönelmelerini ortaya çıkarmıştır. Bu da mücadele ve işbirliğini gerekli kılmıştır. Bu mücadele ve işbirliği siyaset kavramıyla izah edilmeye çalışılmıştır. Ancak sözkonusu mücadele ve işbirliğinin hayatın tamamına yönelik olması, siyasetin de en küçük sosyal birimlerden en büyük sosyal birim olan "devlet"e kadar giden bir süreci kapsamasını ortaya çıkarmıştır. Bu ise beraberinde bir çok inceleme ve tanımlama güçlüklerini ortaya çıkarmıştır.

Bir sosyal münasebetler ağı olan cemiyet, bir çok müesseselerden meydana gelen ahenkli bir butündür. Dolayısıyla, siyaseti cemiyetin tamamını meydana getiren müesseseler ağından soyutlamak mümkün değildir. Bu sebeple, siyaset, sosyal münasebetler ağı içerisinde bulunan fertin, münasebetlerinin bir yönünü ifade eden kavramdır. Zira fertler, sosyal münasebetler sürecinde siyasî, iktisadî, idarî vb. bir çok davranışlarda bulunurlar. Bütün bu davranışlardan birini diğerinden soyutlamak mümkün değildir.

Bu çerçevede siyaseti, kamuyu veya belirli bir grubu ilgilendiren meselelerde, karar verme, kararları etkileme veya uygulamaya yönelik; mücadele etme veya mensup olma, işbirliği ve dayanışma içerisinde olabildiği gibi çatışma şeklinde de beliren değişen bir sosyal münasebetler bütünü olarak tarif edebiliriz.

Bu manada, siyasî katılım, fertlerin siyasî yapı ile olan münasebetlerini ifade eden bir kavramdır. Sözkonusu münasebetler ise kişiden kişiye

değişmektedir. Dolayısıyla, bazı fertler münasebetlerinde pasif kalırken, diğer bazıları aktif olarak, destekleyici veya değiştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunurlar.

Mahiyeti ve derecesi farklılık arzeden siyasî katılım, geniş bir tutum ve davranış yelpazesi olarak görülmektedir. Bu itibarla, siyasî katılım, uyarılmış (mobilize) veya bağımsız, desteklemeye veya değiştirmeye yönelik olabilmektedir. Yine, sadece oy verme şeklinde olabildiği gibi, propaganda faaliyeti veya parti yöneticiliği gibi faal katılım olarak da gerçekleşebilmektedir.

Birbirinden farklılık arzeden, sözkonusu davranışları, derecelerini göz önünde bulundurarak üç gruba ayırmak mümkündür. Seçmen katılımı olarak ifade edebileceğimiz birinci basamakta oy verme davranışı esastır. Oy verme faaliyeti ise, belirli bir düşünme, izleme ve karar verme sürecinin sonucudur. Ayrıca, bu faaliyet sadece bir kereye mahsus olmayıp, belirli fasıllarla gerçekleşmektedir.

İkinci basamağa “faaliyete geçme katılımı” demek mümkündür. Bu katılımı, örgüt üyeliği, miting ve toplantılara katılım ve arkadaşlarına veya yakınlarına yönelik olarak herhangi bir partiye oy verilmesi için telkinde bulunma faaliyeti oluşturmaktadır.

Siyasî katılımın üçüncü basamağını ise “faal katılım” olarak adlandırmak mümkündür. Burada ise izleyici tavırların yerini bizzat siyasetin içine karışmak almaktadır. Dolayısıyla bu katılımı, parti yöneticiliği ve propaganda faaliyetlerine katılım gibi faaliyetler meydana getirmektedir.

Siyasî katılımın bütün bu dereceleri üzerinde bir çok faktörün etkisi mevcuttur. Bunları psikolojik, siyasî ve sosyal olmak üzere üç ana başlık altında belirtmek mümkündür. Her ne kadar bu faktörleri birbirlerinden soyutlamamız mümkün değilse de, meselenin aydınlatılmasında gerekli görülmektedir. Bu

noktadan hareketle çalışmamızda, yaş, cinsiyet, gelir, meslek, eğitim, şehirleşme, kitle iletişim araçlarını izleme, örgüt üyeliği ve memleket meseleleriyle ilgilenme olarak sıraladığımız değişkenlerle siyasi katılım arasındaki münasebet incelenmeye çalışılmıştır. İncelemiş olduğumuz bu değişkenler içerisinde, siyasi katılımı en fazla etkileyen değişkenin cinsiyet rolleri olduğu tesbit edilmiştir. Zira, cinsiyet rolleri, oy verme faaliyeti dışındaki bütün siyasi katılım dereceleri üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Kadının rolünü aile içi faaliyetlerle sınırlandıran, erkeğin rolünü ise ev dışı dünyaya yönelik olarak gören anlayış, kadının siyasi hayata uzak kalmasına yol açmıştır. Nitekim, ev hanımları çalışanlara nazaran daha az siyasete katılmaktadırlar. Ayrıca, rol farklılaşmasının da katkısıyla erkeğin siyasi hayatta kullanmak üzere sahip olabileceği siyasi beceri ve kaynaklar kadına oranla hem daha çok, hem de daha çeşitlidir. Burada özellikle eğitim faktörü önem kazanmaktadır. Dolayısıyla, sözkonusu faktörler erkeklerde siyasi katılımın sınırlarını genişletirken, kadınlarda daraltmaktadır.

Yaş değişkeninin de özellikle seçmen katılımı ve faal katılım üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Nitekim, değişik yaş gruplarında oy verme oranı, düşük yaş grubundan, yüksek yaş grubuna doğru düzenli olarak artış kaydetmektedir. Oy verme katılımında bulunmayanların en yüksek oranda gençlerde görülmesinde, eğitim sürecinin devam etmekte oluşu, meslek edinme yolundaki endişe ve çabalar, askerlik hizmetinin bu döneme denk düşmesi, evlilikle ilgili çabalar, seçmen kütüğüne kaydolmadaki güçlükler ve ilk defa oy vermenin yol açtığı kararsızlık etkili olmaktadır. Nitekim, bu yaş grubunda, bir önceki seçimde oy verme oranı önemli miktarda düşüş arz etmektedir.

Seçmen katılımında olduğu gibi, faal katılımında da yaş değişkeninin önemli etkisinin olduğu görülmüştür. Burada da yaşın ilerlemesine bağlı olarak,

seçimlerde herhangi bir parti ya da aday için çalışmanın yoğunluğu da artmaktadır. Bunun sebeplerini ise, düşük yaş gruplarında sosyal hayatlarının nizama kavuşmamış olması, bu fertlerde siyasi parti tercihinin netlik kazanmamış olması, ileriki yaş gruplarında ise parti tercihinin kemikleşmiş olması şeklinde belirtmek mümkündür. Ayrıca, ileriki yaş gruplarında faal katılımın artmasını, kamu hizmetinde bulunmaktan dolayı hukukî mevzuatlarla sınırlandırılmış olan siyasi katılımın, emeklilikle birlikte ortadan kalkması ve serbest zamanın bolluğu ile izah etmek mümkündür.

Gelir, bir çok değişkenle münasebeti olan bir faktördür. Zira, gelir artışına bağlı olarak, hayatın bir çok sahasında önemli değişiklikler görülmektedir. Nitekim, kitle iletişim araçlarından faydalanma, eğitim imkânlarındaki artış, nisbeten daha iyi bir meslek ve meslekte daha iyi bir mevki gibi hususları zikredebiliriz.

Ancak, çalışmamızda, gelir değişkeninin siyasi katılımın üzerinde doğrudan doğruya bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır. Nitekim, çevre ve memleket meselelerini tartışma boyutu dışındaki diğer katılım derecelerinde gelirdeki artışa bağlı olarak bir artış görülmemiştir. Bununla birlikte, gelir artışının faal katılımın yoğunluğu üzerinde etkisi olduğu tesbit edilmiştir. Bunun sebebini ise bu tür katılımın belirli bir miktarda gelire ihtiyaç duymasına bağlamak mümkündür.

Ayrıca, siyasi katılımın bu çeşidinde itibar saikinin ve iktisadî menfaat temin etme faktörlerinin etkisi de zikredilebilir. Yine, orta gelir grubunda yer alanların seçmen katılımı dışındaki faaliyetlere düşük orandaki katılımları, bu gelir grubunda bulunanların önemli bir kısmının kamu hizmeti veren bordrolulardan

oluşması, bunların ise bu katılım faaliyetlerine yönelik olarak hukukî mevzuatlarla sınırlandırılmış olmalarından kaynaklanmaktadır.

Gelir değişkeninin siyasî katılım üzerinde önemli bir etkisinin görülmemesine karşılık, meslek değişkeninin etkisi olduğu belirlenmiştir. Nitekim, fertler zamanlarının büyük bir kısmını meslekî faaliyetleri içerisinde geçirirler. Bu süreç içerisinde mesleklerinin kendilerine biçmiş olduğu rolleri ifâ ederler. Dolayısıyla, meslekleri gereği, belirli gruplarla temasta bulunurlar, bazı davranış kalıpları geliştirirler, baskı veya menfaat gruplarına dahil olurlar veya meslekleri gereği bazı faaliyetlerden uzak durmak zorunda kalırlar. Diğer taraftan meslek edinmek için belirli bir eğitim sürecinden geçerler veya kültürel faaliyetlerde bulunurlar. Bu sebeple, bazı meslekler daha fazla siyasî hayatın içinde yer alırlar. Bazı meslekler siyasî hadiselerden daha fazla etkilenirken, diğer bazıları ise çok daha az etkilenirler. Yine bazı mesleklerde bulunanlar, siyasî faaliyette bulunmak için yeterli serbest zamanı bulabilmektedirler.

Meslek değişkeni, siyasî katılımı etkilemekle birlikte, Malatya'da, yüksek statülü meslek gruplarının düşük statülü meslek gruplarına nazaran faal katılıma daha fazla yöneldiklerini söyleyemiyoruz. Zira, ticaretle işigal edenler serbest meslek (Dr., Avukat, vs.) mensuplarına nazaran daha faal, emekli işçiler ise ticaretle işigal edenlere nazaran daha faal siyasî katılımında bulunmaktadır. Özellikle emekli işçiler, miting ve toplantılara katılımı oy vermeye, propaganda çalışmalarına katılımı ile miting ve toplantılara katılıma tercih etmektedirler. Ev hanımları ise oy verme yoluyla katılımı, diğer faaliyetlere tercih etmektedirler. Çünkü ev hanımları, bir tarafta siyasî hadiselerden asgarî ölçüde etkilenirken, diğer tarafta cemiyetin değerler sisteminin ev hanımlarına biçmiş olduğu sosyal rol de bunu gerekli kılmaktadır. Emekli işçilerin, diğer meslek gruplarından daha yoğun

faal katılımında bulunmaları, bu fertlerin henüz emekli olmadan önce dahi baskı veya menfaat birliklerine üye olmak, buralarda vazife almak yoluyla siyasi katılım faaliyetlerinde bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Emeklilikle birlikte gerekli serbest zamanı da bulan bu fertlerin siyasi katılım faaliyetleri de artmaktadır.

Eğitimin, siyasi sosyalleşme üzerindeki önemli rolü, eğitimdeki yükselmeye bağlı olarak siyasi katılımda da artışların beklenmesini gerekli kılmaktadır. Zira, eğitim seviyesindeki artışla birlikte, siyasi katılım kanallarında da artışlar görülmekte, bilgi edinme kolaylaşmakta, siyasi tartışma ortamları oluşmaktadır. Ancak, meslek, cinsiyet, yaş gibi faktörler bu etkiyi sınırlandırmaktadır. Nitekim, Malatya'da da eğitimin, siyasi katılım üzerinde etkili olduğu tesbit edilmiştir. Ancak, etkinin düşük seviyede ve sınırlı olduğu görülmüştür. Özellikle oy verme faaliyetinde, eğitim seviyesindeki artışa bağlı olarak düşüş görülmektedir. Bununla birlikte eğitimin, siyasi katılımın tartışma boyutu üzerindeki etkisi pozitif ve yoğundur. Bunun dışındaki siyasi katılım faaliyetlerinde ise dalgalı bir dağılım görülmüştür. Burada ise yaş, cinsiyet ve meslek faktörlerinin etkisi sözkonusudur.

Katılımcı eğilimin, şehir kültürüne atfedilmesine rağmen, bunun Malatya'da siyasi alana yansımadağı tesbit edilmiştir. Tersine, gerek ferdin doğum yeri, gerekse şehirde yaşadığı süre nazarı dikkate alındığında, şehir hayatının, ferdin şehirde yaşadığı sürenin artışına bağlı olarak siyasi katılımı azaltıcı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Arttırıcı etkileri ise dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Nitekim, şehir hayatı, ferde bahşetmiş olduğu eğitim imkânları, meslek, kitle iletişim araçlarından faydalanma ve örgüt üyeliği gibi faktörler vasıtasıyla siyasi katılımın yoğunluğunda artış temin etmektedir.

Malatya'da, şehir hayatının siyasi katılım üzerinde doğrudan doğruya gerçekleşen olumlu bir etkisinin olmamasını sağlıksız şehirleşmenin mevcudiyeti

ile izah etmek mümkündür. Zira, Malatya'da şehirleşmenin hızlı bir seyir içerisinde olması, buna karşılık, şehirde yaşayanlara gerekli hizmetin sunulmaması, istihdam yetersizliğinden kaynaklanan meslek edinmenin ve sosyal mobilitenin meşru yollarla gerçekleştirilebilmesinin güçlüğü gibi sağlıksız şehirleşmeye ait özellikler görülmektedir. Dolayısıyla, Malatya'da şehir hayatının siyasî katılım üzerindeki sözkonusu etkileri, Malatya'nın sosyal yapı özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Kitle iletişim araçları, fertlerde siyasî sosyalleşmeyi temin edici, bilgilendirici ve bu özellikleri ile siyasî katılımı teşvik edici özelliğe sahiptir. Nitekim Malatya'da gazete okuma ile siyasî katılım arasındaki münasebette, gazete okumayanlardan sürekli okuyanlara doğru gidildikçe faal katılımı tercihte, tersi sözkonusu olduğunda ise oy verme katılımını tercihte bir artışın olduğu tesbit edilmiştir. O halde kitle iletişim araçlarını takip etme, oy verme dışındaki diğer bütün katılım faaliyetleri üzerinde önemli ve pozitif bir etkiye sahiptir.

Grupların üyeleri üzerinde önemli etkileri sözkonusudur. Zira, gruplarda bulunan, inanç, kıymet ve norm müşterekliği ferdin davranışlarına da aksetmektedir. Bu manada, herhangi bir derneğe üye olan fertler sözkonusu derneğin inanç, kıymet ve normları çerçevesinde hareket etmektedirler. Özellikle, grupla olan özdeşleşme derecesinin yükselişine bağlı olarak, derneklerin ferdin tutum ve davranışları üzerindeki etkisi de o kadar yüksek olacaktır. Bu çerçevede derneklerin siyasette faal bir görünüm arzetmeleri, üyelerini de faal kılacaktır. Zira, Malatya'da dernek üyeliğinin siyasî katılım üzerindeki etkisi de bunu doğrulamaktadır. Nitekim, dernek üyeliği, siyasî katılımın bütün derecelerinde artırıcı bir etkiye sahiptir. Ayrıca, dernek üyesi olanlarda oy verme katılımı yerini

diğer faal katılımlara bırakmakta ve etkinin derecesi, faal katılımın yoğunluğu sözkonusu olduğunda daha da artmaktadır.

Son değişken olarak incelediğimiz, ülke meseleleriyle ilgilenme ve siyasî katılım münasebetinde de ilgi derecesine bağlı olarak siyasî katılımın derecesi ve yoğunluğu üzerinde de artış sözkonusudur. Dolayısıyla, ülke meseleleriyle ilgilenme, oy verme dışındaki bütün diğer katılım faaliyetleri üzerinde önemli etkiye sahiptir. Çünkü, siyasete katılmak, özellikle de faal katılımda bulunmak, ülke meseleleri hakkında belirli bir bilgi seviyesini gerekli kılmaktadır. Bu sebeple, sözkonusu etki siyasî katılımın yoğunluğundaki artışa bağlı olarak daha da önem kazanmaktadır.

Netice itibariyle, cinsiyet, meslek, örgüt üyeliği, kitle iletişim araçlarını izleme ve memleket meseleleriyle ilgilenme ve kısmen de yaş değişkenleri siyasî katılım üzerinde önemli etkiye sahiptir. Buna karşılık, gelir, eğitim ve şehirleşme değişkenlerinin siyasî katılım üzerinde yüksek derecede etkilerinin olmadığı, mevcut etkilerin ise dolaylı olduğu tesbit edilmiştir.

EK: ANKET ÖRNEĞİ**1- Yaşı**

- a- + 25 ()
 b- 26 - 35 ()
 c- 36 - 45 ()
 d- 46 - 55 ()
 e- 56 - 65 ()
 f- 66 - + ()

2- Cinsiyeti

- a- Erkek ()
 b- kadın ()

3- Öğrenim durumu

- a- Okur-yazar değil
 b- Okur-yazar okul bitirmemiş
 c- İlk okul
 d- Orta ve dengi okul
 e- Lise ve dengi okul
 f- Yüksek okul/fakülte

(3)	(4)	(5)	(6)
Kendi	Eşi	Anne	Baba
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()

4- Medeni durumu:

- a-Bekar ()
 b- Evli ()
 c- Dul ()

5- Doğum yeri:

- a- Malatya merkez ()
 b- " ilçe ()
 c- " köy ()
 d- Diğer il merkez ()
 e- " ilçe ()
 f- " köy ()

6- Kaç yıldır şehirde oturuyorsunuz ?

- a- Hep şehirde oturduk ()
 b- - 5 yıl ()
 c- 6 - 10 yıl ()
 d- 11 + ()

7- Mesleği :

- a- İşçi
 b- Memur
 c- Serbest meslek (Dr., Av., vs.)
 d- Ticaret
 e- Çiftçi
 f- Ex hanımı
 g- İşsiz

(10)	(11)	(12)	(13)
Kendi	Eşi	Anne	Baba
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()
()	()	()	()

- h- Emekli memur () () () ()
 ı- Emekli işçi () () () ()

14- Meslekteki mevkii:

- a- Ücretli ()
 b- İşveren ()
 c- Kendi hesabına ()
 d- Yardımcı aile efradı ()

15- Aylık geliri.

- a- + 1 500 000 ()
 b- 1 501 000 - 3 000 000 ()
 c- 3 001 000 - 5 000 000 ()
 d- 5 001 000 - 7 000 000 ()
 e- 7 001 000 - 10 000 000 ()
 f- 10 000 000 ve daha fazla ()

16- Kendinizi hangi sosyal tabakada görüyorsunuz ?

- a- Üst tabaka ()
 b- Orta tabaka ()
 c- Alt tabaka ()
 d- Bir fikrim yok ()

17- Herhangi bir konuda başınız sıkıştığında danışmak veya yardım istemek için en çok kime başvurursunuz ?

- a- Aile fertlerine ()
 b- Akrabalara ()
 c- Arkadaş ve komşulara ()
 d- İlgili resmi makamlara ()
 e- Din adamlarına ()
 f- Yaşlılara ()
 g- Bu konuda güvенеbileceğim bir dosta ()
 h- Cevapsız ()

18- Dostlarınızı seçerken en çok neye dikkat edersiniz ?

- a- Mesleğimden biri olmasına ()
 b- Hemşehrim olmasına ()
 c- Akrabadan olmasına ()
 d- Aynı siyasi görüşe sahip olmamıza ()
 e- Ortak ilgi ve atakalarımızın olmasına ()
 f- Aynı dünya görüşünü paylaşmamıza ()
 g- Cevapsız ()

19- Gazete okurmusunuz ?

- a- Sürekli ()
 b- Arasıra ()
 c- Okumam ()

20- Gazeteleri seçerken en çok neye dikkat edersiniz ?

- a- Bol resimli olmasına ()
 b- Bol haber vermesine ()
 c- Haber yorumlarına ()
 d- Dünya görüşüme uygun olmasına ()
 e- Lotaryaya ()
 f- Cevapsız ()

21- Herhangi bir derneğe üye misiniz ?

- a- Üye değilim ()
 b- Bir derneğe üyeyim ()
 c- Birden fazla derneğe üyeyim ()

22- Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz ?

- a- Evet ()
 b- Hayır ()

23- Ülke meseleleri ile ilgilenir misiniz ?

- a- Mesleğimi ilgilendirdiği kadar ilgilenirim ()
 b- Ülke meseleleri politikacıları ilgilendirir ()
 c- Ülke meseleleri devlet adamlarını ilgilendirir ()
 d- Mümkün olduğu kadar ilgilenirim ()
 e- Yakından ilgilenirim ()
 f- Cevapsız ()

24- Son seçimde oyunuzu kullandınız mı ?

- a- Evet ()
 b- Hayır ()

25- Ondan önceki seçimde oyunuzu kullandınız mı ?

- a- Evet ()
 b- Hayır ()

26- Siyasî katılım seviyesi :

- a- Oy verme ()
 b- Mitinglere ve toplantılara katılım ()
 c- Parti yöneticiliği ()
 d- Propaganda çalışmalarına katılım ()

27- Seçimler sırasında başkalarıyla bir kişiye veya bir partiye oy vermeleri için konuştuğunuz, telkinde bulunduğunuz oldu mu ?

- a- Sık sık ()
 b- Birkaç defa ()
 c- Çok az ()
 d- Hiç ()
 e- Cevapsız ()

28- Seçim kampanyası sırasında herhangi bir siyasî toplantı ya da mitinge gittiniz mi?

- a- Bir çok defa ()
 b- Birkaç defa ()
 c- Hiç ()
 d- Cevapsız ()

29- Seçimlerde herhangi bir siyasî parti ya da aday için çalıştınız mı ?

- a- Bir çok seçimde ()
 b- Bazı seçimlerde ()
 c- Bir-iki seçimde ()
 d- Hiç ()
 e- Cevapsız ()

30- Çevrenizin karşı karşıya bulunduğu en önemli problemleri arkadaşlarınızla tartışmısınız ? Ne sıklıkta ?

- a- Sık sık ()
 b- Bazen ()
 c- Çok az ()
 d- Hiç ()
 e- Cevapsız ()

31- Memleketimizin karşı karşıya bulunduğu en önemli problemi arkadaşlarınızla tartışır mısınız ? Ne sıklıkta ?

- a- Sık sık ()
 b- Bazen ()
 c- Pek az ()
 d- Hiç ()
 e- Cevapsız ()

32- Hep aynı siyasi partiye mi oy verirsiniz ?

- a- Evet ()
b- Hayır ()

33- Niçin bu partiyi tercih ediyorsunuz ?

- a- Bizim aile yıllardır bu partiyi destekler ()
b- Yakın akrabalarım da o partide ()
c- Parti liderine büyük sempati var ()
d- Hemşehrilik duyguları ile bağlıyım ()
e- Ülke problemlerini çözeceğine inanıyorum ()
f- Cevapsız ()

34- Hanenizde siyasi parti tercihi farklı olan var mı ?

- a- Evet ()
b- Hayır ()

35- Siyasi parti veya aday tercihinizde eşinizin fikrini alır mısınız ?

- a- Evet ()
b- Hayır ()

36- Sizde Türkiye'de siyasi partiler bütün isteklerinizi karşılayabilecek özellikte midir?

- a- Evet ()
b- Hayır ()

37- Sizde siyasi partileri kimler kurmalıdır ?

- a- Lider kadrolar zengin olmalı ()
b- Lider kadrolar mutlaka yüksek tahsilli olmalı ()
c- Lider kadroların devlet yönetme tecrübesi olmalı ()
d- Lider kadrolar tanınmış (şöhretli) olmalı ()
e- Bir fikrim yok ()
f- Cevapsız ()

38- Sizde vatandaş siyasi sistemde ne kadar etkili olabilir ?

- a- Oyla birşeyin değişeceğine inanmıyorum ()
b- Oyla çok az şey değişir ()
c- Oyla çok şey değişir ()
d- Cevapsız ()

39- Bugüne kadar etrafınızdaki problemler için idareye (belediye, vilayet, vs.) müracaatınız oldu mu ?

- a- Mutlaka ilgili makama bildirip takip ederim ()
b- Çok önemli problemleri iletirim ()
c- Tek başıma netice alabileceğime inanmam ()
d- Grup halinde olursa katılırım ()
e- Şahsımı ilgilendiren problemleri iletirim ()
f- Cevapsız ()

40- Ülkedeki siyasi faaliyetler hakkındaki bilgileri en çok hangi kaynaktan ediniyorsunuz

- a- Arkadaşlarımdan ()
b- TV ()
c- Radyo ()
d- Gazete ve dergi ()
e- Miting ve toplantılardan ()
f- Hepsini takip ederim ()

- 41- Bu konuda en çok hangi kaynağa güveniyorsunuz ?
- a- Arkadaşlarıma ()
b- TV ()
c- Radyo ()
d- Gazete ve dergi ()
e- Hiç biri ()
- 42- Sizce aktif politikanın yaş ile ilgisi var mıdır ?
- a-Politikacı belli bir yaşta olmalı ()
b- Gençler daha başarılı olurlar ()
c- Yaş ile ilgisi yoktur ()
d- Bir fikrim yok ()
- 43- Sizce aktif siyaset ile ekonomik menfaat temini arasında bir ilişki var mıdır ?
- a- Evet ()
b- Hayır ()
- 44- Sizce aktif siyaset yapabilmek için en çok gerekli olan nedir ?
- a- Tahsil ()
b- Para ()
c- Şöhret ()
d- Tecrübe ()
e- Cevapsız ()
- 45- Siyasî parti liderlerinin uzun süre görevde kalması hakkında ne düşünüyorsunuz ?
- a- Olumsuz: Gençlerin siyasî geleceğini engeller ()
b- Olumlu: Uzun süreli görev tecrübe kazandırır ()
c- Olumlu: Siyasî partiye istikrar kazandırır ()
d- Olumsuz: Yeni lider yeni düşünceler kazandırır ()
e- Olumsuz: Partiye ilgiyi azaltır ()
f- Bir fikrim yok ()
- 46- Sizce ülkemizde parti sistemi hangisi olmalıdır ?
- a- İki parti ()
b- Tek parti ()
c- Çok parti ()
d- Hiç biri ()
e- Fikrim yok ()
- 47- Sizce her düşüncenin mecliste temsil edilmesi gerekir mi ?
- a- Evet ()
b- Hayır ()
- 48- Sizce siyasî partilerin il ve ilçelerde teşkilatlanmasının en önemli faydası nedir?
- a- Mahalli meselelerin hükumete iletilmesi ()
b- Şahsi problemlerin çözümüne yardımcı olması ()
c- Siyasî katılımı kolaylaştırıp artırması ()
d- Vatandaş devlet idaresinde söz sahibi yapması ()
e- Bir fikrim yok ()
- 49- Parti tercihinizde mahallî temsilci mi yoksa lider mi önemlidir ?
- a- Mahallî temsilci ()
b- Genel Başkan ()
c- Her ikisi de ()
d- Parti programı ()
e- Cevapsız ()

50- (Siyasî parti üyelerine sor) Siyasî liderlerin tesbitinde delege sistemini beğeniyormusunuz ?

a- Evet ()

b- Hayır ()

51- Siyasî partiler kanunu ile memur, asker ve öğrencilerin siyasî parti faaliyetlerine katılamamaları sizce doğru mudur ?

a- Evet ()

b- Hayır ()

52- Sizin oy vermediğiniz partilerin de doğru bulduğunuz görüşleri var mıdır ?

a- Evet ()

b- Hayır ()

53- Tercih ettiğiniz partinin görüşlerine karşı yöneltilen tenkitlerin kabul ettiğiniz yönleri var mıdır ?

a- Evet ()

b- Hayır ()

54- Günümüz Türkiye'si'nde politikacılarda görmek istemediğiniz en önemli husus nedir ?

-(Belirtiniz).....

55- İktidar-muhalefet ilişkilerinde en çok arzu ettiğiniz özellik nedir ?

-(Belirtiniz)

56- Partilerarası mücadelede sizi en çok rahatsız eden husus nedir ?

-(Belirtiniz).....

KAYNAKLAR

KİTAPLAR :

- ALKAN, T.; Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim, Ank., 1989.
- ALTHUSSER, L.; İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, (Çev. Y. ALP-M. ÖZİŞİK), İst., 1991.
- ALTINDAL, A.; Siyasal - Kültür ve Yöntem, İst., 1982.
- ARİSTOTELES; Politika, (Çev. M. TUNÇAY), İst., 1990.
- ARON, R.; Demokrasi ve Totalitarizm, (Çev. V. HATAY), İst., 1976.
- BERLE, A.; İktidar, (Çev. N. MUALLİMOĞLU), İst., 1980.
- BOTTOMORE, T.; Siyaset Sosyolojisi, (Çev.E. MUTLU), Ank., 1987.
- BOTTOMORE, T.B.; Toplumbilim, (Çev. Ü. OSKAY), İst., 1984
- BOUTHOU, G.; Siyaset Sosyolojisi, (Çev. A. TÜRKAY YAZICI), İST., 1968.
- BROWN, J.A.C.; Siyasal Propaganda, (Çev. Y. YAZAR), İst., 1992.
- BURNS, E.M.; Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850-1950, (Çev. A. ŞENEL), Ank., 1984.
- CELKAN, H.Y.; Eğitim Sosyolojisi, Erzurum, 1993.
- CRAMER D.-BRYMAN A.: Quantitative Data Analysis For Social Scientists, London and New York.
- ÇETİNKAYA, Y.; Reklamcılık ve Manipülasyon, İst., 1992.
- DAHL, R.; Modern Political Analysis, Fourth Edition, New Jersey, 1984.
- DAHL, R.A. ; Demokrasi ve Eleştirileri, (Çev. L. KÖKER), Ank., 1993.
- DAVER, B; Siyaset Bilimine Giriş, Ank., 1993.
- DEVELLİOĞLU, F.; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Ank., 1984.
- DÖNMEZER, S.; Sosyoloji, Ank., 1984.
- DUVERGER, M.; Politikaya Giriş, (Çev. S. TIRYAKIOĞLU), İst., 1984.
- DUVERGER, M.; Seçimle Gelen Krallar. (Çev. M. ERKURT), İst., 1986.

- DUVERGER, M.; Siyaset Sosyolojisi, (Çev. E. TEKELİ), İst.
- DUVERGER, M.; Siyasî Partiler (Çev. E. ÖZBUDUN), İst., 1974.
- EFLATUN; Devlet, (Çev. S. EYÜBOĞLU, M.A. CİMCOZ) İst., 1985.
- ELİOT, T.S.; Kültür Üzerine Düşünceler, (Çev. S. KANTARCIOĞLU), Ank., 1987.
- ERDER, N.; Siyasî İlimlerde Teori ve Metod Hakkında Bazı Genel Düşünceler, Ank., 1962.
- ERDOĞAN, I. - KORKMAZ, A.; İletişim ve Toplum, Ank., 1990.
- ERDOĞMUŞ, Z.; Sosyal İlişkilere Analitik Bir Bakış, Elazığ, 1989.
- ERGÜN, M.; Eğitim ve Toplum, Malatya, 1987.
- ERKAL, M.E.; Sosyoloji, İst., 1983.
- ERÖZ, M.; İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İst., 1977.
- ESLİN, M.; TV Beyaz Camın Arkası, (Çev. M. ÇİFTKAYA) İst., 1991.
- FICHTER, J.; Sosyoloji Nedir?, (Çev. N. ÇELEBİ), Ank., 1994.
- FREEDMAN ve DİĞERLERİ; Sosyal Psikoloji, (Çev. A. DÖNMEZ), İst., 1989.
- GERTH, H.H.- MILLS, C.W.; Max Weber Sosyoloji Yazıları (Çev. T. PARLA), İst., 1986.
- GÖKALP, Z.; Türk Medeniyeti Tarihi, (Haz. I. AKA - K.Y. KOPRAMAN) İst., 1976.
- GÜLMEN, Y.; Türk Seçmen Davranışı, (1960-1970), İst., 1979.
- GÜNGÖR, E.; Değerler Psikolojisi, Amsterdam, 1993.
- GÜNGÖR, E.; Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İst., 1989.
- GÜVENÇ, B.; İnsan ve Kültür, İst., 1984.
- HUNTINGTON, S.P. ve DOMINGUEZ, J.I.; Siyasal gelişme, (Çev. E. ÖZBUDUN) Ank..
- İBN TEYMIYE; Siyaset, Es-Siyasetü'ş Şeriyye (Çev. V. AKYÜZ), İst., 1985.
- JUNDENBERG, A. ve Diğerleri; Sosyoloji, I. cilt, (Çev. Ö. OZANKAYA), Ank., 1985.

- KAFESOĞLU, I.; Türk Millî Kültürü, İst., 1988. –
- KALAYCIOĞLU, E.; Çağdaş Siyasal Bilim, İst., 1984.
- KALAYCIOĞLU, E.; Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İst., 1983.
- KAPANI, M.; Politika Bilimine Giriş, İst., 1992.
- KAPANI, M.; Kamu Hürriyetleri, Ank., 1993.
- KAPLAN, Y.; Siyaset Bilinci, İst., 1994.
- KESSLER, G.; Sosyolojiye Başlangıç, (Çev. Z. FINDIKOĞLU), 2. Baskı, İst., 1985.
- KIŞLALI, A.T.; Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, Ank., 1993.
- KRECH, D. VE CRUTCHFIELD, R.S.; Sosyal Psikoloji, Teori ve Problemler, (Çev. E. GÜNGÖR), İst., 1980.
- KRECH, D. ve DİĞERLERİ; Cemiyet İçinde Fert, Birinci Kitap, (Çev. M. TURHAN), İst., 1983.
- KRECH- CRUTCHFIELD- BALLACHEY; Cemiyet İçinde Fert, (Çev.M.TURHAN) , İkinci Kitap, İst., 1983.
- KURTKAN, A.; Genel Sosyoloji, İst., 1986.
- KURTKAN, A.; Türk Milletinin Mânevi Değerleri, İst., 1984.
- LEWIS, B.; İslam'ın Siyasal Dili, (Çev. F. TAŞAR), İst., 1992.
- LİPSET, S.M.; Siyasal İnsan, (Çev. M. TUNÇAY), Ank., 1986.
- LİPSON, L.; Demokratik Uygarlık, (Çev. H. GÜLALP-T. ALKAN), Ank. 1984.
- MACHİAVELLİ; Prens, (Çev. N. GÜVENÇ), İst., 1993.
- MACIVER, R.M. - PAGE, C.H.; Cemiyet, (çev. A. KURTKAN), İst., 1969.
- MALINOWSKI, B.; Bilimsel Bir Kültür Teorisi, (Çev. S. ÖZKAL), İst., 1992,
- MARCH, J.G. ve SIMON, H.A.; Örgütler, (Çev. Ö. BOZKURT - O. ONARAN), Ank., 1975.
- MAUCORPS, P.; Sosyal Hareketlerin Psikolojisi, (Çev. S. EVRİM), İst., 1965.
- MAYO, H.; Demokratik Teoriye Giriş, (Çev. E. KONGAR), Ank., 1964.

- McQUAIL, D.-WINDAHL, S.; İletişim Modelleri, (Çev. M. KÜÇÜKKURT),
Ank., 1993.
- MERİÇ, C.; Umrandan uygarlığa, ist., 1977.
- MEYNAUD, J.; Politikada Baskı Grupları, (Çev. S. TIRYAKIOĞLU), İst., 1975.
- MILBARTH, L.W.; Political Participation, How and Why Do People Get Involved in
Politics?, Chicago, 1966.
- NİRÜN, N.; Sistematik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi,
Ank., 1991.
- NİZAMÜ'L- MÜLK; Siyaset - Nâme, İst., 1990.
- OZANKAYA, Ö.; Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür, İki Grup Köyde
Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma, Ank., 1971.
- ÖZBUDUN, E.; Siyasal Partiler, Ank., 1977.
- ÖZBUDUN, E.; Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ank., 1975.
- ÖZKÖK, E.; İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü, Ank., 1985.
- ÖZÖN, M.N.; Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İst., 1979.
- POPPER, K.R.; Açık Toplum ve Düşmanları, C.1, (M. TUNÇAY), Ank., 1967.
- POULANTZAS, N.; Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar (Çev. Ş. SÜER, L.F.
TOPAÇOĞLU), İst., 1992.
- POWEL, JR. ve BINGHAM, G.; Çağdaş Demokrasiler- Katılma, İstikrar ve
Şiddet, (Çev. M. TURHAN), Ank., 1990.
- REINECKE, I.; Elektroniğin Büyüsü, (Çev. F. Elmalı), İst., 1992.
- SABUNCU, Y.; Sosyalist Ülkelerde Yönetime Katılma, Ank., 1985.
- SARIBAY, A.Y.; Siyasal Sosyoloji, Ank., 1992.
- SCHUMPETER, J.A.; Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi II, (Sosyalizm ve
Demokrasi), (Çev. L. GÖNENÇ), Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar
(Der. ve Haz. A. YAYLA), Ank., 1993.
- ŞAHİM, T.; Siyasî Katılım ve Baskı Grupları, Ank., 1994.
- ŞENYAPILI, Ö.; Toplum ve İletişim, Ank., 1981.
- ŞERİF, M.; Sosyal Kuralların Psikolojisi, (Çev. I. SANDIKOĞLU), İst., 1985.

- TEKELİ, Ş.; Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, İst., 1982.
- TOKGÖZ, O.; Siyasal Haberleşme ve Kadın, Ank., 1979.
- TOPUZ, H.; Siyasal Reklamcılık, Dünya dan ve Türkiye'den Örneklerle, İst., 1991.
- TOPUZ, H.; Televizyon, Radyo, Basın ve Afişle Seçim Savaşları, 1977.
- TURAL, S.; Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ank., 1988.
- TURAN, I.; Siyasal Demokrasi, Siyasal Katılma, Baskı Grupları ve Sendikalar, İst., 1987.
- TURAN, I.; Siyasal Sistem Siyasal Davranış, İst., 1986.
- TURHAN, M.; Kültür Değişmeleri, İst., 1987.
- WILLIAMS, R.; Kültür, (Çev. E. BAŞER), İst., 1993.
- YAZICI, E.; Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Karabük'te İşçi Ailesi, 1992.
- YEĞİN, A. ve Diğerleri; Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lügat, İst., 1981.
- YÖRÜKAN, A.; Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri, Ank., 1968.
- YÜCEKÖK, A.; Siyasetin Toplumsal Tabanı, (Siyaset Sosyolojisi), Ank., 1987,
- YÜCEKÖK, A.N.; Türkiye'de Örgütlenmiş Dinin Sosyo-Ekonomik Tabanı (1946-1948), Ank., 1971.
- YUSUF HAS HACİB ; Kutadgu Bilig, (Çev. R.R. ARAT), Ank.
- KEZER, A.; Türk ve Batı kültüründe Siyaset Kavramı, Ank., 1987
- MAKALELER :
- ABADAN, N.; "Türk Gençliğinin Değer Yargıları ve Siyasî Davranışı", A.Ü.S.B.F.D., c. xx, No:1, Mart 1965.
- ACAR, F.; "Bireylerarası İlişkiler ve Cinsiyet Rollerini", Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü, Ank., 1993.
- AKARLI, E.D.; "Toplum Kültürünün Bir Parçası Olarak Devlet Olayı ve Türkiye'de Siyasî Katılma II", B.T.T.D., c.xiv, s. 79-80-81, 1974.
- AKTAN, C.C.; "Siyasal Ahlak Sorunu ve Çözüm Önerileri", Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık, (Haz. T. ALKAN), Ank., 1993.

- ALKAN, A.T.; "Medyaya Karşı Fert", Türkiye Günlüğü, s. 24, Güz 1993.
- ALKAN, T.; "Siyasal Ahlak", Siyasal Ahlak ve Siyasal Ahlaksızlık, (Haz. T. ALKAN), Ank., 1993.
- AVCI, N.; "Mülakat: Nabi Avcı İle Medya-Siyaset İlişkisi Üzerine", Türkiye Günlüğü, s.24, Güz 1993.
- BERGER, P.L.; "Günümüz Dünyasında Demokrasi", (Çev. C. AYKAN), Sosyal ve Siyasal Teori.
- BERKAY, F.; "Şehir Sosyolojisinin Temel Kavramları Çerçevesinde Malatya", III. Malatya Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu, Tebliğler, Malatya, 1988.
- BOSTANCI, M.N.; "Propaganda", Türkiye Günlüğü, s.21, Kış 1992.
- BOSTANCI, N.; "Siyasî kampanyalar ve Profesyoneller", Türkiye Günlüğü, s. 26, Ocak-Şubat 1994.
- BULUTAY, T. ve YILDIRIM, N.; "Türk Seçmenlerinin Oy Verme Eğilimlerinde İktisadî Sebeplerin Önemi Üzerinde Bir Deneme", A.Ü.S.B.F.D., c.xxiii, No. 4, Aralık 1968.
- CERDAN, N.C.; "Televizyon ve Toplum: Tartışmalı Bir Rol", Medya Dünyası, (Ed. J.M. CHARGON), (Çev. O. TATLIPINAR), İst., 1992.
- DAVER, B.; "Kadınların Siyasal Hakları", A.Ü.S.B.F.D., c.xxiii, No:4, Aralık 1968.
- DE FLEUR, M.; "Çağdaş Kitle İletişim Kurumları", (çev. A.O. BULDAM), A.Ü.B.Y.Y.O., Yıllık, vii, 1982, Ank., 1984.
- ERDOĞAN, M.M.; "Olağandışı Oy Verme Davranışı ve Mobilize Katılım: Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesinde Toplu Oy Veren Köyler Üzerine Bir Araştırma", Gündüz Ökçün'e Armağan, A.Ü.S.B.F.D., c.47, s.1-2, Ocak-Haziran 1992.
- GÖKDEMİR, A.; "Demokratik Fazilet", Türk Yurdu, c. 9, s. 27, Kasım 1989.
- HAMELİNK, C.J.; "Enformasyon Devriminden Sonra Hayat Sürececek mi?" Enformasyon Devrimi Efsanesi, (Çev. ve Der. Y. KAPLAN) İst., 1991.
- KABOĞLU, İ.Ö.; "Siyasetten Uzaklaşma mı, Siyasallaşma mı?", Halkoyu, Yıl:10, s.8 (121), Aralık 1976.
- KALAYCIOĞLU, E.- SARIBAY, A.Y.; "İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler", Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi, s. 1, Mart 1991.

- KALAYCIOĞLU, E.; "Siyasal Katılmanın Kurallarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği", Türk Siyasal Hayatının Gelişimi, (Ed. E. KALAYCIOĞLU - A.Y. SARIBAY), İst., 1986.
- KİM, C.L.; "Siyasal Katılma ve Uyarılmış Oylama", İ.Ü.İ.F.M., c.34, no: 1-4, Ekim 1974 - Eylül 1975.
- KIŞLALI, A.T.; "Siyasal Tutumlarda Kuşak ev Cinsiyet Etkenleri (Bir Alan Araştırması)", A.Ü.S.B.F.D., c.xxxi, No. 1-4, Mart-Aralık 1976.
- KURTKAN, A.; "Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Tipolojisi", İ.Ü.İ.F. Fındıkoğlu Armağanı'ndan Ayırbaşım, İst., 1977.
- LERNER, O.; "Propagandada Etkinlik: Şartlar ve Değerlendirme", (Çev. Ü. OSKAY), Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, Seçilmiş Parçalar, İst., 1992.
- OSKAY, Ü.; "Kitle İletişimi ve Kitle Kültürü Açısından David Riesman'ın Görüşleri: 'Tüm Olarak Bilinen Dünya'dan Stepan Arkadyeviç'in Yaşamdan Edinilen Dünya'sına", A.Ü.B.Y.Y.O., yILLIK, VII 1982, Ank., 1984.
- ÖZEROĞLU, N.; "Dernekler ve Siyaset", Türk İdare Dergisi, Yıl 61, Aralık 1989.
- ÖZKÖK, E.; "Propaganda ve İletişim", İletişim, A.İ.T.İ.A.Y., 1981/ 1.
- POPPER, K.; "Açık Toplum ve Düşmanlarına Yeniden Bakış", (Çev. İ.D. DAĞI), Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar.
- QUALTER, T.H.; "Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi", (Çev. Ü. OSKAY), A.Ü.S.B.F.D., c. xxx, No: 1-4, Ocak-Aralık 1980.
- SAĞLAM, M.; "Siyasal Sistemde Genç Kuşakların Yeri", Ankara Ticaret Odası Dergisi, s.3, Mart 1976.
- SAVCI, B.; "Gençliğin Siyasal Hayata Hazırlanması", A.Ü.S.B.F.D., c.xxx, Haziran 1965, No: 2.
- SCHMITTER, P.C. ve KARL, T.L.; "Demokrasi Nedir, Ne Değildir?", (Çev. L. GÖNENÇ), Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar (Der. ve Haz. A. YAYLA), Ank., 1993
- TEKELİ, Ş.; "Siyasal İktidar Karşısında Kadın", Toplum ve Bilim, 3, Güz 1977.
- TOKGÖZ, O.; "Siyasal Haberleşme ve Karar Verme". A.İ.D., c.10, s.4, Aralık 1977.
- TOKGÖZ, O.; "Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Rolü ve Önemi", A.Ü.S.B.F.D., c. xxxiii, No: 3-4, Eylül-Aralık 1978.

TÜRKÖNE, M.; "Siyasî Ahlâk ve 80 Sonrası Türkiye'de Siyaset", Türk Yurdu, c.11, s.42, Şubat 1991.

TUTUM, C.; "Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık", A.I.D., c.9, s.4, Aralık 1976.

UYSAL, B.; "Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerine Ailenin Etkisi", A.I.D., c.17, s.4, Aralık 1984.

TEZLER :

KAYA, Y.: Malatya Şehri Sosyal Bünyesi İçinde İşbirliği ve Mücadele, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., 1991.

KORKMAZ, A.: Şehirleşme ve Suç Malatya Araştırması (1981-1985), Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., 1988.

KONUK, O.: Kültür Değişmesi ve Televizyon, Televizyonun Etkileri (Malatya Uygulaması), Basılmamış Doktora Tezi, Malatya, 1991.

ÖZKUL, M.: Sanayileşmeyi Etkileyen Sosyal Faktörler ve Malatya Uygulaması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., 1990.

VERGİN, N.; Kentleşme ve Siyasal Yaşam, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İst., 1977.

DERS NOTLARI :

BERKAY, F.:Uygarlık Tarihi Ders Notları.

GÜRBÜZ, Y.; Siyasal Sosyoloji (Ders Notları), İst., 1980

KORKMAZ, A. ; Suç Sosyolojisi, Ders Notları.

VERGİN, N.; Siyaset Sosyolojisi Ders Notları

İSTATİSTİKLER:

D.İ.E. 1990 Genel Nüfus Sayımı, Malatya İli.

D.İ.E. 1990 Genel Nüfus Sayımı